T.C.
Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı
Hadis Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

İBN HACER EL-ASKALANÎ'YE NİSPET EDİLEN MÜNEBBİHAT ADLI ESERDEKİ MERFU HADİSLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Mehmet TURAN

13909002

Danışman
Prof. Dr. H. Musa BAĞCI

Diyarbakır 2017

T.C.

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı

Hadis Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

İBN HACER EL-ASKALANÎ''YE NİSPET EDİLEN MÜNEBBİHAT ADLI ESERDEKİ MERFU HADİSLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Mehmet TURAN

13909002

Danışman

Prof. Dr. H. Musa BAĞCI

Diyarbakır 2017

TAAHHÜTNAME

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dicle Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum "İbn Hacer El- Askalanî'nin Münebbihat Adlı Eserindeki Merfu Hadislerin Değerlendirilmesi" adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve tez yazım kılavuzuna uygun olarak hazırladığımı taahhüt eder, tezimin/projemin kağıt ve elektronik kopyalarının Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

□ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

□ Tezim sadece Dicle Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

□ Tezimin üç yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

30/03./2017

Mehmet TURAN

KABUL VE ONAY

Mehmet TURAN tarafından hazırlanan "İbn Hacer el-Askalanî'ye Nispet Edilen Münebbihat Adlı Eserdeki Merfu Hadislerin Değerlendirilmesi" adındaki çalışma, 30/03/2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda jürimiz tarafından Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı, Hadis Bilim Dalında **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak oybirliği ile kabul edilmiştir.

_____

Prof. Dr. Ahmet YÜCEL

_____

Prof. Dr. H. Musa BAĞCI

_____

Doç Dr. Mehmet BİLEN

ÖNSÖZ

Kur'an-ı Kerim'in anlaşılması ve yorumlanmasında efendimizin sünnetinin son derece önemli ve belirleyici olduğu aşikârdır. Bu nedenle Peygamber efendimizin sünneti Kur'an-ı Kerim'den sonra en büyük kaynak kabul edilmiş ve incelenmiştir.

Sünnetin dindeki yeri ve öneminden dolayı mevzu hadislerin önüne geçmek ve sünnetin doğru bir şekilde tespiti için bir takım kurallar geliştirilmiştir. Hiç şüphesiz bu kuralların başında isnad uygulaması gelmektedir. Zira bir hadisin sıhhatini tespitte en önemli yol onu rivayet eden ravi ve onun naklettiği metnin sıhhatinin bilinmesiyle mümkün olmaktadır. Hadis rivayetinde bulunan ravinin güvenirlirliği ve hadis rivayetine ehliyeti tespit edilir ve metnin sıhhati ortaya çıkarsa rivayet kabul edilir. Kısaca ifade etmek gerekirse bir hadisin Hz. Peygamber'e ait olup olmadığını tespit etmede en önemli kriterlerden biri de ravidir.

Muhtelif İslami ilimlere dair kaleme alınan eserlerde dağınık halde bulunan hadislerin sıhhatini tespit etmek öncelikle hadisin senedinin bilinmesini gerektirir. Karşılaştığımız herhangi bir rivayetin Hz. Peygamber'e ait olup olmadığını tespit etmek önce isnad daha sonra metin incelemesiyle mümkündür. İşte biz bu çalışmamızda başta Güneydoğu Anadolu Bölgesi olmak üzere halk arasında oldukça meşhur olan ve İbn Hacer el-Askalanî'ye nispet edilen *Münebbihatu İbn Hacer* diğer adıyla *el- Munebbihât ale'l-İsti'dâd liyevmi'l-Mî'âd li'n-Nush ve'l-Vedâd* adlı eserde bulunan ve Hz. Peygamber'e nispet edilen hadisleri değerlendirme konusu yaptık.

Eserde tasavvufi mahiyette öğütler yer almakta ve ağırlıklı olarak zühd ve takva konuları işlenmektedir. Ayrıca bu eserin birçok Türkçe çevirisi yapılmış ve bu eser üzerine *Nesaîhu'l İ'bad fi-Beyani Elfazi Münebbihat a'la'l-İsti'dâdi li-Yevmi'l-Mea'd* adıyla bir de Arapça şerh yazılmıştır. Bu eserin bazı medreselerde talebelere okutulması kimi cami imamlarının vaazlarda bu eserden yararlanmasının yanı sıra halk arasında bu eserin revaçta olması sebebiyle eserin içinde bulunan hadislerin sıhhatinin tespit edilmesi son derece önem arz etmektedir.

Ayrıca şunu da belirtmek gerekir ki bu eserin hadis ilminde meşhur olan İbn Hacer el-Askalanî'ye nispet edilmesi bu kitaba olan ilgimizi arttırmış bulunmaktadır. Zira onun hadis ilmindeki yetkinliği ve tenkitçi kişiliği göz önünde bulundurulduğunda; onun gibi Emiru'l-Mü'minin fi'l-Hadis unvanına sahip bir muhaddisin, senetlerini zikretmeksizin Peygamber'e hadis nispet ederek rivayette bulunması, bu rivayetlerin bir bölümünün aslının olmaması, bir bölümünün ise son derece zayıf olması eserin ona aidiyeti hususunda bizi ciddi şüphelere sevk etmiştir. Eserin içinde bulunan senetsiz hadislerden ve aslı bulunmayan rivayetlerden dolayı İbn Hacer'in haksız yere eleştirilmemesi için eserin İbn Hacer'e aidiyeti hususunda çalışmamız neticesinde ulaştığımız bilgileri tezimizde aktarmaya çalışacağız.

Çalışmamızın giriş bölümünde araştırmamızın yöntemi ve kaynakları hakkında bilgi verilmiş olup araştırmamızın hangi çerçevede sınırlandırıldığı açıklanmış ve araştırmanın yöntemi ve amacı hakkında bilgi verilmiştir.

Çalışmamızın birinci bölümünde ise İbn Hacer'in hayatı ve ilmi kişiliğine ana hatlarıyla değinilmiş telif ettiği eserler araştırılıp Münebbihat adında bir eserinin olup olmadığı tesbit edilmeye çalışılmıştır. Sonrasında çalışmamızın konusu olan *Münebbihat* adlı eser tanıtılmış eserin baskıları, üzerine yapılan şerh ve tercümeler okuyucuya sunulmuştur.

İkinci bölümde de öncelikle tahricin tanımı yapılmış ve tahric ilminin faydaları kısa bir şekilde belirtilmiştir. Daha sonra *Munebbihat*'ta yer alan hadislerin geçtiği kaynaklar senedleri ve sıhhat durumları tesbit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca bu bölümde bir de genel değerlendirilme yapılmış bu eserden yararlanmanın ve medreselerde okutulmasının uygun olup olmadığı aktarılmaya çalışılmıştır.

Sonuç bölümünde ise hadislerle ilgili bir tahlil yapılmış olup kaç tanesinin sahih kaç tanesinin zayıf kaç tanesinin ise uydurma olduğu beyan edilmiştir.

Bu çalışmanın yürütülmesi sırasında bilgi ve birikiminden istifade ettiğim, değerli hocamız ve tez danışmanımız sayın Prof. Dr. H. Musa BAĞCI'ya bize ayırdığı değerli zamanı ve sağladığı destek için minettarız. Bilgi ve deneyimleriyle yetişmemde büyük emeği ve katkıları olan başta Muhammed Salih Ekinci ile Abdulkerim Tanrıkulu olmak üzere tüm hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca çalışma süresince gösterdikleri sabır ve verdikleri her türlü destek için ailem ve arkadaşlarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Mehmet TURAN

Diyarbakır 2017

ÖZET

Bu çalışma, halk arasında meşhur olup büyük hadis âlimi İbn Hacer el-Askalanî'ye nispet edilen *Münebbihatu İbn Hacer* diğer bir adıyla *el- Munebbihât ale'l-İsti'dâd liyevmi'l-Mî'âd li'n-Nush ve'l-Vedâd* adlı eserin içinde bulunan merfu hadislerin değerlendirilmesini konu edinmektedir.

Bu eserin vaazlarda kullanılması ayrıca bazı medreselerde ders kitabı olarak talebelere okutulması sebebiyle içindeki hadislerin sıhhatini tespit etmek büyük önem arz etmektedir.

Bizler bu çalışmamızda bu eserde senetsiz olarak zikredilen hadislerin sıhhatini tespit etmeye, senetlerini ortaya koymaya ve hadisin geçtiği asli kaynakları tespit etmeye çalışacağız.

Anahtar Kelimeler

İbn Hacer, Münnebihat, Merfu Hadis, İbn Hicci, Öğüt.

ABSRACT

This study utilizes the subject of assessment of merfu hadiths in which there is the work called *el- Munebbihât ale'l-Isti'dâd liyevmi'l-Mî'âd li'n-Nush ve'l-Vedâd* with other name *Munebbihat Ibn Hacer,* which is referred to great hadith scholar, İbn Hacer el-Askalanî, a famous figure in public.

It is very important that the validity of these hadiths in this book is determined since the work has been taught to then students as a textbook in some madrasas.

In this study, we will try to determine the validity of the hadiths which are mentioned with no references in this work and find out exhibiting their references and the resources where the hadiths are mentioned.

Key Words

Ibn Hacer, Munebbihat, Merfu Hadis, Ibn Hicci, Öğüt.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖNSÖZ ..... **I**

ÖZET ..... **IV**

ABSRACT ..... **V**

İÇİNDEKİLER ..... **VI**

KISALTMALAR ..... **IX**

GİRİŞ **1**

I. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE KAYNAKLARI **1**

II. ARAŞTIRMANIN SINIRLANDIRILMASI **3**

III. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ **4**

BİRİNCİ BÖLÜM

İBN HACER EL ASKALÂNÎ'NİN HAYATI İLMİ KİŞİLİĞİ VE KENDİSİNE NİSPET EDİLEN MÜNEBBİHAT ADLI ESER

1.1. HAYATI **5**

1.1.1. Adı, Nesebi, Doğduğu Yer 5

1.1.2. Vazifeleri ve Vazife Yaptığı Yerler 6

1.1.3. Vefatı 8

1.2. İLMİ KİŞİLİĞİ 8

1.2.1. Tahsil Hayatı ve İlmi Kişiliği 8

1.2.2. Hocaları 10

1.2.3. Öğrencileri 12

1.2.4. Eserleri 13

1.3. MÜNEBBİHÂT (EL-MÜNEBBİHÂT ALE'L-İSTİ'DÂD Lİ-YEVMİ'L-ME'ÂD) ADLI ESER 14

1.3.1. Eserin Tanıtımı 14

1.3.2. Eserin Baskıları ve Üzerine Yapılan Şerh ve Tercümeler 15

1.3.3. Münebbihât (El-Münebbihât Ale'l-İsti'dâd Li Yevmi'l-Me'âd) Adlı Eserin İbn Hacer'e Aidiyeti 16

1.3.4. Eserin Önemi 22

İKİNCİ BÖLÜM

ESERİN İÇERİSİNDE BULUNAN MERFU HADİSLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

1.1. HADİSTE TAHRİC 26

1.1.1. Tahric Tanımı 26

1.1.2. Tahric İlminin Faydaları 28

1.1.3. Tahricte Kullanılan Eserler 29

1.2. MÜNEBBİHAT'TA YER ALAN MERFU HADİSLERİN TAHRİC VE DEĞERLENDİRİLMESİ 30

1.2.1. İkili Öğütleri İçeren Hadisler 30

1.2.2. Üçlü Öğütleri İçeren Hadisler 39

1.2.3. Dörtlü Öğütleri İçeren Hadisler 58

1.2.4. Beşli Öğütleri İçeren Hadisler 70

1.2.5. Altılı Öğütleri İçeren Hadisler 76

1.2.6. Yedili Öğütleri İçeren Hadisler 79

1.2.7. Sekizli Öğütleri İçeren Hadisler 90
1.2.8. Dokuzlu Öğütleri İçeren Hadisler 92
1.2.9. Onlu Öğütleri İçeren Hadisler 93
SONUÇ 120
KAYNAKÇA 122
EKLER 133

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı Geçen Eser
a.g.m.	Adı geçen makale, adı geçen madde
DİA	Diyânet İslâm Ansiklopedisi
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
hz.	Hazreti
r.a	Radıyallahü anh (anha)
s.a.v.	Sallallahu aleyhi ve sellem
a.s	Aleyhi's-Selam
b.	İbn, Bin
ö.	Ölümü, ölüm tarihi
s.	Sayfa
thk.	Tahkîk Eden
ty.	Tarih yok
yy.	Basım Yeri yok
had. no.	Hadis numarası
M.Ü.	Marmara Üniversitesi
bk.	Bakınız

GİRİŞ

I. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE KAYNAKLARI

Bu çalışmada İbn Hacer el-Askalanî'nin *Münebbihat* adlı eserindeki merfu hadislerin değerlendirilmesi konu edinilmiş, hadislerin geçtiği kaynaklar ile sıhhat dereceleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmamızın birinci bölümünde İbn Hacer'in hayatı ve ilmi kişiliği üzerinde durulmuş, İbn Hacer'in hayatı ana hatlarıyla verilmeye çalışılmıştır. Bu nedenle çalışmamızın bu bölümünde daha çok biyografik eserlerden yararlanılmıştır. İbn Hacer'in öğrencisi olması hasebiyle Sehavî'nin *el-Cevâhir ve'd-Dürer fî Tercemet-i Şeyhülislâm İbn-i Hacer,* adlı eseri bu konuda yararlandığımız eserlerin başında gelmektedir. Abdussettar eş-Şehy'in *el-Hafız İbn Hacer el-Askalanî,* Şakir Mahmut Abdu'l-Muni'm'in *İbn Hacer el-Askalanî Musannefâtuhu ve Dirasetun fi Menhecihi ve Mevaridihi fi Kitabihi'l-İsâbe,* Şa'ranî'nin *et-Tabakatu'l-Kubra,* Sehavî'nin *ed-Dav'û'l-Lami' li-Ehli'l-Karni't-Tasi',* Şevkânî'nin *el-Bedru't-Tâli' bi Mehâsini men Ba'de'l-Karni's-Sâbi',* Suyutî'nin *Husnü'l-Muhadara fi Tarîhi Mısr ve'l-Kahire,* Hayreddin ez-Ziriklî'nin *el-A'lâm,* İsmail Paşa el-Bağdadî'nin *Hediyyetu'l-Ârifîn Esmâu'l-Müellefîn ve Asaru'l-Musannifîn min Keşfi'z-Zunûn,* İbn Hacer el-Askalanî'nin *el-Mecmau'l-Muesses li'l-Mu'cemi'l-Mufehres,* İbnu'l-İ'mad el-Hanbelî'nin *Şezeratu'z-Zeheb fi Ahbari men Zeheb,* Abdulhay b. Abdulkebir el-Kettanî'nin *fehresu'l-Feharisi ve'l-Esbat ve mu'cemi'l-mea'cimî ve'l-Meşayihî ve'l-Muselselât,* adlı eserlerden yararlanılmıştır.

Ayrıca bu bölümde eserin İbn Hacer'e aidiyeti hususunda elde ettiğimiz bilgileri sunulmuştur. Bunu yaparken eserin mahtut nüshalarda kime nispet edildiği ile ilgili elde ettiğimiz veriler aktarılıp bu konuya temas eden ilgili eserlerden yararlanmaya çalışılmıştır.

Çalışmamızın ikinci bölümünde *ise Münebbihat*'ta yer alan ve Hz. Peygamber'e nispet edilen merfu hadislerin değerlendirilmesi ele alınmıştır. Bu nedenle de daha çok hadis literatürüyle ilgili eserlere başvurulmuştur. Söz konusu eserlerden başta *Kütüb-i tis'a* olarak şöhret bulan Buharî ve Müslim'in *Sahih*'leri, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesaî, İbn Mâce ve Dârimî'nin *Sünen*'leri, İmam Malik'in *Muvatta*'sı ve Ahmed b. Hanbel'in *Müsned* adlı eserlerinden yararlanılmıştır. Ayrıca Nesaî'nin *Sünenu'l-Kubra,* İbn Hibban ve İbn Huzeyme'nin *Sahih*'leri, Darimî ve Darekutnî'nin *Sünen*'leri, İbn Ebi Şeybe'nin *Musannef*'i, Ebu Ya'la, Bezzar ve Kudaî'nin *Müsned*'leri, Beyhakî'nin *Kitabu'z-Zühd, es-Sünenu'l-Kubra* ve *Şu'abü'l-İman* adlı eserleri, Taberanî'nin *Mu'cem*'leri ile Ahmet b. Hanbel'in *Zühd* adlı eserleri bu bölümde yararlanılan temel kaynaklar arasında yer almaktadır.

Hadislerin sıhhatini tespit için başta Şuayb Arnavutî ile Elbanî olmak üzere muhakkik alimlerin hadis ile ilgili görüşlerinden istifade edilmiştir. Bu bölümde hadislerin isnadları incelenmeye çalışılmış ayrıca raviler hadis rivayetine ehliyetleri açısından araştırılmıştır. Raviler hakkındaki bilgiler için cerh-ta'dil, tabakat, es-Sikat, ed-Duafa ve benzeri rical kitaplarına müracaat edilmiştir. Bunların başında İbn-i S'ad'ın *Tabakatu'l-Kubra*, Buharî'nin *Kitabu'd-Du'afa* ile *et-Tarihu'l-Kebir*, Ukaylî'nin *ed-Du'afau'l-Kebir*, İbn Ebi Hatim er-Razi'nin *el-Cerh ve't-T'adil*, İbn Hibban'nın *el-Mecruhin mine'l-Muhaddisin ve'd-Du'afa ve'l-Metrukin,* İbn Adî'nin *el-Kamil fi Duafai'r-Rical,* İbnu'l-Cevzî'nin *ed-Du'afa ve'l-Metrukun,* Mizzî'nin *Tehzibu'l-Kemal fi Esmai'r-Rical,* Zehebî'nin *Mizanu'l-İtidal fi Nakdi'r-Rical* ile *Siyeru A'lami'n-Nubela* adlı eserleri gelmektedir.

Ayetler verilirken ayet ile ilgili bilgi, metin arasında değil dipnottta gösterilmiş, sure isimleri başlarında "el" takısı olmadan yazılmıştır.

Hadislerin referans gösteriminde Buharî, Ebû Davûd, Tirmizî, Nesaî, İbn Mace, Darimî, Müslim, Malik b. Enes ve Ahmed b. Hanbel'in *Kütüb-i tis'a* içinde yer alan kaynaklarındaki hadisler için Concordance (konkordans) usulü ile atıfta bulunulmuştur. Söz konusu usul uygulanırken Tirmizî, Nesaî, Buharî, Ebû Davûd, İbn Mace ve Darimî için kitap (bölüm) adı ve bab numarası, Muvvatta ve Müslim için kitap adı ve hadis numarası, Ahmed b. Hanbel için de cilt ve sayfa numarası kullanılmıştır. Yukarıda zikrettiğimiz dokuz hadis koleksiyonu dışındaki eserlerden herhangi birinde geçen hadisler için referans olarak cilt ve sayfa numarası verilip varsa hadisin numarası da parantez içinde verilmeye çalışılmıştır.

Çalışmamızda Diyanet İslam Ansiklopedisi'nin ilgili maddelerinden istifade edilmiş ayrıca isimlerini kaynakçada zikrettiğimiz diğer klasik ve çağdaş kaynaklardan ve konumuzla alakalı makalelerden yararlanılmıştır.

II. ARAŞTIRMANIN SINIRLANDIRILMASI

"**İbn Hacer el-Askalanî'ye Nispet Edilen Münebbihat Adlı Eserdeki Merfu Hadislerin Değerlendirilmesi**" başlıklı tezimizin konusu olan ve tasavvufi mahiyette derlenen bu eser, Hz. Peygamber'e nispet edilen hadisleri ihtiva etmekle beraber, içerisinde sahabe ve tabi'un'a ait sözler de yer almaktadır. Ayrıca eserde tasavvuf büyüklerinden sayılan zahit kimselerin ve bazı şairlerin sözlerine de yer verilmektedir.

Her bir hadisten sonra varsa konu ile ilgili öncelikle ilk dört halifenin, daha sonra diğer sahabelerin sözlerine yani mevkuf haberlere yer verilmiş ardından tabi'un alimlerinin ileri gelenlerinden konu ile ilgili sözleri yani maktu haberler aktarılmıştır.

Hz. Peygamber'e isnad edilen hadislerin yanı sıra, mevkuf ve maktu haberlerin sıhhat durumlarının ortaya konulması bir yüksek lisans tezinin sınırlarını aşacaktır. Bundan hareketle biz bu çalışmamızda sadece Hz. Peygamber'e nispet edilen merfu hadislerin değerlendirilmesini konu edinip, çalışmamızı bu çerçevede sınırlandırdık.

III. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Araştırmamızın amacı İbn Hacer el-Askalanî'ye nispet edilen *Münnebihhat* adlı eserde senetsiz olarak zikredilen ve Hz. Peygamber'e (s.a.v.) izafe edilen hadislerin senetlerinin tesbiti, sıhhat dereceleri ve yer aldıkları kaynakların ortaya çıkarılmasıdır.

Hiç şüphesiz hayatının büyük bir kısmını hadis ilmine veren ve bu alanda devrinin en yetkin ve ünlü alimi olan İbn Hacer'in hadis ilmine büyük katkıları olmuştur. İbn Hacer'e nispet edilen ve tezimizin konusu olan bu eser, İbn Hacer'e nispetinden dolayı büyük bir kesim tarafından kabule mazhar olmuş ve içindeki bilgilere sahih gözüyle bakılmıştır. Vaazlarda sıkça başvurulan eserlerden biri haline gelen *Münebbihat* aynı zamanda medreselerde de okutulmuştur. Bu nedenle eserin içerisinde senet zikredilmeksizin Hz. Peygamber'e (s.a.v.) nispet edilen hadislerin sıhhatinin tespiti büyük önem arz etmektedir.

Bu eserde yer alan hadislerin çoğunluğunun aslının olmaması İbn Hacer gibi büyük bir muhaddisin ilmi kişiliğini zedelemekte olup bir takım eleştirilere yol açabilmektedir. Ayrıca sırf İbn Hacer'e nispetinden dolayı bu kitabın muteber görülererk aslı olmayan bir takım sözlerin Hz. Peygamber'in hadisiymiş gibi aktarılması halkın yanlış bilgilendirilmesine ve halk arasında bid'atların çoğalmasına sebep olmaktadır. Bu eserin İbn Hacer'e ait olmadığının ortaya konulmasıyla haksız yere eleştirilmesinin önüne geçilecek ve halkın yanlış yönde bilgilendirilip yönlendirilmesi engellenecektir. Bu da çalışmamızın ne derece önem arz ettiğini ortaya koymaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

İBN HACER EL ASKALÂNÎ'NİN HAYATI İLMİ KİŞİLİĞİ VE KENDİSİNE NİSPET EDİLEN MÜNEBBİHAT ADLI ESER

1.1. HAYATI

1.1.1. Adı, Nesebi, Doğduğu Yer

İbn Hacer'in tam adı Ahmet b. Ali b. Muhammed b. Muhammed b. Ali b. Mahmut b. Ahmet Şihabuddin Ebû'l-Fazl el-Askalânî el-Mısrî el-Kahirî eş-Şafiî (773-852)'dir.[1] Lakabı Şihabuddin künyesi ise Ebû'l-Fazl'dır.[2] Filistinli olup Filisti'nin Askalan şehrine nispetle Askalanî, soyunun dayandığı Kinâne kabilesine nispetle Kinanî olarak anılmıştır.[3] İsmi veya lakabı Hacer olan babasına yahut büyük dedelerinden birine nispetle İbn Hacer diye meşhur olmuştur.[4]

22 Şaban 773 yılında Nil kıyısında yer alan Mısır'da dünyaya gelen İbn Hacer[5], ilim ve kültürün oldukça geliştiği Memluklular devrinde yaşamıştır. Memluk Sultanları ilim adamlarını korumak ve desteklemekle kalmamış aynı zamanda bizzat

[1] Şemsüddîn Muhammed b. Abdurrahman es-Sehavî, **el-Cevâhir ve'd-Dürer fî Tercemet-i Şeyhülislâm İbn-i Hacer**, Daru İbn-i Hazm, Lübnan-Beyrut 1999, c.1, s.101; el-Hafız Celaleddin Ebu'l-Fazl Abdurrahman İbn-i Ebi Bekr es-Suyutî, **Zeylu Tabakati'l-Huffaz li'z-Zehebî**, Daru İhyai't-Türasi'l-Arabi, yy. ty. s.380; el-Hafız Takyüddin Ebi'l-Fazl Muhammed b. Muhammed İbn-i Muhammed b. Fehd el-Hâşimî el-Mekkî, **Lahzu'l-Elhaz bi-Zeyli Tabakati'l-Huffaz**, Daru İhyai't-Türasi'l-Arabi, yy. ty., s.326.

[2] Sehavî, **el-Cevâhir ve'd-Dürer**, c.1, s.102.

[3] Sehavî, **el-Cevâhir ve'd-Dürer**, c.1, s.102.

[3] Sehavî, **el-Cevâhir ve'd-Dürer**, c.1, s.103.

[4] Sehavî, **el-Cevâhir ve'd-Dürer**, c.1, s.105; Abdulhay b. Abdulkebir el-Kettanî, **Fehresu'l-Feharisi ve'l-Esbat ve Mu'cemu'l-Mea'cimî ve'l-Meşayihî ve'l-Muselselât**, Daru'l-Garbi'l-İslamî, yy. ty., 2.baskı, c.1, s.321.

[5] Sehavî, **el-Cevâhir ve'd-Dürer**, c.1, s.104.

kendileri de ilimle meşgul olmuşlardır. İbn Hacer'in *Sahih-i Buharî*'yi el-Bulkînî'den rivayet eden Memluk sultanı el-Mueyyed'i kendi hocaları arasında sayması ve ondan hadis dersi almış olması, Memluklu Sultanlarının ilme verdiği değerin apaçık bir göstergesidir. Memluklu Sultanlarının ilme ve ilim adamlarına verdikleri önem ve hizmetlerden dolayı Mısır uzun yıllar Daru'l-Hadis, Daru'l-Fıkıh, Daru'l-Edeb olarak anılmış ve bir ilim merkezi olarak tarihte yerini almıştır.[6]

Babası 720 yılları civarında doğan dindar, güvenilir, güzel ahlaklı, salih kimselere muhabbet ve saygı duyan mütevazı bir insandı. Babası hafız olup şiir yazabilen, kıraât-i seb'a ve fetva verme konusunda icazet sahibi aynı zamanda Yahya b. Şeref en-Nevevî'nin *el-Ezkar*'ına istidrâk kaleme alan bir alimdi. Babası 777 yılının Recep ayında vefat etti. Babası vefat ettiğinde İbn Hacer henüz dört yaşını tamamlamamış küçücük bir çocuktu.[7] Bir müddet sonra annesi Nicar da vefat edince ablası ile yalnız kaldı.[8] Babası vefatından sonra eğitimiyle ilgilenmesi için İbn Hacer'i büyük tüccar Zeynuddin Ebu Bekr Muhammed b. Ali b. Ahmet el-Harrubî'ye emanet etti.[9]

1.1.2. Vazifeleri ve Vazife Yaptığı Yerler

808 yılında imla meclisleriyle hocalık görevine başlayan İbn Hacer, vaizlik, kadılık, müftülük ve müderrislik gibi çeşitli görevlerde bulunmuştur.[10] Aynı zamanda değişik medreselerde görevlendirilerek tefsir, fıkıh ve hadis dersleri vermiştir.[11]

İbn Hacer 808 yılında başladığı imla görevine vefat ettiği 852 yılına kadar devam etmiştir. Şeyhûniyye'de, el-Cemaliyye Medresesinde ve Baybars Hankahı'nda imla vazifesini icra etmiştir.[12] 829 yılında Hüseyiniyye Medresesinde

---

[6] Muhammed Ebu Zehv, **el-Hadis ve'l-Muhaddisun**, Darü'l-Fikri'l-Arabi, Kahire 1958, s.439-440; Mehmet Bilen, **İbn Hacer'in Buhari Savunusu**, Ankara okulu yayınları, Ankara 2013, 1. Baskı, s.15.

[7] Sehavî, **el-Cevâhir ve'd-Dürer**, c.1, s.107-108.

[8] M. Yaşar Kandemir, "İbn Hacer el-Askalani", **DİA**, TDV Yayınları, İstanbul 1999, c.19, s.514.

[9] Sehavî, **el-Cevâhir ve'd-Dürer**, c.1, s.117.

[10] Abdussettar eş-Şehy, **el-Hafız İbn Hacer el-Askalanî**, Daru'l-Kalem, Dımeşk 1992, 1. Baskı, s.253.

[11] Mehmet Bilen, "Hadis Şarihi Olarak İbn Hacer El-Askalânî", **e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi**, Sayı 2, Kasım 2009, s.53.

[12] Abdussettar, **el-Hafız İbn Hacer**, s.255.

ve Kubbetu'l-Mansuriyye'de tefsir dersleri vermiştir.[13] 808 yılının Şevval ayında Şeyhuniyye Medresesinde hadis dersleri vermek üzere görevlendirilmiştir. Ayrıca 811 yılında el-Cemaliyye, 813 yılında Baybars Hankahı'nda, 833 senesinde Tolun Camii'nde, 836 yılında Dımeşk'e yaptığı seyahat esnasında Eşrefiyye Daru'l-Hadisi'nde ve 851 yılında Zeyniyye Medresesinde hadis okutmuştur.[14] İbn Hacer farklı yerlerde fıkıh dersleri vermek üzere görevlendirilmiştir. 811 yılında el-Cemaliyye'de hadis dersleri verdiği gibi aynı yıl Şeyhuniyye'de, 822 yılında Mueydiyye, 831 yılında Harubiyye, 833 yılında Salihiyye, 846 yılında ise Salâhiyye Medreselerinde fıkıh dersleri okutmuştur. [15] Ayrıca İbn Hacer 811 yılında fetva vermek üzere Daru'l-Adl'de görevlendirilmiş ve vefat edinceye kadar da bu görevini başarılı bir şekilde yürütmüştür.[16] Kadılık vazifesini kabul etmemekte kararlı olan İbn Hacer[17], kadılık vazifesine ihtiyatlı yaklaşmış defalarca kendisine başkadılık teklif edilmesine rağmen her defasında teklifi geri çevirmiştir. Daha sonra Memluk Sultanı el-Melikü'l-Eşref Barsbay, Mısır'ın başkadılığından azledilen Alemüddin el-Bulkînî'nin yerine İbn Hacer'i başkadılık makamına atamıştır. 827 yılında başladığı bu görevine çeşitli nedenlerden ötürü defalarca azledilip tekrar görevlendirilmiştir. 852 yılında vefatından birkaç ay önce bu görevinden istifa etmiş, evine çekilip kitap tasnif etmekle meşgul olmuştur.[18] İyi bir hatip ve vaiz olan İbn Hacer, 819 yılında Ezher Camii'nde daha sonra Amr b. Âs Camii'nde ayrıca kadılık yaptığı dönemlerde sultanın da bulunduğu Kala' Camii'nde hatiplik yapmıştır. Yine 836 yılında Sultan Eşref Barsbay'la çıktığı Amid yolculuğu sırasında Sultanın emriyle Dımeşk'te Ben-i Ümeyye Camii'nde Cuma günü bir hutbe irad etmiştir. Hüseyiniyye'de bulunan Zahir Camii'nde vaizlik görevini yapan Şeyh Nureddin er-Reşidî vefat edince buradaki vaizlik görevi İbn Hacer'e tevdi edilmiştir.[19]

---

[13] Şemsüddîn Muhammed b. Abdurrahman es-Sehavî, **ed-Dav'û'l-Lami' li-Ehli'l-Karni't-Tasi'**, Daru'l-Cîl, Beyrut 1992, 1. Baskı, c.2, s.38.
[14] Abdussettar, **el-Hafız İbn Hacer**, s.259-260.
[15] Abdussettar, **el-Hafız İbn Hacer**, s.261.
[16] Sehavî, **el-Cevâhir ve'd-Dürer**, c.2, s.600.
[17] Sehavî, **ed-Dav'û'l-Lami'**, c.2, s.38.
[18] Şihabüddin Ebi'l-Felah Abdulhay b. Ahmet b. Muhammed İbnu'l-İ'mad el-Hanbelî, **Şezeratu'z-Zeheb fi Ahbari men Zeheb**, Daru İbn Kesir, Lübnan-Beyrut 1993, 1. Baskı, c.9, s.396-397.
[19] Abdussettar, **el-Hafız İbn Hacer**, s.277-278.

1.1.3. Vefatı

İbn Hacer 852 yılının Zilkade ayında ishal ve dizanteri hastalığına yakalanmıştır. Ailesi ve öğrencilerinin olumsuz yönde etkilenmemeleri için bu hastalığını gizleyen İbn Hacer, rahatsızlığına rağmen derslerine devam etmiştir. [20] Zilkade ayının sonlarına doğru Kahire'de vefat eden İbn Hacer'in cenazesine çok sayıda kişi iştirak etmiştir.[21] Cenazesinde bulunan Sultan Çakmak'ın emriyle cenaze namazı Abbasi Halifesi tarafından kıldırılmış ve Karafetu's-Suğra kabristanına defnedilmiştir.

Ölümünden sonra pekçok şair tarafından İbn Hacer üzerine mersiyeler yazıldığı bilinmektedir.[22] Yağmur zamanı ve beklentisi olmadığı halde vefat ettiği gün cenazesi taşınırken yağmur yağdığı belirtilmekte ve bu konuda devrin şairi Şihabuddin el-Mansurî'den bir şiir nakledilmektedir.

Şiir şu şekilde başlamaktadır:

"Bulutlar yağmur yağdırarak başkadıya ağladı…"[23]

1.2. İLMİ KİŞİLİĞİ

1.2.1. Tahsil Hayatı ve İlmi Kişiliği

Henüz dört yaşını tamamlamamışken babası vefat eden İbn Hacer hamilerinden Zeynuddin el-Harrubî'nin yanında kalmıştır. Zeynuddin el- Harrubî Mekke'de kaldığı süre zarfında İbn Hacer, onun yanında bulundu. Beş yaşını tamamladıktan sonra ilk eğitimine başlayan İbn Hacer, dokuz yaşında Kur'an-ı Kerim hıfzını, Tebrizî'nin *Muhtasar*'ına şerh yazan Sadruddin Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Abdurrezzak es-Seftî el-Mukrî'nin yanında tamamladı. Zamanın bir âdeti olarak 785 yılında on iki yaşındayken Mekke'de teravih namazı

[20] Şakir Mahmut Abdu'l-Munim**, İbn Hacer el-Askalanî Musannefâtuhu ve Dirasetun fi Menhecihi ve Mevaridihi fi Kitabihi'l-İsâbe**, Muessesetu'r-Risale, Beyrut 1997, 1. Baskı, c.1, s.118.

[21] El-Kadî el-Allame Şeyhu'l-İslam Muhammed b. Ali eş-Şevkânî, **el-Bedru't-Tâli' bi Mehâsini men Ba'de'l-Karni's-Sâbi'**, Daru'l-Ma'rife, Lübnan-Beyrut ty., I, 92.

[22] Şakir Mahmut, **İbn Hacer el-Askalanî**, c.1, s.121,124.

[23] Hafız celâleddin Abdurrahman es-Suyutî, **Husnü'l-Muhadara fi Tarîhi Mısr ve'l-Kahire**, el-Mektebetu'l-Âsriyye, Sayda-Beyrut 2009, c.1, s.279.

kıldırmıştır. Mekke'de bulunduğu süre zarfında eş-Şeyh Âfifuddin Abdullah b. Muhammed b. Muhammed en-Neşavirî'den *Sahih-i Buharî*'yi okumuştur. İlk hadis aldığı hocası da budur.[24] Ayrıca daha sonraları *Sahih-i Buharî*'yi farklı hocalarda defalarca okumuştur. Mekke kadısı el-Hafız Cemalleddin İbn Zahîre'nin yanında Abdulganî el-Makdisî'nin *Umdetu'l-Ahkâm* adlı eserini okudu. Daha sonra hamisi Harrubî ile birlikte 786 yılında Mısır'a geldi. Orada ilme yönelmiş ve ilim elde etmek için oldukça gayret sarf etmiştir. Hadis, fıkıh ve usul ile ilgili yazılmış olan bazı eserleri okuyup ezberlemiştir. Cemmâî'lî'nin *Umdetu'l-Ahkâm'*ı ile *Kazvînî'nin el-Havi's-Sağir*'ini, İbnu'l-Hacîb'in *el-Muhtasar*'ı ile Harîrî'nin *Mülhatü'l-İ'rab*'ını, Kâdı Beyzâvî'nin *Minhacü'l-Vüsul*'u ile Irakî'nin *Elfiyyetü'l-Hadis*'ini, Nahiv ilminde İbn Malik'in *Elfiyye* adlı eseri ile Şafiî furû' fıkhına dair Şîrâzî'nin kaleme almış olduğu *et-Tenbih* adlı eserlerini okuyup ezberledi. Daha sonra diğer bir hamisi olan Şemseddin İbn-i Kattan'a iltizam ederek, onun fıkıh, usul-i fıkıh, Arap dili, hesap gibi ilimlere dair verdiği derslere katıldı. Tarih ilmine de ilgi duyan İbn Hacer ravilerle ilgili pek çok bilgi toplamıştır. 792 yılında edebi ilimlerle meşgul olmuş özellikle şiir alanında büyük bir meziyet kazanmıştır. Daha sonra şiirle uğraşmayı bırakan İbn Hacer 796 yılında tamamen hadis ilmine yönelmiştir. Dönemin hadis şeyhlerinin ders halkalarına katılan İbn Hacer aynı yıl Zeyneddin el-Irakî'den ders almaya başladı. On yıl boyunca Irakî'nin talebeliğini yapan İbn Hacer ondan *Elfiyye* adlı eseriyle şerhini ve *en-Nüket âlâ İbnü's-Salâh* adlı eserini okudu. Pek çok hadis kitabını hocası Irakî'de okuyan İbn Hacer, ayrıca onda, hadis ilimleri ile ilgili kaleme alınmış olan pek çok eseri talebelik yaptığı süre zarfında ders olarak okudu. İbn Hacer'e bazı kitapları okutmak için icazet veren Irakî, aynı zamanda ona 797 yılında hadis ilimleri okutma icazeti veren ilk âlimdir.[25]

İbn-i Kattan, Burhaneddin el-Ebnasî ve Siracüddin el-Bulkînî gibi âlimlerden fıkıh ve usul-i fıkıh ile ilgili çeşitli dersler almış ve bazı fıkıh kitaplarını okumuştur.[26]

Mısır dışında da öğrenimini sürdüren İbn Hacer ilmi seyahatler yapmış, bu vesile ile başta Hicaz, Yemen, Şam, Haleb, Mekke ve Medine olmak üzere çeşitli

[24] Sehavî, **el-Cevâhir ve'd-Dürer**, c.1, s.121-122.
[25] Abdussettar, **el-Hafız İbn Hacer**, s.69-74.
[26] Sehavî, **el-Cevâhir ve'd-Dürer**, c.1, s.128.

yerlere seyahat etmiştir. Oralarda çeşitli hocalarla görüşmüş ve farklı ilimlerde dersler almıştır.[27]

İbn Hacer büyük çoğunluğu hadis ilimleri olmak üzere edebiyat, fıkıh ve pek çok farklı alanda çok sayıda eser telif etmiştir.[28] İbn Hacer'in başta başkadı olarak değişik yerlere atanması ve çok sayıda farklı medreselerde hadis, fıkıh ve tefsir dersleri vermek üzere görevlendirilmesi ayrıca birçok camide vaizlik hatiplik ve imamet görevlerini başarılı bir şekilde icra etmesi, onun ilmi açıdan ne kadar yetkin bir kişi olduğunu gözler önüne sermektedir.

Hocaları

İbn Hacer'in yaşamış olduğu devirde ilme ve âlime büyük değer verildiği hatta bizzat hükümdarlar tarafından desteklendikleri bilinmektedir. İlmin ve âlimin itibar gördüğü böyle bir ortamda büyüyen İbn Hacer birçok âlimden ders almıştır. Kendisi *el-Mecmau'l-Muesses li'l-Mu'cemi'l-Mufehres* adlı eserinde hocalarının isim ve biyografisini ayrıca bu hocalardan aldığı ders ve icazetleri anlatmıştır.

Kitabının mukaddimesinde de beyan ettiği gibi ders aldığı hocalarını alfabetik sıraya göre dizmiştir. Onları "*rivayet yoluyla ders aldığım hocalar ve dirayet yoluyla ders aldığım hocalar*" diye iki ana gruba ayırmış, daha sonra onları üstünlüklerine göre beş tabakaya ayırmış ve her tabaka için ayırt edici rumuzlar koymuştur.[29] Öğrencisi es-Sehâvî, İbn Hacer'in ders almış olduğu 644 âlimin ismini zikretmektedir.[30] İbn Hacer'in ilim tahsil ettiği hocaları şu şekilde sıralayabiliriz.

Kıraat Hocaları

1. İbrahim b. Ahmet b. Abdulvahid b. Abdulmümin et-Tenûhî (709-800).

---

[27] Sehavî, **el-Cevâhir ve'd-Dürer**, c.1, s.146-166; Hayreddin ez-Ziriklî, **el-A'lâm Kamûsu Terâcim li-Eşheri'Ricali ve'n-Nisâ mine'l-Arabi ve'l-Müstarebîn ve'l-Musteşrikın**, Daru'l-İlmi'l-Melayin, Lübnan-Beyrut 2002, c.1, s.178.

[28] Muhammed Sıddik b. Hasan Han el-Kinnevcî el-Buharî, **Et-Tacu'l-Mükellil min Cevahiri Me'asiri't-Tirazi'l-Ahiri ve'l-Evveli**, Vizaretu'l-Evkaf ve'ş-Şuuni'l-İslamiyye İdaretu'ş-Şuuni'l-İslamiyye, Katar 2007, 1. Baskı, s.355.

[29] Şihabuddin Ahmet b. Ali b. Muhammed b. Muhammed b. Ali b. Mahmut b. Ahmet eş'şehîr bi İbn Hacer el-Askalanî, **el-Mecmau'l-Muessis li'l-Mu'cemi'l-Mufehris**, Dâru'l-Ma'rife, Lübnan-Beyrut 1992, 1. Baskı, c.1, s.76; Bilen, **Buhari Savunusu**, s.17.

[30] Sehavî, **el-Cevâhir ve'd-Dürer**, c.1, s.200-240.

2. Sadreddin Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Abdurrezzak es-Seftî el-Mukrî (ö.808).

3. Eş-Eşihab Ahmet b. Muhammed İbni'l-Fakıh Ali el-Hayyutî (ö. 807).

Fıkıh Hocaları

1. Ömer b. Reslan b. Nasîr b. Salih el-Bulkînî (724- 805).

2. Ömer b. Ali b. Ahmet b. Ahmet b. Abdullah İbnu'l-Mulakkin (723-804).

3. İbrahim b. Musa b. Eyyub el-Ebnâsi (725-802).

4. Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Ömer b. İsa İbnu'l-Kattân (730-813).

Fıkıh Usulü Hocaları:

1. Muhammed b. Ebubekir b. Abdulaziz b. Muhammed b. İbrahim İbn Cemâ'a (749-819)

Arap Dili Hocaları

1. Muhammed b. Yakub b. Muhammed b. İbrahim b. Ömer b. Ebubekir b. İdris eş-Şirazî el-Fîrûzabâdî (729-817).

2. Muhammed b. Muhammed b. Ali b. Abdurrezzak el-Ğumârî (720-802).

3. Muhammed b. İbrahim b. Muhammed el-Bişteki (748-830).

4. Mahabbuddin Muhammed b. Allame İbn-u Hişam (749-799).[31]

Hadis Hocaları

1. Ebu'l-Fazl Zeynuddin Abdurrahim b. el-Huseyn b. Abdurrahman el-Irâkî (725-806).

2. Ali b. Ebi Bekr b. Süleyman b. Ebi Bekr el-Heysemî (735-807).

[31] Geniş bilgi için bk. Sehavî, **el-Cevâhir ve'd-Dürer**, c.1, s.200-240; Abdussettar, **el-Hafız İbn Hacer**, s.111-131.

3. Muhammed b. Abdullah b. Zâhîre b. Ahmet b. Atiyye b. Zâhîre el-Kureşî el-Mahzûmî (751-817).

4. Fatime binti Munecca et-Tenûhî (712-803)

5. Fatime binti Muhammed b. Abdulhâdî b. Abdulhamid b. Abdulhâdî el-Makdisi (719-803).[32]

1.2.3. Öğrencileri

İbn Hacer'in ilminden çok sayıda kişi istifade etmiştir. İbn Hacer'in yetiştirdiği pek çok talebe olup bunların isimlerini İbn Hacer'in öğrencisi es-Sehavî, kitabında zikretmiştir. Onun verdiği rakamlara göre İbn Hacer'den ders almış 626 talebe vardır.[33] Meşhur öğrencilerinden bazıları şunlardır:

1. Muhammed b. Abdurrahman b. Muhammed es-Sehavî (731-902)

2. Burhaneddin İbrahim b. Ömer b. Hasan el-Bikâ'i (809-885)

3. Zekeriya b. Muhammed b. Ahmet b. Zekeriya el-Ensarî (726-926)

4. Muhammed b. Muhammed b. Abdullah İbnu'l Haydirî (821-893)

5. İbnu'l-Humam Muhammed b. Abdulvahid b. Abdulhamid es-Sîvasî el-Hanefi (790-861).

6. Zenuddin Kasım b. Kutlubuğâ el-Hanefî (802-879).

7. Yusuf b. Tağrî Berdî el-Hanefî (813-874).

8. Nasır b. Ahmet b. Yusuf İbn-i Meznî el-Fezarî (781-823)

9. Ebu İshâk (Bin Derbas) Ahmet b. Ahmet b. Ali b. Ebi Bekr el-Kurdi el-Kâhirî (ö. 817).

[32] Geniş bilgi için bk. Sehavî, **el-Cevâhir ve'd-Dürer**, c.1, s.200-240; Abdussettar, **el-Hafız İbn Hacer**, s.132-142.
[33] Sehavî, **el-Cevâhir ve'd-Dürer**, c.3, s.1064-1179.

9. Süleyman b. İbrahim b. Ömer Nefisuddin el-Âlevî (745-825).[34]

1.2.4. Eserleri

Hadis ilminde yetiştirdiği birçok öğrencinin yanı sıra, İbn Hacer'in çok sayıda eser yazdığı bilinmektedir. İbn Hacer'in eserlerinin sayısı hakkında farklı görüşler ileri sürülmüştür.

El- Bağdâdî İbn Hacer'e ait 100'den fazla eserden söz ederken[35] öğrencisi Sehâvî bu sayıyı 273'e çıkarmış[36], Şakir Muhammed ise bu sayıyı 282 olarak zikretmiştir.[37] Abdüssettar eş-Şeyh ise İbn Hacer'in hayatını konu aldığı eserinde ona ait 289 eserden bahsetmektedir.[38] 796 yılında genç yaşlarda telif hayatına başlayan İbn Hacer başta islami ilimler olmak üzere çeşitli ilim dallarına ait çok sayıda kıymetli eser kaleme almıştır.

İbn Hacer'in kendi kitaplarının isimlerini bir eserde topladığı ve bu kitaplardan *Sahih-i Buhârî*'ye yaptığı şerh olan *Fethu'l-Bari* ile onun mukaddimesi, *Tabsiretu'l-Muntebih bi Tahrîri'l-Muştebih* ile *Tehzîbu't-Tehzîb*, *Lisanu'l-Mizan* ile hadis usulüne dair kaleme aldığı *Nuhbetü'l-Fiker* ve *Sahih-i Buhârî*'nin muallak hadislerine dair olan *Tağliku't-Ta'lik* hariç diğer eserlerini beğenmediği ve eksikliklerinin olduğunu beyan ettiği nakledilmiştir. İbn Hacer'in bu değerlendirmesi onun mütvaziliğini ortaya koyan bir açıklama olarak değerlendirilmiştir.[39] Nitekim zikrettiği eserleri dışında da onun çok sayıda kıymetli eseri bulunmaktadır.

Yukarıda adı geçen müelliflerin eserlerinde İbn Hacer'e ait kitaplar tek tek ele alınıp tanıtıldıkları için biz burada sadece belli başlı birkaç kitap ismi zikretmekle yetineceğiz.

1. Fethu'l-Bârî li Şerhi'l-Buhârî (Sahih-i Buharî şerhi) bu eser İbn Hacer'in en değerli çalışması olarak kabul edilmektedir.

---

[34] Abdussettar, **el-Hafız İbn Hacer**, s.300-318.
[35] İsmail paşa el-Bağdadî, **Hediyyetu'l-Ârifîn Esmâu'l-Müellefîn ve Asaru'l-Musannifîn min Keşfi'z-Zunûn**, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Lübnan-Beyrut 1992, c.5, s.128-130.
[36] Sehavî, **el-Cevâhir ve'd-Dürer**, c.2, s.660-695.
[37] Şakir Mahmut, **İbn Hacer el-Askalanî**, c.1, s.173-386.
[38] Abdussettar, **el-Hafız İbn Hacer**, s.376-489.
[39] Sehavî, **el-Cevâhir ve'd-Dürer**, c.2, s.659; Bilen, **Buhari Savunusu**, s.20

2. el-İsabe fi Temyizi's-Sahabe

3. Buluğu'l-Meram

4. Nuhbetü'l-Fiker bu eser müellifi tarafından *Nüzhetü'n-nazar fî Tavzîhi Nuhbeti'l-Fiker* adıyla şerhedilmiştir.

5. Tağliku't-Ta'lîk

6. Tehzibü't-Tehzib

7. Lisanü'l-Mizan

1.3. MÜNEBBİHÂT (EL-MÜNEBBİHÂT ALE'L-İSTİ'DÂD Lİ-YEVMİ'L-ME'ÂD) ADLI ESER

1.3.1. Eserin Tanıtımı

İbn Hacer'in telif ettiği çok sayıda eseri olduğunu yukarıda belirtmiştik. Burada tezimizin konusu olan *Münebbihât* adlı eseri, isminden de anlaşılacağı gibi, tasavvufi mahiyette hikmet ve hakikatlerin ayet ve hadislerle mezcedilerek harmanlandığı öğüt ve uyarıları içermektedir. Eser *Münebbihât* diye meşhur olmakla beraber bazı nüshalarda eserin ismi *el-Münebbihât ale'l-İsti'dâd li-Yevmi'l-Me'ad* olarak verilmektedir. Söz konusu eserde İbn Hacer'e ait bir mukaddime bulunmamaktadır. Fakat eserin başında kim tarafından yazıldığı bilinmeyen bir mukaddime yer almakta olup özetle şu ifadelere yer verilmiştir.

"*Bu öğütler İbn Hacer künyesiyle şöhret bulan Ahmet b. Ali b. Muhammed b. Ahmet Şihabuddin Ebû'l-Fazl el-Askalânî el-Mısrî, eş-Şafiî (773-852) tarafından ahiret gününe hazırlık olsun diye kaleme alınan bir eserdir. Bu uyarılar ikili, üçlü ona kadar devam eden gruplar halinde derlenmiştir*."[40]

Ahiret gününe tam anlamıyla hazırlanabilmek için bir kısmı ikili, bir kısmı üçlü, bir kısmı dörtlü olmak üzere ona kadar gruplandırılmış öğüt ve uyarılardan müteşekkil bir risale olan *Münebbihât*, aynı zamanda medreselerde okutulan ve halk

[40] İbn Hacer el-Âskalanî, **Münebbihat**, Daru't-Tıba'ati'l-Amire yy. 1897, s.2.

arasında rağbet gören bir eserdir. Eser daha çok vaaz niteliğinde olup ağırlıklı olarak tavka ile ilgili konular işlenmiştir. Eserde aktarılan sözler genelde maneviyat ağırlıklıdır. Bu nedenle eserde takva ve ahlak konuları yoğunluktadır. Eser dokuz bölümden oluşmakta olup her bir bölümün başında öncelikle Hz. Peygamber'in (s.a.v) hadislerine yer verilmekte daha sonra sahabe ve tabiunun ileri gelenleri ile tasavvuf âlimlerinin konu ile ilgili hikmetli sözleri sıralanmaktadır. Ayrıca yeri geldiğinde konu ile ilgili dikkat çekici şiirlere de yer verilmektedir. Eserde hadisler ile diğer zatlara ait sözlerin kaynağı beyan edilmemiş ve hadisler senetsiz olarak aktarılmıştır. Bu nedenle eserin içerisinde zikredilen hadislerin kaynağının tespit edilmesi, sıhhat dereceleri, isnatlarının ortaya konulması son derece önem arz etmektedir. Bu çalışmamızda eserde geçen ve Hz. Peygamber'e nispet edilen rivayetler tahric edilip değerlendirilecektir. Öncelikle hadisler senetleriyle beraber zikredilecek, hadisin geçtiği kaynaklar ve sıhhat dereceleri beyan edilecektir. Ayrıca hadislerin sıhhati ile ilgili değerlendirme yapılırken sened tahliliyle beraber yeri geldikçe metin tahlili de yapılmaya gayret sarf edilecektir.

1.3.2. Eserin Baskıları ve Üzerine Yapılan Şerh ve Tercümeler

Münebbihât adlı eserin çeşitli baskıları bulunmaktadır. Ulaşabildiğimiz kadarıyla İstanbul'da *Münebbihâtu İbn Hacer el-Askalânî* adıyla 1315/1897 yılında Daru't-Tıbâati'l-Amire, 1322/1904 yılında Mahmut Bey Matbaası, 1324/1906 yılında Osmanlı Kütüphanesi ve 1960 yılında Eser Kitabevi tarafından neşredilmiştir. Ayrıca bu eser Muhammed Mustafa Han tarafından Der Matbaa Mustafaiye'de 1270/1854 yılında yayınlanmıştır. Bunlar ulaşabildiğimiz en eski nüshalardır.

Münebbihat adlı eseri Muhammed b. Nevevî el-Cavî şerh etmiştir. Eserinin ismi *Nesaîhu'l-İ'bad fi Beyani Elfazi Münebbihat a'la'l-İsti'dâdi li Yevmi'l-Mea'd*'tır. Bu Şerh Mısır'da 1357/1938 yılında üçüncü baskı olarak Matbaatu Mustafa el-Babî el-Halebî ve Evladuhu, Beyrut-Lübnan'da 2013 yılında Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye tarafından ikinci baskı olarak neşredilmiştir. Kitapta *Münebbihat*'ın tam metni verilmekte, alt kısmında ise metin şerh edilmektedir. Bu şerhte *Münebbihat*'taki lafızların daha kolay anlaşılabilmesi için açıklamalar yapılmış bazı ibareler kelime kelime ele alınarak açıklanıp izah edilmiştir. Yer yer

konunun anlaşılmasını sağlayan veya konuyla alakalı ayet ve hadislere yer verilmiş, ayrıca konuyu anlaşılır kılmak için şiirlerden de yararlanılmıştır. Hadislerin geçtiği kaynaklara şerhte değinilmemiş, hadisler *Münebbihat*'ta olduğu gibi senetsiz olarak aktarılmış ve sıhhat dereceleriyle ilgili herhangi bir açıklamada bulunulmamıştır.

Münebbihat birçok defa farklı kimseler tarafından Türkçeye tercüme edilmiştir. İlki eski İzmir müftülerinden Celal Yıldırım tarafından *Münebbihat Hakikattan Katreler Dönüş Gününe Hazırlanmak Üzere Tenbihler* adıyla tercüme edilmiş olup İstanbul'da Bahar Yayınevi tarafından ve İzmir'de 1965 yılında Ticaret Matbaacılık tarafında baskısı yapılmıştır. Ayrıca eser *Erdem Yolcusuna Uyarılar* adıyla Osman Arpaçukuru tarafından Türkçeye çevrilmiş ve İlke Yayıncılık tarafından 2000 yılında İstanbul'da neşredilmiştir. Eserin *Altın Öğütler* adıyla tercümesi ise Mehmet Can tarafından yapılmış ve İstanbul'da Osmanlı Yayınevinden çıkmıştır. İstanbul'da neşredilmiştir. Eser *Münebbihat Uyarılar* adıyla Yılmaz Özdemir tarafından Türkçeye çevrilmiş Bahar Yayınları tarafından 2007 yılında basılmıştır. Eser son olarak Saim Güngör tarafından tercüme edilmiş, *Münebbihat (Öğütler)* adıyla Pamuk Yayıncılık tarafından 2010 yılında basılmıştır.

1.3.3. Münebbihât (El-Münebbihât Ale'l-İsti'dâd Li Yevmi'l-Me'âd) Adlı Eserin İbn Hacer'e Aidiyeti

Münebbihat adlı eseri tanıtırken İbn Hacer'in çok sayıda kıymetli eserler kaleme aldığını belirtmiştik. İsmail Paşa İbn Hacer'e ait 100'den fazla eser zikretmiş fakat bunlar arasında *Münebbihat*'a yer vermemiştir.[41] İbn Hacer'in hayatını kaleme aldığı *el-Cevahir ve'd-Durer* adlı eserinde öğrencisi Sehavi, İbn Hacer'e ait 273 kitap ismi sıralamıştır. Sehavi söz konusu kitaplar arasında *Münebbihat* adlı bir esere değinmemiştir.[42] Ayrıca Sehavi'den sonra telif edilen kaynaklarda da böyle bir nispete kesinlikle rastlanmamıştır. Şakir Muhammed bu sayıyı 282 olarak zikretmiştir.[43] Abdüssettar eş-Şeyh ise İbn Hacer'in hayatını konu aldığı eserinde ona

[41] İsmail Paşa, **Hediyyetu'l-Ârifîn**, c.5, s.128-130.
[42] Sehavî, **el-Cevâhir ve'd-Dürer**, c.2, s.660-695.
[43] Şakir Mahmut, **İbn Hacer el-Askalanî**, c.1, s.173-386.

ait 289 eser ismi nakletmiştir.[44] Yaptığımız araştırma neticesinde mezkûr eserler arasında İbn Hacer'in *Münebbihat* adlı bir eserine rastlanmamıştır.

Uzak durulması gereken sakıncalı eserleri *Kütüb Hazzere minha'l-Ulema'* adlı eserinde listeleyen Ebu Ubeyde Meşhur b. Hasan Al Selman *Kutubun Manhule* başlığı altında müelliflerin olmadığı halde kendilerine nispet edilen yani müellifleri adına uydurulmuş eserleri zikrederken bunların arasında İbn Hacer'e nispet edilen *Münebbihat* adlı esere de yer vermektedir. Söz konusu eserinde Ebu Ubeyde, bu kitabın yalan yere İbn Hacer'e nispet edildiğini bunun en kuvvetli delilinin de İbn Hacer'in bizzat kendisinin İbrahim b. Muhammed b. Mueyyed b. Hamuveyh el-Cuveyni Sadru'd-Din Ebu'l-Mecam'i İbn Sa'de'd-Din eş-Şafii es-Sufi'nin hayatını aktarırken İmam Zehebî'den bu şahıs hakkında naklettiği şu sözdür: "*Bu şahıs geceleyin odun toplayıcılardandır. (gece odun toplayan kimselerin yaptığı gibi rastladığı her rivayeti hadis diye nakleden kimse kastedilmiştir.) İkili Üçlü ve dörtlü gruplardan müteşekkil uydurma hadisleri bir araya toplardı.*"[45] Ebu Ubeyde bu vasıfların *Munebbihat* adlı esere ait olduğunu söylemekte ve devamında bu eserin yanlış yere İbn Hacer'e nispet edildiğini, aslında eserin yukarıda ismini verdiğimiz İbrahim b. Muhammed'e ait olduğunu vurgulamaktadır.[46]

Ayrıca eserde Şehy Abdurrahman Fahurî'nin 1978 yılında "*el-Camia'tu's-Selefiyye*" adlı dergide bu konuyla ilgili bir makale yazdığı belirtilmiş ve söz konusu makalede bu eserin İbn Hacer'e nispetinin yanlış olduğunun açıkça ifade dildiği aktarılmıştır. Eserde konu ile ilgili olarak başka alimlerin görüşlerine de yer verilmiş ve eseri okuyup içindeki mevzu hadisleri gören bir kimsenin kesin bir şekilde bu eserin İbn Hacer'e ait olamayacağı kanaatine sahip olacağı dile getirilmiştir.[47]

Kâtip Çelebi *Keşfu'z-Zunun* adlı eserinde *el-Münebbihat 'ale'l-isti'dad li-yevmi'l-Mi'ad (me'ad) li'n-Nuhs ve'l-vedad* adlı eseri Zeynu'l-Kudat Ahmet b. Muhammed el-Hicci'ye nispet etmektedir. Eserin içeriği hakkında da biraz bilgi

---

[44] Abdussettar, **el-Hafız İbn Hacer**, s.376-489.
[45] Muhammed b. Ahmed b. Ali b. Ahmet İbn Hacer el-Askalani, **ed-Dureru'l-Kamine fi A'yani Mieti's-Semaniye**, Dairetu'l-Mearifi'l-Osmaniyye, Haydarabad-Hind 1972, c.1, s.76.
[46] Ebu Ubeyde Meşhur b. Hasan Al Selman, **Kütüb Hazzere minha'l-Ulema'**, Daru's-Sumay'i, Riyad 1995, c.2, s.326,330.
[47] Ebu Ubeyde, **Kütüb Hazzere minha'l-Ulema'**, s.2, s.327-330.

veren Kâtip Çelebi el-Hicci'nin bu eserde bir kısmı ikili bir kısmı üçlü bir kısmı dörtlü olmak üzere ona kadar gruplandırılmış öğütleri içeren hadisleri bir araya topladığını söylemektedir.[48] Bu da birebir elimizde mevcut olan munebbihat'ın içeriğiyle eşleşmektedir.

Abdussettar eş-Şeyh İbn Hacer'e ait 289 eser ismi vermekte bunların arasında *Münebbihat* adlı esere de yer vermektedir. Fakat Abdussettar eş-Şeyh kitaba dipnot düşmekte ve dipnotta bu kitabın İbn Hacer'e ait olmadığını sırf bu kitabın İbn Hacer'e nispetinin hata olduğunu belirtmek için bu kitabı zikrettiğini açıklamaktadır. Abudssettar eş-Şeyh devamında Beyrut'ta *el-İsti'dad liyevmi'l-Mi'ad* adıyla Daru'l-Kalem'de basılıp İbn Hacer'e nispet edilen bu eserin İbn Hacer'e ait olmadığını kitabın ona nispet edilmesinin de büyük bir hata olduğunu söyler. Aslında kitabın Ahmet İbn Hicci'ye ait olduğunu zamanla **ابن حجى** lakabının tashife uğrayarak **ابن حجر** dönüştüğünü ve hata ile ona nispet edildiğini söyler.[49]

Diyanet İslam Ansiklopedisi'nde İbn Hacer'in hayatını kalame alan M. Yaşar Kandemir, İbn Hacer'e nispet edilen kitaplar adlı bir başlık açıp İlk sırada *el-Münebbihat (el-Münebbihat 'ale'l-isti'dad li yevmi'l-Mi'ad (me'ad) li'n-Nuhs ve'l-vedad)* adlı eseri zikretmektedir. Çeşitli baskıları bulunan bu eserin (Bombay 1270/1853; İstanbul1315/ 1899, 1322/1904; İzmir 1963; İstanbul 1974) İbn Hacer ile bir ilgisi olmadığını belirten M. Yaşar Kandemir yukarıda aktardığımız gibi yanlışlığın İbn Hicci kelimesinin İbn Hacer şeklinde okunmasından kaynaklandığını ayrıca eserin bazı yazmalarında İbn Hacer el-Mekki'ye nispet edildiğini aktarmaktadır.[50]

Şakir Muhammed Abdulmun'im *İbn Hacer el-Askalânî Musennefatuhu ve Dirasetun fi Menhecihi ve Mevaridihi fi Kitabihi el-İsabe* adlı eserinde İbn Hacer'e ait 282 eser ismi vermektedir. İbn Hacer'e nispet edilen kitaplar diye bir başlık açan Abdulmun'im bu başlık altında *Münebbihat* adlı esere de yer vermektedir. Abdulmun'im söz konusu eser hakkında şu mülahazalarda bulunmaktadır:

---

[48] Hâcî Halife Mustafa b. Abdullah Kâtip Çelebi, **Keşfu'z-Zunun an Usami'l-Kutub ve'l-Funun**, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Lübnan-Beyrut 2008, c.3, s.394.
[49] Abdussettar, **el-Hafız İbn Hacer**, s.481.
[50] Kandemir, "İbn Hacer el-Askalanî", c.19, s.529.

1. Bu eser İbn Hacer'in hadisleri zikrederken kullandığı usluba ve izlediği yönteme de aykırıdır. Çünkü İbn Hacer senedleri beyan eder, raviler hakkında değerlendirmede bulunur, yeri geldiğinde metin tenkidi yapar ve metinler arasında farklılıklara dikkat çeker.

2. Ne muasırları ne de öğrencileri tarafından bu eserin ona ait olduğunu belirten bir kaynak bulunmamaktadır.

3. Ulaşabildiğim mahtut nüshaların çoğunda eserin İbn Hacer'e ait olmasını gerektirecek bir kayda rastlanmamıştır.[51]

İstanbul'da bulunan Süleymaniye Kütüphanesi'nde *Münebbihat* adlı eserin 30'dan fazla mahtut nüshası bulunmaktadır. Bu nüshaların orijinal kopyaları üzerinde yaptığımız araştırma neticesinde bu eserlerden 11 tanesi Zeynu'l-Kudat Ahmet b. Muhammed el-Haceri'ye, 12 tanesi Ahmet b. Muhammed el-Hücci/el-Hicci'ye, 2 tanesi Ahmet b. Muhammed el-Cümehi'ye, 2 tanesi İbn Hacer el-Askalânî'ye, 1 tanesi Necmuddin Ebu Hafs Ömer b. Muhammed b. Ahmet en-Nesefi'ye, 1 tanesi Ahmet b. Muhammed el-Hücceni'ye nispet edilmektedir. Bu eserlerden birinde her iki nisbet bir arada kullanılarak eserin nispeti Ahmet b. Muhammed el-Hicci el-Haceri şeklinde yapılmıştır.[52] Bunun yanı sıra bu şahısların isimleri, baba isimleri ve lakapları aynıdır. Bu da İbn Hicci veya İbn Haceri diye bu eserin nispet edildiği şahısların aynı kişi olduğu kanaatine varmamızı sağlamıştır. Mahtut nüshaların çoğunluğunda eserin İbn Hicci'ye nispet edilmiş olması nedeniyle eserin ona ait olduğunu düşünmekteyiz. Bununla ilgili olarak yazma eserlerin ilk sayfalarının orijinal kopyalarından bir kaç tane örnek ekte sunulmuştur.

Diyanet İslam Ansiklopedisi'nde İbn Hicci'nin hayatını kaleme alan Sabri Hizmetli *Münebbihat* ile ilgili şu değerlendirmede bulunmaktadır: "*Bazan İbn Hacer el-*Askalânî*'ye nisbet edilmekle birlikte yazma nüshalarının çoğunda müellifi Zeynülkudat Ahmed b. Muhammed el-Hicci (el-Hacerî) olarak kaydedilen el-*

[51] Şakir Mahmut, **İbn Hacer el-Askalanî**, c.1, s.395.

[52] Söz konusu mahtut nüshalar; 00781, 01230, 00149, 00381, 00675, 00445, 01013, 00072, 02863, 02122, 03696, 03648, 01058, 00780, 00741, 00035, 00050, 01868, 03660, 04930, 00427, 00419, 05358, 00847, 00443, 01468, 00286, 01819, 02075, nolu demirbaş numaralarıyla Süleymaniye Kütüphanesinde yer almaktadır.

Münebbihat 'ale'l-isti'dad li-yevmi'l-mi'ad adlı eserin İbn Hicci'ye ait olması muhtemeldir."[53] Ayrıca *Münebbihat* adlı eser Brockelmann tarafından Ebu Hafs Necmüddin b. Muhammed b. Ahmet en-Nesefi es-Semerkandî'ye nispet edilmiştir.[54]

Yukarıdaki mülahazalar göz önünde bulundurulduğunda eserin İbn Hacer'e ait olmadığı anlaşılmaktadır. Zira *Münnebbihat* adlı eserde hadisler senetsiz olarak zikredilmekte, raviler hakkında hiçbir değerlendirme yapılmamaktadır. Ayrıca yukarıda zikrettiğimiz diğer hususlara da bu eserde riayet edilmemiştir. İbn Hacer'in hayatını kalame alan öğrencisi Sehavi ona ait 273 eser adı zikretmekte fakat bunlar arasında *Münebbihat* adlı bir esere yer vermemektedir. Bunun dışında İbn Hacer'in hayatının ve eserlerinin konu edindiği ne klasik dönemde ne de yeni dönemde telif edilen eserlerde ona ait böyle bir kitaptan söz edilmemektedir. Bu da eserin ona aidiyeti hususunda ciddi şüpheler uyandırmaktadır. İbn Hacer'in İlmi kişiliği, tenkitçi kimliği, hadis ilmindeki yetkinliği, kitaplarındaki üslubu ve kitabın muhtevası göz önünde bulundurulduğunda bu eserin İbn Hacer'e nispetinin yanlış olduğu açıkça görülmektedir. Onun gibi büyük bir muhaddisin içinde son derece zayıf ve uydurma hadisleri bünyesinde barındıran bir eserden uzak olacağı ve kitabın ona nispet edilmesinin de son dere yanlış olacağı gün gibi ortadadır. Zira çalışmamızın başında zikretiğimiz muteaahir veya matbu bazı nüshaların üzerinde bulunan İbn Hacer nispeti hiçbir ilim erbabı tarafından tasdik edilmemiştir.

Kanaatimizce bu eser 1413 yılında Dımeşk'te doğup 816 yılında vefat eden Ebü'l-Abbas Şihabuddin Ahmed b. Alaiddin İbn Hicci'ye ait olabilir.[55] Zira kaynaklarda İbn Hicci künyesiyle bilinen ve tanın tek şahıs budur. Bu nedenle eserin ona iat olması kuvvetle muhtemeldir.

Kur'an-ı Kerim'i Şemseddin b. Habş'ın yanında okuyan[56] İbn Hicci başta babası olmak üzere Şemseddin İbn Kadi Şühbe, Bahaeddin Ebu'l-Beka, Taceddin ve Takiyuddin es-Subkî ile İbn Kadî ez-Zebedanî gibi âlimlerden fıkıh dersleri aldı.

---

[53] Sabri Hizmetli, "İbn Hiccî", **DİA**, TDV Yayınları, İstanbul 1999, c.20, s.67.
[54] Ayşe Hümeyra Aslantürk, "NESEFÎ, Necmeddin" **DİA**, TDV Yayınları, İstanbul 2006, c.32, s.573.
[55] Ömer Rıza Kehhale, **Mu'cemu'l-Müellifin Terâcimü Musannifi'l-Kütübi'l-Arabiyye**, Müessesetü'r-Risale,1. Baskı, Beyrut 1993, c.1, s.118.
[56] Kehhale, **Mu'cemu'l-Müellifin**, c.1, s.118.

Hadis öğrenimini ise İbn Kesir ve İbn Rafi'nin yanında tamamladı. Ebu Abbas el-Attabi ve diğer bazı âlimlerin yanında nahiv okudu.[57]

Emeviyye Camii'nin hatipliğini yapmakla beraber Şafii mezhebine bağlı medreselerde müderrislik yapmış, bazı zamanlarda kadı naibi olarak kadılık görevini yürütmüştür.[58] Takıyyüddin İbn Kadi Şühbe ve oğlu Bedreddin İbn Kadi Şühbe onun öğrencileri arasında bulunmaktadır. Dımeşk'te kendisine birçok kere baş kadılık makamı teklif edilmesine rağmen görev almayı kabul etmeyen İbn Hicci ömrünün geri kalanını kitap yazmakla ve ibadetle geçirdi.[59]

Kaynaklarda İbn Hicci'ye ait çoğu eserin Tatar istilası sırasında yakıldığı nakledilmiştir.[60] İbn Hicci'nin kaleme aldığı eserlerin başında *ez-Zeyl 'ala Tarihi İbn Kesir* adlı çalışma gelmektedir. Bu kitabı İbn Kesir'in *el-Bidaye ve'n-Nihaye* adlı tarihine zeyil olarak hazırlamıştır. İbn Hicci'nin diğer eserleri günümüze ulaşmamakla beraber kaynaklarda okuduğu ders kitaplarını ve hadis aldığı hocalarının isimlerini *el-Mu'cem* adlı eserinde topladığı, Dımeşk medreseleri hakkında yazdığı *ed-Daris min ahbari'l-Medaris* ile çeşitleri ilimlere dair kaleme aldığı *Cemu'l-Mufterik* adlı eserinin bulunduğu ayrıca İbn Abdulhadî'nin *el-Muharrer* adlı eserine bir şerh yazdığı öğrenilmektedir.[61]

Yukarıda aktardığımız bilgiler göz önünde bulundurulduğunda eserin kesin bir şekilde İbn Hacer'e ait olmadığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Kanaatimizce bu eserin İbn Hicci'ye ait olması kuvvetle muhtemeldir. Söz konusu yanlışlık, İbn Hicci veya İbn Haceri kelimelerinin zamanla İbn Hacer şeklinde okunmasından kaynaklanmaktadır. Bunun yanı sıra eser, rağbet görsün diye birileri tarafından İbn Hacer'e nispet edilmiş de olabilir.

---

[57] Ebu Bekr b. Ahmet b. Muhamed b. ömer b. Muhammed Takyeddin İbn Kadi Şühbe ed-Dimeşkî, **Tabakatu'ş-Şafi'iyye**, thk. Hafız Abdulalim Han, Alemu'l-Kutub, 1. Baskı, Beyrut 1987, c.4, s.12-13; Sehavî, **ed-Dav'û'l-Lami'**, c.1, s.269.

[58] Sehavî, **ed-Dav'û'l-Lami'**, c.1, s.270.

[59] Ebu'l-Berekat Muhammed b. Ahmet b. Abdullah el-Gazzî, el-Amirî eş-Şafiî, **Behcetü'n-Nazirin**, Daru İbn Hazm, 1. Baskı, Beyrut-Lübnan 2000, s.115; Hizmetli, "İbn Hiccî", c.20, s.66-67.

[60] Ziriklî, **el-A'lâm**, c.2, s.110.

[61] İbnu'l-İ'mad, **Şezeratu'z-Zeheb**, c.9, s.173-174.

1.3.4. Eserin Önemi

Münebbihat, İbn Hacer'e nispetinden dolayı halk arasında meşhur olmuştur. Özellikle Güneydoğu'da yaygın olarak bilinen bu eser bilhassa cami imamları tarafından vaazlarda kullanılmaktadır. İbn Hacer'e nispetinden dolayı cami imamlarının içindeki bilgilere güvenerek bu eserden yararlandıkları ve vaazlarında kullandıkları bilinmektedir. Hatta bu nedenden dolayı köy imamlarının kütüphanelerinden eksik etmedikleri bir kitap olmuştur. Daha önce beraber görev yaptığımız imam arkadaşlarımızdan bazılarının bu eseri vaazlarda kullandığına bizzat şahit olmuş bulunmaktayız. Bu eserin içinde bulunan hadislere müellifi İbn Hacer'den dolayı sahih gözüyle baktıkları tarafımızdan gözlemlenmiştir.

Bu kitap aynı zamanda bazı medreselerde, öğrencilere program dışı okutulmaktadır. Kanaatimizce bu kitabın Osmanlı döneminde basılıp neşredilmiş olması bu kitabın eskiden beri bilinip kullanıldığına işaret etmektedir. Medreselerde hadise dair derslerin mürettep cami dersleri (sıra kitapları) içerisinde yer almadığı bilinmektedir. Diğer bir ifadeyle hadis ve hadis usulü dersleri okunması gereken zorunlu dersler arasında yer almamakta, sıra kitapları dışında isteğe bağlı yan ders olarak o da sadece hadis metinlerinin okutulduğu bir ders olarak karşımıza çıkmaktadır. Medreselerde okuyup ve medreselerde müderrislik yapan bütün hocalar hadis metinlerinin medresede yan ders olarak okutulduğunu, fakat usule dair bir eserin okutulmadığını, bunun büyük bir eksiklik olduğunu dile getirmişlerdir.[62]

Diyarbakır ve çevresinde 15'e yakın medrese âlimi ile birer röportaj yaparak bir makale kaleme alan H. Musa Bağcı "*Medrese Eğitiminde Hadis Birikimi - Diyarbakır Örneği-*" adlı makalesinde medrese âlimlerinin hadis/sünnet hadis usulü ve edebiyatıyla ilgili görüşlerini tespit etmeye çalışmıştır. Bu makalede medrese eğitimi alan öğrencilere okutulan hadisle ilgili kitaplar hakkında şu bilgilere yer verilmektedir:

"*Görüştüğümüz medrese hocaları medresedeki öğrenci profili ve okutulan kitaplar konusunda şu bilgileri vermişlerdir: Medreselere genelde iki grup öğrenci*

[62] H. Musa Bağcı, "Medrese Eğitiminde Hadis Birikimi –Diyarbakır Örneği-", **e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi**, Sayı 1, Nisan 2009, s.47.

gelirdi. Asıl öğrenci grubu diye tanımlanabilecek bir grup vardır ki bunlar son derece zeki ve ilim almaya istidatlı öğrencilerdir. Medresede bu öğrencilere özel bir önem verilir, sarf ve nahiv ilimleriyle ilgili baştan sona bütün sıralı kitaplar okutulurdu. Bu sıralı kitapların dışında öğrencinin kendi isteğiyle ve ayrı bir zamanda öğrencinin okuduğu hadis kitapları vardır ki bunlar da çok fazla değildir. Görüştüğümüz medrese hocaları bizzat hocalarından okudukları kitapları şöyle sıralamışlarıdır. En-Nevevî (676/1277)'nin "Riyazu's-Salihin"i ve "Erbe'ûn" adlı eserleri, Mansur Ali Nasıf'ın "Tacu'l-Câmiu li'l-Usûl fî Ehâdîsi'r-Rasûl'ü, tek bir örnek olarak İbn Hacer el-Heytemî'nin "es-Savâiku'l-Muhrika"sı, Ahmed el-Haşim (1943)'in "Muhtâru'l- Ehâdis"i, İbn Hacer el-Askalanî (852/1448)'nin "Munebbihat"ı gibi hadis kitapları yan ders olarak ve program dışı okutulmaktadır."[63]

Görüldüğü gibi medrese hocalarının okudukları kitaplar arasında İbn Hacer'e nispet edilen *Münebbihat* adlı eser de yer almaktadır. Medresede zeki öğrencilere yan ders olarak okutulan hadisle ilgili eserler arasında *Münebbihat'*ın sayılması medreselerde önemli bir eser olarak kabul edildiğine yorumlanabilir.

Makalenin devamında:

"*Medreselerde bir diğer grup öğrenciler vardır ki bunlar fazla zeki olmayan, ilim elde etmeye kabiliyeti olmayıp gelecek vad etmeyen ya da yaşları çok ilerlemiş kimselerdir ki onlar gerek fıkıh gerekse hadis alanında ibtidâi denilebilecek bir takım bilgiler alarak yetişirler ve eğitimlerini kısa sürede tamamladıktan sonra bunlar köylerde fahri imam olarak görev alırlardı. Bunlar medresedeki temel dersleri değil sadece basit fıkıh ve hadis alanındaki kitapları okurlardı. Bu tür öğrencilerin sayılarının az olduğunu da belirtelim. Bunlar hadis alanında en-Nevevî'nin Riyâzu's-Sâlihîn'i ve Erbe'ûn'u, İbn Hacer'in Münebbihat'ı ve Ahmed el-Haşim'in Muhtaru'l-Ehadîs gibi hadis kitaplarını okurlardı. Bunların bunun dışında imamlık yaparken en fazla kullandıkları kitaplar ise Tenbihu'l-Gafilin, Bustanu'l-Arifîn, Durretu'l-Vaizîn, Tenvîru'l-Kulûb, Hazînetu'l-Esrar, İmam el-Gazâlî'nin İhya-i Ulûmi'd Dîn'i ve Mükâşefetu'l-Kulûb türü vaaz kitapları idi. Bu tür hocalara halk*

[63] Bağcı, "Medrese Eğitiminde Hadis Birikimi" s.48.

arasında Mele-i Şer' (Şer'î hoca) denirdi. Burada bu vaaz türü eserlerinin bir kısmını ilk gruptaki imam-hatiplik ve müftülük yapan medrese mezunlarının da kullandığını ifade etmek gerekir."[64]

Burada da okutulan hadis kitapları arasında İbn Hacer'e nispet edilen *Münebbihat'a* yer verilmiştir. Ayrıca yukarıda da ifade ettiğimiz gibi bu kitabın imamlar tarafından vaazlarda kullanıldığı belirtilmiştir. *Din görevlilerinin hadis bilgileri üzerine* adlı bir makale kaleme alan Mehmet Bilen, Şırnak'ta ankete katılan din görevlilerinden hadis ile ilgili olarak okudukları kitapları tespit etmek amacıyla bir takım sorular sormuştur. Sorulan sorulara verilen yanıtlar arasında İbn Hacer'e nispet edilen *Münnebbihat*'ı da görmekteyiz.[65] Bu da Güneydoğu'da *Münebbiha*t adlı eserin yaygın olarak kullanıldığına işaret etmektedir. Şunu da belirtmeliyiz ki *Münebbihat*'ın yaygın olarak daha çok fahri imam olarak görev yapıp medrese eğitimini tamamlayamamış halk arasında Mele-i Şer'(Şer'î hoca) olarak bilinen kimseler tarafından olmuştur.

Ayrıca bilinmelidir ki birçok Medrese hocası bu eserde geçen hadislerin sıhhatinden şüphe duymaktadır. *Münebbihat*'ın sıhhat açısından değerine de değinen H. Musa Bağcı şunları dile getirmiştir:

"*Medresede çok yaygın olarak hemen hemen bütün talebeler tarafından okunan ve mev'iza türünde yazılmış eserlerden biri olan ve İbn Hacer el-Askalânî'ye nispet edilen "el- Munebbihât ale'l-İsti'dâd liyevmi'l-Mî'âd li'n-Nush ve'l-Vedâd" adlı eserdir. Medrese hocaları arasında "Munebbihat-ı İbn Hacer" diye meşhurdur. Bu eserin İbn Hacer'e nispeti şüphelidir. İbn Hacer'le ilgisi bulunmamakla beraber Munebbihat-ı İbn Hacer adıyla çeşitli baskıları bulunan kitabı (Bombay 1270/1853; İstanbul 1315/1899; 1322/1904; İzmir, 1963; İst, 1974) Kâtip Çelebi, Zeynu'l-Kudât Ahmed b. Muhammed el-Hiccî'ye nispet etmiş olup eser muhtemelen Şihabuddin İbn Hiccî (816/1413) tarafından kaleme alınmıştır. Eser, bazı yazmalarında İbn Hacer el-Mekkî'ye de izafe edilmektedir. Hz.Peygamber'e ait olduğu ifade edilen hadisleri ihtiva etmekle birlikte sahabe, tabi'ûn ve hakîmlerin, tabiblerin kelam-ı kibarlarına*

[64] Bağcı, "Medrese Eğitiminde Hadis Birikimi" s.48-49.
[65] Mehmet Bilen, "Din Görevlilerinin Hadis Bilgileri Üzerine", **İslami İlimler Dergisi**, Yıl 2, Sayı 2, Güz 2007, s.92.

da yer vermektedir. Birçok medrese hocası tarafından bu eserde geçen hadislerin sıhhat şartlarını taşımadığı gerekçesiyle zayıf olduğu ve ciddiye alınabilecek hadisler ihtiva etmediği ifade edilmektedir."[66]

Yazarından dolayı halkın bu kitaba teveccüh gösterdiği, bu eserin hemen hemen bütün medrese öğrencileri tarafından okunduğu, eserin fahri hocalar başta olmak üzere cami hocaları ve vaizler tarafından da yaygın olarak kullanılıp vaazlarda bu kitaba itimat edildiği bilinmektedir. Bu nedenle bu kitabın içinde bulunan hadislerin sıhhat açısından değeri üzerinde durup, hadisin geçtiği kaynakları tespit etmeye çalışacağız.

[66] Bağcı, "Medrese Eğitiminde Hadis Birikimi" s.50.

İKİNCİ BÖLÜM

ESERİN İÇERİSİNDE BULUNAN MERFU HADİSLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

1.1. HADİSTE TAHRİC

Münebbihat'ta yer alan hadislerin tahric ve değerledirilmesine geçmeden önce tahric hakkkında bilgi verilmesi yerinde olur kanaatindeyiz. Bu nedenle kısa da olsa tahric ile ilgili bilgi vermeye gayret sarfedeceğiz.

1.1.1. Tahric Tanımı

Tahric h-r-c (ج - ر – خ) kökünden türetilmiş olup bir mastar olan '*tef'il*' vezninde gelmiştir. Lugatta, '*huruc*' (çıkış), giriş manasına gelen '*duhul*' kelimesinin zıddıdır (*nekidud-Duhul*).[67] Ortaya çıkarma, açıklama manasına da gelir.[68]

Tahricin ıstılahi tarifine geçmeden önce muteahhir hadis ulemasının tahrice yükledikleri ıstılahî anlamları bilmemiz yerinde olacaktır. Onların tahrice yükledikleri anlamları şu şekilde sıralamak mümkündür.

1. İlk dönemlerde 'tahric'in bir muhaddisin hadisi kendi isnadıyla rivayet etmesi anlamında kullanıldığı anlaşılmaktadır. Örnek olarak çok kullanılan '*harrecehu/ahrecehu Muslim*' veya '*harrecehul/ahrecehul Buharî*' ifadelerini gösterebiliriz.

[67] Ebu'l-Fadl Cemaluddin Muhammed b. Mukerrem İbni Manzur el-İfrikî el-Misrî, **Lisanu'l- Arab**, müessetu'l-Alemi, Lübnan-Beyrut 2005, 1. Baskı, c.1, s.1053.

[68] Hey'et, **Mu'cemu Nefaisi'l Kebir**, Darü'n-Nefais, Lübnan-Beyrut 2007, 1. Baskı, c.1, 488; Ayrıca tahric Muhammed b.Yakup el-Firuzabadî'nin '**Kamusu'l-Muhit**'inde de -hilaful duhul- girişin tersi anlamında kullanılmıştır. Muessesetu'r-Risale, Beyrut, Lübnan 2009, 3. Baskı, s.175.

2. Hadisi ihrac ve izhar edip rivayet etmek.

3. Hadisin kaynağını göstermek ve hadisi bir kişiye veya kaynağa nispet etmek.

4. Bir kitap meydana getirmek (filanca kendine bir mu'cem tahric etti) ve kaynaklarını belirtmek.

5. Belirli bir kitaptan istenilen türdeki hadisleri seçerek yeni bir eser oluşturup hadislerin daha önceki rivayetlerini açıklamak.

6. Tasnif etmek.

7. Ravinin, hadisin kaynağının ve hükmünün hallerini bütün lafızları ve yolları ile bilmek.[69]

Muasır âlimlerden Mahmut Tahhan, tahrici şu şeklide tarif etmiştir:

"*Istılahta ise tahric, hadisleri isnatlarıyla birlikte zikreden asli kaynaklarda hadisin geçtiği yeri bildirip ihtiyaç halinde hadisin derecesini beyan etme işlemidir*".[70]

İsmail Lütfü Çakan ise yukarıda verdiğimiz tanıma yakın bir tanımda bulunarak tahrici şu şekilde tarif eder: *"Hadislerin kaynağını bulmak bir başka ifade ile hadislerin ilk ve asli hadis kaynaklarında yer alıp almadığını tespit etmektir."* [71]

Özetle ifade etmek gerekirse tahric hadis ilminde üç anlamda kullanılmaktadır:

1. Bir hadisi isnadıyla birlikte bir kitaba alıp nakletmek.

2. Belirli kitaplardan seçilen hadislerle yeni bir kitap meydana getirmek.

---

[69] Mahmut Tahhan, **Usulu'tahric ve Dirasetü'l-Esanid**, Mektebetu'l-Mea'rif, Riyad 1996, s.8-10; Ali Budak, **Tahric Literatürü ve Hadis Tenkidindeki Yeri**, Işık akademi yayınları, İzmir 2012, s.6-11.

[70] Mahmut Tahhan, **Usulu'tahric ve Dirasetü'l-Esanid**, Mektebetu'l-Mea'rif, Riyad 1996, s.10.

[71] İsmail Lütfü Çakan, **Hadis Edebiyatı**, M.Ü. İlâhiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 2009, 7. Baskı, s.237.

3. Bir eserde Hz. Peygamber (s.a.v)'e veya sonraki iki nesle isnad edilen rivayetlerin temel kaynaklardaki yerlerini göstermek.[72]

Tahricin bu son anlamı muhaddisler arasında yaygınlık kazanmıştır.

1.1.2. Tahric İlminin Faydaları

Tahric ilminin faydalarından bir kaçını kısaca şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Hadisin merfu yahut mevkuf olma hâli belirlenir.

2. Hadisin tahricle tespit edilen değişik metinlerindeki ifadeler birlikte değerlendirildiğinde muhtemel anlama zorluklarının aşılması mümkündür.

3. Ravilerin düşebilecekleri vehm (hata) tespit edilebilir.

4. Hadis müellefatında nâsihler tarafından metin veya isnad yazımında düşülen hatalar (tahrif ve tashif) ortaya çıkartılabilir. Yine matbaa hatalarının tespit edilmesi sağlanabilir.

5. Hadis âlimlerinin hadisler hakkında verdikleri hükümler topluca ortaya konulur.

6. Ravilerin, kimlerden hadis rivayet ettiği ve kimlerin onlardan hadis aldığı belirlenebilir. Böylece ravilerin hoca ve talebeleri tespit edilebilir.

6. Hadisin mana ile rivayet edilme ihtimali karşısında asıl lafzın tespiti koylaylaşır.

8. Hadis herhangi bir şahıs yahut olay sebebiyle söylenmişse bunu tahricle ortaya çıkarmak mümkündür.[73]

---

[72] Mehmet Görmez, "TAHRİC", **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2010, c.39, s.419.

[73] Cemal Abdullah Aydın, "**Hadiste Tahric**", (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı Hadis Bilim Dalı, İstanbul 2009), s.27-28.

1.1.3. Tahricte Kullanılan Eserler

Tahric kitapları, bazı musanniflerin akaid, tefsir, hadis, usul-u fıkıh, tasavvuf ve luğat'a dair kitaplarında geçen hadislerin ilk kaynaklardan tahricini konu edinmiştir. Burada çeşitli kitaplarda geçen hadislerin tahricine ayrılmış eserlerden bazılarına kısa da olsa değineceğiz:

1. *Nasbu'r-Raye*

Zeylaî'(ö. 762/1360) bu eserinde Hanefi fıkhının en önemli eseri olan "el-Hidaye"deki hadisleri tahric etmiştir.

2. *el-Muğni an Hamli'l-Esfar fi'l-Esfar*

İmam Gazâli'nin "İhya" isimli eserindeki hadisleri tahric etmek amacıyla El-Hafız Zeynuddin el-Irakî (ö. 806/1404) tarafından kaleme alınmıştır.

3. *et-Terğib ve't-Terhib*

Münzirî (ö. 656/1258) tarafından kaleme alınmıştır. Hadislerin sonunda hadisin sıhhati hakkında bilgi verir. Araştırılan hadis özellikle terğîb ve terhîb konularıyla alakalı ise bu kitaba bakmakta yarar vardır.

4. *Keşfu'l- Hafa ve Muzilu'l-İlbas Anma İştehera Mine'l-Ahadisi Ala' Elsineti'n-Nas*

Aclunî (ö. 1162/1749) tarafından kaleme alınmıştır. Bu eser halk dilinde hadis diye dolaşan sözlerin hadis olup olmadığını bildirmek ve sıhhat durumlarını ortaya koymak amacıyla telif edilmiştir. Ayrıca hadisler alfabetik olarak sıralanmıştır.

5. *İmla'ü Turuki Ehadsi'l-Mühezzeb ve Esanidiha*

Muhammed b. Musa el-Hazimî (ö. 584/1188) bu eserinde Şafii fıkhında Ebu İshak eş-Şirazî'nin yazmış olduğu 'Muhezzeb' adlı eserin içerisinde bulunan hadisleri tahric etmiştir.

6. *el-Kifaye fi Marifeti Ehadisi'l-Hidaye*

İbn Türkmanî (ö. 750/1349) tarafından kaleme alınmış olup Hanefi fıkhında yazılan Merğinanî'nin "el-Hidaye" adlı eserindeki hadisler tahric edilmiştir.

7. *el-Buğye bi Tahrici Ehadisi'l-Ğunye*

Muhammed b. Abdurrahman es-Sehavî (ö. 902/1497) Geylani'nin "el-Ğunye" adlı eserindeki hadisleri bu eserinde tahric etmiştir.

1.2. MÜNEBBİHAT'TA YER ALAN MERFU HADİSLERİN TAHRİC VE DEĞERLENDİRİLMESİ

1.2.1. İkili Öğütleri İçeren Hadisler

Eseri tanıtırken dokuz bölümden oluştuğunu bir kısmı ikili, bir kısmı üçlü, bir kısmı dörtlü olmak üzere ona kadar gruplandırılmış öğüt ve uyarılardan müteşekkil bir eser olduğunu belirtmiştik. Biz de bu başlık altında ikili öğütlerden oluşan bölümden başlayıp sırasıyla hadisleri değerlendirmeye tabi tutacağız. Hadislerin Arapça metni *Münebbihat'*ta yer aldığı şekliyle burada aktarılacaktır.

1. Hadis

روي عن النبي صلى الله عليه وسلم أنه قال خصلتان لا شيء أفضل منهما: الإيمان بالله والنفع بالمؤمنين و خصلتان لا شيء أخبث منهما: الشرك بالله والضر بالمسلمين.

Hz. Peygamber'den (s.a.v) şöyle rivayet edilmiştir: "*İki haslet vardır ki bunlardan daha üstün bir şey yoktur: Allah'a iman ve müslümanlara faydalı olmak. İki haslet vardır ki onlardan daha kötü bir şey yoktur: Allah'a şirk koşmak ve müslümanlara zarar vermek*."

Bu hadis *Münebbihat*'ta senetsiz olarak zikredilmiştir. Yaptığımız araştırmalar neticesinde hiçbir kaynakta hadisin bu lafızlarla rivayetine rastlayamadık. Ama aynı anlamı ifade eden farklı lafızlarla rivayetine Ebi Şuca'

Şireveyh b. Şehredar b. Şirevehy ed-Deylemî'nin *el-Firdevs bi-Me'suri'l-Hitab* adlı eserinde rastladık. Söz konusu kitapta hadis şu lafızlarla rivayet edilmektedir.

خصلتان لَيْسَ فَوْقهمَا شَيْء من الشَّرّ الشّرك بِاللَّه والضر بعباد الله وخصلتان لَيْسَ فَوْقهمَا شَيْء من الْبر الْإِيمَان بِاللَّه والنفع لعباد الله.

Bu eserde hadis Hz. Ali'ye dayandırılarak rivayet edilmiştir.[74] Aynı şekilde hadis, İmam Gazâli'nin *İhya* adlı eserinde senetsiz olarak yukarıdaki lafızlarla zikredilmiştir. *İhya*'daki hadislerin tahricini yapan Irakî, Deylemî'nin bu hadisi Hz. Ali'ye nispet ederek *Firdevs* isimli eserinde aktardığını belirtmekte devamında ise bu hadisin Deylemî'nin oğlu (Ebu Mansur ed-Deylemî) tarafından Hz. Ali'ye nispet edilmediğini ifade etmektedir. Ayrıca Subki bu hadisin herhangi bir senedine rastlamadığını beyan etmiştir.[75] Elbanî ise *İhya*'da geçen bu hadis için "*aslı bilinmemektedir"* değerlendirmesinde bulunmuştur.[76]

Bahsi geçen hadis, içerik olarak İslami prensiplere aykırı değildir. Bilakis Allah'a iman etmek, müslümanlara insanlara yararlı olmak hakkında teşvik edici sözler bulunmaktadır. Fakat senedi olmayan metnin anlamı ne kadar doğru olursa olsun hadis olarak nitelendirilemeyeceği ortadır. Zira hadis senet ve metinden oluşmakta olup nakledilen bir hadisin sıhhatini tesbitte öncelikli yol senet tenkidi yapmaktır. Tenkid sonucunda ravilerin ehliyetleri ve güvenirlirliği tespit edilirse hadis metin açısından da ele alınır ve metin tenkidine tabi tutulur. Bu rivayetin ise senedi bilinmemektedir. Bu nedenle hadis diye nitelendirilemeyeceği son derece açık bir durumdur. Sonuç olarak bu hadisin asli kaynaklarda geçmiyor olması senedinin bilinmemesi ayrıca Elbanî'nin bu hadis hakkındaki değerlendirmesi göz önünde bulundurulduğunda söz konusu rivayetin aslının olmadığı kanaati bizde de hâsıl olmuştur.

---

[74] Ebi Şuca' Şireveyh b. Şehredar b. Şirevehy ed-Deylemî, **el-Firdevs bi-Me'suri'l-Hitab**, thk. es-Said b. Bisyuni Zaglul, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut 1986, 1. Baskı, c.2, s.199, (had. no: 2988).

[75] Ebi Abdillah Mahmut b. Muhammed el-Heddad, **Tahricu Ehadis İhya Ulumi'd-Din li'l-Irakî ve İbnu's-Subkî ve'z-Zebidî,** Daru'l-Asime, Riyad 1987, 1. Baskı, c.3, s.1214-1215.

[76] Muhammed Nasırüddin el-Elbanî, **Silsiletu'l-Ehadisi'd-Da'ife ve'l-Mevzu'a ve Eseruhe's-Seyyiu fi'l-Ümme**, Mektebetu'l-Mearif, Riyad 1992, 1. Baskı, c.1, s.63, (had. no: 7)

2. Hadis

وَقَالَ عَلَيْهِ السَّلامُ عَلَيْكُم بِمجاَلَسَةِ الْعُلَمَاءِ وَاستِمَاعِ كَلام الْحُكَمَاءِ فَإِنَّ اللهَ تَعَالَى يُحْيِ الْقَلْبَ الْمَيِّتَ بِنوُر الْحِكْمَةِ كَماَ يُحْيِ الأَرْضَ الْمَيتة بِمَاءِ الْمَطَرِ.

Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*Âlimlerle oturmaya ve hikmet sahiplerinin sözlerini dinlemeye devam ediniz. Şüphesiz yüce Allah, ölü toprağı yağmurla ihya ettiği gibi, ölü kalpleri de hikmet nuruyla ihya eder*."

Münebbihat adlı eserde senetsiz olarak nakledilen bu hadis başka kaynaklarda yukarıda yer alan lafızlarla değil farklı lafızlarla ziyadeli olarak nakledilmiştir. Bu rivayetlerde Hz. Peygamber (s.a.v) Lokman (a.s)'ın oğluna böyle bir nasihatte bulunduğunu haber vermiştir.

Bu hadisi Taberanî şu lafızlarla Ebu Ümame'den tahric etmiştir.[77]

حدثنا الحسين بن اسحاق التستري ثنا يحيى الحماني ثنا أبو بكر بن عياش عن أبي المهلب عن عبيد الله بن زحر عن علي بن يزيد عن القاسم عن أبي أمامة قال : قال رسول الله صلى الله عليه و سلم : إن لقمان قال لابنه : يا بني عليك بمجالس العلماء واستمع كلام الحكماء فإن الله يحيي القلب الميت بنور الحكمة كما يحيي الأرض الميتة بوابل المطر.

Aynı hadisi yine Ebu Ümame'den senedinde birkaç ravi değişikliğiyle er-Ramhürmüzî tahric etmiştir.[78]

أخبرنا أحمد بن يحيى الحلواني ثنا أحمد بن يونس ثنا أبو بكر بن عياش عن أبي المهلب...

[77] Ebu Kasım Süleyman b. Ahmet et-Taberanî, **el-Mu'cemu'l-Kebir**, thk. Hamdi Abdülmecid es-Selefi Mektebetu İbn Teymiyye, Kahire 1994, 2. Baskı, c.8, s.199, (had. no: 7810).

[78] Ebu Muhammed Hasan b. Abdurrahman b. Hallad er-Ramhürmüzî, **Emsalu'l-Hadis**, thk. Dr. Abdulala' Abduülhamid el-A'zemi, ed-Daru's-Selefiyye, Bombay-Hind 1983, 1. Baskı, s.137,138.

Heysemî ise kitabında naklettiği bu rivayet için şu değerlendirmede bulunmuştur: "*Bu hadisi Taberanî el-Mu'cemü'l-Kebir'de rivayet etmiştir. Ravileri arasında Ubeydullah b. Zehr ve Ali b. Yezid bulunmaktadır. Bu şahısların her ikisi de zayıftır. Hüccet olarak alınmazlar*."[79]

Bu her iki ravi er-Ramhürmüzî'nin naklettiği rivayetin senedinde de yer almaktadırlar. Ayrıca el-Münzirî *et-Terğîb ve't-Terhîb* adlı eserinde Ebu Ümame'den tahric ettiği bu hadis için mevkuf olabileceği yönünde görüş beyan etmiştir.[80] *Et-Terğib ve't-Terhib* adlı eserde bulunanan hadisleri değerlendiren Elbanî, bu hadis için *"zayıftır"* değerlendirmesinde bulunmuştur.[81]

Ayrıca hadis Beyhakî tarafından Ubeydullah b. Amr'a dayandırılarak mevkuf olarak şu lafızlarla rivayet edilmiştir.

أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدِ بْنُ فِرَاسٍ، بِمَكَّةَ أبنا أَبُو عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنُ الضَّحَّاكِ، ثنا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، ثنا الْقَعْنَبِيُّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ الْعُمَرِيِّ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، قَالَ: قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ: يَا بُنَيَّ جَالِسِ الْعُلَمَاءَ، وَزَاحِمْهُمْ بِرُكْبَتَيْكَ، فَإِنَّ اللَّهَ يُحْيِي الْقُلُوبَ وَيُنَوِّرُ الْحِكْمَةَ، كَمَا تُحْيَى الْأَرْضُ بِوَابِلِ الْمَطَرِ.

Beyhakî, merfu olarak başka bir tarikle de rivayet edilen bu hadisin zayıf olduğunu söylemiştir.[82]

Hadisi, *ed-Durru'l-Mensûr* adlı tefsirinde nakleden İmam Suyutî bu hadisi, Taberanî'nin *Mu'cem*'inde, er-Ramhürmüzî'nin ise *Emsal* adlı eserinde zayıf bir senedle tahric ettiklerini beyan etmiştir.[83]

---

[79] Ebu'l-Hasan Nureddin Ali b. Ebibekr b. Süleyman el-Heysemî, **Mecmau'z-Zevaid ve Menbaü'l-Fevâid**, thk. Hüsameddin el-Kudsî, Mektebetu'l-kudsî, Kahire 1994, c.1, s.125, (had. no: 518).

[80] Abdulazim b. Abdulkavi b. Abdullah Ebu Muhammed Zekiyuddin, el-Münzirî, **et-Terğîb ve't-Terhîb**, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut 1997, 1. Baskı, c.1, s.163, (had. no: 162).

[81] Muhammed Nasırüddin el-Elbanî, **Da'ifu't-Terğîbi ve't-Terhîb**, Mektebetu'l-Me'arif, Riyad ty., c.1, s.20, (had. no: 78)

[82] Ahmet b. Hüseyn b. Ali b. Musa el-Hosrevcirdî el-Horasanî Ebubekr el-Beyhakî**, el-Medhal ila's-Süneni'l-Kubra**, thk. Muhammed Diyau'r-Rahman el-E'azamî, Daru'l-Hülefa li'l-Kitabi'l-İslami, Kuveyt ty., s.297.

[83] Abdurrahman b. Ebubekr Celaleddin es-Suyutî, **ed-Durrü'l-Mensûr**, Daru'l-Fikr, Beyrut t.y, c.6, s.512.

Hadis yukarıdaki lafızlarla imam Malik'in *Muvatta*'sında بِوَابِلِ الْمَطَرِ lafzı yerine بِوَابِلِ السَّمَاءِ lafzıyla Hz. Peygamber'e nispet edilmeden sadece Hz. Lokman'ın oğluna yaptığı nasihatler kategorisinde değerlendirilerek nakledilmiştir.[84] Ayrıca hadis birçok tefsir eserinde de hadis olarak değil Hz. Lokman'ın oğluna yaptığı uzunca nasihatlerden bir tanesi olarak zikredilmiştir.[85]

Münebbihat'ta zikredilen bu hadis manen rivayetten kaynaklandığını düşündüğümüz lafız farklılığıyla hem merfu hem de mevkuf olarak birçok tarikle rivayet edilmiştir.

İbn Adî: Bu hadisin senedinde zikredilen ravilerden Ebi'l-Mülhib künyeli şahsın adının Matruh b. Yezid olduğunu söyleyip şöyle demektedir: "*Bize Ahmed b. Ali b. Bahr, ona da Abdullah b. ed-Davrakî, ona da Yahya b. Main şöyle dedi: "Matruh b. Yezid yani Ebu'l-Mülhib zayıftır*." *Bize Muhammed b. Ali, ona da Osman b. Said şöyle dedi: Yahya b. Main'e Matruh b. Yezid'i sordum. O da: "Hiçbir şey değil, hiçbir değeri yoktur." dedi. Bize İbn Hammad, ona da Abbas Yahya'nın şöyle dediğini bildirdi: " Matruh b. Yezid Kufeli olup, Ubeydullah b. Zahr'ın arkadaşıdır. Süfyan es-Sevrî kendisinden rivayette bulunmuştur. Matruh b. Yezid sika değildir. Kendisi zayıf olup, rivayet ettiği hadislerin hiçbir değeri yoktur*."[86]

Görüldüğü bu şahıs muhaddislerce *da'ifun, leyse bi şey'in, leyse bi sikatin* gibi lafızlarla cerh edilmiştir.

Ayrıca hadisin senedinde yer alan Ubeydullah b. Zahr da muhaddislerce cerh edilmiştir. Osman b. Said, Yahya'nın Ubeydullah b. Zahr için: "*Benim nezdimde rivayet ettiği hadisler zayıftır*." dediğini nakleder. Abbas ise Yahya'nın şöyle dediğini rivayet eder: "*Hiçbir şey değildir*." İbnu'l-Medini onun hakkında:

---

[84] Malik b. Enes b. Malik b. Ebi Amr el-Asbahî el-Medenî**, el-Muvatta**, thk. Muhammed Mustafa el-A'zamî, Müessesetü Ziyad b. Sultân el-Nihyan lil A'mali'l-Hayriyye ve'l-İnsaniyye, Ebudabî 2004, 1. Baskı, İlim 1.

[85] Ebu Muhammed Sehl b. Abdullah b. Yusus b. Refi' et-Tusterî, **Tefsiru't-Tusterî**, thk. Muhammed Basıl Uyûnu's-Sûd, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut 2002, 1. Baskı, s.43; Şihbuddin Muhammed b. Abdullah el-Hüseynî el-Alusî, **Ruhu'l-Meani fi Tefsiri'l-Kur'ani'l-Azim**, tkh. Ali Abdulbari Atiyye, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut 1995, 1. Baskı, c.2, s.41.

[86] Ebu Ahmet b. Adî el-Cürcanî, **el-Kamil fi Duafai'r-Rical**, thk. Adil Ahmed Abdulmevcut ve Ali Muhammed Muavved, el-Kutubu'l-İlmiyye, Lübnan-Beyrut 1997, 1. Baskı, c.8, s.203.

"*munkiru'l-hadis*" değerlendirmesinde bulunurken, Darekutnî ise onun için: "*leyse bi kaviyyin*." der. İbn Hibban ise: "*Sika kimselere nispet edip hadis uydurduğunu, özellikle bir senette Ubeydullah b. Zahr, Ali b. Yezid ve Kasım bir araya gelirse bu o hadisi uydurdukları anlamına gelir*." değerlendirmesinde bulunmuştur. Fakat Nesaî kendisi için: "*Leyse bihi be'sun*." demiştir.[87]

Senette yer alan Ali b. Yezid için; Buharî: "*munkiru'l-hadis*", Nesaî: "*leyse bi sikatin*", Ebu Zur'a: " *leyse bi kaviyyin*", Darekutnî: "*metrukun*" demişlerdir.[88]

Ayrıca İbnü'l-Cevzî: "*Ubeydullah b. Zahr, Ali b. Yezid ve Kasım zayıftırlar, her üçü bir senette bir araya gelirse o hadisin uydurma olabileceği uzak bir ihtimal olarak görülmemelidir*." değerlendirmesinde bulunur.[89]

Tüm bu değerlendirmeler göz önünde bulundurulduğunda hadisin Hz. Peygamber'e ait olmadığı ve senedinde bulunan ravilerden dolayı hadisin uydurma olabileceği kanaatine varmış bulunmaktayız.

3. Hadis

عن النبي صلى الله عليه وسلم لَا صَغِيرَةَ مَعَ الْإِصْرَارِ وَلَا كَبِيرَةَ مَعَ الِاسْتِغْفَارِ.

Hz. Peygamber (s.a.v)' den şöyle rivayet edilmiştir: *" Hiçbir günah ısrar edildiğinde küçük değildir. (küçük olarak kalmaz büyük günah haline gelir.) İstiğfar ile de bağışlanmayacak hiçbir büyük günah yoktur*."

Senetsiz olarak zikredilen bu hadisi Kudaî, Beyhakî, Taberanî ve İbn Şahin tahric etmişlerdir.[90]

---

[87] Şemsuddin Muhammed b. Ahmed b. Osman ez-Zehebî, **Mizanu'l-İtidal fi Nakdi'r-Rical**, thk. Muhammed Berekat, Daru'r-Risaleti'l-Alemiyye, Lübnan-Beyrut 2009, 1. Baskı, c.3, s.9-10.

[88] Zehebî, **Mizanu'l-İtidal**, c.3, s.171.

[89] Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Ali b. Muhammed el-Cevzî, **El-İlelu'l-Mütenahi fi Ehadisi'l-Vahiye**, thk. İrşadu'l-Hak el-Eserî, İdaretu'l-Ulumi'l-Eseriyye, Faysalâbad-Pakistan 1981, 2. Baskı, c.2, s.147.

[90] Ebu bekr Ahmet b. Hüseynb b. Ali b. Musa el-Husrevcirdi el-Horasanî el-Beyhakî, **Şu'abü'l-İman**, thk. Abdulali Abdülhamid Hamid, Mektebetu'r-Rüşd-Daru's-Selefiyye, Riyad, Bombay-hind 2003, 1. Baskı, c.9, s.406, (had. no: 6882); Ebu Abdullah Muhammed b. Sellame b. Cafer b. Ali b. Hakmun el-Kudaî el-Misrî, **Musnedu'ş-Şihab,** thk. Hamdi b. Abdülmecid es-Selefi,

Kudaî hadisi şu senetle tahric etmiştir:

اخبرنا أَبُو بَكْرٍ، مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَارِثِ قَدِمَ عَلَيْنَا، أبنا أَبُو سَعِيدٍ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ، وَأَبُو عَبَّادٍ ذُو النُّونِ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَا: ثنا أَبُو أَحْمَدَ الْحَسَنُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْعَسْكَرِيُّ، ثنا ابْنُ أَخِي أَبِي زُرْعَةَ، ثنا عَمِّي، ثنا سَعِيدُ بْنُ سُلَيْمَانَ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو شَيْبَةَ الْخُرَاسَانِيُّ، عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا كَبِيرَةَ مَعَ اسْتِغْفَارٍ، وَلَا صَغِيرَةَ مَعَ إِصْرَارٍ»

Ebu Hatim er-Razi, bu rivayetin senedinde bulunan Ebu Şeybe el-Horasanî için ki bu şahsın adı Yezid b. Muaviye'dir, "*munkiru'l-hadis*" değerlendirmesinde bulunmuştur.[91] Ayrıca başka muhaddisler tarafından da bu ravi cerh edilmiştir.[92]

Hadis, Deylemî tarafından yukarıdaki lafızlarla merfu olarak İbn Abbas'tan tahric edilmiştir.[93] Deylemî'nin tahric ettiği bu hadisi *Keşfu'l-Hafa* adlı eserinde zikreden Aclunî, senedinin zayıf olduğu değerlendirmesinde bulunur.[94]

Beyhakî'nin *Şu'abü'l-İman* adlı eserinde ise bu hadis, Hz. Peygamber'e nispet edilmeden İbn Abbas'ın sözü olarak rivayet edilmiştir. Söz konusu kitapta hadis ilave lafızlarla şu senetle rivayet edilmiştir:

أَخْبَرَنَا أَبُو مَنْصُورٍ عَبْدُ الْقَاهِرِ بْنُ طَاهِرٍ الْفَقِيهُ، نا أَبُو سَعِيدٍ إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَحْمَدَ الْخَلَالِيُّ، أَنَا الْمَنِيعِيُّ، نا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْمَرْوَزِيُّ، نا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي صَدَقَةَ، عَنْ قَيْسِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ: قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: " لَا كَبِيرَةَ بِكَبِيرَةٍ مَعَ الِاسْتِغْفَارِ، وَلَا صَغِيرَةَ بِصَغِيرَةٍ مَعَ الْإِصْرَارِ. "

Muessesetu'r-Risale, Beyrut 1986, 2. Baskı c.2, s.44 (Had. no: 853); Ebu Kasım Süleyman b. Ahmet et-*Taberanî*, **Musnedu'ş-Şamiyyin**, thk. Hamdi Abdülmecid es-Selefi, Muessesetu'r-Risale, Beyrut 1984, 1. Baskı, c.4, s.380 (Had. no: 3606); Ebu hasf ömer b. Ahmet b. osman İbn Şahin, **et-Terğib fi fedaili'l-A'mal ve Sevabi zalik,** thk. Muhammed Hasan Muhammed Hasan İsmail, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Lübnan-Beyrut 2004, 1. Baskı, s.65, (Had. no: 187).

[91] Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Ali b. Muhammed el-Cevzî, **ed-Du'afa ve'l-Metrukun**, thk. Abdullah el-Kadî, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut 1986, 1. Baskı, c.3, s.213.

[92] Ebu Muhammed b. Abdurrahman b. Muhammed b.idris b. Münzir et-Temimi el-Hanzali İbn Ebi Hatim er-Razi, **el-Cerh ve't-Ta'dil**, Daru İhyai't-Turasi'l-Arabi, Beyrut 1952, 1. Baskı, c.9, s.297; Zehebî, **Mizanu'l-İtidal**, c.5, s.168.

[93] Deylemî, **el-Firdevs**, c.5, s.199, (had. no: 7944).

[94] İsmail b. Muhammed b. Abdulhadi el-Cürcanî el-Âclunî ed-Dimeşkî, **Keşfu'l-Hafa ve Müzilu'l-İlbas anma İştehere mine'l-Ehadisi ala Elsineti'n-Nas**, thk. Abdul hamid b. Ahmet b. Yusuf b. Hindavî, Mektebetu'l-Asriyye, yy. 2000, 1. Baskı, c.2, s.448, (Had. no: 3071).

Beyhakî'nin mevkuf olarak rivayet ettiği bu hadisin senedindeki raviler sikadır. Taberanî ise hadisi aynı anlama gelen farklı lafızlarla ve farklı bir senetle merfu olararak Ebu Hureyre'den tahric etmiştir.

حَدَّثَنَا زَكَرِيَا بْنُ يَحْيَى السَّاجِيُّ، ثَنَا سَهْلُ بْنُ بَحْرٍ، ثَنَا بِشْرُ بْنُ عُبَيْدٍ الرَّاسِبِيُّ، ثَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْعَنْبَرِيُّ، عَنْ مَكْحُولٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ [أَنَّهُ قَالَ:] «لَيْسَ صَغِيرٌ بِصَغِيرٍ مَعَ الْإِصْرَارِ، وَلَيْسَتْ كَبِيرَةٌ بِكَبِيرَةٍ مَعَ الِاسْتِغْفَارِ، طُوبَى لِمَنْ وَجَدَنِي كَانَ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ اسْتِغْفَارٌ كَثِيرٌ»

Taberanî'nin Ebu Hureyre'den tahric ettiği rivayetin senedinde bulunan Bişr hakkında Aclunî, metruk olduğu değerlendirmesinde bulunmuştur.[95]

Hadisi, *el-Camiu's-Sağir* adlı eserinde **" لَا كَبِيرَةَ مَعَ الِاسْتِغْفَارِ، وَلَا صَغِيرَةَ مَعَ الْإِصْرَارِ "** lafızlarıyla zikreden Suyutî, Deylemî'nin bu hadisi İbn Abbas'a dayandırdığını ve hadisin zayıf olduğunu söyler.[96]

Tüm bu bilgiler bir arada değerlendirildiğinde hadisin zayıf olduğu kanaati bizde de hâsıl olmuştur.

4. Hadis

قال النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:"أصل جميع الخطايا حب الدنيا وأصل جميع الفتن منع العشر والزكاة."

Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: "*Bütün hataların kaynağı dünya sevgisidir ve bütün fitnelerin temeli ise öşür ve zekâtı vermemektir*."

Yaptığımız araştırma neticesinde bu lafızlarla rivayet edilen hiçbir hadise rastlamadık. Fakat hadisin bir parçasını manen ifade eden rivayetler mevcuttur. Söz konusu rivayetler

حُبُّ الدُّنْيَا رَأْسُ كُلِّ خَطِيئَةٍ lafızlarıyla rivayet edilmektedir. Bu rivayet Beyhakî'nin "*Şu'abü'l-İman*" adlı eserinde Hasan-i Basrî'den mürsel olarak tahric edilmiştir.[97]

[95] Âclunî, **Keşfu'l-Hafa**, c.2, s.448.
[96] El-İmam Celaleddin b. Ebi Bekr es-Suyutî, **el-Camiu's-Sağir fi Ehadisi'l-Beşiri'n-Nezir**, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Lübnan-Beyrut 1990, 1. Baskı, c.2, s.585, (had. no: 9920).

Ayrıca hadisi, Ebu Nu'aym *"Hilye"*de Ahmet b. Hanbel, İbn Ebi Dünya ve Beyhakî *"Zühd"* adlı eserlerinde tahric etmişlerdir. Bu eserlerde hadis Hz. İsa'nın sözü olarak aktarılmıştır.[98]

Suyutî "*el-Camiu's-Sağir*"inde, Beyhakî'nin *"Şu'abü'l-İman"* da Hasan-ı Basri'den mürsel olarak tahric ettiği bu hadis için zayıf olduğu yönünde görüş beyan etmiştir.[99]

Munavî *Faydu'l-Kadir* adlı eserinde hadisle ilgili olarak şu açıklamalara yer verir:

"*Beyhakî, bu hadisin Hz. Peygamber'e nispet edilmesinin aslı yoktur değerlendirmesinde bulunmuştur. Hafız el-Irakî ise Hasan-ı Basri'nin mürsel rivayetlerini rüzgâra benzetmiş ve uydurma haberlere yakın olduğunu söylemiştir*." Ayrıca bu hadisin ya Malik b. Dinar'ın sözü ya da Beyhakî'nin *"Zühd"* ve Ebu Nu'aym'ın *"Hilye"*de rivayet etttiği gibi Hz. İsa'nın sözü olabileceğini ve İbnu'l-Cevzî'nin, hadisi *"el-Mevzu'at"* adlı eserinde zikrettiğini söyler. Akabinde İbn Hacer'in konu ile ilgili olarak İbn Medinî tarafından Hasan-ı Basri'nin mürsel rivayetlerinin övüldüğü bilgisini aktarır.[100]

Elbanî ise bu hadisin mevzu olduğu yönünde görüş beyan ettikten sonra, Hasan-ı Basri'nin mürsel rivayetleri ile ilgili olarak Darekutnî'nin zayıftır yönünde görüş beyan ettiğini nakleder.[101] Es-Sağanî ise hadisi *el-Mevzu'at* adlı eserinde zikretmiştir.[102] Aclunî de hadisi *Keşfu'l-Hafa*'da zikrederek benzer bilgiler verir.[103]

---

[97] Beyhakî, **Şu'abü'l-İman**, c.13, s.102, (had. no: 10017).

[98] Ebu Nu'aym Ahmet b. Abdullah el-İsbahanî, **Hilyetu'l-Evliya ve Tabakatu'l-Esfiya**, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut 1989, c.6, s.388; Ebubekir Abdullah b. Muhammed b. Ubeydullah b. Süfyan b. Kays İbn Ebü'd-Dünya, **ez-Zühd**, Daru İbn Kesir, Dımeşk 1999, 1. Baskı, s.43, (had. no:51); Ebu Abdullah Ahmet b. Muhammed b.Hanbel b. Hilal b. Esed eş-Şeybanî, **ez-Zühd**, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Lübnan-Beyrut 1999, 1. Baskı, s.77, (had. no: 475); Ahmet b. Hüseyin b. Ali b. Musa el-Husrevcirdi el-Horasanî Ebu Bekr el-Beyhakî, **Kitabu'z-Zühdü'l-Kebir**, thk. Amir Ahmet Haydar, Muessesetu'l-Kutubu's-Sekafiyye, Beyrut 1996, 2. Baskı, s.134, (had. no: 274).

[99] Suyutî, **el-Camiu's-Sağir**, c.1, s.223, (had. no: 3662).

[100] Muhammed Abdu'r-Rauf el-Münavî, **Fayzu'l-Kadir Şerhu el-Camii's-Sağir fi Ehadisi'l-Beşiri'n-Nezir**, Daru'l-Fikr, Lübnan-Beyrut 1996, 1. Baskı, c.3, s.449.

[101] Elbanî, **Silsiletu'l-Ehadisi'd-Da'ife**, c.3, s.370, (had. no: 1226).

[102] Radiyuddin el-Hasan b. Muhammed b. el-Hasan b. Haydar el-Âdevî el-U'meri el-Kureşi es-Sağanî el-Hanefi, **el-Mevzuat**, thk. Necm Abdurrahman Halef, Daru'l-Me'mun li't-Turas, Dımeşk 1985, 2. Baskı, s.37, (had. no: 35).

İbn Teymiyye ise bu hadisin Cündüb b. Abdullah el-Becelî'nin sözü olduğunu Hz. Peygamber'e ait olmadığını dile getirir.[104]

Sonuç olarak hadisin *Munebihhat*'ta zikredilen lafızlarla rivayeti başka kaynaklarda geçmemektedir. Bu yüzden *Munebihhat*'taki rivayetin aslının olmadığı kanaatini taşımaktayız. Sadece hadisin bir tarafı bazen tek başına bazen de başka bir rivayetin bir parçası olarak kaynaklarda geçmektedir. Bu rivayetin ise kimi muhaddislerce mevzu olarak değerlendirildiği, kimi muhaddislerce de Hz. Peygamber'in sözü olarak kabul edilmediği görüldü. Bu nedenle bu rivayetlerle ilgili verdiğimiz bilgiler toplu olarak değerlendirildiğinde bu sözün Hz. Peygamber'e ait olmadığı kanaati bizde ağırlık kazanmıştır.

1.2.2. Üçlü Öğütleri İçeren Hadisler

1. Hadis

روي عن النبي صلى الله عليه وسلم أنه قال: "من أصبح وهو يشكو ضيق المعاش فكأنما يشكو ربه ومن أصبح لأمور الدنيا حزينا فقد أصبح ساخطا على الله ومن تواضع لغني لغناه فقد ذهب ثلثا دينه"

Hz. Peygamber'in (s.a.v) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "*Geçim darlığından şikâyet eder bir halde sabahlayan kimse, Rabbinden şikâyet etmiş gibidir. Dünya işlerinden dolayı üzüntü duyarak sabahlayan kimse Allah'a kızmış gibidir. Zengin bir kimseye zenginliğinden dolayı boyun eğen kimsenin ise dininin üçte ikisi gitmiştir*."

Bu hadisi, Taberanî Enes b. Malik'ten farklı lafızlarla ve şu senetle tahric etmiştir.

حَدَّثَنَا عِيسَى بْنُ سُلَيْمَانَ الْفَزَارِيُّ الْبَغْدَادِيُّ، حَدَّثَنَا دَاوُدُ بْنُ رُشَيْدٍ، حَدَّثَنَا وَهْبُ اللَّهِ بْنُ رَاشِدٍ الْمِصْرِيُّ، حَدَّثَنَا ثَابِتٌ الْبُنَانِيُّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ: عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ أَصْبَحَ حَزِينًا

[103] Âclunî, **Keşfu'l-Hafa**, c.1, s.397, (had. no: 1099).

[104] Takyeddin Ebu'l-Abbas Ahmet b. Abdulhalim b. Abdusselam b.Abdullah b. Ebi Kasım b. Muhammed İbn Teymiyye el-Harranî el-Hanbelî ed-Dımeşkî, **Ehadisu'l-Kussas**, thk. Muhammed b. lütfi es-Sabağ, Mektebetu'l-İslami, Beyrut 1988, 2. Baskı, s.58, (had. no: 7).

عَلَى الدُّنْيَا أَصْبَحَ سَاخِطًا عَلَى رَبِّهِ , وَمَنْ أَصْبَحَ يَشْكُو مُصِيبَةً نَزَلَتْ بِهِ , فَإِنَّمَا يَشْكُو اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ , وَمَنْ تَضَعْضَعَ لِغَنِيٍّ لِيَنَالَ مِمَّا فِي يَدَيْهِ أَسْخَطَ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ عَلَيْهِ , وَمَنْ أُعْطِيَ الْقُرْآنَ وَدَخَلَ النَّارَ أَبْعَدَهُ اللَّهُ.»

Taberanî bu hadisi Vehb'ten başka hiç kimsenin Sabit'ten rivayet etmediğini belirtmiş ve Vehb'in salih kimselerden olduğunu söylemiştir.[105]

Beyhakî de hadisi aynı lafızlarla Malik b. Enes'ten tahric etmiş ve senedinin zayıf olduğunu söylemiştir. Bu hadisi Sabit'ten Vehb dışında kimsenin rivayet etmediğini de ayrıca belirtmiştir. Beykahî söz konusu hadisi faklı bir senetle İbn Mes'ud'dan şu lafızlarla tahric etmiş ve senedinin zayıf olduğunu beyan etmiştir:[106]

أَخْبَرَنَا أَبُو عَمْرٍو مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الرَّزْجَاهِيُّ الْأَدِيبُ , نَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ زِيَادٍ الدَّقَّاقُ , نَا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ الْبَلْخِيُّ , نَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ بْنِ ثَابِتِ بْنِ آدَمَ الرَّبَعِيُّ , مِنْ كِتَابِهِ أَمْلَاهُ عَلَيْنَا , عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْقَاسِمِ بْنِ جَعْفَرٍ , نَا شَقِيقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ , عَنْ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ , عَنْ طَلْحَةَ بْنِ مُصَرِّفٍ , عَنْ شِمْرِ بْنِ عَطِيَّةَ , عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ , قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " مَنْ أَصْبَحَ مَحْزُونًا عَلَى الدُّنْيَا أَصْبَحَ سَاخِطًا عَلَى رَبِّهِ , وَمَنْ أَصْبَحَ يَشْكُو مُصِيبَتَهُ فَإِنَّمَا يَشْكُو رَبَّهُ , وَمَنْ دَخَلَ عَلَى غَنِيٍّ فَتَضَعْضَعَ لَهُ ذَهَبَ ثُلُثَا دِينِهِ , وَمَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ فَدَخَلَ النَّارَ فَهُوَ مِمَّنِ اتَّخَذَ آيَاتِ اللهِ هُزُوًا "

Deylemî ise hadisi Ebu Derda'dan, sonundaki şu ziyade lafızlarla tahric etmiştir:[107]

" وَمن قعد إِلَى غَنِي فتضعضع لَهُ الدُّنْيَا يُصِيبهَا مِنْهُ ذهب ثلث دينه وَدخل النَّار مَعَه من قَرَأَ الْقُرْآن لدينا وَاتخذ آيَات الله هزوا."

Ebu Nu'aym ve Ahmet b. Hanbel ise hadisi Ferkad es-Sinciyye'den nakletmişlerdir. Bu rivayetlerde Ferkad Tevrat'ta şunu okuduğunu söyler: "*Dünya*

[105] Ebu Kasım Süleyman b. Ahmet et-Taberanî, **el-Mu'cemu's-Sağir**, thk. Muhammed Şekür Muhmud el-Haci Emrir, Daru Ammar, Umman 1985, 1. Baskı, c.2, s.30, (had. no: 726).
[106] Beyhakî, **Şu'abü'l-İman**, c.12, s.373-374, (had. no: 9571).
[107] Deylemî, **el-Firdevs**, c.3, s.580, (had. no: 5817).

işlerinden dolayı üzüntü duyarak sabahlayan kimse Allah'a kızmış olarak sabahlar. Zengin bir kimseyle oturup zenginliğinden dolayı ona boyun eğen kimsenin dininin üçte ikisi gitmiştir. Başına bir musibet gelip de bunu insanlara şikâyet eden kimse Rabbinden şikâyet etmiştir." Ebu Nu'aym aynı rivayeti bir de İbrahim b. Edhem'in sözü olarak nakleder. [108]

Ayrıca hadisi kitabında zikreden Heysemî; hadisi Taberanî'nin Enes b. Malikten tahric ettiğini beyan edip hadisin senedinde bulunan Vehb b. Raşid'in metruk olduğunu söyler.[109] Elbanî de Enes b. Malikten gelen bu rivayet için "*da'ifun cidden*" değerlendirmesinde bulunur.

İbnü'l-Kaysaranî: "*Bu hadisin Vehb'in kendi sözü olduğunu diyenler vardır*." demekte ayrıca hadisin senedinde bulunan Vehb b. Raşid'den rivayetin caiz olmadığını söylemektedir.[110]

İbn Cevzî ise İbn Mes'ud'dan merfu olarak rivayet edilen rivayet için senedinde Muhammed b. Kasım'ın olduğunu, Ebu Abdullah el-Hâkim'in bu şahıs için hadis uydurur dediğini nakleder. Ayrıca diğer rivayetin senedinde bulunan Vehb b. Raşid için İbn Hibban'ın delil olarak alınmaz dediğini belirttikten sonra, bu rivayetlerin senedinde bulunup da cerh edilen ravileri açıklar.[111]

Aclunî ise *Keşfu'l-Hafa*'da hadise değinerek rivayetlerin son derece zayıf olduğunu bu nedenle de İbn Cevzî'nin bu rivayetleri *Mevzu'at*'ta zikrettiğini söyler. Devamında konuyla ilgili hadisin *Mevzu'at*'ta zikredilmemesi gerektiğini söyleyen başka muhaddislerin görüşlerine de yer verir.[112]

---

[108] Ebu Nu'aym, **Hilyetu'l-Evliya**, c.3, s.45; Ahmet b. Hanbel, **ez-Zühd**, s.265, (had. no: 1909).
[109] Heysemî, **Mecmau'z-Zevaid**, c.10, s.248, (had. no: 17819).
[110] Ebu'l-Fazl Muhammed b. Tahir b. Ali b. Ahmet el-Makdisî eş-Şeybanî el-Maruf bi İbnü'l-Kaysaranî, **Tezkiretu'l-Huffaz**, thk. Hamdi Abdulmecid es-Selefi, Daru's-Sami'i, Riyad 1994, 1. Baskı, s.308,309.
[111] Cemaluddin Abdurrahman b. Ali b. Muhammed el-Cevzî, **el-Mevzu'at**, thk. Abdurrahman Muhammed osman, el-Mektebetu's-Selefiyye, Medine 1968, 1. Baskı, c.3, s.133-134.
[112] Âclunî, **Keşfu'l-Hafa**, c.3, s.286-287, (had. no: 2444).

Ayrıca Suyutî, İbn Cevzî'nin hadisi *el-Mevzu'at* adlı eserinde zikrederek isabetli davranmadığı yönünde görüş beyan etmiştir.[113]

Tüm bu bilgiler ışığında hadisin son derece zayıf olduğu kanaatine varmış bulunmaktayız.

2. Hadis

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّهُ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّ اللهُ عَلَيْه وَسَلَّم ثَلاثٌ مُنْجِيَاتٌ وَ ثَلاثٌ مُهْلِكَاتٌ وَ ثَلاثٌ دَرَجَاتٌ وَثَلاثٌ كَفّارَاتٌ أَمَّا الْمُنْجِيَاتُ فَخَشْيَة اللهِ تَعَالَىَ فِي السِّرّ وَالْعلانِيَةِ وَالْقَصْدُ فِي الْفَقْرِ وَالْغِنَىَ وَالْعَدلُ فِي الرِّضاَءِ وَالْغَضَبِ وَأَمَّا الْمُهْلِكَاتُ فَشُحٌّ شَدِيدٌ وَهَوىً مُتَّبعٌ وَإِعْجاَبُ الْمَرْءِ بِنَفْسِهِ وَأَمَّا الدَّرَجَاتُ فَإِفْشاَءُ السَّلامِ وَإِطْعَامُ الطَّعَامِ وَالصَّلَوةُ بِالَّيْلِ وَالنَّاسُ نيامُ وَأَمَّا الْكَفّارَاتُ فَإِسْباَغُ الْوُضُوء فِي السَّبراَتِ وَنَقْلُ الأَقْدامِ إِلىَ الْجَماَعَاتِ وَانْتِظاَرُ الصَّلَوةِ بَعْدَالصَّلَوةِ .

Ebu Hureyre (r.a) Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir:

"*Üç tane kurtarıcı, üç tane helak edici, üç tane mertebeleri arttırıcı ve üç tane de günahları affettirici haslet vardır: Kurtarıcı hasletler; gizli ve aşikâr (her zaman) Allah'tan korkmak, fakirlikte ve zenginlikte itidalli olmak, öfke ve sükûnet hallerinde adaletten şaşmamaktır.*

Helak edici hasletler ise; aşırı cimrilik, istek ve arzulara uyma ve kendini beğenmişliktir.

Mertebeleri arttıran hasletler; selamı yaymak, yemek yedirmek ve insanlar uyukudayken gece kalkıp namaz kılmaktır.

Günahları affettirici hasletler ise; aşırı soğuk zamanlarda bile (zorluklara rağmen) güzelce abdest almak, cemaate (mescitlere) doğru çokça adım atmak, namazdan sonra diğer bir namazın gelişini gözlemektir."

[113] Abdurrahman b. Ebibekr Celaleddin es-Suyutî, **ed-Dureru'l-Müntesire fi Ehadisi'l-Müştehire**, thk. Muhammed b. Lütfi es-Sebbağ, İ'madetu Şuûni'l-Mektubat-Camia'tu'l-Melik su'ud, Riyad ty., s.189, (had. no: 406).

Münebbihat'ta Ebu Hureyre'ye dayandırılarak zikredilen bu hadisi, Ebu Nu'aym, Bezzar, Kudaî, Taberanî ve Beyhakî, Enes (r.a)'tan tahric etmişlerdir. Ayrıca Beyhakî hadisin başka bir senetle Ebu Hureyre (r.a)'den de rivayet edildiğini belirmiştir.[114] Hadisi İbn Şahin de Enes (r.a)'ten tahric etmiştir.[115]

Bu eserlerde söz konusu hadis manaya etki etmeyecek lafız farklılıklarıyla bazen bir bütün olarak, bazen takdim ve tehirlerle, bazen de hadisin bir bölümü tek başına rivayet edilmiştir. Taberanî hadisi şu senetle rivayet etmiştir.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْجُذُوعِيُّ قَالَ: نَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَرْعَرَةَ قَالَ: نَا حُمَيْدُ بْنُ الْحَكَمِ الْجُرَشِيُّ قَالَ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ يُحَدِّثُ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «ثَلَاثٌ مُهْلِكَاتٌ: شُحٌّ مُطَاعٌ، وَهَوًى مُتَّبَعٌ، وَإِعْجَابُ الْمَرْءِ بِنَفْسِهِ مِنَ الْخُيَلَاءِ، وَثَلَاثٌ مُنْجِيَاتٌ: الْعَدْلُ فِي الرِّضَا وَالْغَضَبِ، وَالْقَصْدُ فِي الْغِنَى وَالْفَاقَةِ، وَمَخَافَةُ اللَّهِ فِي السِّرِّ وَالْعَلَانِيَةِ»

Yukarıdaki hadis Taberanî'nin Enes'ten tahric ettiği hadistir. Ayrıca Taberanî, hadisi ziyadeli olarak İbn Ömer'den de tahric etmiştir.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْحَضْرَمِيُّ قَالَ: نا مَحْفُوظُ بْنُ بَحْرٍ الْأَنْطَاكِيُّ قَالَ: ثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ عَبْدِ الْوَاحِدِ التَّمِيمِيُّ، عَنِ ابْنِ لَهِيعَةَ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ دِينَارٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «ثَلَاثٌ مُهْلِكَاتٌ، وَثَلَاثٌ مُنَجِّيَاتٍ، وَثَلَاثٌ كَفَّارَاتٌ، وَثَلَاثٌ دَرَجَاتٌ. فَأَمَّا الْمُهْلِكَاتُ: فَشُحٌّ مُطَاعٌ، وَهَوًى مُتَّبَعٌ، وَإِعْجَابُ الْمَرْءِ بِنَفْسِهِ. وَأَمَّا الْمُنَجِّيَاتُ: فَالْعَدْلُ فِي الْغَضَبِ، وَالرِّضَى، وَالْقَصْدُ فِي الْفَقْرِ، وَالْغِنَى، وَخَشْيَةُ اللَّهِ فِي السِّرِّ، وَالْعَلَانِيَةِ. وَأَمَّا الْكَفَّارَاتُ: فَانْتِظَارُ الصَّلَاةِ بَعْدَ الصَّلَاةِ، وَإِسْبَاغُ الْوُضُوءِ فِي

[114] Ebu Nu'aym, **Hilyetu'l-Evliya**, c.2, s.343, c.6, s.268; Ebubekr Ahmet b. Ömer b. Abdulhalık b. Hallad b. Ubeydullah el-Ateki el-Maruf bi'l-Bezzar, **Musnedu'l-Bezzar**, thk. Adil b. s'ad, Mektebetu'l-Ulumi ve'l-Hikem, Medine 1988-2009, 1. Baskı, c.13, s.486, (had. no: 7293); Kudaî, **Musnedu'ş-Şihab**, c.1, s.214, (had. no: 325); Ebu Kasım Süleyman b. Ahmet et-Taberanî, **el-Mu'cemu'l-Evsat**, thk. Tarık b. Avdullah b. Muhammed-Abdulmuhsin b. İbrahim el-Hüseyni, Daru'l-Harameyn, Kahire t.y, c.5, s.328, (had. no: 5452); Beyhakî, **Şu'abü'l-İman**, c.2, s.203, (had. no: 731).

[115] İbn Şahin, **et-Terğib fi fedaili'l-A'mal**, s.18, (had. no: 33).

السَّبَرَاتِ، وَنَقْلُ الْأَقْدَامِ إِلَى الْجَمَاعَاتِ. وَأَمَّا الدَّرَجَاتُ: فَإِطْعَامُ الطَّعَامِ، وَإِفْشَاءُ السَّلَامِ، وَصَلَاةٌ بِاللَّيْلِ، وَالنَّاسُ نِيَامٌ»

Taberanî bu hadisi Said b. Cübeyr'den yalnız Ata b. Dinar, Ata'dan yalnız İbn Lahi'a'nın, ondan da yalnız Velid b. Abdulvahit'in rivayette bulunduğunu söyleyip hadisin İbn Ömer'den sadece bu senetle rivayet edildiğini belirtir.[116]

Heysemî ise bu hadisi, İbn Ömer'den, Enes'ten, İbn Abbas'tan ve İbn Ebi Evfa'dan tahric etmiştir.[117]

Taberanî'de zikredilen her iki rivayet için de Suyutî "zayıftır" değerlendirmesinde bulunmuştur.[118] Ayrıca Taberanî'nin İbn Ömer'den tahric ettiği rivayetin senedinde yer alan İbn Lahia' için de zayıf olduğu yönünde görüş beyan edilmiştir.[119] Buharî *Kitabu'd-Du'afa* adlı eserinde: "*Bize Humeydi Yahya b. Said'in İbn Lahi'a'yı değerli biri olarak görmediği bildirdi*" demektedir.[120]

İbn Lahia'nın durumu sorulunca Ahmet b. Hanbel'in "*zayıftır*", Yahya b. Main'in ise onun hakkında "*hadisleri güçlü değildir*" dediği nakledilmektedir.[121] Bir yangın esnasında bu şahsın evi ve kitapları yanmıştır. Yahya b. Main: "*Kitapları yanmadan önce de yandıktan sonrada değişen bir durum söz konusu değildir. Bu kişi kitapları yanmadan önce de zayıf biriydi*" demektedir. Ayrıca Nesaî de bu kimse hakkında "*da'ifun*" demektedir.[122] Heysemî de "*bu rivayetin senedinde İbn Lahia'nın yanı sıra kim olduğu bilinmeyen şahıslar da mevcuttur*" değerlendirmesinde bulunur. Heysemî İbn Abbas'tan ve İbn Ebi Evfa'dan tahric ettiği hadis için "*senedinde*

[116] Taberanî, **Mu'cemu'l-Evsat**, c.6, s.47, (had. no: 5754).
[117] Heysemî, **Mecmau'z-Zevaid**, c.1, s.90-91, (had. no: 313-314).
[118] Suyutî, **el-Camiu's-Sağir**, c.1, s.209, (had. no: 3471, 3472).
[119] Ebu Abdullah Muhammed b. S'ad el-Bağdadi el-Ma'ruf bi İbn S'ad, **Tabakatu'l-Kubra**, Daru Sadır, Beyrut 1968, 1. Baskı, c.7, s.516.
[120] Muhammed b. İsmail b. İbrahim el-Buharî, **Kitabu'd-Du'afa**, thk. Ebu Abdullah Ahmet b. İbrahim b. Ebi Aynen, Mektebu İbn Abbas, yy. 2005, 1. Baskı, s.80.
[121] İbn Ebi Hatim, **el-Cerh ve't-Ta'dil**, c.5, s.147.
[122] İbnu'l-Cevzî, **ed-Du'afa ve'l-Metrukun**, c.2, s.136.

Horasanlı Muhammed b. Avn bulunmaktadır" demekte, devamında onun için "*da'ifun cidden*" değerlendirmesinde bulunmaktadır.[123]

*İhya'*daki hadisleri tahric eden Irakî: "*İhya'da geçen bu hadisi Ebu Nu'aym, Bezzar, Taberanî ve Beyhakî zayıf bir senetle Enes'ten tahric etmişlerdir*" diyerek, senetlerinin zayıf olduğunu belirtmektedir.[124]

Aclunî *Keşfu'l-Hafa* adlı eserinde; Bezzar, Ebu Nu'aym ve Taberanîn Enes'ten tahric ettikleri hadis için senetlerinin zayıf olduğu yönünde görüş beyan edip İbn Ömer'den tahric edilen rivayetin ise başka tariklerle desteklendiğini söyler. Bu nedenle *Keşfu'l-Hafa*'yı tahkik eden Hindavî hadisin hasen olduğuna hükmetmiştir. [125]

Elbanî de Enes (r.a)'tan gelen bu rivayet için bu hadisi Bezzar, Beyhakî ve başkaları rivayet etmişlerdir. Ayrıca bu hadis bir grup sahabe tarafından da mervidir. Her ne kadar senedindeki raviler eleştirilmiş olsalar bile rivayetler topluca ele alındıklarında birbirlerini destekleyip hasen li gayrihi seviyesine çıkmaktadırlar değerlendirmesinde bulunarak hadis için "*hasenun li gayrihi*" hükmünü vermektedir.[126]

Hadisin senedi zayıf olmakla beraber başka varyantlarının olması farklı tariklerle desteklenmesi onu hasen li gayrihi seviyesine çıkarmıştır. Bu nedenle bizde de hadisin hasen li gayrihi olduğu kanaati hâsıl olmuştur.

3. Hadis

قَالَ النَّبِيُّ صَلَّ اللّهُ عَلَيْه وَسَلَّم ثَلاثُ نَفَرٍ يُظِلُّهُمُ اللهُ تَحْتَ ظِلِّ عَرْشِهِ يَوْمَ لاظِلَّ إلاظِلّهُ الْمُتَوَضِّئُ فِي الْمَكَارِهِ وَالْمَاشي إلَىَ الْمَساجِد فِي الظُّلَمِ وَمُطْعِمُ الْجَائِعِ.

[123] Heysemî, **Mecmau'z-Zevaid**, c.1, s.90,91.
[124] Zeynuddin Ebu'l-Fazl Abdurrahim b. Hüseyn el-Irakî, **el-Muğni an Hamli'l-Esfar fi'l-Esfar fi Tahrici ma fi'l-İhya-i mine'l-Ahbar**, Daru İbn Hazm, Lübnan-Beyrut 2005, 1. Baskı, s.1145
[125] Âclunî, **Keşfu'l-Hafa**, c.2, s.348, (had. no:2662).
[126] Muhammed Nasırüddin el-Elbanî, **Sahihu't-Terğibi ve't-Terhib**, Mektebetu'l-Me'arif, Riyad 2000, 1. Baskı, c.1, s.312, (had. no: 453).

Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*Üç kişi var ki Allah onları, gölgesinden başka hiçbir gölgenin olmadığı günde kendi arşının gölgesinde gölgelendirir; tüm zorluklara rağmen hakkıyla abdest alan, gece karanlığında (namaz kılmak için) camilere yürüyen ve aç olan kimseyi doyuran*."

Söz konusu hadisi İsmail el-Esbehanî (Kıvamu's-Sunne) *Et-Terğib ve't-Terhib* adlı eserinde Cabir b. Abdullah'tan tahric etmiştir. Bu rivayette *Münebbihat'*ta zikredilen hadis başka bir hadisin bir parçası olarak zikredilmiştir. Hadis aşağıdaki lafızlarla şu senetle rivayet edilmiştir.[127]

أخبرنا أبو بكر محمد بن أحمد السمسار؛ ثنا جعفر بن محمد بن جعفر الفقيه؛ ثنا عبد الله بن محمد؛ ثنا عبد الرحمن بن محمد بن حماد؛ ثنا سلمة؛ ثنا عبد الله بن إبراهيم الغفاري؛ حدثني أبي؛ عن أبي بكر بن المنكدر؛ عن جابر بن عبد الله –رضي الله عنه– قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: "ثلاث من كن فيه فقد نشر الله عليه كنفه وأدخله رحمته: رفق بالضعيف، وشفقة بالوالدين؛ وإحسان إلى المملوك. وثلاث من كن فيه أظله الله تعالى تحت ظل العرش، يوم لا ظل إلا ظله: الوضوء في المكاره؛ والمشي إلى المساجد في الظلم؛ وإطعام الجائع."

Hadisi el-Münzirî yukarıdaki lafızlarla yine Cabir b. Abdullah'tan tahric etmiştir. Devamında Tirmizî'nin sadece ilk üç öğüdü Cabir b. Abdullah'tan rivayet ettiğini ve hadis için garip olduğu yönünde görüş beyan ettiğini aktarır.[128]

Suyutî, Ebu'ş-Şeyh'in *es-Sevab* ve Esbehanî'nin *et-Terğîb* adlı eserlerinde Cabir b. Abdullah'tan tahric ettikleri hadis için "*zayıftır*" değerlendirmesinde bulunmuştur.[129]

Elbanî bu rivayete *Da'ifu't-Terğib ve't-Terhib* adlı eserinde yer vermektedir.[130] Cabir b. Abdullah'tan gelen bu rivayet için *Silsiletu'l-Ehadisi'd-*

---

[127] Kivamu's-Sunne Ebu'l-Kasım İsmail b. Muhammed b. Fadl b. Ali el-İsfehanî et-Teymî, **et-Terğîb ve't-Terhîb**, thk. Eymen b. Salih b. Şaban, Daru'l-Hadis, Kahire 1993, 1. Baskı, c.1, s.138-139, (had. no: 149).

[128] Münzirî, **et-Terğîb ve't-Terhîb**, c.2, s.38, (had. no: 1411).

[129] Suyutî, **el-Camiu's-Sağir**, c.1, s.206, (had. no: 3425).

Daife ve'l-Mevzu'a adlı eserinde hadis için "*bu senetle mevzudur*" değerlendirmesinde bulunan Elbanî devamında şunları dile getirmektedir: İbn Hibban bu rivayetin senedinde yer alan Abdullah b. İbrahim el-Gifari'nin hadis uydurduğu yönünde görüş beyan etmiştir. Hâkim ise bu ravi için "*zayıf kabul edilen bir grup şahıstan mevzu hadisler rivayet ederdi*" demektedir. Ayrıca İbrahim el-Gifari bu hadisi babasından rivayet etmiş ve "*bana babam bildirdi*" demiştir. Bu şahsın babasının kim olduğu belli değildir. Bu yüzden Elbanî, bu şahsın babası için muhaddislerin "*mechulun*" değerlendirmesinde bulunduklarını söyler.[131]

Ebu Davut, Abdullah b. İbrahim el-Gifari için "*münkiru'l-hadis*" değerlendirmesinde bulunur.[132]

Zehebî bu şahısla ilgili yukarıda verdiğimiz değerlendirmelerin hemen hemen hepsine yer vermekte ayrıca Darekutnî'nin bu şahıs için "*münkiru'l-hadis*" değerlendirmesinde bulunduğunu aktarmaktadır.[133]

Her ne kadar hakkıyla abdest alma, cemaate devam etme, aç olan kimseleri doyurma ile alakalı sahih rivayetler mevcut olsa da burada Cabir b. Abdullah'tan gelen rivayetin senedinde bulunan ravi ile ilgili değerlendirmeler göz önünde bulundurulduğunda, bu hadisin uydurma olduğu ortaya çıkmaktadır.

4. Hadis

وَعَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ" مَنْ خَرَجَ مِنْ ذُ لِّ الْمَعْصِيَةِ إِلَى عِزِّ الطَّاعَةِ أَغْنَاهُ اللهُ تَعَالَى مِنْ غَيْرِ مَالٍ وَأَيَّدَهُ مِنْ غَيْرِ جُنْدٍ وَأَعَزَّهُ مِنْ غَيْرِ عَشِرَةٍ ."

Hz. Peygamber'den şöyle rivayet edilmiştir: "*Kim isyan (günah) zilletinden (kurtulup) itaat şerefine ulaşırsa (nail olursa) yüce Allah onu malsız zengin (kanaatkâr) kılar, ordusuz destekler, aşiretsiz (düşmanına galip kılar) güçlendirir*."

---

[130] Elbanî, **Da'ifu't-Terğîbi ve't-Terhîb**, c.1, s.141, (had. no:559).
[131] Elbanî, **Silsiletu'l-Ehadisi'd-Da'ife**, c.1, s.209-210, (had. no: 92).
[132] Yusuf b. Abdurrahman b. Yusuf Ebu'l-Haccac Cemaleddin el-Mizzî, **Tehzibu'l-Kemal fi Esmai'r-Rical**, thk. Beşşar Avvad M'aruf, Muessesetu'r-Risale, Beyrut 1980, 1. Baskı, c.2, s.474.
[133] Zehebî, **Mizanu'l-İtidal**, c.2, s.349,350.

Hadis *Münebbihat'*ta senetsiz olarak zikredilmiştir. Yaptığımız araştırma neticesinde bu lafızlarla bir rivayet bulunmamaktadır. Ama bunun bir bölümünü manen ifade eden bir rivayet mevcuttur. Söz konusu rivayet şu lafızlarla rivayet edilmiştir:

" من نَاصح لله أعطي ثَلَاث خِصَال عزا من غير جند وغنى من غير كنز وأنسا من غير خلق."

Bu rivayeti Deylemî Ebu Hureyre'den tahric etmiştir.[134] Fakat Ebu Hureyre'den merfu olarak nakledilen bu rivayet, uydurma hadisleri konularına göre sıralayan ve kitabının baş tarafında da hadis uyduran ravileri alfabetik olarak kaydeden İbn Arrak'ın kitabında uydurulmuş hadisler arasında yer almıştır.[135] Ayrıca İbn Arrak, hadisin senedinde bulunan Muhammed b. Mahled el-Hımsî'yi de hadis uyduran ravilerin arasında saymıştır.[136]

İbn Âdî, Muhammed b. Mahled el-Hımsî için "*haddese bi'l-ebatili*" (batıl rivayetlerde bulunur) ve münkiru'l-Hadis değerlendirmesinde bulunmuştur.[137] Ayrıca Darekutnî de bu şahıs için "*münkiru'l-hadis*" demiştir.[138]

Fakat bu hadise hem lafzen hem de manen daha yakın bir rivayete bazı eserlerde rastladık. Söz konusu eserlerde hadis şu lafızlarla nakledilmiştir:

قال بعض العارفين:" من أخرجه الله من ذلّ المعصية بعزّ التقوى؛ أغناه بلا مال، وأعزّه بلا عشيرة، وآنسه بلا أنيس."[139]

---

[134] Deylemî, **el-Firdevs**, c.3, s.497, (had. no: 5540).

[135] Nuruddin Ali b. Muhammed b. Ali b. Abdurrahman İbn Arrak el-Kinanî, **Tenzîhü'ş-Şerî'ati'l-Merfû'a 'ani'l-Ahbâri'ş-Şenî'ati'l-Mevzu'a**, thk. Abdulvahhab Abdullatif, Abdullah Muhammed es-Siddik el-Ğumari, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut 1979, 1. Baskı, c.2, .315.

[136] İbn Arrak, **Tenzîhü'ş-Şerî'a**, c.1, s.133.

[137] Zehebî, **Mizanu'l-İtidal**, c.2, s.262.

[138] Şihabüddin Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Muhammed b. Ali b. Ahmet İbn Hacer el-Askalanî, **Lisanu'l-Mizan**, thk. Muhammed Abdurrahman el-Mar'aşli, Daru İhyai't-Türasi'l-Arabi-Muessesetu't-Tarihi'l-Arabi, Lübnan-Beyrut 1995, 1. Baskı, c.6, s.519.

[139] Abdullah b. Said b. Muhammed İbadi el-Mekki, **Müntehe'l-su'li 'ala Vesaili'l-Vusuli ila Şemaili'r-Rasul**, Daru'l-Minhac, Cidde 2005, 3. Baskı, c.2, s.375.

قال بعضهم: من أراد عزاً بلا سلطان، وكثرة بلا عشيرة، وغنى بلا مال، فلينتقل من ذل المعصية إلى عز الطاعة.[140]

قال بعضهم: من أَراد عزاً بلا سلطان، وكثرة بلا عشيرة، وغنى بلا مال، فلينتقل من ذل المعصية إلى عز الطاعة.[141]

قيل: إِذَا أراد اللَّه أَن ينقل العبد من ذل المعصية إِلَى عز الطاعة آنسه بالوحدة وأغناه بالقناعة وبصره بعيوب نَفْسه فمن أعطي ذَلِكَ فَقَدْ أعطي خير الدنيا والآخرة.[142]

Bu eserlerde hadis; "*bazı kimseler şöyle demiştir*", "*bazı arifler şöyle demiştir*" veya "*şöyle denilmiştir*" gibi lafızlarla nakledilmiş ve hadis olarak değil de kelam-ı kibar olarak zikredilmiştir.

Bazı kaynaklarda bu hadis, Cafer b. Muhammed'in sözü olarak nakledilmiştir:

قَالَ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ مَنْ نَقَلَهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ ذُلِّ الْمَعَاصِي إِلَى عِزِّ الطَّاعَةِ أَغْنَاهُ بِلَا مَالٍ، وَآنَسَهُ بِلَا أُنْسٍ، وَأَعَزَّهُ بِلَا عَشِيرَةٍ.[143]

Bazı kaynaklarda ise hadis, İbrahim b. Edhem'in yaptığı dua[144] veya Şibli'nin söylediği bir söz olarak nakledilmektedir.[145]

---

[140] Abdullah b. Muhammed el-Ğuneyman, **Şerhu Kitabi't-Tevhid min Sahihi'l-Buharî**, Mektebetu'd-Dar, Medine 1985, 1. Baskı, c.1, s.46.

[141] Muhammed b. Ebibekr b. Eyyup b. Sa'ad Şemseddin İbn Kayyum el-Cevziyye, **Tariku'l-Hicreteyn ve Babu's-Se'adeteyn**, Daru's-Selefiyye, Kahire-Mısır 1974, 2. Baskı, c.1, s.109.

[142] Abdulkerim b. Hevazin b. Abdulmelik el-Kuşeyrî, **er-Risaletu'l-Kuşeyriyye**, Daru'l-Me'arif, Kahire ty., c.1, s.126.

[143] Muhammed b. Müflih b. Muhammed b. Müfric Ebu Abdullah Şemsuddin el-Makdisi er-Rameynî el-Hanbelî, **el-Adabu'ş-Şer'iyye ve'l-Minehu'l-Mer'iyye**, Alemu'l-Kutub, yy. ty., c.1, s.153.

[144] Zeynuddin b. Abdurrahman b. Ahmet b. Receb el-Hanbelî, **Letaifü'l-Mearif fima Limevasimi'l-Ami mine'l-Vezâif**, Daru İbn Hazm, yy. 2004, 1. Baskı, s.64.

[145] Muhammed b. Muhammed b. Mustafa b. Osman Ebu Said el-Hanefî el-Hadimî, **el-Berîkatü'l-Mahmûdiyye Fî Şerhi Tarikati'l-Muhammediye ve şeri'atin Nebeviyyetin fi Siretin Ahmediyyetin,** Matba'atu'l-Halebi, yy. 1930,c.4, s.48.

Ayrıca bu hadis çoğu kitapta Davut et-Taî'nin sözü olarak şu şekilde nakledilmiştir.[146]

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ أَبِي حَسَّانَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ دَاوُدَ الطَّائِيِّ، قَالَ: «مَا أَخْرَجَ اللهُ عَبْدًا مِنْ ذُلِّ الْمَعَاصِي إِلَى عِزِّ التَّقْوَى إِلَّا أَغْنَاهُ بِلَا مَالٍ , وَأَعَزَّهُ بِلَا عَشِيرَةٍ , وَآنَسَهُ بِلَا أَنِيسٍ»

İbnu'l-Mulakkin de yukarıdaki hadise *Tabakatu'l-Evliya* adlı eserinde yer vermekte ve bu hadisi Davut et-Taî'nin tercemesi altında onun bir sözü olarak zikretmektedir.[147]

Tüm bu bilgiler ışığında *Munebbihat*'ta senetsiz olarak zikredilen bu rivayetin Peygamber'in sözü olmadığı anlaşılmaktadır. Bu bilgiler topluca değerlendirildiğinde bu rivayetin hadis olmadığı kelam-ı kibarın hikmetli sözlerinden biri olduğu anlaşılmaktadır.

5. Hadis

وَرُوِيَ أَنَّهُ عَلَيْهِ السَّلامُ خَرَجَ ذَاتَ يَوْمٍ عَلَى أصْحَابِهِ فَقَالَ" كَيْفَ أصْبَحْتُمْ" فَقَالُوا أصْبَحْنَا مُؤْمِنِينَ بِاللهِ فَقَالَ "وَمَا عَلامَة إِيمَانِكُمْ" فَقَالُوا نَصْبِرُ عَلَى البَلاءِ وَنَشكُرُ عَلَى الرَّخَاءِ وَنَرْضَى بِالقَضَاءِ فَقَالَ عَلَيْهِ السَّلاَمُ "أَنْتُمْ مُؤْمِنُونَ حَقًّا وَرَبِّ الكَعْبَةِ".

Hz. Peygamber'in (s.a.v) bir gün ashabına gelerek *"Nasıl sabahladınız?"* diye buyurdukları rivayet edilmektedir. Sahabeler *"Allah'a İman eder bir halde sabahladık"* dediler. Efendimiz, *"İmanınızın alameti nedir?"* diye sordu. Sahabeler, *"Musibetler karşısında sabrederiz, bollukta şükrederiz, Allahın verdiği hükme (kaza*

[146] Beyhakî, **ez-Zühdü'l-Kebir**, s.336, (had. no: 904); Ebu Nu'aym, **Hilyetu'l-Evliya**, c.7, s.356; Cemaluddin Ebu'l-Farec Abdurrahman b. Ali b. Muhammed el-Cevzî, **Sıfatu's-Safve**, thk. Ahmet b. Ali, Daru'l-Hadis, Kahire-Mısır 2000, c.2, s.72; el-Hüseyn b. Ali b.Muhammed b. Cafer Ebu Abdullah es-Saymerî el-Hanefî, **Ahbaru Ebi Hanife ve Ashabihi**, Alemu'l-Kutub, Beyrut 1985, 2. Baskı, s.121.

[147] İbnu'l-Mulakkin Amr b. Ali b. Ahmet eş-Şafi'i el-Misri, **Tabakatu'l-Evliya**, thk Nureddin Şüreybih, Mektebetu'l-Hanci, Kahire 1994, 2. Baskı s.201.

ve kadere) razı oluruz." dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdular: *"Kâbe'nin Rabbine ant olsun ki sizler hakiki müminlersiniz*."

Bu hadisi Taberanî İbn Abbas'tan şu senet ve lafızlarla tahric etmiştir:

حَدَّثَنَا هَيْثَمُ بْنُ خَلَفٍ، نَا الْحُسَنُ بْنُ حَمَّادٍ الْوَرَّاقُ، ثَنَا أَبُو يَحْيَى الْحِمَّانِيُّ، عَنْ يُوسُفَ بْنِ مَيْمُونٍ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى عُمَرَ وَمَعَهُ أُنَاسٌ مِنْ أَصْحَابِهِ، فَقَالَ: «أَمُؤْمِنُونَ أَنْتُمْ؟» فَسَكَتُوا – ثَلَاثَ مَرَّاتٍ – فَقَالَ عُمَرُ فِي آخِرِهِمْ: نَعَمْ، نُؤْمِنُ عَلَى مَا أَتَيْتَنَا بِهِ، وَنَحْمَدُ اللَّهَ فِي الرَّخَاءِ، وَنَصْبِرُ عَلَى الْبَلَاءِ، وَنُؤْمِنُ بِالْقَضَاءِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مُؤْمِنُونَ وَرَبِّ الْكَعْبَةِ»

Taberanî'nin bu rivayetinde, Hz. Peygamber'in Hz. Ömer'e gelip ona ve yanında bulunan kimselere bu soruyu sorduğu, onların üç defa tekrarlanan bu soruya cevap vermedikleri, en son Hz Ömer'in soruya cevap verdiği görülmekte, hadis bu ziyade lafızlarla nakledilmektedir.[148]

Taberanî hadisi, İbn Abbas'tan aynı senetle fakat metni eksik bir şekilde tahric etmiştir. Söz konusu metin ise şu şekildedir:

«أمؤمنونَ أَنْتُمْ؟» فَسَكَتُوا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ فَقَالَ عُمَرُ فِي آخِرِهِنَّ: نَعَمْ، يَا رَسُولَ اللهِ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «وَمِمَّ ذَاكَ؟» فَقَالَ عُمَرُ: نَرْجُو ثَوَابًا مِنَ اللهِ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مُؤْمِنُونَ وَرَبِّ الْكَعْبَةِ»

Bu metinde Sahabelerin "*Bela karşısında sabrederiz, bollukta şükrederiz, Allahın verdiği hükme razı oluruz*." ifadeleri yer almamaktadır.[149]

Taberanî bu hadisi, Âta'dan yalnızca Yusuf b. Meymun'un, Yusuf'tan yalnızca Ebu Yahya el-Hammanî'nin, onlardan da yalnızca el-Hasan b. Hammad el-Varrakî'nin rivayet de bulunduğunu söylemiştir.[150]

[148] Taberanî, **Mu'cemu'l-Evsat**, c.9, s.163, (had. no: 9427).
[149] Taberanî, **Mu'cemu'l-Kebir**, c.11, s.153, (had. no: 11336).
[150] Taberanî, **Mu'cemu'l-Evsat**, c.9, s.163.

Heysemî, Taberanî'nin *Mu'cemu'l-Kebir* ile *Mu'cemu'l-Evsat*'ta rivayet ettiği bu hadise kitabında yer vermiştir. Heysemî bu hadisin senedinde bulunan Yusuf b. Meymun için, İbn Hibban'nın sika dediğini fakat bu şahsın çoğu muhaddis tarafından zayıf kabul edildiğini de aktarmıştır.[151]

Îrakî ise *İhya*'da nakledilen bu hadis için Yusuf b. Meymun'un Âta'dan rivayet ettiği hadisler münkerdir demektedir.[152]

Yusuf b. Meymun'un ki bu şahsın künyesi Ebu Huzeyme'dir. Kendisi hakkında Ahmet b. Hanbel'in "*da'ifun leyse bi şey'in*" dediği aktarılmaktadır.[153]

Buharî Yusuf b. Meymun için "*münkeru'l-hadisi cidden*" demiştir.[154] Ayrıca Âta'dan yapmış olduğu rivayetler için de münker olduğu yönünde görüş beyan etmiştir.[155]

El-Mizzî, *Tehzibu'l-Kemal* adlı eserinde Yusuf b. Meymun için Ebu Zur'a'nın "*vahi'l-hadis*", Nesaî'nin "*leyse bi kaviyyin*" ve "*leyse bi sikatin*", Darekutnî'ni ise "*da'ifun*" dediğini aktarır.[156]

İbn Âdî ise öncelikle muhaddislerin bu şahıs hakkındaki görüşlerini zikretmiş ve bu şahsın muhaddislerce zayıf kabul edildiğini belirtmiştir. Ardından da kendi görüşünü beyan eden İbn Âdî bu şahsın rivayet ettiği hadislerde bir beis görmediğini açıklamıştır.[157]

Görüldüğü gibi hadisin senedinde bulunan ravi muhaddislerin büyük çoğunluğu tarafından cerh edilmiştir. Tüm bu değerlendirmeler göz önünde bulundurulduğunda hadisin son derece zayıf olduğu ortaya çıkmaktadır.

---

[151] Heysemî, **Mecmau'z-Zevaid**, c.1, s.54-55, (had. no: 171).
[152] Irakî, **el-Muğni an Hamli'l-Esfar**, s.1401.
[153] İbn Ebi Hatim, **el-Cerh ve't-Ta'dil**, c.9, s.230.
[154] Muhammed b. İsmail b. İbrahim el-Buharî, **et-Tarihu'l-Kebir,** Dairetu'l-Me'arifi'l-Osmaniyye, ed-Dekn-Haydarabad ty., c.8, s.384.
[155] Muhammed b. İsmail b. İbrahim el-Buharî, **ed-Du'afau's-Sağir**, thk. Muhammed İbrahim Zayed, Daru'l-Va'iy, Halep 1976, 1. Baskı, s.122.
[156] Mizzî, **Tehzibu'l-Kemal**, c.32, s.68-70.
[157] İbn Adî, **el-Kamil fi Duafai'r-Rical**, c.8, s.502,503; Zehebî, **Mizanu'l-İtidal**, c.5, s.197.

6. Hadis

وَعَنْ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قالَ:"حُبِّبَ إِلَيَّ مِنَ دنيَاكُمْ ثَلاث الطِّيبُ وَالنِّسَاءُ وَجُعِلَتْ قُرَّةَ عَيْنِي فِي الصَّلَوةِ" وَكَان مَعَهُ أَصْحَابُهُ جُلُسًا فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ:"صَدقْتَ يَارَسُولَ اللهِ وَحُبِّبَ إِلَيَّ مِنَ الدُّنيَا ثَلاث النَّظَرُ إِلَى وَجْهِ رَسُولِ اللهِ وَإِنفَاق مَالِي عَلَى رَسُولِ اللهِ وَأَنْ يَكُونَ ابْنَتِي تَحْتَ رَسُولِ اللهِ" فَقَال عُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ:"صَدقْتَ يَا أَبَا بَكْرٍ وَحُبِّبَ إِلَيَّ مِنَ الدُّنيَا ثَلاث الأَمْرُ بِالمَعرُوفِ وَالنَّهْيُ عَنِ المُنْكَرِ وَثَوب الخَلِقُ" فَقَال عُثْمَانُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ:"صَدقْتَ يَا عُمَرُ وَحُبِّبَ إِلَيَّ مِنَ الدُّنيَا ثَلاث إِشْبَاع الجِيعَانِ وَكِسْوَةُ العُرْيَانِ وَتِلاوَةُ القُرْآنِ" فَقَال عَلِيٌّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ:"صَدقْتَ يَا عُثْمَانُ وَحُبِّبَ إِلَيَّ مِنَ الدُّنيَا ثَلاث الخِدْمَةُ للضَّيْفِ وَالصَّومُ فِي الصَّيفِ وَالضَرْبُ بِالسَيْفِ" فَبَيْنَاهُمْ كَذَالِكَ إِذْ جَاءَ جَبْرَئيل عَلَيْهِ السَلامُ وَقَالَ:"أَرْسَلَنِيَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَلَى لَمَا سَمِعَ مَقَالَتَكُمْ وَأَمَرَكَ أَنْ تَسْئَلَنِي عَمَّا أُحِبُّ إِنْ كُنْتُ مِن أَهْلِ الدُّنيَا" فَقَالَ:"مَا تُحِبُّ إِنْ كُنْتَ مِن أَهْلِ الدنيَا" فَقَالَ:"إِرْشَادُ الضَّالِّينَ وَمُوَانَسَةُ الغُرَبَاءِ القَانِتِينَ وَمُعَاوَنَةُ أَهْلِ العِيَالِ المُعْسِرِينَ" وَقَالَ جَبْرَئِيلُ عَلَيْهِ السَلامُ:"يحِبُّ رَبُّ العِزَّةِ جَلَّ جلاَلُهُ مِنْ عِبَادِهِ ثَلاثَ خِصَالٍ بَذْلُ الإِسْتِطَاعَةِ وَالبُكَاءُ عِنْدَ النَدَامَةِ وَالصَّبرُ عِندَ الفَاقَةِ."

Rasulullah (s.a.v)'den şöyle rivayet edilmiştir: *"Dünyanızdan bana üç şey sevdirildi: Güzel koku, kadın ve gözümün nuru kılınan namaz*." Ashabı da onunla beraber oturmaktaydı. Ebu Bekir (r.a) söz alarak şöyle dedi: "*Doğru söyledin ey Allahın Resulu bana da dünyadan üç şey sevdirildi: Allah resulünün yüzüne bakmak, Allah resulünün yolunda malımı infak etmek ve kızımın Allah resulüyle evli olması*." Bunun üzerine Ömer (r.a) dedi ki: " *Doğru söyledin ey Ebu Bekir dünyadan bana da üç şey sevdirildi: İyiliği emretmek, kötülükten sakındırmak ve eski elbise giymek*." Ardından Osman (r.a) şöyle dedi: "*Doğru söyledin ey Ömer bana da dünyadan üç şey sevdirildi: Açları doyurmak, çıplakları giydirmek ve Kur'an okumak*." Daha sonra Ali (r.a) şöyle dedi: " *Doğru söyledin ey Osman bana da üç şey sevdirildi: Misafire hizmet etmek, yaz aylarında oruç tutmak ve kılıçla çarpışmak (Allah yolunda cihad)*."

Hal böyleyken Cebrail (a.s) geldi ve dedi ki: "*Yüce Allah sizin bu sözlerinizi işitince beni gönderdi ve eğer dünya ehlinden olsaydım neleri severdim diye bana sormanızı emretti*." Peygamber (s.a.v) de: " *Dünya ehlinden olsaydın neleri severdin*?" diye sordu. Cebrail (a.s) şu şekilde yanıt verdi: "*Dalalette olan kimseleri doğru yola iletmek (yolunu kaybetmişlere yol göstermek), itaatkâr gariplerle arkadaşlık etmek ve darda kalan (yoksul) ailelere yardım etmek*." Ardından Cebrail sözlerine şöyle diyerek devam etti: " *Allah kulunda bulunan şu üç hasleti sever: Elinden geldiğince çaba sarf etmek, pişmanlık anında gözyaşı dökmek, yoklukta sabırlı davranabilmek*."

Yukarıdaki hadiste Hz. Ebu Bekr ve diğer sahabelerin sözleri, devamında Cebrail (a.s) ile aralarında geçen konuşmalar hadisin bir parçasıymış gibi aktarılmaktadır. Ama yaptığımız araştırma neticesinde kaynaklarda hadis olarak zikredilen yalnızca: " *Dünyanızdan bana üç şey sevdirildi; güzel koku, kadın ve gözümün nuru kılınan namaz*" bölümüdür. Hadisin geri kalan kısmına ise hiçbir hadis eserinde rastlayamadık.

Hadisin bahsettiğimiz bölümünü Ahmet b. Hanbel, Nesaî, Hâkim, Bezzar, Ebu Ya'la ve Taberanî Enes b. Malik'ten farklı senetlerle tahric etmişlerdir.[158]

Hâkim hadisi şu senetle Enes'ten tahric etmiştir:

حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، ثنا الْخَضِرُ بْنُ أَبَانَ الْهَاشِمِيُّ، ثنا سَيَّارُ بْنُ حَاتِمٍ، ثنا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ.[159]

[158] Ebu Abdullah Ahmet b. Hanbel b. Hilal b. Esed eş-Şeybani, **Müsnedu'l-İmam Ahmet b. Hanbel**, thk. Şuayb el-Arnavuti-Adil Mürşid, Muessesetu'r-Risale, 1. Baskı, yy. 2001, c.19, s.305, 307; Bezzar, **Musned**, c.13, s.296, (had. no: 6879); Ebu Abdurrahman Ahmet b. Şuayb b. Ali el-Horasani en-Nesaî, **es-Sünenu'l-Kubra**, thk. Hasan Abdulmün'im Şilbi, Muessesetu'r-Risale, Beyrut 2001, 1. Baskı, c.8, s.149, (had. no: 8836, 8837); Ebu Abdurrahman Ahmet b. Şuayb b. Ali el-Horasani en-Nesaî, **es-Sünenu's-Suğra**, thk. Abdulfettah Ebu Ğudde, Mektebetu'l-Matbu'atu'l-İslamiyye, Halep 1986, 2. Baskı, İşretu'n-Nisâ 1, (3940); Ebu Ya'la

Ahmet b. Ali b. Musenna b. Yahya b.İsa b. Hilal et-Temimî el-Mevsılî, **Musnedu Ebi Ya'la**, thk. Hüseyin Selim Esed, Daru'l-Me'mun li't-Turas, Dımeşk 1984, 1. Baskı, c.6, s.199, (had. no: 3482); Taberanî, **Mu'cemu'l-Evsat**, c.6, s.54, (had. no: 5772), c.5, 241, (had. no: 5203); Taberanî, **Mu'cemu's-Sağir**, c.2, s.39, (had. no: 741); Ebu Abdullah el-Hakim Muhammed b. Abdullah b. Muhammed en-Nisaburî, **el-Mustedrek 'ale's-Sahihayn**, thk. Mustafa Abdulkadir Âta, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut 1990, 1. Baskı, c.2, s.174, (had. no: 2676).

Ahmet b. Hanbel ise hadisi şu senetle zikretmiştir:

حَدَّثَنَا أَبُو عُبَيْدَةَ، عَنْ سَلَّامٍ أَبِي الْمُنْذِرِ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «حُبِّبَ إِلَيَّ النِّسَاءُ، وَالطِّيبُ، وَجُعِلَ قُرَّةُ عَيْنِي فِي الصَّلَاةِ.»

Bu rivayette, *Munebbihat*'ta zikredilen hadiste bulunan " **مِنَ دنيَاكُمْ ثَلاثُ** " lafzı bulunmamaktadır. Ahmet b. Hanbel'in yine Enes'ten tahric ettiği başka bir rivayette ise sadece "**ثَلاث**" lafzı yer almamaktadır.[160]

حُبِّبَ إِلَيَّ مِنَ الدُّنْيَا: النِّسَاءُ، وَالطِّيبُ، وَجُعِلَ قُرَّةُ عَيْنِي فِي الصَّلَاةِ "

Beyhakî ise hadisi " **إِنَّمَا حُبِّب** " lafzıyla yine Enes'ten tahric etmiştir.[161]

Elbanî; Ahmet b. Hanbel, Nesaî, Hâkim ve Beyhakî'nin Enes'ten tahric ettikleri hadis için "*sahihtir*" hükmünde bulunmuştur.[162] Hâkim ise bu hadis için "*Müslim'in şartlarına göre sahihtir*" demektedir.[163]

İhya'da zikredilen bu rivayet için Irakî; "*Nesaî ve Hâkim tarafından Enes'ten tahric edilen bu hadisin senedi sağlamdır*." demektedir.[164]

Ahmet b. Hanbel'in *Musned* isimli eserini tahkik eden Şuayb el-Arnavutî, Adil Murşid ve diğerleri bu hadisin Sellam Ebi'l-Münzir'den dolayı senedinin hasen olduğunu söylemişlerdir.[165] Ebu Ya'la'nın *Musned*'ini tahkik eden Hüseyin Selim Esed, hadisin senedinin hasen olduğunu (isnaduhu hasenun) söylemiştir.[166] Ayrıca

---

[159] Hakim, **el-Müstedrek**, c.2, s.174
[160] Ahmet b. Hanbel, **Müsned**, c.19, s.305.
[161] Ahmet b. Hüseyn b. Ali b. Musa el-Hosrevcirdi el-Horasanî Ebubekr el-Beyhakî, **es-Sünenu'l-Kubra**, Muhammed Abdulkadir Âta, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Lübnan-Beyrut 2003, 2. Baskı, c.7, s.124, (had. no: 13454).
[162] Ebu Abdurrahman Muhammed Nasıruddin el-Elbanî, **Sahihu'l-Cami'i's-Sağir ve Ziyadetuh**, el-Mektebetu'l-İslami, Beyrut 1988, c.1, s.599, (had. no: 3124).
[163] Hakim, **el-Müstedrek**, c.2, s.174.
[164] Irakî, **el-Muğni an Hamli'l-Esfar**, s.146.
[165] Ahmet b. Hanbel, **Müsned**, c.19, s.305.
[166] Ebu Ya'la, **Müsned**, c.6, s.199, (had. no: 3482).

Elbanî de Nesaî'nin iki farklı tarikle rivayet ettiği hadisin, senedinde Sellam b. Münzir bulunan varyantına, "*hasenun sahihun*" hükmünü vermektedir.[167]

Ahmet b. Hanbel, Nesaî, Hâkim ve Beyhakî'nin Enes'ten tahric ettikleri hadis için Suyutî, hasen olduğu yönünde hüküm vermiştir.[168]

Yaptığımız araştırma neticesinde bu hadisin ulaşabildiğimiz bütün tariklerinde "**ثَلاث**" lafzına rastlayamadık. Munavî *el-Keşşaf* adlı eserinde hadisi "**ثَلاث**" ziyadesiyle nakleden Zemahşerî'nin hata yaptığını söyler. Ayrıca Irakî'nin *Emali* adlı eserinde bu lafzın hiçbir hadis kitabında olmadığını ve söz konusu lafzın manayı da bozduğunu söylemekte ve İbn Hacer'in de bu kanaate sahip olduğunu belirtmektedir. Devamında Zerkeşî'nin "selase" ziyadesiyle ilgili bu ziyadenin manayı bozduğunu çünkü namazın dünyevi bir şey olmadığını ve bu ziyadenin hiçbir hadis eserinde mevcut olmadığını söyler.[169] Bu bilgilere istinaden "selase" ziyadesinin aslının olmadığı kanaati bizde hâsıl olmuştur.

عَن سيار بن حَاتِم عَن جَعْفَر بن سُلَيْمَان الضبعِي عَن ثَابت عَن أنس قَالَ قَالَ رَسُول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : "حبب إِلَيّ من الدُّنْيَا النِّسَاء وَالطّيب وَجعلت قُرَّة عَيْني فِي الصَّلَاة."

Keşşaf'taki hadisleri tahric eden Zeylaî', Hâkim'in *Mustedrek*'te bu hadisi yukarıda zikrettiğimiz şekilde rivayet ettiğini ve hadisin bu senet ve metinle rivayetinin Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu söyler. Devamında Ahmet b. Hanbel, Ebu Ya'la ve Bezzar'ın *Musned* isimli eserlerinde zikrettikleri hadisin, senedinde bulunan Sellam Ebi'l-Münzir'den dolayı hasen görüldüğünü belirtmiştir.[170]

Ahmet b. Ebi Haysem, Yahya b. Main'den işittim Sellam Ebi'l Münzir nasıl biridir? diye soruldu. O da onun için "*la be'se bihi*" değerlendirmesinde bulundu. İbrahim b. Abdurrahman el-Cüneyd Yahya b. Main'e Sellam'ın sika olup olmadığını

[167] Nesaî, **Sünen**, İşretu'n-Nisâ 1.
[168] Suyutî, **el-Camiu's-Sağir**, c.1, s.223, (had. no:3669).
[169] Münavî, **Fayzu'l-Kadir**, c.3, s.451.
[170] Cemaluddin Ebu Muhammed b. Abdullah b. Yusuf b. Muhammed ez-Zeylaî, **Tahricu'l-Ehadis ve'l-Asari'l-Vaki'a fi Tefsiri'l-Keşşaf li'z-Zemahşeri**, thk. Abdullah b. Abdurrahman es-Sa'ad, Daru İbn Huzeyme, Riyad 1994, 1. Baskı, c.1, s.196.

sorduğunun onunda Sika değildir diye cevapladığını söyler. Ebu Hatim ise Sellam için "*Salihu'l-hadis*" değerlendirmesinde bulunur.[171] Ayrıca Ebu Davut'a durumu sorulunca o "*leyse bihi be'sun*" demiştir.[172]

Tüm bu bilgiler göz önünde bulundurulduğunda senedinde Sellam Ebi'l-Münzir'in Sabit'ten onun da Enes'ten rivayet ettiği tariklerin hasen olduğu Hâkim'in rivayet ettiği ve senedinde Sellam'ın bulunmadığı rivayetin ise sahih olduğu kanaati bizde ağırlık kazanmıştır. Ayrıca hadisin *"Dünyanızdan bana üç şey sevdirildi: Güzel koku, kadın ve gözümün nuru kılınan namaz*." dışında geri kalan bölümününe hadis kitaplarının hiç birinde rastlayamadık. Bu nedenle hadisin devamında yer alan Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali'nin konu ile ilgili sözleri ile Cebrail (a.s.) ve Hz. Peygamber (s.a.v) arasında geçen konuşmaların aslının olmadığı kanaatine ulaşmış bulunmaktayız.

7. Hadis

وَعَنِ النَّبِيِّ عَلَيْه السَّلامُ أَنَّهُ قَالَ:"المَحَبَّةُ أَسَاسُ المَعْرِفَةِ وَالعِفَّةُ عَلامَةُ اليَقِينِ وَرَأْسُ اليَقِينِ التَّقوَى وَالرِّضَى بِتَقْدَيرِ اللهِ تَعَالَى."

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in şöyle dediği rivayet edilmektedir: "*Sevgi marifetin temelidir. İffet yakinin (Allah'a hakkıyla inanmanın)/(inancın) alametidir. Yakinin başı/temeli ise takva ve Allah'ın takdirine razı olmaktır*."

Görüldüğü gibi hadis *Münebbihat*'ta senetsiz olarak zikredilmiştir. Yaptığımız araştırmalar sonucunda bu lafızlarla rivayet edilen hiçbir hadise rastlamadık. Fakat bu lafızlarla aktarılan bir rivayete Gazâli'nin *Mukaşefetu'l-Kulub* isimli eserinde rastladık. Bu eserinde *aşk* başlığı altında önce Hz. Yusuf'un sonra Mecnu'nun Leyla'ya olan sevgisi daha sonra ise Hallac-ı Mansur'un muhabbetle ilgili sözlerine yer verilmekte; arada "*şöyle de rivayet edilmiştir*" denilerek yukarıda zikrettiğimiz rivayete yer vermektedir.[173] Fakat bu rivayet hiçbir hadis kitabında yer

[171] Mizzî, **Tehzibu'l-Kemal**, c.12, s.289-290; Zehebî, **Mizanu'l-İtidal**, c.2, s.167.
[172] Mizzî, **Tehzibu'l-Kemal**, c.12, s.290.
[173] Ebu Hamid Muhammed b.Muhammed el-Gazalî, **Mukaşefetu'l-Kulub el-Mukarreb ila Hadreti Allami'l-Guyub**, Daru İyhau'l-Ulum, Lübnan-Beyrut 1994, 6. Baskı, s.39.

almamaktadır. Hz. Peygamber'e ait sözlerle onun adına uydurulan sözleri birbirinden ayırmak ancak senet aracılığıyla yapılabilir. Bu nedenle yukarıda zikrettiğimiz rivayetin hadis olarak nitelendirilmeyeceği ortaya çıkmaktadır. Kanaatimizce bu söz Hz. Peygamber'e ait olmayıp kelam-ı kibar'ın hikmetli sözlerinden biridir. Ayrıca tasavvuf erbabının bir sözü hadisleştirilmiş de olabilir.

8. Hadis

وَعَنِ النَّبِيِّ عَلَيْه الصَّلَوةُ وَ السَّلامُ أنَّهُ قّالَ:"صِدْقُ المَحَبَّةِ فِي ثَلاثِ خِصَالٍ أنْ يخْتَارَ كَلامَ حَبِيبِهِ عَلَى كَلامِ غَيْرِهِ وَيخْتَارَ مُجَالَسَةَ حَبِيبِهِ عَلَى مُجَالَسَةِ غَيْرِهِ وَيخْتَار رضَى حَبِيبِهِ عَلَى رِضَى غَيْرِهِ."

Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: "*Gerçek sevgi üç haslettir: Dostunun sözünü başkasının sözüne tercih etmek, dostuyla beraber bulunmayı başkasıyla beraberliğe tercih etmek, dostunun rızasını başkasının rızasına tercih etmek.*"

Yaptığımız araştırma neticesinde bu rivayete herhangi bir hadis kitabında rastlayamadık. Bu nedenle senetsiz olarak aktarılan söz konusu rivayetin Hz. Peygamber'e ait olmadığı kanaatini taşımaktayız.

1.2.3. Dörtlü Öğütleri İçeren Hadisler

1. Hadis

رُوِىَ عَنِ رَسُول اللهِ صَلَّ اللهُ عَلَيْه وَسَلَّم أنَّهُ قَالَ لأبِي ذَرّ الغِفَّارِيّ رَضِىَ اللهُ عَنْهُ:"يَا أبَاذَرٍّ جَدِّد السَّفِينَةَ فَإنَّ البَحْرَ عَمِيقٌ وَخُذِ الزَّادَ كَامِلاً فَإنَّ السَفَرَ بَعِيدٌ وَخَفِّفِ الحِمْل فَإنَّ العَقَبَةَ كَؤُدٌ وَأخْلِصِ العَمَلَ فَإنَّ النَّاقِدَ بَصِير."

Peygamber efendimiz (s.a.v)'in Ebu Zeri'l-Gifari (r.a)'a şöyle dediği rivayet edilmiştir: " *Ey Ebu Zer! gemiyi yenile, çünkü deniz derindir. Azığını tam al, çünkü yolculuk uzundur. Yükünü hafif tut, çünkü yokuş çok sarptır. Amelini halis kıl, muhakkak ki hesaba çeken (Allah) hakkıyla görendir*."

Yaptığımız kaynak taramalarında bu hadis Deylemî'nin *el-Firdevs* isimli eserinde şu lafızlarla nakledilmektedir:

يَا أَبَا ذَر جدد السَّفِينَة فَإِن الْبَحْر عميق وخفف الْحمل فَإِن السّفر بعيد وأحمل الزَّاد فَإِن الْعقبَة طَوِيلَة وأخلص الْعَمَل فَإِن النَّاقِد بَصِير.

Burada hadis Ebu Zer (r.a)'a isnad edilmiştir. Fakat bu rivayet daha çok tasavvuf erbabının sözlerine benzemektedir. Zira tasavvuf büyüklerimiz genelde zahiri lafızlara batınî anlamları yüklemiş ve bu minvalde veciz sözler sarf etmişlerdir. Nitekim *Münebbihat*'ı şerh eden el-Cavi her bir lafza ayrı ayrı anlamlar yükleyerek şöyle bir açıklama yapmıştır: " '*Gemiyi yenile çünkü deniz derindir' sözü ile insanın sevap kazanmak ve Allah'ın azabından kurtulmak için bütün işlerinde niyetini güzelleştirmesi kastedilmiştir. 'Azığını tam al çünkü sefer uzundur' sözü ile de ahiret hayatının uzun olduğu kastedilmiş, hazırlıklı gelinmesi tavsiyesinde bulunulmuştur. 'Yükünü hafif tut zira yokuş çok sarptır' sözüyle dünyalık şeylere heves edip günahın ağırlığını yüklenmemesi dünyalık ile yola çıkılmaması istenmiştir. 'Amelini halis kıl' çünkü Allah görendir sözü ile de Allah'ın her şeyi görüp kontrol ettiğini, daima kulunu gözettiğini ve bu bilinçle hareket edilmesi gerektiğinin kastedildiğini bildirmektedir.*"[174]

Şevkanî ise yedinci asırdan sonra yaşamış İslam büyüklerini sıraladığı *el-Bedru't-Tal'i bi Mehasini Men Ba'de'l-Karni's-Sab'i* adlı eserinde, İbrahim b. Ahmet b. Ali b. Ahmet el-Keyna'î'nin biyografisi altında yukarıda naklettiğimiz rivayeti onun bazı arkadaşlarına yaptığı nasihat olarak zikretmiştir.[175]

Yaptığımız kaynak taramasında başka bir eserde de bu rivayet şöyle nakledilmektedir:

[174] Muhammed b. Nevevî el-Cavî, **Nesaîhu'l-İ'bad fi Beyani Elfazi Münebbihat a'la'l-İsti'dâdi li Yevmi'l-Mea'd**, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut 2013, 2. Baskı, s.45-46.
[175] Şevkanî, **el-Bedru't-Tâli'**, c.1, s. 5

قال أحد السلف لولده: يا بني جدد السفينة، فإن البحر عميق، وأكثر الزاد فإن السفر بعيد، وأحسن العمل فإن الناقد بصير.[176]

Görüldüğü gibi burada da seleften birinin oğluna böyle bir nasihatte bulunduğu aktarılmıştır.

Rivayetin "*ruviye*" sigasıyla yani zayıflık alameti kabul edilen bir sigayla varid olması, senedinin olmaması, bir tek Deylemî tarafından rivayet edilmiş olması, diğer muteber hadis eserlerinde yer almaması bu rivayetin selef âlimlerinden birinin sözü olabileceği kanaatine sahip olmamızda etkili olmuştur.

2. Hadis

وَقَالَ النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلامُ:"الكَوَاكِبُ أَمَانٌ لأَهْلِ السَمَاءِ فَإِذَا انْتَثَرَت كَانَ القَضَاءُ عَلَى أَهْلِ السَمَاءِ وَ أَهْلُ بَيتِي أَمَانٌ لأُمَّتِي فَإِذَا زَالَ أَهْلُ بَيتِي كَانَ القَضَاءُ عَلَى أُمَّتِي وَأَنَا أَمَانٌ لأَصْحَابِي فَإِذَا ذَهَبتُ كَانَ القَضَاءُ عَلَى أَصْحَابِي وَالجِبَالُ أَمَانٌ لأَهْلِ الأَرْضِ فَإِذَا ذَهَبَتْ كَانَ القَضَاءُ عَلَى أَهْلِ الأَرْضِ."

Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "*Yıldızlar gök ehli için emniyettir. Döküldüğü vakit gök ehlinin sonu olur. (düzeni bozulur). Ehl-i beytim ümmetim için güven kaynağıdır. Yok olduğu vakit ümmetimin sonu olur. Ben de, ashabım için güven kaynağıyım. Ayrıldığım zaman ashabımın sonu olur. Dağlar da yeryüzündekiler için güven kaynağıdır. Gittiği (yok olduğu) zaman yeryüzü ehlinin sonu olur.*"

Münebbihat'ta senetsiz olarak zikredilen bu hadisi Müslim, Ahmet b. Hanbel, İbn Hibban, Bezzar ve Ebi Ya'la başka bir hadisin bir parçası olarak rivayet etmişlerdir. Söz konusu rivayet Ebu Bureyde'nin babası Ebu Musa'dan rivayeti olarak tahric edilmiştir.[177] Hadis lafız farklılıklarıyla ve şu senetle rivayet edilmiştir:

[176] Abdullah b. Muhammed el-Buseyrî, **el-Hacc ve'l-Umre ve'z-Ziyare**, Mektebetu'l-Melik Fehd el-Vataniyye, yy. 2002, 2. Baskı, s.30.

[177] Ebu Hüseyn Müslim b. Haccac el-Kuşeyrî en-Nisaburî, **Sahihu Müslim**, Daru's-Selam, Riyad 2000, 2. Baskı Fadailu's-Sahâbe, 207; Ahmet b. Hanbel, **Müsned**, c.32, s.335; Muhammed b.

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللهِ، حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ الْجُعْفِيُّ، عَنْ مُجَمِّعِ بْنِ يَحْيَى بْنِ زَيْدِ بْنِ جَارِيَةَ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ: سَمِعْتُهُ يَذْكُرُهُ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ: صَلَّيْنَا الْمَغْرِبَ مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ قُلْنَا: لَوْ انْتَظَرْنَا حَتَّى نُصَلِّيَ مَعَهُ الْعِشَاءَ. قَالَ: فَانْتَظَرْنَا فَخَرَجَ إِلَيْنَا. فَقَالَ: " مَا زِلْتُمْ هَاهُنَا؟ " قُلْنَا: نَعَمْ يَا رَسُولَ اللهِ. قُلْنَا: نُصَلِّي مَعَكَ الْعِشَاءَ. قَالَ: " أَحْسَنْتُمْ أَوْ أَصَبْتُمْ ". ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ إِلَى السَّمَاءِ.، قَالَ: وَكَانَ كَثِيرًا مِمَّا يَرْفَعُ رَأْسَهُ إِلَى السَّمَاءِ، فَقَالَ: " النُّجُومُ أَمَنَةٌ لِلسَّمَاءِ؛ فَإِذَا ذَهَبَتِ النُّجُومُ أَتَى السَّمَاءَ مَا تُوعَدُ. وَأَنَا أَمَنَةٌ لِأَصْحَابِي؛ فَإِذَا ذَهَبْتُ أَتَى أَصْحَابِي مَا يُوعَدُونَ. وَأَصْحَابِي أَمَنَةٌ لِأُمَّتِي؛ فَإِذَا ذَهَبَ أَصْحَابِي أَتَى أُمَّتِي مَا يُوعَدُونَ "

Görüldüğü gibi burada yukarıda zikrettiğimiz hadisin bir bölümü değişik lafızlarla yer almaktadır. Bu rivayette hadisin sonunda bulunan "*Dağlar da yeryüzündekiler için güven kaynağıdır. Gittiği (yok olduğu) zaman yeryüzü ehlinin sonu olur.*" ziyadesi yer almamaktadır.

İbn Hibban'nın *sahih*'ini tahkik eden Arnavutî hadis için "*isnaduhu sahihun*" değerlendirmesinde bulunmuştur. Ayrıca kitapta Elbanî'nin "*sahihun*" hükmüne de yer verilmiştir.[178] Aynı şekilde Ebu Ya'la'nın *Musned*'ini tahkik eden Hüseyin Selim hadis için "*isnaduhu sahihun*" görüşünü belirtmiştir. Başta Şuayb Arnavutî ve Adil Mürşid olmak üzere Ahmet b. Hanbel'in *Musned*'ini tahric edenler bu hadis için şöyle bir değerlendirmede bulunmuşlardır: "*Bu hadisin isnadı sahihtir. Senedinde bulunan raviler sika olup Ali b. Abdullah (çünkü bu ravi sadece Buharî'nin ricalidir.) ve Muccem'i b. Yahya b. Yezid (bu ravi ise sadece Müslim'in ricalindendir) haric Buharî ve Müslim'in rivayette bulunduğu ravilerdendirler*."

Hibban b. Ahmet b. Hibban et-Temimî ed-Darimî el-Bustî, **Sahihu İbn Hibban**, thk. Şuayb el-Arnavuti, Muessesetu'r-Risale, Beyrut 1993, 2. Baskı, c.16, s.234, (had. no: 7249); Bezzar, **Musned**, c.8, s.104, (had. no: 3102); Ebu Ya'la, **Müsned**, c.13, s.260, (had. no:7276).

[178] İbn Hibban, **Sahih**, c.16, s.235.

Ayrıca Suyutî de Ebu Musa'dan tahric edilen bu hadisin sahih olduğunu söylemiştir.[179] Bu hadisin senedi sağlam olup ravileri sikadır, dolayısıyla hadis sahihtir.

Öte yandan bu hadis değişik lafızlarla İbn Abbas'tan da tahric edilmiştir:

حَدَّثَنَا عَلِيٌّ قَالَ: نا الْحُسَيْنُ بْنُ عِيسَى بْنِ مَيْسَرَةَ الرَّازِيُّ قَالَ: نا الصَّبَّاحُ بْنُ مُحَارِبٍ قَالَ: نا مُحَمَّدُ بْنُ سُوقَةَ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «النُّجُومُ أَمَانٌ لِأَهْلِ السَّمَاءِ، وَأَصْحابِي أَمَانٌ لِأُمَّتِي»[180]

İbn Abbas'tan gelen başka bir tarikte ise hadis şu lafızlarla rivayet edilmiştir:

«النُّجُومُ أَمَانٌ لِأَهْلِ السَّمَاءِ، وَأَنَا أَمَانٌ لِأَصْحَابِي، وَأَصْحَابِي أَمَانٌ لِأُمَّتِي»[181]

Taberanî'nin kitabında naklettiği bu hadis değişik tariklerle de rivayet edilmiştir. İbn Arabi *Mu'cem*'inde, İbn er-Ruyanî ise *Musned*'inde hadisi şu senetle rivayet etmişlerdir.[182]

نا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، نا أَسْبَاطٌ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُبَيْدَةَ الرَّبَذِيِّ، نا إِيَاسُ بْنُ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:"النُّجُومُ أَمَانٌ لِأَهْلِ السَّمَاءِ، وَأَهْلُ بَيْتِي أَمَانٌ لِأُمَّتِي."

Her iki rivayetin senedinde bulunan Musa b. Ubeyde ez-Zebidi hakkında Ahmet b. Hanbel "*la yüktebu hadisuhu(hadisi yazılmaz)*" demiştir. Nesaî ve İbn Âdî ise zayıf olduğunu söylemişlerdir. İbn Main "*leyse bi şey'in*" ve "*la yuhteccu bi hadisi (hadisleri delil olarak kullanılmaz)*" değerlendirmesinde bulunurken Yahya b. Sa'id ise: "Onun rivayet ettiği hadislerden korunurduk" demektedir. İbn Sa'd onun

[179] Suyutî, **el-Camiu's-Sağir**, c.2, s.557, (had. no: 9312).
[180] Taberanî, **Mu'cemu'l-Evsat**, c.4, s.237, (had. no: 4074).
[181] Taberanî, **Mu'cemu'l-Evsat**, c.7, s.6, (had. no: 6687).
[182] Ebu Bekr Muhammed b. Harun er-Ruyanî, **Musnedu'r-Ruyanî**, thk. Eymen Ali Ebu Yemani, Muessesetu Kurtube, Kahire 1996, 1. Baskı, c.2, s.258, (had. no: 1164); Ebu Sa'id b. A'rabî Ahmet b. Muhammed b. Ziyad b. Beşir el- Basrî, **Kitabu'l-Mu'cem**, thk. Abdulmuhsin b.İbrahim b. Ahmet el-Hüseyni, Daru İbni'l-Cevzi, Suudi Arabistan 1997, 1. Baskı, c.3, s.977, (had. no: 2020).

hakkında "*sikatun ve leyse bi hüccetin*" demiş, Yakup b. Şeybe ise onun için "*sadukun daiful hadisi cidden*" değerlendirmesinde bulunmuştur.[183]Elbanî de bu hadisin zayıf olduğu yönünde hüküm vermiştir.[184]

Bu değerlendirmeler göz önünde bulundurulduğunda hadisin zayıf olduğu anlaşılmaktadır. Son olarak şunu da ifade etmemiz gerekir ki hadisin sonunda yer alan "*Dağlar da yeryüzündekiler için güven kaynağıdır. Gittiği (yok olduğu) zaman yeryüzü ehlinin sonu olur.*" ziyadesini bu hadisin bulabildiğimiz hiçbir tarikinde rastlayamadık, bu yüzden bu ziyadenin aslının olmadığı kanaatini taşımaktayız.

3. Hadis

وَعَنِ النَّبِيّ عَلَيْهِ السَّلامُ أَنَّهُ قَالَ:"الصَّلَوةُ عِمَادُالدِينِ والصّمْتُ أَفْضَلُ وَالصَّدَقَةُ تُطْفِئُ غَضَبَ الرَّب وَالصَّمْتُ أَفْضَلُ وَالصَوْمُ جُنَّةٌ مِنَ النَّارِ وَالصَّمْتُ أَفْضَلُ وَالجِهَادُ سِنَامُ الدينِ وَالصَّمْتُ أَفْضَلُ."

Peygamber efendimiz (s.a.v)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: *"Namaz dinin direğidir. Sükût etmek ise daha faziletlidir. Sadaka, Rabbin öfkesini söndürür. Sükût ise daha faziletlidir. Oruç kalkandır. Sükût ise daha faziletlidir. Cihat dinin zirvesidir. Sükût etmek ise daha faziletlidir*."

Yaptığımız araştırma neticesinde bu lafızlarla rivayet edilen bir hadise muteber hadis kaynaklarının hiçbirinde rastlayamadık. Bu hadisin senedinin olmaması, muteber hadis eserlerinde nakledilmemesi bizde aslının olmadığı kanaatinin oluşmasına neden olmuştur. Ayrıca bu hadisin metin açısından da problemli olduğunu düşünmekteyiz. Çünkü bu hadiste sükût etmek namaz kılmaktan, oruç tutmaktan Allah yolunda cihat etmekten daha üstünmüş gibi görülmüştür. Bu yüzden bunun akli selime ters düştüğü kanaatindeyiz.

[183] Zehebî, **Mizanu'l-İtidal**, c.4, s.405-406.
[184] Elbanî, **Silsiletu'l-Ehadisi'd-Da'ife**, c.10, s.234, (had. no: 4699).

4. Hadis

وَعَنِ النَّبِيّ عَلَيْهِ السَّلامُ أَنَّهُ قَالَ:"عَلامَةُ الشقَاوَةِ أَرْبَعَةٌ نِسْيَانُ الذَنُوبِ المَاضِيَةِ وَهِيَ عِنْدَ اللهِ تَعَالَى مَحفُوظَةٌ وَذِكْرُ الحَسَنَاتِ المَاضِيَةِ وَلا يَدْرِى أَقُبِلَتْ أَمْ رُدّتْ وَنَظَرُهُ إِلَى مَنْ فَوْقَهُ فِي الدّنْيَا وَنَظَرُهُ إِلَى مَنْ دُونَهُ فِي الدّينِ يَقُولُ اللهُ تَعَالَى أَرَدْتُهُ وَلَمْ يُرِدْنِي فَتَرَكْتُهُ وَعَلامَةُ السَّعَادَةِ أَرْبَعَةٌ ذِكْرُ الذُّنُوبِ المَاضِيَة وَنِسْيَانُ الحَسَنَاتِ المَاضِيَةِ وَنَظَرُهُ إِلَى مَنْ فَوْقَهُ فِي الدِّينِ وَنَظَرُهُ إِلَى مَنْ دُونَهُ فِي الدُّنيَا."

Peygamber efendimizin (s.a.v) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "*Şekavetin alameti dörttür: Geçmiş günahları unutmak; hâlbuki onlar yüce Allah'ın katında kaydedilmektedir. Kabul edilip edilmediğini bilmemesine rağmen, geçmişte yaptığı iyilikleri anmak. Dünyevi konularla ilgili durumlarda kendinden üst makamdakilere, dini konularda ise kendisinden daha düşük kimselere bakmaktır. Yüce Allah şöyle buyuracaktır "Ben onu istedim O ise beni istemedi bu yüzden ben de onu terk ettim."*

Saadetin alameti de dörttür: "Geçmişte işlenen günahların hatırlanması, geçmişte yapılan iyiliklerin unutulması, kişinin dini konularda kendinden üstün olan kimselere, dünyevi konularda ise kendinden daha aşağı durumda bulunan kimselere bakmasıdır."

Bu hadis *Münebihat*'ta senetsiz olarak zikredilmiştir. Yaptığımız araştırma sonucunda hiçbir muteber hadis eserinde bu lafızlarla rivayet edilen bir hadise rastlamadık. Bu nedenle senetsiz olarak nakliden bu hadisin aslının olmadığı kanaatindeyiz.

5. Hadis

وَعَنِ النَّبِيّ صلّى اللهُ عَلَيهِ وسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ:"الأُمَهَاتُ أَرْبَعٌ أُمُّ الأدْوِيَةِ وَأُمُّ الآدَابِ وَأُمُّ العِبَادَاتِ وَأُمُّ الأَمَانِيّ فَأُمُّ الأدْوِيَةِ قِلَّةُ الأكْلِ وَأُمُّ الآدَابِ قِلَّةُ الكَلامِ وَأُمُّ العِبَادَاتِ قِلَّةُ الذُّنُوبِ وَأُمُّ الأَمَانِيّ الصَّبْرُ."

Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: *" Dört temel esas vardır: İlaçların temeli/başı, edeplerin temeli/başı, ibadetlerin temeli/başı ve temennilerin temeli/başı.*

İlaçların temeli/başı az yemek, edeplerin temeli/başı az konuşmak, ibadetlerin temeli/başı az günah işlemek, temennilerin temeli/başı ise sabırdır."

*Münebbihat'*ta senetsiz zikredilen bu hadise muteber hadis kaynaklarında rastlayamadık. Bu nedenle senedi de olmayan bu rivayetin aslının olmadığı kanaatindeyiz.

6. Hadis

قَالَ عَلَيْهِ السَّلامُ:" أَرْبَعَة جَوَاهِرَ فِي جِسْمِ بَنِي آدَمَ يُزِيلُهَا أَرْبَعَةُ أَشْيَاءَ أَمَّا الجَوَاهِر فَالعَقلُ وَالدِّينُ وَالْحَيَاءُ وَالعَمَلُ الصَّالِحُ فَالغَضَبُ يُزِيلُ العَقْلَ وَالحَسَدُ يُزِيلُ الدِينَ وَالطَّمَعُ يُزِيلُ الحَيَاءَ وَالْغَيْبَةُ يُزِيلُ العَمَلَ الصَالِح."

Efendimiz (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*İnsan bedeninde dört cevher vardır. Bunları dört şey ortadan kaldırır. Bunlar: Akıl, din, hayâ ve salih ameldir. Öfke aklı yok eder. Haset dini yok eder. Açgözlülük hayâyı ortadan kaldırır. Gıybet ise salih ameli yok eder*."

Bu hadis *Münebihat'*ta senetsiz olarak zikredilmiştir. Yaptığımız araştırma neticesinde muteber hadis kaynaklarının hiçbirinde bu rivayete rastlayamadık. Fakat bu rivayet *Berikatu'l-Mahmudiyye fi Şerhi Tarikatu'l-Muhammediyye ve Şeri'atin Nebeviyyetin fi Siretin Ahmediyyetin* adlı eserde rastladık. Söz konusu eserde de bu rivayet yine senetsiz olarak zikredilmiş olup hadis ile ilgili bir bilgiye değinilmemiştir.[185]

Bu hadisin muteber hadis kaynaklarında geçmiyor olması ve senedinin bilinmemesi bizde aslının olmadığı kanaatini oluşturmuştur.

[185] Hadimî, **Berîkatü'l-Mahmûdiyye,** c.2, s.252.

7. Hadis

وَعَنِ النَّبِيّ صلّى اللهُ عَلَيهِ وسَلَّمَ أنَّهُ قَالَ:"أرْبَعَة فِي الجَنَّةِ خَيْرٌ مِنَ الجَنَّةِ الخلُود فِي الجَنَّةِ خَيْرٌ مِنَ الجَنَّةِ وَخِدْمَةُ الملائكة فِي الجَنَّةِ خَيْرٌ مِنَ الجَنَّةِ وَجِوَارُ الأنْبِيَاءِ فِي الجَنَّةِ خَيْرٌ مِنَ الجَنَّةِ وَرِضَى الله تَعَالَى فِي الجَنَّةِ خَيْرٌ مِنَ الجَنَّةِ وَأرْبَعَة فِي النَّارِ شَرٌّ مِنَ النَارِ الخُلُودُ فِي النَّارِ شَرٌّ مِنَ النَارِ وَتَوْبِيخُ المَلائكَةِ الكُفَّارَ فِي النَّارِ شَرٌّ مِنَ النَار وَجِوَارُ الشَّيطَانِ فِي النَّارِ شَرٌّ مِنَ النَارِ وَغَضَبُ اللهِ تَعَالَى فِي النَّارِ شَرٌّ مِنَ النَار."

Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*Cennette bulunan dört şey, cennetten daha hayırlıdır: Cennette ebedi kalmak, cennetten daha hayırlıdır. Cennette bulunan meleklerin hizmeti, cennetten daha hayırlıdır. Cennette peygamberlere komşu olmak, cennetten daha hayırlıdır. Cennette Allah'ın rızasna mazhar olmak, cennetten daha hayırlıdır.*

Cehennemde (ateşte) dört şey cehennemden daha kötüdür: Cehennemde ebedi kalmak, cehennemden daha kötüdür. Meleklerin cehennemde kâfirleri azarlamaları, cehennemden daha kötüdür. Cehennemde şeytana komşu olmak, cehennemden daha kötüdür. Cehennemde yüce Allah'ın gazabına uğramak, cehennemden daha kötüdür."

Bu hadis *Münebbihat'*ta senetsiz olarak zikredilmiştir. Yaptığımız araştırma sonucunda böyle bir rivayete asli kaynaklarda ulaşamadık. Bu nedenle bu rivayetin aslının olmadığını düşünmekteyiz.

8. Hadis

وَعَنِ النَّبِيّ صلّى اللهُ عَلَيهِ وسَلَّمَ أنَّهُ قَالَ:"إنَّ اللهَ تَعَالَى يَحْتَجُّ يَومَ القِيَامَةِ بِأرْبَعَةِ أنفُسٍ عَلَى أرْبَعَةِ أجْنَاسٍ مِنَ النَّاسِ عَلَى الأغْنِيَاءِ بِسُلَيْمَانَ بْنِ دَاوُد وَعَلَى العَبِيدِ بِيُوسُفَ وَعَلَى المَرْضَى بِأيُّوبَ وَعَلَى الفُقَرَاء بِعِيسَى عَلَيْهِمُ السَّلامُ."

Peygamber efendimizin (s.a.v) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "*Şüphesiz ki yüce Allah kıyamet günü dört kimseyi dört sınıf insan aleyhine hüccet olarak*

sunar: Zenginlere Süleyman'ı, kölelere Yusuf'u, hasta kimselere Eyyub'u ve fakir kimselere de Hz. İsa (a.s)'ı."

Yaptığımız araştırmalar sonucunda hiçbir hadis eserinde bu rivayete rastlayamadık. Fakat Gazâli "*İhya*" adlı eserinde bu hadisi Hatim-i Esam'ın sözü olarak şu şekilde nakletmiştir.

قال حاتم الأصم." إن الله عز وجل يحتج يوم القيامة على الخلق بأربعة أنفس على أربعة أجناس على الأغنياء بسليمان وعلى الفقراء بالمسيح وعلى العبيد بيوسف وعلى المرضى بأيوب صلوات الله عليهم."[186]

Ayrıca bir vaaz kitabı niteliğinde olan Ebu Leys es-Semerkandî'nin "*Tenbihu'l-Gafilin*" adlı eserinde "*şöyle denilmiştir*" denilerek söz konusu rivayet Hz. Peygamber'e nispet edilmeden zikredilmiştir.

يُقَالُ:"إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَحْتَجُّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِأَرْبَعَةٍ عَلَى أَرْبَعَةِ أَجْنَاسٍ: يَحْتَجُّ عَلَى الْأَغْنِيَاءِ بِسُلَيْمَانَ بْنِ دَاوُدَ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ."[187]

Bu nedenle bu rivayetin Hz. Peygamber'in sözü olmadığı kanaatindeyiz. Kanaatimizce bu söz Hz. Peygamber'e değil Gazalî'nin İhya'da naklettiği üzere Hatim-i Esam'a ait olup münebbihatta onun sözü hadisleştirilmiştir.

9. Hadis

قَالَ النَّبِيُّ صلّى اللهُ عَلَيهِ وسَلَّمَ:"إِذَا كَان يَوْمَ الْقِيَامَةِ يُوضَعُ المِزَانُ فَيُؤتَى بِأَهْلِ الصَلَوةِ فَيُوَفَّوْنَ أُجُوْرَهُمْ بِالْمِيزَانِ ثُمَّ يُؤتَى بِأَهْل الصَّوم فَيُوَفَّوْنَ أُجُوْرَهُمْ بِالْمِيزَانِ ثُمَّ يُؤتَى بِأَهْل الحَجِّ فَيُوَفَّوْنَ أُجُوْرَهُمْ بِالْمِيزَانِ ثُمَّ يُؤتَى بِأَهْل البَلاءِ لايُنصَبُ لَهُمْ مِيزَانٌ وَلايَنْشرُ لَهُمْ دِوَانٌ فَيُوَفَّونَ أُجُوْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ حَتَى يَتَمَنَّى أَهْلُ العَافِيَةِ أَنْ لَوْ كَانُوا بِمَنْزِلَتِهِمْ مِنْ كَثْرَةِ ثَوَابِ اللهِ تَعَالَى."

[186] Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed El-Gazalî, **İhya-u Ulumi'd-din**, Daru'l-Marife, Beyrut ty., c.4, s.133.

[187] Ebu'l-Leys Nasr b. Muhammed b. Ahmet b. İbrahim es-Semerkandî, **Tenbihu'l-Gafilin bi Ehadisi Seyyidi'l-Murselin**, thk. Yusuf Ali Bedivi, Daru İbn Kesir, Beyrut, Dimeşk 2000, 3. Baskı, s.251.

Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*Kıyamet gününde mizan kurulur. Namaz ehli getirilir ve mükâfatları terazilerle tastamam verilir. Sonra oruç ehli getirilir ve mükâfatları terazilerle tastamam verilir. Sonra hac ehli getirilir ve mükâfatları terazilerle tastamam verilir. Sonra musibet ve belaya uğramış kimseler getirilir ve onlar için ne mizan kurulur ne de amel defterleri açılır. Onlara ecirleri hesapsız verilir. Öyle ki dünyadayken afiyet ehlinden olanlar Allah'ın kendilerine vermiş olduğu bolca mükâfattan dolayı onların yerinde olmak isteyeceklerdir*."

Hadis *Münebbihat'*ta senetsiz olarak zikredilmiştir. Yaptığımız araştırmalarda hadisin bu lafızlarla rivayetine rastlayamadık. Fakat hadisin bir bölümünü manen ifade edebilecek bir rivayeti Taberanî ve Heysemî kitaplarında nakletmişlerdir.[188] Söz konusu rivayet şu senetle ve metinle aktarılmıştır:

حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ هَاشِمٍ الْبَغَوِيُّ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ سَيْفٍ، ثنا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ سَعْدِ بْنِ طَرِيفٍ، عَنِ الْأَصْبَغِ بْنِ نُبَاتَةَ، قَالَ: دَخَلْتُ مَعَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ إِلَى الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا نَعُودُهُ فَقَالَ لَهُ عَلِيٌّ: كَيْفَ أَصْبَحْتَ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ؟ قَالَ: أَصْبَحْتُ بِحَمْدِ اللَّهِ بَارِئًا، قَالَ: كَذَلِكَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ، ثُمَّ قَالَ الْحَسَنُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَسْنِدُونِي، فَأَسْنَدَهُ عَلِيٌّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ إِلَى صَدْرِهِ، فَقَالَ: سَمِعْتُ جَدِّيَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «إِنَّ فِي الْجَنَّةِ شَجَرَةً يُقَالُ لَهَا شَجَرَةُ الْبَلْوَى يُؤْتَى بِأَهْلِ الْبَلَاءِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَلَا يُرْفَعُ لَهُمْ دِيوَانٌ وَلَا يُنْصَبُ لَهُمْ مِيزَانٌ يُصَبُّ عَلَيْهِمُ الْأَجْرُ صَبًّا» وَقَرَأَ {إِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ}.

Heysemî bu rivayetin Taberî tarafından *Mu'cemu'l-Kebir*'de nakledildiğini belirttiktten sonra senedinde bulunan Sa'd b.Tarif için "*da'ifun cidden*" değerlendirmesinde bulunmuştur.[189] Ayrıca İbn Main Sa'd b. Tarif'ten rivayetin caiz olmadığını söylemiştir. Ahmet b. Hanbel ve Ebu Hatim ise onun için "*daiful hadis*" demişlerdir. Nesaî ve Darekutnî ise onun hakkında "*metrukün*" değerlendirmesinde bulunmuşlardır. İbn Hibban onun çabucak hadis uydurabildiğini söylerken, Buharî

[188] Taberanî, **Mu'cemu'l-Kebir**, c.3, s.92, (had. no: 2760); Heysemî, **Mecmau'z-Zevaid**, c.2, s.305, (had. no: 3818).
[189] Heysemî, **Mecmau'z-Zevaid**, c.2, s.305.

ise onun hakkında "*leyse bi kaviyyin"* demiştir. Ayrıca Fellas bu şahsın zayıf olduğunu söyledikten sonra Şiilikte aşırıya kaçtığını da belirtir. [190]

Hadisin senedinde bulunan Esbağ b. Nubate için Ebu Bekr b. Ayyaş "*Kezzabun*", İbn Main "*leyse bi sikatin*", Nesaî " *metrukun*" değerlendirmesinde bulunmuşlardır. Ayrıca Ukaylî bu şahsın Rec'at düşüncesini benimsediğini, İbn Hibban ise onun Hz. Ali sevgisiyle büyülendiğini ve bu nedenle olmadık şeyler söylediğini dile getirmişlerdir.[191]

Muhaddislerin bu raviler hakkındaki değerlendirmelerini göz önünde bulunduran İbnu'l-Cevzî hadisi *el-Mevzu'at* adlı eserinde nakletmiş ve bu rivayetin Hz. Peygamber'e nispetinin uygun olamayacağını söylemiştir.[192]

Tüm bu değerlendirmeler göz önünde bulundurulduğunda bu rivayetin uydurma olabileceği kanaati bizde de ağırlık kazanmıştır.

Bu hadisin bir bölümünü manen ifade edebilecek farklı bir rivayeti deTaberî ve Ebu Nu'aym tarafından nakledilmiştir. Söz konusu hadis aynı senetle rivayet edilmiştir.[193]

حَدَّثَنَا السَّرِيُّ بْنُ سَهْلٍ الْجُنْدِيسَابُورِيُّ، ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ رُشَيْدٍ، ثنا مُجَّاعَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ جَابِرِ بْنِ زَيْدٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «يُؤْتَى بِالشَّهِيدِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيُنْصَبُ لِلْحِسَابِ، وَيُؤْتَى بِالْمُتَصَدِّقِ فَيُنْصَبُ لِلْحِسَابِ، ثُمَّ يُؤْتَى بِأَهْلِ الْبَلَاءِ، وَلَا يُنْصَبُ لَهُمْ مِيزَانٌ، وَلَا يُنْشَرُ لَهُمْ دِيوَانٌ فَيُصَبُّ عَلَيْهِمُ الْأَجْرُ صَبًّا حَتَّى إِنَّ أَهْلَ الْعَافِيَةِ لَيَتَمَنَّوْنَ فِي الْمَوْقِفِ أَنَّ أَجْسَادَهُمْ قُرِضَتْ بِالْمَقَارِيضِ مِنْ حُسْنِ ثَوَابِ اللهِ لَهُمْ»

Ebu Nu'aym bu hadisin garip olduğunu, Cabir ve Katade'den yalnızca Mecca'a b. Zübeyr'in rivayette bulunduğunu söylemiştir.[194] Heysemî bu hadisin

[190] Zehebî, **Mizanu'l-İtidal**, c.2, s.116-117.
[191] Zehebî, **Mizanu'l-İtidal**, c.1, s.259.
[192] İbnu'l-Cevzî, **el-Mevzuât**, c.3, s.202.
[193] Taberanî, **Mu'cemu'l-Kebir**, c.12, s.182, (had. no: 12829); Ebu Nu'aym, **Hilyetu'l-Evliya**, c.3, s.91.

senedinde bulunan Mecca'a b. Zübeyr'in Ahmet b. Hanbel tarafından sika, Darekutnî tarafından ise zayıf olarak kabul edildiğini söyler.[195] Ayrıca İbn Âdî bu şahsın hadislerinin alınabileceğini söylemiştir. Kendisinden rivayette bulunan Şu'be ise insanları ondan hadis almaya teşvik etmiyor, sadece onu geceleri ihya eden ve gündüzleri oruç tutan zahid bir kimse olarak tanıtıyordu. [196] Ukaylî ise Mecca'a b. Zübeyr'i *ed-Du'afau'l-Kebir* adlı eserinde zayıf ravilerden biri olarak zikretmiştir.[197]

Ayrıca Elbanî İbn Abbas'ın rivayet ettiği bu hadis için "*da'ifun*" hükmünü vererek hadisin zayıf olduğunu beyan etmiştir.[198] Bu değerlendirmeler ışığında bu rivayetin zayıf olduğu kanaati bizde hâsıl olmuştur.

1.2.4. Beşli Öğütleri İçeren Hadisler

1. Hadis

رُوِيَ عَنِ النَّبِيِّ صلّى اللهُ عَلَيهِ وسَلَّمَ:" مَنْ أَهَانَ خَمْسَةً خَسِرَ خَمْسَةً مَنِ اسْتَخَفَّ بِالعُلَمَاءِ خَسِرَ الدِّينَ وَمَنِ اسْتَخَفَّ بِالأُمَرَاءِ خَسِرَ الدنيَا وَمَنْ اسْتَخَفَّ بِالجِيرَانِ خَسِرَ المُنَافِع وَمَنِ اسْتَخَفَّ بالأَقْرَبَاءِ خَسِرَ المَوَدَّةَ وَمَنِ اسْتَخَفَّ بِأَهْلِهِ خَسِرَ طيبَ الْمَعِيشَة."

Hz. Peygamber'in (s.a.v) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "*Beş şeyi küçümseyen beş şey kaybeder. Âlimleri küçümseyen dini konularda zarar eder. Yöneticiyi küçümseyen dünyevi konularda zarar eder. Komşuları küçümseyen menfaatlerde zarar eder. Akrabaları küçümseyen sevgide zarar eder. Ailesini küçümseyen güzel yaşantıyı kaybeder*."

Görüldüğü gibi hadis senetsiz olarak zikredilmiştir. Yaptığımız araştırmalar neticesinde böyle bir rivayete muteber hadis kaynaklarında rastlayamadık. Ama bu rivayetin bir bölümünü manen ifade eden bir rivayete Zehebî, *Siyeru A'lami'n-Nubela* isimli eserinde yer vermektedir. Söz konusu eserde geçen rivayet Hz.

---

[194] Ebu Nu'aym, **Hilyetu'l-Evliya**, c.3, s.9.
[195] Heysemî, **Mecmau'z-Zevaid**, c.2, s.305-305, (had. no: 3817).
[196] Zehebî, **Mizanu'l-İtidal**, c.4, s.18.
[197] Ebu ca'fer Muhammed b. Amr b. Musa b. Hammad el-Ukaylî el-Mekki, **ed-Du'afau'l-Kebir**, thk. Abdulmu'ti Emin Kal'aci, Daru'l-Mektebete'l-İlmiyye, Beyrut 1984, 1. Baskı, c.4, s.255.
[198] Elbanî, **Da'ifu't-Terğîbi ve't-Terhîb**, c.2, s.193, (had. no: 1985).

Peygamber'in sözü olarak değil de Abdullah b. Mubarek'in sözü olarak nakledilmiştir. Bu rivayet "*İbn Mubarek'den duydum şöyle diyordu*" diye başlamakta olup akıllı kimsenin alimleri, yöneticileri ve arkadaşlarını hor görmemesi gerektiğini vurgulamaktadır.[199]

سَمِعْتُ ابْنَ الْمُبَارَكِ يَقُوْلُ: حقٌّ عَلَى العَاقِلِ أَنْ لاَ يَسْتَخفَّ بِثَلاَثَةٍ: العُلَمَاءِ وَالسَّلاَطِيْنِ وَالإِخْوَانِ، فَإِنَّهُ مَنِ اسْتَخَفَّ بِالعُلَمَاءِ ذَهَبتْ آخِرَتُهُ، وَمَنِ اسْتَخَفَّ بِالسُّلْطَانِ ذَهَبتْ دُنْيَاهُ، وَمَنِ اسْتَخَفَّ بِالإِخْوَانِ ذَهَبتْ مُرُوءتُهُ.

Yukarıda zikrettiğimiz rivayet başka kitaplarda da İbn Mübarek'in sözü olarak nakledilmiştir. Örneğin eş-Şe'rani *et-Tabakatu'l-Kubra* adlı eserinde Abdullah İbn Mubarek'in tercemesini aktarırken bu sözü ona nispet eder.[200] Ayrıca bu söz Ebu Abdullah el-Horasani'ye de nispet edilmiştir.[201]

Bu rivayetin asli kaynaklarda geçmiyor olması ve senedinin bilinmemesi bu rivayetin Hz. Peygamber'e nispetinin doğru olamayacağı kanaatine varmamızı sağlamıştır. Kanaatimizce burada Abdullah b. Mubarekin sözü merfu hale getirilmiştir.

2. Hadis

قَالَ النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلامُ:" سَيَأتِى زَمَانٌ عَلَى أُمَّتِى يُحِبُّونَ خَمْسًا وَيَنْسَوْنَ خَمْسًا يُحِبُّونَ الدّنْيَا وَيَنْسَوْنَ العُقْبَى وَيُحِبُّونَ الدُّورَ وَيَنْسَوْنَ القُبُورَ وَيُحِبُّونَ المَالَ وَيَنْسَوْنَ الحِسَابَ وَيُحِبُّونَ العِيَالَ وَيَنْسَوْنَ الحُورَ وَ يُحِبُّونَ النَّفْسَ وَيَنْسَوْنَ اللهَ هُمْ مِنِّى بُرَاءٌ وَأنَا مِنْهُمْ بَرِئٌ ."

Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*Ümmetimin üzerine öyle bir zaman gelecek ki beş şeyi sevip beş şeyi unutacaktır. Dünyayı sevip ahireti unutacaklar. Sarayları sevip kabirleri unutacaklar. Malı sevip hesabı unutacaklar. Kadınları sevip*

[199] Şemsuddin Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmet ez-Zehebî, **Siyeru A'lami'n-Nubela**, Daru'l-Hadis, Kahire 2006, c.8, s.46.
[200] Abdulvehhab b. Ahmet b. Ali el-Hanefi eş-Şa'ranî, **et-Tabakatu'l-Kubra**, Mektebetu Muhammed el-Milyeci'l-Kütübi ve Ahihi, Mısır 1898, c.1, s.51.
[201] İbn Müflih, **el-Adabu'ş-Şer'iyye**, c.3, s.577.

hurileri unutacaklar. Kendilerini düşünüp Allah'ı unutacaklar. Onlar benden uzak ben de onlardan uzağım."

Yaptığımız araştırma neticesinde ne meşhur hadis eserlerinde ne Mevzu'at eserlerinde böyle bir hadise rastlayamadık. Hadisin senetinin de bilinmiyor olması aslının olmadığı kanaatini güçlendirmektedir.

3. Hadis

قَالَ النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلامُ:" لا يُعْطِى اللهُ لأحَدٍ خَمْسًا إلاّ وَقَدْ أعَد لَهُ خَمْسًا أُخْرَى لا يُعْطِيهِ الشُكْرَ إلاّ وَقَدْ أعَدَّ لَهُ الزِّيَادَةَ وَلايُعْطِيهِ الدُّعَاءَ إلاَّ وَقَدْ أعَد لَهُ الإسْتْجَابَةَ وَلايُعْطِيهِ الإسْتِغْفَارَ إلاَّ وَقَدْ أعَدَّ لَهُ الغُفْرَانَ وَلا يُعْطِيهِ التّوْبَةَ إلاّ وَقَدْ أعَدَّ لَهُ القَبُولَ وَلايُعْطِيهِ الصَّدَقَةَ إلاّ وَقَدْ أعَدَّ لَهُ التَّقَبُّلَ."

Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: " *Allah bir kimse için beş şey hazırlamadan ona beş şeyi vermez. Kuluna şükretmeyi nasip ederse mutlaka malını arttırır. Dua etmeyi nasip ederse mutlaka duasını kabul eder. İstiğfarı nasip ederse mutlaka onu affeder. Tövbe etmeyi nasip ederse mutlaka tövbesini kabul eder ve sadaka vermeyi nasip ederse mutlaka sadakasını kabul eder*."

Bu hadis senetsiz olarak zikredilmiş olup ne muteber hadis kaynaklarında ne de Mevzu'at türü eserlerde yer almamaktadır. Bu nedenle bu rivayetin aslının olmadığını düşünmekte ve Hz. Peygamber'e nispet edilmesinin doğru olmayacağı kanaatindeyiz.

4. Hadis

وَعَنِ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيهِ وسَلَّمَ:"اغْتَنِمْ خَمْسًا قَبْلَ خَمْسٍ شَبَابَكَ قَبْلَ هَرَمِكَ وَصِحَّتكَ قَبْلَ سَقَمِكَ وَغِنَاكَ قَبْلَ فَقْرِكَ وَحَيَاتَكَ قَبْلَ مَوْتِكَ وَفرَاغَكَ قَبْلَ شُغْلِكَ."

Hz. Peygamber'in (s.a.v) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "*Beş şey gelmeden önce beş şeyin kıymetini bil: İhtiyarlık gelmeden önce gençliğin, hastalık*

gelmeden önce sıhhatin, fakirlik gelmeden önce zenginliğin, ölüm gelmeden önce hayatın ve meşgul olmadan önce boş zamanın."

Münebihatta senetsiz olarak zikredilen bu hadisi Hâkim ve Beyhakî İbn Abbas'tan senedinde kopukluk olmadan musned olarak rivayet etmişlerdir.[202] Hadis İbn Abbas'tan şu senetle aktarılmış olup metinde bazı takdim ve tehirler mevcuttur.

أَخْبَرَنِي الْحَسَنُ بْنُ حَلِيمٍ الْمَرْوَزِيُّ، أَنْبَأَ أَبُو الْمُوَجِّهِ، أَنْبَأَ عَبْدَانُ، أَنْبَأَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي هِنْدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِرَجُلٍ وَهُوَ يَعِظُهُ: " اغْتَنِمْ خَمْسًا قَبْلَ خَمْسٍ: شَبَابَكَ قَبْلَ هِرَمِكَ، وَصِحَّتَكَ قَبْلَ سَقَمِكَ، وَغِنَاءَكَ قَبْلَ فَقْرِكَ، وَفَرَاغَكَ قَبْلَ شُغْلِكَ، وَحَيَاتَكَ قَبْلَ مَوْتِكَ."

Beyhakî, Ebu Nuaym, İbn Ebi Şeybe, Kudaî ve Nesaî ise hadisi Amr b. Meymun'dan mürsel olarak nakletmişlerdir.[203] Hadis Amr b. Meymun'dan metin aynı olmakla beraber şu senetle gelmiştir:

أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي سَعِيدِ بْنِ سَخْتَوَيْهِ، بِمَكَّةَ، أبنا زَاهِرُ بْنُ أَحْمَدَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ مُعَاذٍ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ الْحَسَنِ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، ثنا جَعْفَرُ بْنُ بُرْقَانَ، عَنْ زِيَادِ بْنِ الْجَرَّاحِ , عَنْ عَمْرِو بْنِ مَيْمُونٍ الْأَوْدِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

Ayrıca hadisi İbni'l-Mubarek de *ez-Zühd ve'r-Rikak* adlı eserinde mürsel olarak Amr b. Meymun'dan tahric etmiştir.[204]

---

[202] Hakim, **el-Müstedrek**, c.4, s.341, (had. no: 7846); Beyhakî, **Şu'abü'l-İman**, c. 12, s.476, (had. no: 9767).

[203] Beyhakî, **Şu'abü'l-İman**, c.12, s.477, (had. no: 9768); Ebu Nu'aym, **Hilyetu'l-Evliya**, c.4, s.148; Ebu bekr b. Ebi Şeybe Abdullah b. Muhammed b. İbrahim b. Osman el-Absi, **el-Musannef fi'l-Ehadisi ve'l-Asar**, thk. Kemal Yusuf el-Hut, Mektebetu'r-Rüşd, Riyad 1989, 1. Baskı, c.7, s.77, (had. no:34319); Kudaî, **Musnedu'ş-Şihab**, c.1, s.425, (had. no: 729); Nesaî, **Sünenu'l-Kubra**, c.10, s.400 (had. no: 11832).

[204] Ebu Abdurrahman Abdullah b. el-Mubarek b. Vadih el-Hanzelî et-Türkî el-Mervezî, **ez-Zühd ve'r-Rekaik**, thk. Habibu'r-Rahman el-A'zamî, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut ty., s.2, (had. no: 2).

Hâkim, İbn Abbas'tan tahric ettiği hadisin Buharî ve Muslim'in şartlarına göre sahih olduğunu ve hadisin senedinde bulunan ravilerin de Buharî ve Müslim'in rivayette bulunduğu kimselerden olduğunu söylemektedir. Zehebî de hadisin sahih olduğunu ve senetteki ravilerin Buharî ve Muslim'in ricalinden olduğunu söyler.[205] Ayrıca Elbanî de İbn Abbas'tan tahric edilen bu hadisin sahih olduğu yönünde hüküm vermiştir.[206]

İbn Abbas'tan tahric edilen hadisi rivayet eden ravilerin Buharî ve Müslim'in ricalinden olması, hadisin Buharî ve Müslim'in şartlarına göre sahih sayılması ve Elbanî'nin hadis ile ilgili verdiği hükümden dolayı hadisin sahih olduğu kanaatine varmış bulunmaktayız.

Ayrıca mürsel olarak Amr b. Meymun'dan tahric edilen hadis için de Elbanî sahih olduğu yönünde hüküm vermiştir.[207]

Busayri ise Nesaî'nin mürsel olarak rivayet ettiği bu hadisin ravilerinin sika olduğunu söylemiştir.[208] İbn Hacer de İbnu'l-Mübarek'in "*Zühd*" adlı eserinde naklettiği rivayetin senedinin sağlam olduğunu dile getirmiştir.[209]

Tüm bu değerlendirmeler göz önünde bulundurulduğunda her iki rivayetin sahih olduğu kanaati bizde hâsıl olmuştur.

5. Hadis

وَعَنِ النَّبِيِّ عَلَيْهِ السَّلامُ:"النَّجْوَى يُحَصنُ الأَسْرَارَ وَالصَّدَقَة تُحَصنُ الأَمْوَال وَالإِخْلاصُ يُحَصِنُ الأَعْمَال وَالصِّدْقُ يُحَصِنُ الأَقْوَال وَالمَشْوَرَةُ تُحَصنُ الآرَاء."

[205] Hakim, **el-Müstedrek**, c.4, s.341.
[206] Elbanî, **Sahihu't-Terğîbi ve't-Terhîb**, c.3, s.311, (had. no:3355); Elbanî, **Sahihu'l-Cami'i's-Sağir**, c.1, s.243, (had. no: 1077).
[207] Elbanî, **Sahihu'l-Cami'i's-Sağir**, c.1, s.243.
[208] Ebu'l-Abbas Şihabuddin Ahmet b. Ebi Bekr b. İsmail b. Selim b. Kaymaz b. Osman el-Busîrî, **İthafu'l-hiyarati'l-Mehara bi Zevaidi'l-Mesanidi'l-Aşere**, Daru'l-Vatan, Riyad 1999, c.7, s.329, (had. no: 7165).
[209] Ahmet b. Ali b. Hacer el-Askalanî eş-Şafiî, **Fethu'l-Bari Şerhu sahihi'l-Buharî**, Daru'l-Marife, Beyrut 1960, c.11, s.235.

Hz. Peygamber'den şöyle rivayet edilmiştir: "*Gizlilik sırları, sadaka malı, ihlas amelleri, doğruluk sözleri, istişare ise görüşleri korur*."

Bu hadis *Münebbihat'*ta senetsiz olarak zikredilmiştir. Yaptığımız araştırmalar sonucunda bu hadise hiçbir muteber hadis eserinde rastlayamadık. Bu nedenle bu rivayetin aslının olmadığı düşünmekteyiz.

6. Hadis

قَالَ النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلام:"إنَّ فِي جَمْعِ المَالِ خَمْسَةَ أشْيَاءَ العَنَاءُ فِي جَمْعِهِ والشُغْلُ عَنْ ذِكْرِاللهِ تَعَالَى بِإصْلاحِهِ وَالخَوْفُ مِنْ سَالِبِهِ وَسَارِقِهِ وَاحْتِمَالُ اسْمِ البَخِيلِ لِنَفْسِهِ وَمُفَارقَةُ الصَّالِحِينَ مِنْ أجْلِهِ وَفِي تفرْيقهِ خَمْسَة أشْيَاءَ رَاحَةُ النَّفْسِ مِنْ طَلَبِهِ وَالفَرَاغُ لِذِكْر اللهِ مِنْ حِفْظِهِ وَالأمْنُ مِنْ سَالِبِهِ وَسِارِقِهِ وَاكْتِسَابُ اسْمِ الكَرِيمِ لِنَفْسِهِ وَمُصَاحَبَةُ الصَّالِحِينَ لِفِرَاقِهِ."

Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*Mal toplamakta beş şey vardır: Mal toplarken çekilen cefa, malı ıslah etmeye çalışırken Allah'ı anmaktan geri kalmak, malının gasp edilmesinden veya çalınmasından duyduğu korku, kendisinin cimri olarak isimlendirilme ihtimali, salih kimselerden ayrı kalmak.*

Malı infak etmede de beş şey vardır: Malı arzu etmekten nefsin rahata kavuşması, malı korumayı bırakıp Allah'ı zikretmeye odaklanması, malının çalınma veya gasp edilme korkusundan kurtulması, cömert bir kimse olarak anılması, salih kimselerle beraber olmak için yeterli vakte sahip olması."

Senetsiz olarak zikredilen bu hadise hiçbir hadis kaynağında rastlayamadık. Bu nedenle aslının olmadığı kanaatini taşımaktayız.

7. Hadis

قَالَ النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلامُ: سَيَأتِى عَلَى أُمَّتِى زَمَانٌ يُحِبُّونَ الخَمْسَ وَيَنْسَوْنَ الخَمْسَ يُحِبُّونَ الدُّ نْيَا وَيَنْسَوْنَ الآخِرَةَ وَيُحِبُّونَ الحَيَاةَ وَيَنْسَوْنَ المَوْتَ وَيُحِبُّونَ القُصُورَ وَيَنْسَوْنَ القُبُورَ وَيُحِبُّونَ المَالَ وَيَنْسَوْنَ الحِسَابَ وَيُحِبُّونَ الخَلْقَ وَيَنْسَوْنَ الخَالِقَ.

Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*Ümmetimin üzerine öyle bir zaman gelecek ki beş şeyi sevip beş şeyi unutacak. Dünyayı sevip ahireti unutacaklar. Hayatı sevip ölümü unutacaklar. Köşkleri sevip kabirleri unutacaklar. Malı sevip hesabı unutacaklar. Kadınları sevip hurileri unutacaklar. Yaratılanı sevip yaratanı unutacaklar*."

Yaptığımız araştırma neticesinde ne meşhur hadis eserlerinde ne Mevzu'at türü eserlerde böyle bir hadise rastlayamadık. Bu yüzden bu hadisin aslının olmadığı kanaatindeyiz.

1.2.5. Altılı Öğütleri İçeren Hadisler

1. Hadis

قال النَّبِيّ صَلّى اللهُ عَلَيهِ وسَلَّمَ:"سِتَّةُ أشْيَاءَ هُنَّ غَرِيبَةٌ فِى سِتَّةٍ مَوَاضِعَ المَسْجَد غَرِيبٌ فِي مَابَيْنَ قَوْمٍ لايُصَلُّون فَيهِ وَالمُصْحَفُ غَرِيبٌ فِى مَنْزِلِ قَوْمٍ لايَقْرَئُون فِيهِ وَالقُرْآنُ غَرِيبٌ فِى جَوْفِ الفَاسِقِ وَالمَرْأةُ المُسْلِمَةُ الصَّالِحَةُ غَرِيبَةٌ فِى يَدِ رَجُلٍ ظَالِمٍ سَيّءِ الخُلُقِ و الرَجُل المُسْلِم الصَّالِح غَرِيبٌ فِى يَدِ إمْرَأةٍ رَدِيَّةٍ سَيَّئَةِ الخُلُقِ وَالعَالِمُ غَرِيبٌ بَيْنَ قَوْمٍ لايَسْمَعُونَ إلَيْهِ ثُمَّ قَالَ النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلامُ إنَّ اللهَ تَعَالَى لايَنْظُرُ إلَيْهِمْ يَوْمَ القِيَامَةِ نَظَرَ الرَّحْمَةِ.

Hz. Peygamber (s.a.v)'den şöyle rivayet edilmiştir: "*Altı şey vardır ki bunlar altı yerde garip/yalnız kalır: Cami, namaz kılmayan toplum içinde gariptir. Mushaf, onu okumayan bir topluluğun evinde gariptir. Kuran, fasık kimsenin kalbinde gariptir. Kötü ahlaklı, zalim bir kimseyle evli olan müslüman saliha kadın gariptir. Kötü ahlaklı, söz dinlemeyen bir kadınla evli olan müslüman salih adam gariptir.*

Âlim, sözünün dinlenmediği topluluk arasında gariptir. Daha sonra efendimiz (a.s) şöyle buyurdular: Yüce Allah kiyamet gününde onlara rahmet nazarıyla bakmaz."

Bu hadis *Münebbihat'*ta senetsiz olarak zikredilmiştir. Bu lafızlarla rivayet edilen bir hadise muteber hadis eserlerinde rastlayamadık. Fakat İbn Kayyim, söz konusu hadisin bir bölümünü manen ifade eden bir rivayeti, *El-Menaru'l-Münif* adlı eserinde nakletmiştir. Söz konusu hadis şu lafızlarla rivayet edilmiştir:

إِذَا كَانَتْ سَنَةُ ثَلاثِينَ ومئة كَانَ الْغُرَبَاءُ قُرْآنٌ فِي جَوْفِ ظَالِمٍ وَمُصْحَفٌ فِي بَيْتِ قَوْمٍ لا يُقْرَأُ فِيهِ وَرَجُلٌ صَالِحٌ بين قوم سوء.[210]

Hadisin geri kalan lafızlarına ise hiçbir hadis eserinde rastlayamadık. Bu nedenle bu hadisin aslının olmadığı ve *Mevzu'at*'ta zikredilmeyen lafızlarla beraber uydurma olabileceği kanaatindeyiz.

2. Hadis

قَالَ النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيهِ وسَلَّمَ: سِتَّةٌ لَعَنْتُهُم وَلَعَنَهُمُ اللهُ تَعَالَى وَكُلُّ نَبِيٍّ مُجَابُ الدَعْوَاتِ الزَّائِدُ فِي كِتَابِ اللهِ تَعَالَى وَالْمُكَذِّبُ بِقَدَرِاللهِ تَعَالَى وَالْمُتَسَلِّطُ بِالجَبَرُوتِ لِيُعِزَّ مَنْ أذَلَّهُ اللهُ وَيُذِلَّ مَنْ أعَزَّه اللهُ وَالْمُسْتَحِلُّ لِحَرَمِ اللهِ تَعَالَى وَالْمُسْتَحِلُّ مِنْ عِتْرَتِي مَاحَرَمَ اللهُ وَتَارِكٌ لِسُنَّتِي فَإِنَ اللهَ تَعَالَى لايَنْظُرُ إِلَيْهِمْ يَوْمَ القِيَامَةِ نَظَرَ الرَّحْمَةِ.

Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*Altı kişiye hem ben, hem yüce Allah hem de duası kabul gören her peygamber lanet etmiştir: Allah'ın kitabına bir şey ilave edene, Allah'ın kaderini yalanlayana, baskı yoluyla Allah'ın zelil kıldığını aziz, aziz kıldığını zelil kılmaya çalışana, Harem bölgesinin yasaklarını çiğneyene, benim soyumdan olup Allah'ın haram kıldıklarını helal görene ve sünnetimi terk edene. Muhakkak ki yüce Allah kıyamet gününde bu tür kimselere rahmet nazarıyla bakmaz*."

Bu hadisi Tirmizî, Hz. Aişe'den şu senetle tahric etmiştir:

---

[210] Muhammed b. Ebi Bekr b. Eyyub b. Sa'ad Şemseddin İbn Kayyımi'l-Cevziyye, **el-Menaru'l-Munif fi's-Sahihi ve'd-Da'if**, 1. Baskı, thk. Abdulfettah Ebu Gudde, Mektebetu'l-Matbu'ati'l-İslamiyye, Beyrut 2004, s.110, (had. no:215).

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ زَيْدِ بْنِ أَبِي الْمَوَالِي الْمُزَنِيُّ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مَوْهَبٍ، عَنْ عَمْرَةَ، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:"سِتَّةٌ لَعَنْتُهُمْ وَلَعَنَهُمُ اللَّهُ وَكُلُّ نَبِيٍّ كَانَ: الزَّائِدُ فِي كِتَابِ اللهِ، وَالْمُكَذِّبُ بِقَدَرِ اللهِ، وَالْمُتَسَلِّطُ بِالْجَبَرُوتِ لِيُعِزَّ بِذَلِكَ مَنْ أَذَلَّ اللَّهُ، وَيُذِلَّ مَنْ أَعَزَّ اللَّهُ، وَالْمُسْتَحِلُّ لِحُرُمِ اللهِ، وَالْمُسْتَحِلُّ مِنْ عِتْرَتِي مَا حَرَّمَ اللَّهُ، وَالتَّارِكُ لِسُنَّتِي."

Tirmizî bu hadisin Süfyan es-Sevrî, Hafs b. Giyas ve başkalarının Ubeydullah b. Abdurrahman b. Mevhib'den onun da Ali b. Hüseyin'den onun da Peygamber (s.a.v)'den mürsel olarak rivayet ettiklerini ve bu hadisin mürsel olarak rivayetinin daha sahih olduğunu dile getirmektedir.[211] Hadisi aynı senetle İbn Hibban da Hz. Aişe'den tahric etmiştir.[212] Hâkim ise hadisi hem Hz Aişe'den hem de Ali b. Hüseyin'den tahric etmiştir.[213]

Beyhakî de hadisi mürsel olarak Ali b. Hüseyin'den tahric etmiş ve hadisin Hz. Aişe'den mevsul olarak rivayet edildiğini de belirtmiştir.[214] Ayrıca Beyhakî *Şuabu'l-İman* adlı eserinde ve İmam Taberî *Mu'cem*'lerinde hadisi Hz Aişe'den tahric etmişlerdir.[215]

Taberî hadisi "*sittetun*" yerine "*seba'tun*" lafzıyla Amr b. Sa'va el-Yafi'i'den tahric etmiş ve lanet olunan yedinci kişinin de "ganimetin değerli eşyalarını kendilerine alan" kimse olarak zikretmiştir.[216]

Suyutî *Camiu's-Sağir*'inde Tirmizî ve Hâkim'in Hz. Aişe'den tahric ettikleri hadis için sahih hükmünü vermiştir.[217] Ayrıca Taberanî'nin ziyade lafızlarla naklettiği rivayet için de hasen hükmünü vermiştir.[218] Fakat senedinde bulunan

---

[211] Muhammed b. İsa b. Sevre et-Tirmizî, **el-Camiu'l-Kebir/Süneni't-Tirmizî**, tkh. Beşşar Avad Ma'ruf, Daru'l-Ğarbi'l-İslami, Beyrut 1998, Kader 17, (had. no:2154).
[212] İbn Hibban, **Sahih**, c. 13, s.60, (had. no: 5794).
[213] Hakim, **el-Müstedrek**, c.2, s.572, (had. no: 3940, 3941).
[214] Ahmet b. Hüseyn b. Ali b. Musa el-Hosrevcirdi el-Horasanî Ebubekr el-Beyhakî, **el-Kada ve'l-Kader**, thk. Muhammed b. Abdullah al Amir, Mektebetu'l-Abikan, Suud-Riyad 2000, 1.Baskı, s.285, (had. no: 424).
[215] Beyhakî, **Şu'abü'l-İman**, c.5, s.464, (had. no: 3722); Taberanî, **Mu'cemu'l-Evsat**, c.2, s.186, (had. no: 1667); Taberanî, **Mu'cemu'l-Kebir**, c.3, s.126, (had. no: 2883).
[216] Taberanî, **Mu'cemu'l-Kebir**, c.17, s.43, (had. no: 2883).
[217] Suyutî, **el-Camiu's-Sağir**, c.2, s.286, (had. no: 4660).
[218] Suyutî, **el-Camiu's-Sağir**, c.2, s.285, (had. no: 4648).

Ubeydullah b. Abdurrahman b. Mevhib hakkında ihtilaf vardır. Bu şahıs kimi muhaddislerce cerh edilmiştir. Ayrıca bahsi geçen diğer rivayetlerin senetlerinde de bu şahıs mevcuttur. Yahya b. Main bu şahıs için kimi zaman "*da'ifun*" kimi zaman için de "*sikatun*" değerlendirmesinde bulunmuştur.[219] Nesaî ise bu şahıs için "*leyse bi kaviyyin*" demiştir. İbn Âdî "*salihu'l-hadis*" değerlendirmesinde bulunup, hadislerinin alınabileceğini söylemiştir.[220] Ayrıca İbn Hibban'ın *Sahih*'ini tahkik eden Arnavutî hadisin isnadının zayıf olduğunu söylemiştir. Elbanî de hadisin zayıf olduğu yönünde hüküm vermiştir.[221] Elbanî Suyutî'nin *Camiu's-Sağir*'de aktarıp sahih dediği rivayetin için de zayıf hükmünü vermiştir.[222]

Heysemî, Taberanî'nin Amr b. Sa'va el-Yafi'i'den tahric ettiği rivayetin senedinde İbn Lahia' isimli bir ravinin bulunduğunu ve bu şahsın zayıf olduğunu söylemiştir.[223]

Yukarıda bahsettiğimiz rivayetlerin senedinde zayıf ravilerin bulunması ve diğer âlimlerin hadis ile ilgili değerlendirmeleri göz önünde bulundurulduğunda hadisin zayıf olduğu kanaati bizde de hâsıl olmuştur. Ayrıca hadisin sonunda yer alan "*Muhakkak ki yüce Allah kıyamet gününde bu tür kimseler rahmet nazarıyla bakmaz*" ziyadesi hadisin bulabildiğimiz tariklerinin hiçbirinde yer almamaktadır. Bu nedenle bu ziyadenin aslının olmadığı kanaatindeyiz.

1.2.6. Yedili Öğütleri İçeren Hadisler

1. Hadis

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيهِ وسَلَّمَ:"سَبْعَةٌ نَفَرٍ يُظِلُّهُمُ اللهُ يَوْمَ القِيَامَةِ تَحَتَ ظِلِّ عَرْشِهِ يَوْمَ لاظِلَّ إلاّظِلُّهُ أَوَّلُهُمْ إمَامٌ عَادِلٌ وَشَابٌ نَشَأَ فِي عِبَادَةِ اللهِ تَعَالَى وَرَجُلٌ ذَكَرَاللهَ خَالِيًا فَفَاضَتْ عَيْنَاهُ دَمْعًا

[219] Ukaylî, **ed-Du'afau'l-Kebir**, c.3, s.119; Zehebî, **Mizanu'l-İtidal**, c.3, s.15.
[220] Zehebî, **Mizanu'l-İtidal**, c.3, s.15.
[221] İbn Hibban, **Sahih**, c.13, s.60.
[222] Ebu Abdurrahman Muhammed Nasıruddin el-Elbanî, **Daifu'l-Camiu's-Sağir ve ziyadetuhu**, mektebetu'l-İslami, yy. ty., s.447, (had. no: 3248); Elbanî, **Da'ifu't-Terğîbi ve't-Terhîb**, c.1, s.10, (had. no: 35).
[223] Heysemî, **Mecmau'z-Zevaid**, c.1, s.176, (had. no: 821).

مِنْ خَشْيَةِ اللهِ تَعَالَى وَرَجُلٌ قَلْبُهُ مُتَعَلِّقٌ بِالمَسْجِدِ حَتَّى يَرْجِعَ إِلَيْهِ وَرَجُلٌ تَصَدَّقَ بِصَدَقَةٍ فَلَمْ تَعْلَمْ شِمَالُهُ بِمَا صَنَعَتْ يَمِينُهُ وَرَجُلاَنِ تَحَابَّا فِي اللهِ وَرَجُلٌ دَعَتْهُ امْرَأَةٌ ذَاتُ جَمَالٍ إِلَى نَفْسِهَا فَأَبَى وَقَالَ إِنِّي أَخَافُ اللهَ تَعَالَى."

Ebu Hureyre (r.a) Hz. Peygamber (s.a.v)'den şöyle rivayette bulunmuştur: "*Allah gölgesinden başka hiçbir gölgenin olmadığı kıyamet gününde yedi sınıf insanı kendi arşının gölgesinde gölgelendirir: Adil yönetici, Allah'a ibadet içinde yetişen genç, tek başınayken Allah'ı anıp da Allah korkusundan gözleri dolan kimse, tekrar (camiye) dönene kadar kalbi camilere bağlı olan kimse, sağ elinin verdiği sadakayı sol elinin bilmediği kimse, birbirlerini Allah için seven kimseler, güzellik sahibi bir kadın tarafından davet edildiği halde "Ben Allah'tan korkarım" deyip teklifi geri çeviren adam.*"

Hadis *Münebbihat'*ta Ebu Hureyreden nakledilerek rivayet edilmiştir. Bu hadisi Buharî, Malik b. Enes, Ahmet b. Hanbel, Tirmizî, Nesaî, İbn Hibban, İbn Huzeyme, Beyhakî ve Taberanî Ebu Hureyre'den tahric etmişlerdir.[224]

Hadis şu senet ve metinle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ بُنْدَارٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، قَالَ: حَدَّثَنِي خُبَيْبُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ حَفْصِ بْنِ عَاصِمٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " سَبْعَةٌ يُظِلُّهُمُ اللَّهُ فِي ظِلِّهِ، يَوْمَ لاَ ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ: الإِمَامُ العَادِلُ، وَشَابٌّ نَشَأَ فِي عِبَادَةِ رَبِّهِ، وَرَجُلٌ قَلْبُهُ مُعَلَّقٌ فِي المَسَاجِدِ، وَرَجُلاَنِ تَحَابَّا فِي اللَّهِ اجْتَمَعَا عَلَيْهِ وَتَفَرَّقَا عَلَيْهِ، وَرَجُلٌ طَلَبَتْهُ امْرَأَةٌ ذَاتُ مَنْصِبٍ وَجَمَالٍ، فَقَالَ: إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ، وَرَجُلٌ تَصَدَّقَ، أَخْفَى حَتَّى لاَ تَعْلَمَ شِمَالُهُ مَا تُنْفِقُ يَمِينُهُ، وَرَجُلٌ ذَكَرَ اللَّهَ خَالِيًا فَفَاضَتْ عَيْنَاهُ."

[224] Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail el-Buharî el-Ca'fî, **Sahihu'l-Buharî**, Mektebetu Daru's-Selam, Riyad 1999, 2. Baskı, Zekât 16; Malik, **Muvatta**, Şiir 14; Ahmet b. Hanbel, **Müsned**, c.15, s.414; Tirmizî, **Sünen**, Zühd 53, (had. no: 2391); Nesaî, **Sünenu'l-Kubra**, c.10, s.387, (had. no: 11798); Ebu Bekr Muhammed b. İshak b. Huzeyme en-Nisaburi, **es-Sahih**, thk. Dr. Muhammed Mustafa el-A'zamî, el-Mektebetu'l-İslami, Beyrut ty., c.1, s.185, (had. no:385); İbn Hibban, **Sahih**, c.10, s.338, (had. no: 4486); Taberanî, **Mu'cemu'l-Evsat**, c.6, s.251-252, (had. no: 6324); Beyhakî, **Sünenu'l-Kubra**, c.3, s.93, (had. no: 4987).

Hadis bir de Müslim tarafından “sol elinin verdiğini sağ eli bilmeyecek şekilde gizlice sadaka veren kimse” yerine “sağ elinin verdiğini sol eli bilmeyecek şekilde gizlice sadaka veren kimse” şeklinde, hadisi maklup olarak rivayet etmiştir.[225]

Görüldüğü gibi hadiste takdim ve tehirler lafız eksiklikleri, bazı yerlerde ise ilave lafızlar mevcuttur. Söz konusu hadis muteber hadis kitaplarında geçmekte olup Buharî ve Müslim’in ittifak ettikleri hadisler arasında da yer almaktadır. Ayrıca hadisin senedinde yer alan raviler sika kimselerdir. Bu nedenle hadis sahihtir.

2. Hadis

وَقَالَ النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلامُ:" الدُّنيَا دَارُ مَنْ لادَارَ لَهُ وَمَالُ مَنْ لامَالَ لَهُ وَلَهَا يَجْمَعُ مَنْ لاعَقْلَ لَهُ وَيَشْتَغِلُ بِشَهْوَتِهَا مَنْ لافَهْمَ لَهُ وَعَلَيْهَا يُعَاقَبُ مَنْ لاعِلْمَ لَهُ وَلَهَا يَحْسُدُ مَنْ لا لُب لَهُ وَلَهَا يَسْعَى مَنْ لايَقِينَ لَهُ."

Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “*Dünya, (ahirette) evi olmayanın evi, malı olmayanın malıdır. Ancak aklı olmayan sadece dünya için çabalar. Anlayışı kıt kimse çekiciliğine kapılır. Bilgisiz kimse dünyalık için cezalandırılır. Akılsız kimse dünyalık için başkasına haset eder. İnancı tam olmayan onun için çabalar*.”

Hadis *Münebbihat’*ta senetsiz olarak nakledilmiştir. Yaptığımız araştırmalar neticesinde bir bütün olarak hadisin rivayetine rastlayamadık ama hadisin sadece baş bölümünü, İbn Ebi Şeybe mevkuf olarak İbn Abbas’tan tahric etmiştir.[226] Ahmet b. Hanbel, Beyhakî ve İbn Ebi Dünya ise hadisi hem merfu olarak Hz. Aişe’den hem de mevkuf olarak İbn Mes’ud’tan tahric etmiştir.[227]

Ahmet b. Hanbel hadisi şu senet ve lafızlarla rivayet etmiştir:

حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا دُوَيْدٌ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ زُرْعَةَ، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الدُّنْيَا دَارُ مَنْ لَا دَارَ لَهُ، وَمَالُ مَنْ لَا مَالَ لَهُ، وَلَهَا يَجْمَعُ مَنْ لَا عَقْلَ لَهُ.»

[225] Müslim, **Sahih**, Zekât 91.
[226] İbn Ebi Şeybe, **Musannef**, c.7, s.243, (had. no: 35707).
[227] Beyhakî, **Şu’abü’l-İman**, c.13, s.184-185; İbn Ebü’d-Dünya, **ez-Zühd**, s.29, 117, (had. no: 16, 240); Ahmet b. Hanbel, **Müsned**, c.40, s.480; Ahmet b. Hanbel, **ez-Zühd**, s.132.

Hadis bir de mevkuf olarak şu senetle İbn Mes'ud'un sözü olarak rivayet edilmiştir:

قَالَ: وَثَنَا ابْنُ أَبِي الدُّنْيَا، حَدَّثَنِي سُرَيْجُ بْنُ يُونُسَ، ثَنَا عَنْبَسَةُ بْنُ عَبْدِ الْوَاحِدِ، عَنْ مَالِكِ بْنِ مِغْوَلٍ، قَالَ: قَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ: " الدُّنْيَا دَارُ مَنْ لَا دَارَ لَهُ، وَمَالُ مَنْ لَا مَالَ لَهُ، وَلَهَا يَجْمَعُ مَنْ لَا عَقْلَ لَهُ."[228]

Elbanî merfu olarak gelen rivayetin zayıf olduğunu söylemekte, ayrıca bu hadis hakkında İbn Kudame'nin "*bu munker bir hadistir*" dediğini aktarmaktadır. Hadisin senedinde bulunan Ebu İshak'ın da mudellis ravilerden sayıldığını ve ihtilata duçar olduğunu belirtmiştir.[229] İbn Mes'ud'tan gelen mevkuf rivayet için ise hadisin mu'dal olduğunu İbn Mağlul ve İbn Abbas arasında en az iki kişinin düşürüldüğünü söylemiş ve hadisin zayıf olduğunu beyan etmiştir.[230] Elbanî başka eserlerinde de merfu ve mevkuf yolla gelen bu hadisin zayıf olduğu yönünde hüküm vermiştir.[231]

Başta Şuayb el-Arnavutî, Adil Mürşid olmak üzere Ahmet b. Hanbel'in *Musned*'ini tahkik edenler bu hadisin isnadının zayıf olduğunu, senedinde bulunan Suveyd isimli şahsın da tam olarak kim olduğunun bilinmediğini belirtmişlerdir. Ayrıca Beyhakî'nin merfu olarak rivayet ettiği hadisin senedinde yer alan ki hadis şu senetle rivayet edilmiştir:

قَالَ: وَثَنَا ابْنُ أَبِي الدُّنْيَا، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ، ثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا أَبُو سُلَيْمَانَ النَّصِيبِيُّ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ زُرْعَةَ، عَنْ عَائِشَةَ.[232]

Ebu Süleyman en-Nasibî'ye ait bir tercemenin olmadığını bu şahsın bilinmediğini söylemişlerdir. Mevkuf rivayetin de illetli olduğunu çünkü İbn Mağlul'un İbn Mes'ud'a ulaşmadığını belirtmişlerdir.[233]

---

[228] Beyhakî, **Şu'abü'l-İman**, c.13, s.184, (had. no: 10153).
[229] Elbanî, **Silsiletu'l-Ehadisi'd-Da'ife**, c.4, s.405, (had. no: 1933).
[230] Elbanî, **Silsiletu'l-Ehadisi'd-Da'ife**, c.14, s.249, (had. no: 6694).
[231] Elbanî, **Daifu'l-Camiu's-Sağir**, s.442, (had. no: 3012); Elbanî, **Da'ifu't-Terğîbi ve't-Terhîb**, c.2, s.171, (had. no: 1884).
[232] Beyhakî, **Şu'abü'l-İman**, c.13, s.185, (had. no: 10154).
[233] Ahmet b. Hanbel, **Müsned**, c.40, s.480-481.

Her ne kadar bazı muhaddislerce hadisin isnadı sağlam görülmüş olsa da[234] hadisin gerçekte illetli oluşu ve yukarıda zikrettiğimiz değerlendirmeler göz önünde bulundurulduğunda, bizde de hadisin zayıf olduğu kanaati hâsıl olmuştur.

3. Hadis

وَعَن جَابِرِ بْنِ عَبْد اللهِ الأنصَارِيّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيّ صَلّى اللهُ عَلَيهِ وسَلَّمَ أنَهُ قَالَ:"مَازَالَ يُوصِينِي جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلامُ بِالجَارِ حَتَّى ظَنَنْتُ أنَهُ يَجْعَلُهُ وَارِثًا وَمَازَالَ يُوصِينِي بِالنِسَاءِ حَتَّى ظَنَنْتُ أنَهُ سَيَحْرُمُ طَلاقُهُنَّ وَمَازَالَ يُوصِينِي بِالْمَمْلُوكِينَ حَتَّي ظَنَنْتُ أنَهُ يَجْعَلُ لَهُمْ وَقْتًا يُعْتَقُونَ فِيهِ وَمَازَالَ يُوصِينِي بِالسِوَاكِ حَتَّي ظَنَنْتُ أنَهُ فَرِيضَةٌ وَمَازَالَ يُوصِينِي بِالصَّلَوةِ فِي الجَمَاعَةِ حَتَّي ظَنَنْتُ أنَهُ لا يَقْبَلُ اللهُ تَعَالَى صَلَوةً إلاّ فِي الجَمَاعَةِ وَمَازَالَ يُوصِينِي بِقِيَامِ اللَيْلِ حَتَّي ظَنَنْتُ أنَهُ لا نَوْمَ بِاللَيْلِ وَمَازَالَ يُوصِينِي بِذِكْرِاللهِ حَتَّي ظَنَنْتُ أنَهُ لايَنْفَعُ قَوْلٌ إلاّبِهِ."

Cabir b. Abdullah el-Ensarî (r.a) Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "*Cebrail bana komşu hakkında o kadar çok tavsiyede bulundu ki onu mirasçı kılacak zannettim. Bana kadınlar konusunda o kadar tavsiyede bulundu ki onları boşamayı haram kılacak zannettim. Bana köleler konusunda o kadar tavsiyede bulundu ki onlar için azat edilecekleri bir vakit tayin edeceğini zannettim. Bana misvak kullanma hususunda o kadar çok tavsiyede bulundu ki neredeyse farz olduğunu zannettim. Cemaatle namaz kılma hususunda o kadar tavsiyede bulundu ki yüce Allah'ın ancak cemaatle kılınan namazları kabul edeceğini zannettim. Gece namazı hakkında o kadar tavsiyede bulundu ki geceleyin uykuya ayıracak zaman kalmayacak zannettim ve Allah'ı zikretme konusunda bana o kadar tavsiyede bulundu ki onsuz hiçbir sözün fayda etmeyeceğini zannettim*."

Hadis *Münebbihat*'ta Cabir b. Abdullah'tan tahric edilmiştir. Bir bütün olarak Cabir b. Abdullah'tan gelen böyle bir rivayete hadis kitaplarında rastlayamadık. Fakat hadisin bazı bölümleri bazen müstakil bir hadis olarak rivayet edilmiş, bazen de aynı anlamı ifade edecek şekilde tek başına rivayet edilmiştir.

[234] Münzirî, **et-Terğîb ve't-Terhîb**, c.4, s.86, (had. no: 4912); Irakî, **el-Muğni an Hamli'l-Esfar**, s.1103; Heysemî, **Mecmau'z-Zevaid**, c.10, s.288, (had. no: 18078).

Bu hadisin ilk bölümünü Buharî, Müslim, Tirmizî, Taberanî ve Beyhakî hem Hz. Aişe'den hem de Abdullah b. Ömer'den tahric etmişlerdir.[235]

Buharî hadisi şu senet ve metinle rivayet etmiştir:[236]

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِنْهَالٍ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَا زَالَ جِبْرِيلُ يُوصِينِي بِالْجَارِ، حَتَّى ظَنَنْتُ أَنَّهُ سَيُوَرِّثُهُ.»

Hadiste lafız farklılıkları olmakla beraber anlam bakımından bir değişiklik söz konusu değildir. Müslim de hadisi aynı metinle İbn Ömer'den tahric etmiştir. Ayrıca hadis Buharî tarafından şu senetle Hz. Aişe'den de tahric edilmiştir.[237]

حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي أُوَيْسٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ عَمْرَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَا زَالَ يُوصِينِي جِبْرِيلُ بِالْجَارِ، حَتَّى ظَنَنْتُ أَنَّهُ لَيُوَرِّثُهُ.»

Görüldüğü gibi bu rivayette bir önceki rivayetten farlı olarak "*seyüverrisuhu*" lafzı yerine " *leyuverrrisuhu*" lafzı kullanılmıştır. Müslim de hadisi aynı lafızlarla Hz Aişe'den tahric etmiştir.

Tirmizî bu rivayetin "*hasen sahih*" olduğunu belirtmiştir.[238]

Bu hadisi İbn Ebi Şeybe, İbn Mace, Ebu Davut ve Ebu Ya'la'da Hz. Aişe'den tahric etmişlerdir.[239]

---

[235] Buharî, **Sahih**, Edeb 28; Müslim, **Sahih**, Birr ve Sıla, 140-141; Tirmizî, **Sünen**, Birr ve Sıla 28, (had. no: 1942, 1943); Taberanî, **Mu'cemu'l-Evsat**, c.1, s.202, (had. no: 647), c.3, s.38, (had. no: 2403); Beyhakî, **Sünenu'l-Kubra**, c.6, s.450, (had. no: 12609), c.7, s.44, (had. no: 13225).

[236] Buharî, **Sahih**, Edeb 28.

[237] Buharî, **Sahih**, Edeb 28.

[238] Tirmizî, **Sünen**, Birr ve Sıla 28, (had. no: 1942).

[239] İbn Ebi Şeybe, **Musannef**, c.5, s.220, (had. no: 25416); İbn Mace Ebu Abdullah Muhamed b. Yezid El-Kazvini, **es-Sünen**, thk. Muhammed Fuat Abdulbaki, Daru'l-İyhai'l-Kütübi'l-Arabiyye, yy. ty., Edep 4; Ebu Davut Süleyman b. Eş'as b. İshak b. Beşir b. Şeddad b. Amr el-Ezdi es-Sicistani, **es-Sünen**, thk. Muhammed Muhyiddin Abdu'l-Hamid, Mektebetu'l-Asriyye, Beyrut ty., Edeb 131; Ebu Ya'la, **Müsned**, c.8, s.65, (had. no: 4590).

Elbanî hem Ebu Davut hem de İbn Mace'nin Hz Aişe'den naklettikleri hadis için sahih hükmünde bulunmuştur.[240]

Ayrıca bu hadisi Ahmet b. Hanbel ve Bezzar *Musned'*lerinde İbn Hibban ise *Sahih* adlı eserinde Hz. Aişe ve Ebu Hureyre'den tahric etmişlerdir.[241]

İmam Ahmet b. Hanbel'in *Musned*'ini tahkik edenler her iki rivayetin de sahih olduğu yönünde hüküm vermişlerdir. İbn Hibban'ın *Sahih*'ini tahkik eden Şuayb el-Arnavutî de hem Hz Aişe'den nakledilen hem de Ebu Hureyre'den rivayet edilen bu hadis için sahih olduğu yönünde hüküm vermiştir.

Bu hadisin müttefekun aleyh olması diğer meşhur muhaddislerce de rivayet edilmesi ve yukarıda zikrettiğimiz hadis hakkındaki değerlendirmelere istinaden bu hadisin sahih olduğuna kanaat getirdik.

Hadisin daha sonraki bölümünü ise Beyhakî Hz. Aişe'den şu metin ve senetle tahric etmiştir.[242]

أَخْبَرَنَا أَبُو إِسْحَاقَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ الطُّوسِيُّ الْفَقِيهُ، أنبأ أَبُو الْحَسَنِ مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنُ الْحَسَنِ الْكَارِزِيُّ، ثنا أَبُو عَبْدِ اللهِ الْبُوشَنْجِيُّ، ثنا ابْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنِي اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ، عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا زَالَ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ يُوصِينِي بِالْجَارِ حَتَّى ظَنَنْتُ أَنَّهُ يُوَرِّثُهُ، وَمَا زَالَ يُوصِينِي بِالْمَمْلُوكِ حَتَّى ظَنَنْتُ أَنْ يَضْرِبَ لَهُ أَجَلًا أَوْ وَقْتًا إِذَا بَلَغَهُ عَتَقَ.

Beyhakî *Şu'abü'l-İman* adlı eserinde de kadınlar ile ilgili kısmı zikretmeksizin sadece kölelerle ilgili bölümü nakletmiş ve bunun Buharî ve Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu söylemiştir.[243]

---

[240] İbn Mace, **Sünen**, Edep 4; Ebu Davut, **Sünen**, Edeb 131.
[241] Ahmet b. Hanbel, **Müsned**, c.12, s.491, c.42, s.347; Bezzar, **Musned**, c.16, s.212, (had. no: 9357), c.18, s.236, (had. no: 258); İbn Hibban, **Sahih**, c.2, s.265,267, (had. no: 511, 512).
[242] Beyhakî, **Sünenu'l-Kubra**, c.8, s.19, (had. no: 15801).
[243] Beyhakî, **Şu'abü'l-İman**, c.11, s.69, (had. no: 8194).

Bu rivayeti *Camiu's-Sağir* adlı eserinde nakleden Suyutî, Beyhakî'nin Hz. Aişe'den naklettiği bu hadis için hasen olduğu yönünde hüküm vermiştir.[244] *Camiu's-Sağir*'i şerh eden Munavî ise bu hadisin sıhhati konusunda Beyhakî'nin görüşüne işarette bulunarak Suyutî'nin az bile söylediğini dile getirmiştir.[245]

Bu değerlendirmeler göz önünde bulundurulduğunda hadisin en az hasen olduğu kanaati bizde hâsıl olmuştur.

Hadisin misvak ile ilgili bölümünü ise Ahmet b. Hanbel, Ebu Ya'la ve Heysemî, İbn Abbas'tan merfu olarak tahric etmişlerdir.[246] Ahmet b. Hanbel hadisi iki farklı tarikle ve şu metinle tahric etmiştir:

حَدَّثَنَا حَجَّاجٌ، حَدَّثَنَا شَرِيكٌ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ التَّمِيمِيِّ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " لَقَدْ أمرْتُ بِالسِّوَاكِ، حَتَّى ظَنَنْتُ أَنَّهُ سَيَنْزِلُ بِهِ عَلَيَّ قُرْآنٌ، أَوْ وَحْيٌ."

Ahmet b. Hanbelin *Müsned*'ini tahkik edenler bu hadisin hasen li gayrihi olduğu yönünde hüküm vermişlerdir. Zira bu hadisin isnadı zayıftır. İsnadında bulunan et-Temimî'den -ki bu şahsın adı Erbed et-Temimî'dir- sadece Ebu İshak rivayette bulunmuştur ve bu şahsın muhaddislerce cerh edilip, meçhul olduğu belirtilmiştir. Ayrıca senette yer alan Şerik b. Abdullah'ın hafızasının kötü olduğu söylenilmiştir.[247] Ebu Ya'la'nın İbn Abbas'tan tahric ettiği rivayetin senedinde de yukarıda ismini verdiğimiz raviler yer almaktadır. Ayrıca Ebu Ya'la'nın *Müsned*'ini tahkik eden Hüseyin Selim hadisin senedinin zayıf olduğunu söylemiştir.[248]

Beyhakî de hadisi mevkuf olarak İbn Abbas'tan şu senet ve metinle tahric etmiştir:

---

[244] Suyutî, **el-Camiu's-Sağir**, c.2, s.483, (had. no: 7914).
[245] Münavî, **Fayzu'l-Kadir**, c.5, s.542.
[246] Ahmet b. Hanbel, **Müsned**, c.4, s.29; Ebu Ya'la, **Müsned**, c.4, s.218, (had. no: 2330); Heysemî, **Mecmau'z-Zevaid**, c.2, s.98, (had. no: 2556).
[247] Ahmet b. Hanbel, **Müsned**, c.4, s.29, c.5, s.229.
[248] Ebu Ya'la, **Müsned**, c.4, s.218.

أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ فُورَكٍ، أنا عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرٍ، ثنا يُونُسُ بْنُ حَبِيبٍ، ثنا أَبُو دَاوُدَ، ثنا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ التَّمِيمِيِّ، قَالَ: سَأَلْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ، عَنِ السِّوَاكِ، فَقَالَ: " مَا زَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْمُرُنَا بِهِ حَتَّى خَشِينَا أَنْ يَنْزِلَ عَلَيْهِ فِيهِ."[249]

Görüldüğü gibi yukarıda ismini verdiğimiz raviler bu hadisin de senedinde yer almaktadırlar. Hadisin senedi zayıf olmakla beraber başka tariklerle desteklenerek hasen li gayrihi seviyesine çıktığı kanaatindeyiz.

Hadisin gece namazı ile ilgili bölümünü ise Deylemî, Enes b. Malik'ten şu metinle tahric etmiştir:

"مَا زَالَ جِبْرِيل يوصيني بِقِيَام اللَّيْل حَتَّى ظَنَنْت أَن خِيَار أمتِي لن يَنَامُوا إِلَّا قَلِيلا."[250]

Görüldüğü üzere Cabir b. Abdullah'tan bir bütün olarak böyle bir rivayet mevcut değildir. Kanaatimizce yedili öğütleri içeren bu bölümde farklı hadisler bir araya getirilerek yedili öğütler tamamlanmak istenmiş ve hadis bir bütün halinde Cabir bir Abdullah'a nispet edilmiştir.

4. Hadis

قالَ النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلامُ:"سَبْعَةٌ لا يَنْظُرُ إِلَيْهِمِ الخَالِقُ يَوْمَ القِيَامَةِ وَلا يُزَكِّهِمْ وَ يُدْخِلُهُمُ النَّارَ الفَاعِلُ وَالمَفْعُلُ بِهِ وَالنَّاكِحُ بِيَدِهِ وَناكِحُ البَهِيمَةِ وَناكِحُ المَرْأَةِ مِنْ دُبُرِهَا وَالجَامِعُ بَيْنَ المَرْأَةِ وَابْنَتِهَا وَالزَانِي بِحَلِيلَةِ جَارِهِ وَالمُؤْذِى جَارِهِ حَتَّى يَلْعَنُهُ. "

Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*Yedi kişi vardır ki, Allah kiyamet gününde onlara bakmaz, onları temize çıkarmaz ve onları cehenneme koyar. Bunlar: Eşcinseller, mastürbasyon yapanlar, hayvanla cinsel ilişkiye girenler, kadınla makattan cinsi münasebette bulunanlar, kadını kızı ile beraber nikâhlayanlar,*

[249] Beyhakî, **Sünenu'l-Kubra**, c.1, s.57, (had. no: 144).
[250] Deylemî, **el-Firdevs**, c.4, s.97, (had. no: 6306)

komşusunun hanımı ile zina edenler ve verdiği rahatsızlıktan dolayı komşusunun kendisine lanet okuduğu kimseler."

Hadis *Münebbihat'*ta senetsiz olarak zikredilmiştir. Bu hadisi Beyhakî, Enes b. Malik'ten, Deylemî ise hem Enes b. Malik'ten hem de İbn Ömer'den tahric etmiştir.[251] Beyhakî hadisi şu senetle rivayet etmiştir:

"أَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ الرُّوذَبَارِيُّ، وَأَبُو عَبْدِ اللهِ الْحُسَيْنُ بْنُ عُمَرَ بْنِ بُرْهَانَ الْغَزَّالُ، وَأَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ الْقَطَّانُ، وَأَبُو مُحَمَّدِ بْنُ عَبْدِ الْجَبَّارِ السُّكَّرِيُّ، نا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّفَّارُ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ عَرَفَةَ، ثنا عَلِيُّ بْنُ ثَابِتٍ الْجَزَرِيُّ، عَنْ مَسْلَمَةَ بْنِ جَعْفَرٍ، عَنْ حَسَّانَ بْنِ حُمَيْدٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ"

Hadisin senedinde bulunan Mesleme b. Cafer için el-Ezdî "*zayıftır*" değerlendirmesinde bulunmuştur. Zehebî de, Mesleme b. Cafer ve onun Şeyhi Hassan b. Hümeyd'in meçhul olduklarını söylemiştir.[252] Aclunî'nin *Keşfu'l-Hafa* adlı eserini tahkik eden Hindavî, yukarıda zikrettiğimiz hususlardan dolayı hadisin zayıf olduğunu söylemiştir.[253]

Elbanî, İbn Büşran'ın Abdullah b. Luhay'a'dan, onun da Abdurrahman b. Ziyad b. En'am'dan, onun da Abdurrahman el-Halebi'den, onun da Abdullah İbn Ömer'den rivayet ettiği tarikin senedinin zayıf olduğunu söylemiştir. Elbanî, senedin zayıf olmasının sebebi olarak da İbn Luhay'a ve şeyhinin hafızalarının kötü olmasını göstermektedir. Ayrıca Elbanî, İbn Ebi Dünya ve El-Haraitî'nin bu hadisin zayıflığına işarette bulunduklarını söylemiş, kendisi de hadisin zayıf olduğu yönünde hüküm vermiştir.[254]

Bu bilgiler ışığında hadisin zayıf olduğu kanaati bizde de hâsıl olmuştur.

[251] Beyhakî, **Şu'abü'l-İman**, c.7, s.329, (had. no: 5087); Deylemî, **el-Firdevs**, c.2, s.332, (had. no: 3497).
[252] Zehebî, **Mizanu'l-İtidal**, c.4, s.328.
[253] Âclunî, **Keşfu'l-Hafa**, c.1, s.513, (had. no: 1462).
[254] Elbanî, **Silsiletu'l-Ehadisi'd-Da'ife**, c.1, s.490, (had. no: 319).

5. Hadis

قَالَ النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيهِ وسَلَّم:"الشُّهَدَاءُ سَبْعَةٌ سِوَى المَقْتُولِ فِي سَبِلِ اللهِ أَوَّلُهُمُ المَبْطُونُ شَهِيدٌ وَالْغَرِيقُ شَهِيدٌ وَصَاحِبِ ذَاتِ الجَنْبِ شَهِيدٌ وَالمَطْعُونُ شَهِيدٌ وَالحَرِيقُ شَهِيدٌ وَالمَيِّتُ تَحْتَ الهَدَمِ شَهِيدٌ وَالمَرْأَةُ الَّتِي مَاتَتْ عِنِ الوَلادَةِ شَهِيدٌ."

Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*Allah yolunda öldürülen kimse dışında yedi tür şehit vardır: Karın hastalıklarından ölen şehittir. Suda boğulup ölen şehittir. Zatu'l-Cenb (Akciğer zarında meydana gelen ilthaplı yaralara denir) hastalığından ölen şehittir. Taun (veba)hastalığından ölen şehittir. Yangında (yanarak) can veren şehittir. Göçük altında kalarak ölen şehittir. Doğumda ölen kadın şehittir*."

Hadis *Münebbihat*'ta senetsiz olarak nakledilmiştir. Bu hadisi İmam Malik, Ahmet b. Hanbel, Ebu Davut, Nesaî, İbn Hibban, Hâkim ve Taberanî Cabir b. Âtik'ten tahric etmişlerdir.[255] Hadiste ufak bazı lafız değişiklikleri mevcuttur.

Bu rivayetlerde hadis **"وَالمَرْأَةُ الَّتِي مَاتَتْ عِنِ الوَلادَةِ شَهِيدٌ"** lafzı yerine " **وَالْمَرْأَةُ تَمُوتُ بِجُمَعٍ شَهِيدٌ**" lafzıyla rivayet edilmiş, bazı rivayetlerde ise "**الشُّهَدَاءُ سَبْعَةٌ**" lafzı yerine "**الشهادة سبع**" lafzıyla rivayet edilmiştir.

Hadisi Ahmet b. Hanbel şu senetle rivayet etmiştir:

حَدَّثَنَا رَوْحٌ، حَدَّثَنَا مَالِكٌ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ جَابِرِ بْنِ عَتِيكٍ، عَنْ عَتِيكِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ عَتِيكٍ، فَهُوَ جَدُّ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ أَبُو أُمِّهِ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ أَنَّ جَابِرَ بْنَ عَتِيكٍ

[255] Malik, **Muvatta**, Cenaiz 36; Ahmet b. Hanbel, **Müsned**, c.39, s.163; Ebu Davut, **Sünen**, Cenaiz 15; Nesaî, **Sünenu'l-Kubra**, c.2, s.389, (had. no: 1985); İbn Hibban, **Sahih**, c.7, s.463-464, (had. no: 3190); Hakim, **el-Müstedrek**, c.1, s.503, (had. no: 1300); Taberanî, **Mu'cemu'l-Kebir**, c.2, s.191, (had. no: 1780).

Ahmet b. Hanbel'in *Müsed*'ini tahkik eden Şuayb el-Arnavutî ve diğerleri hadisin sahih olduğu yönünde hüküm vermişlerdir. Ayrıca senedinde bulunan ravilerin de sika raviler olduğunu beyan etmişlerdir.[256]

Hâkim en-Nisaburi de hadisin senedinin sahih olduğunu söylemiştir.[257] Hadisi el-Camiu's-Sağir adlı eserinde nakleden Suyutî ise bu hadisin Malik b. Enes, Ahmet b. Hanbel, Ebu Davut, Nesaî, İbn Hibban ve Hâkim tarafından Cabir b. Âtik'ten tahric edildiğini söylemekte ve hadisin sahih olduğu yönünde hüküm vermektedir.[258] Munavî, *Faydu'l-Kadir* adlı eserinde İmam Nevevî'nin bu hadis için "*sahih olduğunda ihtilaf yoktur*" dediğini aktarır.[259] Elbanî de bu hadisin sahih olduğu yönünde hüküm vermiştir.[260]

Bu hadisin meşhur muhaddislerce rivayet edilmiş olması, senedinin sahih olması ve yukarıda verdiğimiz bilgilere istinaden bu hadisin sahih olduğu kanaatine ulaştık.

1.2.7. Sekizli Öğütleri İçeren Hadisler

1. Hadis

قَالَ النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلامُ:"ثَمَانِيَةَ أَشْيَاءَ لاَتَشْبَعُ مِنْ ثَمَانِيَة العَيْنُ مِنَ النَّظَرِ وَلأَرْضُ مِنَ المَطَرِ وَالأُنْثَى مِنَ الذَّكَرِ وَالعَالِمُ مِنَ العِلمِ وَالسَائِلُ مِنَ المَسَئَلَةِ وَالحَرِيصُ مِنَ الجَمْعِ وَالبَحْرُ مِنَ المَاءِ وَالنَّارُ مِنَ الحَطَبِ."

Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*Sekiz şey sekiz şeye doymaz: Göz bakmaya, yer yağmura, kadın erkeğe, alim ilme, dilenci (soru soran) dilenmeye (sorulara), hırslı kimse mal yığmaya, deniz suya ve ateş oduna doymaz*."

Hadis *Münebbihat*'ta senetsiz olarak nakledilmiştir. Yaptığımız kaynak taramalarında bir bütün olarak hadisin böyle bir rivayetine rastlayamadık. Fakat

[256] Ahmet b. Hanbel, **Müsned**, c.39, s.163.
[257] Hakim, **el-Müstedrek**, c.1, s.503.
[258] Suyutî, **el-Camiu's-Sağir**, c.2, s.304, (had. no: 4952).
[259] Münavî, **Fayzu'l-Kadir**, c.4, s.230.
[260] Elbanî, **Sahihu'l-Cami'i's-Sağir**, c.1, s.695, (had. no: 3739).

hadisin bir bölümünü Ukaylî ve Ebu Nu'aym Ebu Hureyre'den Taberanî ise Hz. Aişe'den tahric etmişlerdir.[261]

Ukaylî, hadisi şu senet ve metinle nakletmiştir:

"حَدَّثَنَاهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ زُبَالَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَجْلَانَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " أَرْبَعٌ لَا يَشْبَعْنَ مِنْ أَرْبَعٍ: أَرْضٌ مِنْ مَطَرٍ، وَلَا أُنْثَى مِنْ ذَكَرٍ، وَلَا الْعَيْنُ مِنَ النَّظَرِ، وَلَا الْعَالِمُ مِنَ الْعِلْمِ "

Görüldüğü gibi bu rivayet *Münebbihat'*ta zikredilen hadisin içerisindeki öğütlerden ilk dördünü manen karşılamaktadır.

Taberanî ise hadisi metin aynı olmakla beraber şu senetle tahric etmiştir:

"حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ جُمْهُورٍ، نا أَبُو تَقِيٍّ هِشَامُ بْنُ عَبْدِ الْمَلَكِ الْحِمْصِيُّ، ثَنَا عَبْدُ السَّلَامِ بْنُ عَبْدِ الْقُدُّوسِ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ."

Ukaylî'nin rivayet ettiği tarikin senedinde bulunan Muhammed b. Hasan b. Zübale için Ebu Davut "*kezzabun*" değerlendirmesinde bulunmuştur. Nesaî ve Ezdî ise onun için "*metrukün*" demişlerdir. Darekutnî "*munkiru'l-hadis*" Ebu Hatim ise "*vahi'l-hadis*" olduğu yönünde görüş beyan etmişlerdir.[262] Ayrıca İbn Hibban bu rivayetin senedinde bulunan Abdullah b. Muhammed b. Âclan için "*bu kimsenin hadislerinin yazılması caiz değildir*" diyerek, bu rivayetin mevzu olduğunu beyan

[261] Ukaylî, **ed-Du'afau'l-Kebir**, c.2, s.296; Ebu Nu'aym, **Hilyetu'l-Evliya**, c.2, s.281; Taberanî, **Mu'cemu'l-Evsat**, c.8, s.159, (had. no: 8266).
[262] Zehebî, **Mizanu'l-İtidal**, c.4, s.87-88.

etmiştir.[263] Taberanî'nin rivayet ettiği hadisin senedinde bulunan Abdusselam b. Abdulkuddüs'ün de hadis uydurduğu söylenmiştir.[264]

İbn Cevzî hadisi *Mevzu'at* adlı eserinde zikretmiş ve uydurma olduğunu söylemiştir.[265] Elbanî'de bu hadisin uydurma olduğu yönünde hüküm vermiştir.[266] Ayrıca Suyutî, mevzu hadisleri topladığı eserinde bu rivayetlere de yer vermiştir.[267]

Yukarıda verdiğimiz bilgilere istinaden hadisin mevzu olduğu kanaatine ulaştık. Ayrıca hadisin sonundaki dört öğüte muteber hadis kaynaklarında rastlayamadık. Bu nedenle hadisin sonunda bulunan bu ziyadenin aslının olmadığına kanaat getirdik.

1.2.8. Dokuzlu Öğütleri İçeren Hadisler

1. Hadis

قَالَ النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيهِ وسَلَّم:"أوْحَى اللهُ تَعَالَى إلَى مُوسَى بْنِ عِمْرَان فِي التَّوْرَاةِ أنَّ أُمَهَات الخَطَايَا ثَلاثَةٌ الكِبْرُ وَالحَسَدُ وَالحِرْصُ فَنَشَأ مِنْهَا سِتَّةٌ فَصِرْنَ تِسْعَة الأُولَى مِنَ السِّتَّةِ الشّبَعُ وَالنَّوْمُ وَالرَّاحَةُ وَحُبُّ الأمْوَالِ وَحُبُّ الثَّنَاءِ وَالمَحْمدَةِ وَحُبُّ الرِّيَاسَةِ."

Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*Yüce Allah Tevrat'ta Musa b. İmran'a şöyle vahyetmiştir: "Hataların kaynağı üç şeydir: Kibir, haset ve hırs. Bu üç hatadan altı hata daha meydana gelir. Böylece dokuz hata olur. Bu altı hatanın ilki tokluk diğerleri ise; uyku, rahatlık, mal sevgisi, övülmekten hoşlanmak ve liderlik arzusudur*."

Bu hadis *Münebbihat*'ta senetsiz olarak zikredilmiştir. Yaptığımız araştırma neticesinde bu rivayete muteber hadis kaynaklarında rastlayamadık. Fakat söz

[263] Muhammed b. Hibban b. Ahmet b. Hibban et-Temimî el-Bustî, **el-Mecruhin mine'l-Muhaddisin ve'd-Du'afa ve'l-Metrukin**, thk. Muhammed İbrahim Zayıd, Daru'l-Vai'y, Halep 1977, 1. Baskı, c.2, s.19.
[264] Zehebî, **Mizanu'l-İtidal**, c.2, s.539.
[265] Cemaluddin Abdrurrahman b. Ali b. Muhammed el-Cevzî, **el-Mevzu'at**, thk. Abdurrahman Muhammed Osman, el-Mektebetu's-Selefiyye, Medine 1966, 1. Baskı, c.1, s.235.
[266] Elbanî, **Daifu'l-Camiu's-Sağir**, s.110, (had. no: 763).
[267] Celaleddin Abdurrahman es-Suyutî, **el-Le'ali'l-Masnu'a fi Ehadisi'l-Mevzua**, thk. Abdurrahman Salah b. Muhammed b. Avide, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut 1996, 1. Baskı, c.1, s.192.

konusu rivayeti Ebu Nu'aym *Hilye* ve *Tarihu Esbehan*, İsmail b. Muhammed b. Fadl (Kivamu's-Sunne) *Et-Terğib ve't-Terhib* adlı eserlerinde Ferkad es-Sebehî'nin Tevrat'tan okuyup aktardığı bir söz olarak şu senetle tahric etmişlerdir:[268]

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ مَعْبَدٍ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ مُطَرِّفٍ، قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ قَرِينٍ، قَالَ: ثَنَا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، قَالَ: ثَنَا فَرْقَدٌ السَّبَخِيُّ، قَالَ: قَرَأْتُ فِي التَّوْرَاةِ: أُمَّهَاتُ الْخَطَايَا ثَلَاثٌ: أَوَّلُ ذَنْبٍ عُصِيَ اللهُ بِهِ: الْكِبْرُ وَالْحَسَدُ وَالْحِرْصُ، فَاسْتَلَّ مِنْ هَؤُلَاءِ الثَّلَاثِ سِتًّا، فَصَارُوا تِسْعًا: الشِّبَعُ وَالنَّوْمُ وَالرَّاحَةُ وَحُبُّ الْمَالِ وَحُبُّ الْجِمَاعِ وَحُبُّ الرِّيَاسَةِ.[269]

Görüldüğü gibi bu rivayette ziyadeler ve lafız değişiklilkleri olmakla beraber, manen aynı anlam ifade edilmiştir. Bu rivayetin muteber hadis eserlerinde geçmiyor olması ve yukarıda verdiğimiz bilgilerden dolayı hadis olarak aslının olmadığı kanaatine varmış bulunmaktayız.

1.2.9. Onlu Öğütleri İçeren Hadisler

1. Hadis

قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلّى اللهُ عَلَيهِ وسَلَّم:" عَلَيْكُمْ بِالسِوَاكِ فَإِنَّ فِيهِ عَشَرَ خِصَالٍ يُطَهِّرُ الفَمَ وَيرْضى الرَّبَّ وَيسْخطُ الشَيْطَانَ وَيُحِبُهُ الرَّحْمنُ وَالحَفَظَةُ وَيَشُدُّ اللِّثَةَ وَيَقْطَعُ البَلغَمَ وَيطِيبُ النَّكْهة وَيطْفِى المِرَّةَ وَيُجَلّى البَصَرَ وَيُذْهِبُ البَخْرَةَ وَهُوَ مِنَ السُّنَّةِ ثُمَّ قَالَ عَلَيْهِ السَّلامُ الصَّلَوةُ بِالسِوَاكِ أَفْضَلُ مِنْ سَبْعِينَ صَلاةً بِغَيْرِ سِوَاكٍ."

Hz.Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "*Misvak kullanınız. Çünkü onda on haslet vardır: Ağzı temizler, Allah'ı hoşnut eder, şeytanı kızdırır, Allah ve koruyucu melekler onu sever, diş etlerini sağlamlaştırır, balgamı keser, ağızda güzel bir koku bırakır, gözü keskinleştirir, ağızdaki kötü kokuyu giderir. Ayrıca misvak kullanmak sünnettendir(fıtrattandır). Sonra Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: "Misvakla kılınan bir namaz, misvaksız kılınan yetmiş namazdan daha faziletlidir*."

[268] Ebu Nu'aym, **Hilyetu'l-Evliya**, c.3, s.45; Ebu Nuaym Ahmed b. Abdillah b. İshak el-İsfahanî, **Tarihu İsbahan**, thk. Seyyid Kisravi Hasan, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut 1990, 1. Baskı, c.1, s.426; et-Teymî, **et-Terğîb ve't-Terhîb**, c.3, s.207, (had. no: 2359).
[269] Ebu Nu'aym, **Hilyetu'l-Evliya**, c.3, s.45.

Bu hadisi Darekutnî İbn Abbas'tan mevkuf olarak şu senet ve metinle tahric etmiştir:

نا عُثْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ الدَّقَّاقُ , نا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْوَلِيدِ بْنِ بُرْدٍ الْأَنْطَاكِيُّ , نا مُوسَى بْنُ دَاوُدَ , نا مُعَلَّى بْنُ مَيْمُونٍ , عَنْ أَيُّوبَ , عَنْ عِكْرِمَةَ , عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ , قَالَ: " فِي السِّوَاكِ عَشْرُ خِصَالٍ: مَرْضَاةٌ لِلرَّبِّ تَعَالَى , وَمَسْخَطَةٌ لِلشَّيْطَانِ , وَمَفْرَحَةٌ لِلْمَلَائِكَةِ , جَيِّدٌ لِلَّثَةِ , وَمُذْهِبٌ بِالْحَفَرِ , وَيَجْلُو الْبَصَرَ , وَيُطَيِّبُ الْفَمَ , وَيُقَلِّلُ الْبَلْغَمَ , وَهُوَ مِنَ السُّنَّةِ , وَيَزِيدُ فِي الْحَسَنَاتِ."

Hadisin lafızlarında değişiklik olmakla beraber mana itibariyle aynı şey ifade edilmiştir. Burada bir önceki hadisten farklı olarak misvakın faydaları arasında "iylikleri arttırır" maddesi de bulunmaktadır. Hadisin devamında Darekutnî, eş-Şeyh Ebu'l-Hasan'ın bu rivayetin senedinde bulunan Mualla b. Meymun için "*da'ifun metrukün*" değerlendirmesinde bulunduğunu aktarır.[270]

Beyhakî ise hadisi İbn Abbas'tan merfu olarak şu senet ve metinle tahric etmiştir:

أَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ الْمَالِينِيُّ، أَخْبَرَنا أَبُو أَحْمَدَ بْنُ عَدِيٍّ، حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْغَزِّيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي السَّرِيِّ، حَدَّثَنَا بَقِيَّةُ، عَنِ الْخَلِيلِ بْنِ مُرَّةَ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " عَلَيْكُمْ بِالسِّوَاكِ فَإِنَّهُ مَطْهَرَةٌ لِلْفَمِ، مَرْضَاةٌ لِلرَّبِّ، مَفْرَحَةٌ لِلْمَلَائِكَةِ، يَزِيدُ فِي الْحَسَنَاتِ، وَهُوَ مِنَ السُّنَّةِ، وَيَجْلُو الْبَصَرَ، وَيُذْهِبُ الْحَفَرَ، وَيَشُدُّ اللِّثَةَ، وَيُذْهِبُ الْبَلْغَمَ، وَيُطَيِّبُ الْفَمَ."

Bu hadiste de misvak ile ilgili hasletlerin içinde yer alan "*şeytanı kızdırır*" lafızlarına yer verilmemiş onun yerine "*ağız temizleyicidir*" lafızları kullanılmıştır. Beyhakî bu hadisin sadece Halil b. Mürre'den rivayet edildiğini söylemekte, onun

[270] Ebu'l-Hasan Ali b. Ömer b. Mehdi ed-Darekutnî, **Sünen**, Muessesetu'r-Risale, Lübnan-Beyrut 2004, 1. Baskı, c.1, s.92, (had. no: 160)

için "*leyse bi kaviyyi'l-hadis*" değerlendirmesinde bulunarak zayıf bir ravi olduğuna işaret etmektedir.[271]

Hadisi Camiu's-Sağir adlı eserinde zikreden Suyutî, bu hadisi Ebu Şeyh *Kitabu's-Sevab*, Ebu Nu'aym ise *Kitabu's-Sivak* adlı bölümlerde İbn Abbas'tan tahric edildiğini ifade edip ardından hadisin zayıf olduğu yönünde hüküm vermektedir.[272] Ayrıca bu rivayetlerin senedinde bulunan Halil b. Murre için Munavî "*zayıftır*" demiştir.[273]

Elbanî ise *Silsiletu'l-Ehadisi'd-Daife ve'l-Mevzu'a'* adlı eserinde hadisin zayıf olduğunu beyan etmiştir.[274] Ayrıca *Daifu'l-Camiu's-Sağir ve ziyadetuhu* eserinde de hadisin zayıf olduğu yönünde hüküm vermektedir.[275]

Yukarıda verdiğimiz bilgilerden dolayı bu hadisin zayıf olduğu kanaatine ulaştık.

Hadisin sonunda yer alan "*Sonra efendimiz (s.a.v) şöyle buyurdu: "Misvakla kılınan namaz, misvaksız kılınan yetmiş namazdan daha faziletlidir*." ifadesi bir önceki hadisin devamı gibi görünmektedir. Fakat bu kendi başına rivayet edilmiş müstakil bir hadistir.

Bu hadisi Beyhakî, Ahmet b. Hanbel, Bezzar, İbn Huzeyme ve Hâkim Hz. Aişe'den tahric etmişlerdir.[276] Beyhakî hadisi şu senet ve metinle tahric etmiştir:

أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْعَلَوِيُّ، أنا أَبُو الْفَضْلِ الْعَبَّاسُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ وَهْبَانَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ السُّلَمِيُّ، ثنا حَمَّادُ بْنُ قِيرَاطٍ، ثنا فَرَجُ بْنُ فَضَالَةَ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ رُوَيْمٍ، عَنْ عَمْرَةَ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " صَلَاةُ سِوَاكٍ خَيْرٌ مِنْ سَبْعِينَ صَلَاةٍ بِغَيْرِ سِوَاكٍ ".

---

[271] Beyhakî, **Şu'abü'l-İman**, c.4, s.281, (had. no: 2521).
[272] Suyutî, **el-Camiu's-Sağir**, c.2, s.367, (had. no: 5930).
[273] Münavî, **Fayzu'l-Kadir**, c.4, s.572.
[274] Elbanî, **Silsiletu'l-Ehadisi'd-Da'ife**, c.9, s.21, (had. no: 4016)
[275] Elbanî, **Daifu'l-Camiu's-Sağir**, s.583, (had. no: 4002).
[276] Beyhakî, **Sünenu'l-Kubra**, c.1, s.62, (had. no: 161); Ahmet b. Hanbel, **Müsned**, c.43, s.316; Bezzar, **Musned**, c.18, s.145, (had. no: 108); İbn Huzeyme, **Sahih**, c.1, s.71, (had. no: 137); Hakim, **el-Müstedrek**, c.1, s.244, (had. no: 515).

Görüldüğü gibi hadisin lafızlarında farklılıklar olmakla beraber manen bir değişiklik söz konusu değildir. Ayrıca Beyhakî hadisin devamında isnadının güçlü olmadığını söylemiştir.[277] Beyhakî hadisi başka bir tarikle de rivayet etmiştir. Söz konusu tarikte hadis şu metinle rivayet edilmiştir:

" تَفْضُلُ الصَّلَاةُ الَّتِي يُسْتَاكُ لَهَا عَلَى الصَّلَاةِ الَّتِي لَا يُسْتَاكُ لَهَا سَبْعِينَ ضِعْفًا ".

Burada da metin farklı olmakla beraber manada bir değişiklik söz konusu değildir. Beyhakî, bu hadisin farklı tariklerle de Hz. Aişe'den rivayet edildiğini söylemekte ve bu tariklerin zayıf olduğunu beyan etmektedir.[278]

Ahmet b. Hanbel ise hadisi şu senet ve metinle rivayet etmiştir:

حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبِي، عَنِ ابْنِ إِسْحَاقَ، قَالَ: وَذَكَرَ مُحَمَّدُ بْنُ مُسْلِمِ بْنِ شِهَابٍ الزُّهْرِيُّ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنْ عَائِشَةَ، زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَنَّهُ قَالَ:" فَضْلُ الصَّلَاةِ بِالسِّوَاكِ، عَلَى الصَّلَاةِ بِغَيْرِ سِوَاكٍ، سَبْعِينَ ضِعْفًا."

Bu hadisin lafızlarında da ufak değişiklikler vardır ama bu değişikliklerin manaya bir etkisi yoktur. *Musned*'i tahkik eden muhakkik âlimler, bu hadisin zayıf olduğu yönünde hüküm vermişlerdir. Ayrıca rivayetin senedinde bulunan Muhammed b. İshak'ın, mudellis ravilerden olduğunu söyleyip onun bu hadisi Zühri'den işitmediğini dolayısıyla bu rivayetin senedinin munkati' olduğunu dile getirmişlerdir.[279] Bezzar da hadisi aynı senet ve metinle tahric etmiştir. Bu nedenle yukarıda zikrettiğimiz hususlar bu rivayet için de söz konusudur.[280] Hadisi "*Sahih*" adlı eserinde aynı senetle rivayet eden İbn Huzeyme ise sahih hadisler arasından bu hadisi ayırmakta ve şöyle demektedir: "*Korkarım ki bu hadisi Muhammed b. İshak Zühri'den işitmemiştir. Ancak tedlis yaparak ondan rivayette bulunmuştur*."[281]

[277] Beyhakî, **Sünenu'l-Kubra**, c.1, s.62, (had. no: 161).
[278] Beyhakî, **Sünenu'l-Kubra**, c.1, s.61, (had. no: 159).
[279] Ahmet b. Hanbel, **Müsned**, c.43, s.316.
[280] Bezzar, **Musned**, c.18, s.145, (had. no: 108).
[281] İbn Huzeyme, **Sahih**, c.1, s.71.

Suyutî, İbn Huzeyme'nin Hz. Aişe'den tahric ettiği bu hadis için zayıf hükmünü vermiştir.[282] Elbanî de bu hadisin zayıf olduğu yönünde görüş beyan etmiştir.[283] Ayrıca Aclunî de hadisin zayıf olduğunu söylemiş, *Keşfu'l-Hafa*'yı tahkik eden Hindavî de zayıf olduğu yönünde hüküm vermiştir.[284] İbn Kayyım bu hadisin tariklerini sıraladıktan sonra hadisin son derece zayıf olduğunu söylemiştir. Ayrıca Hâkim'in "*bu hadis Müslim'in kriterlerine göre sahihtir*" sözüne ise itirazda bulunmaktadır. İmam Müslim'in *sahih* adlı eserinde bu senetle hiçbir hadis rivayetinde bulunmadığını, ayrıca Muhammed b. İshak'ı da hüccet olarak kabul etmediği, ancak mutabaat ve şahid amaçlı ondan tahricte bulunduğunu söylemektedir.[285]

Yukarıda verdiğimiz bilgilerden dolayı hadisin zayıf olduğu kanaatine ulaştık.

2. Hadis

وَقَالَ عَلَيْهِ السَّلامُ:" عَشَرَةٌ مِنْ هَذِهِ الأُمَّةِ هُمْ كُفَّارٌ بِاللهِ العَظِيمِ وَيَظُنُّونَ أَنَّهُمْ المُؤْمَنُونَ القَاتِلُ بِغَيرِ حَقٍّ وَالسَّاحِرُ وَالدَيُّوثُ الَّذِى لايَغَارُ عَلَى أَهْلِهِ وَمَانِعُ الزَّكَاةِ وَشَارِبُ الخَمْرِ وَمَنْ وَجَبَ عَلَيْهِ الحَجُّ فَلَمْ يَحُجَّ وَالسَّاعِى فِي الفِتَنِ وَبَائِعُ السِلاَحِ مِنْ أَهْلِ الحَرْبِ وَنَاكِحُ المَرْأَةِ فِي دُبُرِهَا وَنَاكِحُ ذَاتِ رَحِمٍ مَحْرَمٍ إِنْ عَلِمَ هَذِهِ الأَفْعَالَ حَلالاً فَقَدْ كَفَر."

Efendimiz (a.s) şöyle buyurmuştur: "*Bu ümmetten kâfir olup, kendilerini mümin zanneden on kimse vardır: Haksız yere adam öldüren, sihirbazlık yapan, başkalarından eşini kıskanmayan (deyyus), zekât vermeyen, içki içen, kendisine vacib olduğu halde hacca gitmeyen, fitne çıkarmak için çabalayan, İslam düşmanlarına silah satan, kadınla makattan ilişkiye girenler, mahremleri ile cinsi münasebette bulunan. Eğer bir kimse bu fiillerin helal olduğuna inanırsa kâfir olur.*"

[282] Suyutî, **el-Camiu's-Sağir**, c.2, s.314, (had. no: 5100).
[283] Elbanî, **Daifu'l-Camiu's-Sağir**, s.514, (had. no: 3519).
[284] Âclunî, **Keşfu'l-Hafa**, c.2, s.28, (had. no:104).
[285] İbn Kayyim el-Cevziyye, **el-Menaru'l-Munif**, s.20-22, (had. no: 6).

Münebbihat'ta senetsiz olarak zikredilen bu hadisi, Deylemî ve İbn Âsakir Berra b. Azib'ten tahric etmişlerdir.[286] İbn Âsakir hadisi şu senet ve metinle nakletmiştir:

محمد بن خالد الفزاري الدمشقي قرابة مطر بن العلاء حدث عن مطر بن العلاء روى عنه عمر بن عبد الله المقرئ ومحمد بن أحمد بن مطر ذكره أبو عبد الله بن مندة أخبرنا أبو القاسم نصر بن أحمد أنبأنا أبو إسحاق إبراهيم بن يونس بن محمد الخطيب أنبأنا أبو محمد عبد العزيز بن أحمد إجازة أنبأنا أبو بكر محمد بن أحمد الواسطي حدثنا أبو حفص عمر بن علي العتكي حدثني علي بن محمد بن سليم الحلبي حدثنا أبو نصر عمر بن عبد الله المقرئ حدثنا محمد بن خالد الدمشقي حدثنا مطر بن العلاء عن حنظلة بن أبي سفيان عن أبيه عن البراء بن عازب قال: قال رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " كفر بالله العظيم، جل وعز، عشرة من هذه الأمة: الغال، والساحر، والديوث، وناكح المرأة في دبرها، وشارب الخمر، ومانع الزكاة، ومن وجد سعة ومات ولم يحج، والساعي في الفتن، وبائع السلاح أهل الحرب، ومن نكح ذات محرم منه ".

Görüldüğü gibi bu rivayette bir öncekinden farklı olarak "*haksız yere adam öldüren*" lafzı yerine "*ganimetten mal çalan kimse*" lafzı kullanılmıştır. Bu rivayette ufak lafız değişiklikleri, takdim ve tehirler olmakla beraber manen aynı anlam ifade edilmiştir.[287] Ayrıca Deylemî'de de hadis aynı lafızlarla rivayet edilmiştir.

Suyutî İbn Âsakir'in Berra b. Azib'ten tahric ettiği bu hadis için "*zayıftır*" hükmünde bulunmuştur.[288] Elbanî de bu hadisin zayıf olduğu yönünde görüş beyan etmiştir.[289]

Yukarıda zikrettiğimiz âlimlerin hadis hakkındaki görüşlerine istinaden hadisin zayıf olduğuna kanaat getirdik. Ayrıca bu hadisin rivayetleri arasından hadisin sonunda yer alan "*Eğer bir kimse bu fillerin helal olduğuna inanırsa kâfir*

[286] Deylemî, **el-Firdevs**, c.3, s.308, (had. no: 4922); Ebu'l-Kasım İbn Asakir Ali b. Hasan b. Hibetullah, **Tarihu Dimeşk**, thk. Amr b. Garametu'l-Amrevi, Daru'l-Fikr, yy. 1995, c.52, s.391, (had. no: 6308).
[287] İbn Asakir, **Tarihu Dimeşk**, c.52, s.391.
[288] Suyutî, **el-Camiu's-Sağir**, c.2, s.390, (had. no: 6263).
[289] Elbanî, **Daifu'l-Camiu's-Sağir**, s.610, (had. no: 4188).

olur.” ziyadesinine raslayamadık. Bu nedenle bu ziyadenin aslının olmadığı kanaatini taşımaktayız.

3. Hadis

قَالَ النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيهِ وسَلَّم:"لايَكُونُ العَبْدُ فِي السَّمَاءِ وَلافِي الأَرْضِ مُؤْمِنًا حَتَّى يَكُونَ وَصُولاً وَلايَكُونُ وَصُولاً حَتَّى يَكُونَ مُسْلِمًا وَلايَكُونُ مُسْلِمًا حَتَّى يسلم النَّاسُ مِنْ يَدِهِ وَلِسَانِهِ وَلايَكُونُ مُسْلِمًا حَتَّى يَكُونَ عَالِمًا وَلا يَكُونُ عَالِمًا حَتَّى يَكُونَ بِالعِلمِ عَامِلاً وَلايَكُونُ بِالعِلمِ عَامِلاً حَتَّى يَكُونَ زَاهِدًاوَلا يَكُونُ زَاهِدًا حَتَّى يَكُونَ وَرِعًا وَلا يَكُونُ وَرِعًا حَتَّى يَكُونَ مُتَوَاضِعًا وَلا يَكُونُ مُتَوَاضِعًا حَتَّى يَكُونَ عَارِفًا بِنَفْسِهِ وَلايَكُونُ عَارِفًا بِنَفْسِهِ حَتَّى يَكُونَ عَاقِلاً فِي الكَلام."

Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “*Kul akrabayla ilişkilerini devam ettirmediği müddetçe ne yerde ne de gökte gerçek mümin olamaz. Müslüman olmadan akraba ile ilşikileri devam ettiremez. İnsanlar elinden ve dilinden emin olmadıkları müddetçe gerçek manada müslüman olamaz. Âlim olmadan da müslüman olamaz. İlmi ile amel etmedikçe de gerçek manada âlim olamaz. Zahit olmadıkça da gerçek anlamda ilmiyle amel edemez. Vera sahibi olmadan zahit olamaz. Mütevazı olmadıkça da vera sahibi olamaz. Kendini bilmedikçe mütevazı olamaz. Sözlerinde akıllı davranmadıkça da arif olamaz*.”

*Münebbihat’*ta senetsiz olarak zikredilen bu hadise muteber hadis kaynaklarının hiçbirinde rastlayamadık. Hadisin senedinin olmaması yaptığımız araştırmalar neticesinde hiçbir hadis kaynağında böyle bir rivayete rastlamamış olmamız bizde hadisin aslının olmadığı kanaati oluşturmuştur.

4. Hadis

قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلّى اللهُ عَلَيهِ وسَلَّم:"العَافِيَةُ عَلَى عَشَرَةِ أَوْجُهٍ خَمْسَةٍ فِي الدُنْيَا وَ خَمْسَةٍ فِي الآخِرَةِ فَأَمَّا الَّتِي فِي الدُنْيَا العِلْمُ وَالعِبَادَةُ وَالرِّزْقُ مِنَ الحَلالِ وَالصَّبْرُ عَلَى الشِّدَّةِ وَالشُكْرُ عَلَى النِّعمَةِ وَأَمَّا الَّتِي فِي الآخِرَةِ فَإِنَّهُ

يَأْتِيهِ مَلَكُ المَوْتِ بِالرَّحْمَةِ وَاللُّطْفِ وَلايَرُوعُهُ مُنْكرٌ وَنَكِيرٌ فِي القَبْرِ وَيَكُونُ آمِنًا فِي الفَزَعِ الأَكْبَرِ وَتُمْحَى سَيِّآتُهُ وَتُقْبَلُ حَسَنَاتُهُ وَيَمُرُّ عَلَى الصِرَاطِ كَالبَرْقِ اللامِعِ وَيَدْخُلُ الجَنّةَ فِي السَّلامَةِ."

Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*Huzur ve esenliğin on kısmı vardır. Bunların beşi dünyada beşi ise ahirettedir. Dünyadaki esenlik şunlardan ibarettir: İlim, ibadet, helal rızık, zorluklara karşı sabır, nimete şükür. Ahiretteki huzur ve esenlik ise şu şekildedir: Ölüm meleğinin ona rahmet ve lütufla gelmesi, Münker ve Nekir'in onu kabirde korkutmaması, kıyamet dehşetinden emin olması (güvende olması), günahlarının silinip iyliklerinin kabul edilmesi ve sırat köprüsünden şimşek gibi geçip esenlik içinde cennete girmesidir*."

Bu hadis *Munebbihat*'ta senetsiz olarak zikredilmiştir. Yaptığımız araştırma neticesin böyle bir rivayete hiçbir hadis kaynağında rastlayamadık. Bu nedenle bu rivayetin aslının olmadığı kanaatini taşımaktayız.

5. Hadis

قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّمَ:"مَنْ كثُرَ ضحْكُهُ عُوقِبَ بِعَشَرِ عُقُوبَاتٍ أَوَّلُهَا يَمُوتُ قَلْبُهُ وَيَذْهَبُ المَاءُ عَلَى وَجْهِهِ وَيَشْمَتُ بِهِ الشَّيْطَانُ وَيَغْضبُ عَلَيْهِ الرَّحْمنُ وَيُنَاقَشُ بِهِ يَوْمَ القِيَامَةِ وَيُعْرِضُ عَنْهُ النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ القِيَامَةِ وَتَلْعَنُهُ المَلائكةُ وَيبْغُضُهُ أَهْلُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرَضِينَ وَيَنْسَى كُلَ شَيْءٍ وَيَفْتَضِحُ يَوْمَ القِيَامَةِ."

Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*Çok gülen on şekilde cezalandırılır: Kalbi ölür, utanma duygusu kaybolur, şeytan onun düştüğü duruma sevinir, Allah ona kızar, kıyamet günü sorgusu ağır olur, kıyamet günü Hz.Peygamber (s.a.v) ondan yüz çevirir, melekler ona lanet eder, göklerin ve yerlerin sakinleri ona buğz eder, her şeyi unutur ve kıyamet günü rezil olur*."

Bu hadis senetsiz olarak *Münebbihat'*ta nakledilmiştir. Her ne kadar çok gülmenin kalbi öldürdüğü ile ilgili sahih hadisler mevcut olsa da bu tafsilatla

zikredilen bir rivayete hadis kaynaklarında rastlayamadık. Bu nedenle bu rivayetin aslının olmadığı kanaatini taşımaktayız.

6. Hadis

قال ابْنِ عَبّاسٍ رَضِىَ اللهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيّ صَلّى اللهُ عَلَيهِ وسَلَّمَ:"عَشَرَةُ أصْنَافٍ مِنْ أُمَّتِي لايَدْخُلُونَ الجَنَّةَ إلاّ مَنْ تَابَ أوَّلُهُمُ القَلاّعُ وَالجيُوفُ وَالقَتَّاتُ وَالدَّبُوبُ وَالدَّيُّوثُ وَصَاحِبُ العَرْطَبَةِ وَصَاحِبُ الكُوبَةِ وَالعُتُلُّ وَالزَّنِيمُ وَالعَاقُّ لِوَالِدَيْهِ قِيلَ يَا رَسُولَ اللهِ صَلّى اللهُ عَلَيهِ وسَلَّم مَا القَلاّعُ قَالَ الَّذِى يَمْشِى بَيْنَ يَدَيِ الأُمَرَاءِ وَقِيلَ مَا الجَيُوفُ قَالَ النَّبَّاشُ وَقِيلَ مَاالقَتَّاتُ قَالَ النَّمَّامُ وَقِيلَ مَا الدَّبُوبُ قَالَ الَّذِى يَجْمَعُ فِى بَيْتِهِ الفَتَيَاتِ لِلفُجُورِ وَقِيلَ مَاالدَّيُّوثُ قَالَ الَّذِى لايَغَارُ عَلَى أهْلِهِ وَقِيلَ مَا صَاحِبُ العَرْطَبَةِ قَالَ الَّذِى يَضْرِبُ بِالطَّبْلِ وَقِيلَ مَا صَاحِبُ الكُوبَةِ قَالَ الَّذِى يَضْرِبُ الطَّنْبُورَ وَقِيلَ مَاالعُتُلّ قَالَ الَّذِى لايَعْفُو عَنِ الذَّنْبِ وَلا يَقْبَلُ العُذْرَ وَقِيلَ مَا الزَّنِيمُ قَالَ الَّذِى وُلِدَ مِنَ الزِّنَى وَيَقْعُدُ عَلَى قَارِعَةِ الطَّرِيقِ فَيَغْتَابُ النَّاسَ وَالعَاقُّ مَشْهُورٌ."

İbn Abbas (r.a) Hz Peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "*Tevbe etmedikçe ümmetimden on sınıf insan cennete giremeyecektir. Bunlar: Kalla', ceyuf, kattat, debub, deyyus, sahibu'l-Artebe, sahibu'l-Kube, utull, zenim ve ebeveynlerine karşı asi olanlardır*." Ey Allah'ın Resulü (s.a.v) kalla' kimdir? denildi, "*Hükümdarlarla kalkıp oturan kimsedir*" buyurdular. Ceyuf kimdir? denildi, "*Mezarları açıp/kazıp hırsızlık yapanlar (kefen hırsızıdır)*" buyurdular. Kattat kimdir? denildi, "*İnsanların arasını bozmak için laf taşıyan kimsedir*" buyurdular. Debub kimdir? denildi, "*Evinde kadın pazarlayan kimsedir*" buyurdular. Deyyus kimdir? denildi, "*Başkasından eşini kıskanmayan kimsedir*" buyurdurlar. Sahibu'l-Artebe kimdir? denildi, "*Davul çalan kimsedir*" buyurdular. Sahibu'l-Kube kimdir? denildi, "*Tambur çalan kimsedir*" buyurdular. Utull kimdir? denildi, "*Hatayı affetmeyip, özür kabul etmeyen kimsedir*" buyurdular. Zenim kimdir? denildi, "*Yol ağzında oturup insanların gıybetini yapan veledi zinadır. Anne babasına karşı asi olanlar ise bilinmektedir*" buyurdular.

İbn Abbas'tan rivayet edilmiş böyle bir rivayete, ne meşhur hadis kaynaklarında ne de Mevzu'at türü eserlerde rastlayamadık. Bu nedenle hadisin aslının olmadığı kanaatindeyiz.

7. Hadis

قَالَ النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيهِ وسَلَّمَ:"عَشَرَةُ نَفَرٍ لَنْ يَقْبَل اللهُ تَعَالَى صَلاتَهُمْ رَجُلٌ صَلَّى وَحِيدًا بِغَيْرِ قِرَاءَةٍ وَرَجُلٌ لايُؤَدِّ الزَّكاةَ وَرَجُلٌ يَؤُمُّ قَوْمًا وَهُمْ لَهُ كَارِهُونَ وَرَجُلٌ مَمْلُوكٌ آبِقٌ وَرَجُلٌ شَارِبُ الخَمْرِ مُدْمِنٌ وَامْرَأةٌ بَاتَتْ وَزَوجُهَا سَاخِط عَلَيْهَا وَامْرَأةٌ حُرَةٌ تُصَلِّى بِغَيْرِخِمَارٍ وَآكِلُ الرِّبَوا وَالإمَامُ الجَائِرُ وَرَجُلٌ لاتَنْهَاهُ صَلاتُهُ عَنِ الفَحْشَاءِ وَالمُنْكَرِ لايَزْدَادُ مِنَ اللهِ تَعَالَى إلاّ بُعْدًا."

Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*Yüce Allah on kişinin namazını kabul etmez: "tek başına kıraatsiz namaz kılan, zekatını vermeyen, cemaat hoşnut olmadığı halde imamlık yapan, sahibinden kaçan köle, içki içen alkolik, kocası kendisine kızgın bir şekilde geceleyen kadın, örtünmeden namaz kılan kadın, faiz yiyen, zalim yönetici ve kıldığı namaz kendisini kötülüklerden ve ahlaksızlıktan alıkoymayan kimse. Böyle kimseler Allah'tan uzaklaşmaktan başka bir şey elde edemezler."*

Senetsiz olarak *Münebbihat'*ta nakledilen bu rivayete hadis kaynaklarında rastlayamadık. Bundan dolayı bu rivayetin aslının olmadığı kanaatini taşımaktayız.

8. Hadis

قَالَ النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيهِ وسَلَّمَ:" يَنْبَغِى لِلدَاخِلِ فِى المَسْجِدِ عَشَرُ خِصَالٍ أَوَّلُهَا أنْ يَتَعَاهَدَ خُفَّيْهِ أوْ نَعْلَيْهِ وَأنْ يَبْدَأ بِرِجْلِهِ اليُمْنَى وَأنْ يَقوُلَ إذَا دَخَلَ بِسْمِ اللهِ وَسَلامٌ عَلَى رَسُلِ اللهِ وعلىَ مَلائِكَة اللهِ أللهُمَّ افْتَحْ لَنَا أبْوَابَ رَحِمَتِكَ انَّكَ أنْتَ الوَهَّابُ وَأنْ يُسلِمَ عَلَى أهِلِ المَسْجِدِ وَأنْ يقُولَ إذَا لَمْ يَكُنْ فِيهِ أحَد السَّلامُ عَلَيْنَا وَ عَلَى عَبَادِ اللهِ الصَّالِحِينَ وَأنْ يَقُولَ أشْهَدُ أنْ لاإلهَ الاّ اللهُ وَأنَّ مُحَمَّدًارَسُولُ اللهِ وَلايَمُرُّ بَيْنَ يَدَيِ المُصَلِّى وَأنْ

لايَعْمَلَ بِعَمَلٍ الدُّنْيَا وُلايَتَكَلَّمَ بِكَلامِ الدُّنْيَا وَأَنْ لايَخْرُجَ حَتَّى يُصَلِّيَ رَكْعَتَيْنِ وَأَنْ لايَدْخُلَ إلاّبِوُضَوءٍ وَأَنْ يَقُولَ إذَا قَامَ سُبْحَانَكَ اللهُمَّ وَبِحَمْدِكَ أشْهَدُ أنْ لاإلهَ الاّ أنْتَ أسْتَغْفِرُكَ وَأتُوبُ إلَيْكَ."

Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*Camiye giren kimseye on şey gerekir: Ayakkabılarını veya mestlerini temiz tutmak, sağ ayağıyla camiye girmek, camiye girince şu şekilde dua etmek; Bismillah Allah resulüne ve meleklere selam olsun. Ey Allahım bize rahmet kapılarını aç. Muhakkak ki sen istemeden verensin. Camide bulunanlara selam vermek, eğer camide kimse yoksa "Selam bize ve Allah'ın salih kullarının üzerine olsun diyerek" verdiği selamı almak, Kelime-i şehadet getirmek, namaz kılanın önünden geçmemek, dünya işiyle meşgul olmamak, dünya kelamı konuşmamak, camide iki rekât namaz kılmadan dışarı çıkmamak, abdestsiz camiye girmemek, kalkacağı zaman da "Ey Allah'ım! Seni bütün noksanlıklardan tenzih ederim. Yalnız sana hamd ederim. Senden başka ilah olmadığına şahitlik eder, senden bağışlanma diler ve sana tövbe ederim*" demek.

Bu hadis *Münebbihat'*ta senetsiz olarak zikredilmiştir. Hadisin tamamının nakledildiği böyle bir rivayete hadis kaynaklarında rastlayamadık. Fakat hadiste aktarılan bilgiler ayrı ayrı müstakil birer rivayet olarak hadis kaynaklarında yer almaktadır. Kanaatimizce musannif farklı hadisleri manen bir araya getirip tek bir hadis olarak rivayet etmiştir.

Hadisin ilk bölümünü Hâkim ve Beyhakî Enes b. Malik'ten mevkuf olarak şu lafızlarla tahric etmişlerdir.[290]

حَدَّثَنَا أَبُو حَفْصٍ عُمَرُ بْنُ جَعْفَرٍ الْمُفِيدُ الْبَصْرِيُّ، ثنا أَبُو خَلِيفَةَ الْقَاضِي، ثنا أَبُو الْوَلِيدِ الطَّيَالِسِيُّ، ثنا شَدَّادٌ أَبُو طَلْحَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ مُعَاوِيَةَ بْنَ قُرَّةَ، يُحَدِّثُ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، أَنَّهُ كَانَ، يَقُولُ: «مِنَ السُّنَّةِ إِذَا دَخَلْتَ الْمَسْجِدَ أَنْ تَبْدَأَ بِرِجْلِكَ الْيُمْنَى، وَإِذَا خَرَجْتَ أَنْ تَبْدَأَ بِرِجْلِكَ الْيُسْرَى»

[290] Hakim, **el-Müstedrek**, c.1, s.338, (had. no: 791); Beyhakî, **Sünenu'l-Kubra**, c.2, s.620, (had. no: 4322).

Bu rivayette Enes b. Malik mescide sağ ayakla girip, sol ayakla çıkmanın sünnetten olduğunu söylemiştir. Sahabenin "*falan şey sünnettendir*." demesi hadisi merfu hükmüne koymaktadır. Bu yüzden hadis hükmen merfu kabul edilmektedir.

Hâkim: "*Bu hadis, Müslim'in şartlarına göre sahih bir hadistir.*" demiştir.[291] Beyhakî ise bu hadisin yalnızca Şeddad Ebu Talha tarafından rivayet edildiğine dikkat çekmiş ve onun için "*leyse bi kavvin*" değerlendirmesinde bulunmuştur.[292] Elbanî de Beyhakî'nin sözünün doğru olduğunu zira İmam Müslim'in takviye amacıyla Şeddad Ebu Talha'dan sadece bir hadis rivayetinde bulunduğunu söylemiştir. Elbanî devamında İbn Hacer'in *Tehzib* adlı eserinde Şeddad Ebu Talha için "*mühtelefun fih*" dediğini, Ahmet b. Hanbel, İbn Main, Ebu Haysem, Nesaî, İbn Hibban ve Bezzar'ın ise onun sika olduğu yönünde görüş beyan ettiklerini açıklamıştır. Ayrıca Elbanî, bu şahsın Abdussamed b. Abdul Haris tarafından zayıf kabul edildiğini de aktarmıştır. Buna ek olarak Hâkim ve Ebu Ahmet'in "*leyse bi kaviyyin*" Darekutnî'nin "*ona itibar edilir*" İbn Adî'nin "*la be'se bihi*" dediğini aktarır. Tüm bu mulahazaları göz önünde bulunduran Elbanî meşhur mutekaddimun âlimlerinin Şeddad Ebu Talha'nın sika olduğunda ittifak ettiklerini söylemektedir. Ayrıca onun zayıf olduğunu söyleyen Abdussamed b. Abdul Haris'in ise cerh ve ta'dil'de meşhur biri olmadığını bildirmiştir. Şeddad Ebu Talha'yı zayıf kabul eden diğer kimselerin ise cerh sebeplerini açıklamadıklarını söyleyen Elbanî, Zehebî'nin bu kimse hakkında "*salihu'l-Hadis*" dediğini aktarıp hadisin sahih olmasa bile en az hasen seviyesinde olduğunu bildirmiştir. [293]

Yukarıda verdiğimiz bilgiler göz önünde bulundurulduğunda hadisin hasen olduğu kanaati bizde de hâsıl olmuştur.

Hadisin bir sonraki bölümü ise İbn Mace tarafından Ebu Hureyre'den Şu senetle rivayet edilmiştir:

---

[291] Hakim, **el-Müstedrek**, c.1, s.338.
[292] Beyhakî, **Sünenu'l-Kubra**, c.2, s.620.
[293] Muhammed Nasırüddin el-Elbanî, **Silsiletu'l-Ehadisi's-Sahiha ve Şeyun min Fıkhiha ve Fevaidiha**, Mektebetu'l-Ma'rif, 1. Baskı, Riyad ty, c.5, s.624, (had. no: 2478).

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ الْحَنَفِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا الضَّحَّاكُ بْنُ عُثْمَانَ قَالَ: حَدَّثَنِي سَعِيدٌ الْمَقْبُرِيُّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " إِذَا دَخَلَ أَحَدُكُمُ الْمَسْجِدَ، فَلْيُسَلِّمْ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَلْيَقُلْ: اللَّهُمَّ افْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ، وَإِذَا خَرَجَ، فَلْيُسَلِّمْ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَلْيَقُلْ: اللَّهُمَّ اعْصِمْنِي مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ "

İbn Mace'nin *Sünen*'ini tahkik eden Muhammed Fuad Abdulbaki yukarıda zikrettiğimiz hadisin senedinin sahih ve ricalinin sika olduğunu bildirmiştir. [294]

Ayırca bu hadisi Müslim, Ebu Davut, Nesaî, Beyhakî, Ahmet b. Hanbel ve İbn Hibban Ebi Hümeyd veya Ebu Üseyd'ten tahric etmişlerdir.[295]

Elbanî Ebu Davut'un *Sünen*'inde naklettiği bu rivayetin senedinin sahih olduğunu ayrıca hadisin Müslim ve Ebu Avvane tarafından *Sahih* isimli eserlerinde rivayet edildiğini beyan etmiştir.[296] Hadisi *el-Camiu's-Sağir* adlı eserinde zikreden Suyutî, Ebu Davut'un Ebu Humeyd veya Ebu Üseyd'den, İbn Mace'nin ise Ebu Humeyd'ten tahric ettikleri hadis için sahih olduğu yönünde hüküm vermiştir.[297] Ayrıca İbn Hibban'ın *Sahih*'ini tahkik eden Arnavutî hadisin senedinin sahih, ravilerinin ise sika olduğunu söylemiştir.[298] Ahmet b. Hanbel'in *Musned*'inde nakledilen rivayetin senedi için de sahih olduğu yönünde muhakkiklerce görüş beyan edilmiştir.[299] Hadisi, *el-Ezkar* adlı eserinde zikreden İmam Nevevî de bu hadisin Müslim, Ebu Davut, Nesaî ve İbn Mace tarafından sahih bir isnatla rivayet edildiğini söylemiştir.[300]

---

[294] İbn Mace, **Sünen**, Mesacid 13.

[295] Müslim, **Sahih**, Salatu'l-Müsafirin, 67; Ebu Davut, **Sünen**, Salat 18; Nesaî, **Sünenu'l-Kubra**, c.1, s.400, (had. no: 810); Beyhakî, **Sünenu'l-Kubra**, c.2, s.619, (had. no: 4317, 4319); Ahmet b. Hanbel, **Müsned**, c.39, s.21; İbn Hibban, **Sahih**, c.5, s.397, (had. no: 2048)

[296] Muhammed Nasırüddin el-Elbanî, **Sahihu Ebi Davut**, Muessesetu'l-Ğiras, Kuveyt 2002, 1. Baskı, II, 361, (had. no: 484).

[297] Suyutî, **el-Camiu's-Sağir**, c.1, s.41, (had. no: 582).

[298] İbn Hibban, **Sahih**, c.5, s.397.

[299] Ahmet b. Hanbel, **Müsned**, c.39, s.21.

[300] Ebu Zekeriyya Yahya b. Şeref en-Nevevî, **el- Ezkar**, Daru'l-Fikr, thk. Abdulkadir El-Arnavuti, Lübnan-Beyrut 1994, s.31, (had. no: 81).

Bu hadisin meşhur muhaddislerce rivayet edilip muteber hadis kaynaklarında yer alıyor olması ve yukarıda verdiğimiz bilgilere istinaden bizde de bu hadisin sahih olduğu kanaati hâsıl olmuştur.

Hadisin sonraki bölümü başta *Kütüb-i Tis'a* olmak üzere pek çok muteber hadis kaynaklarından manen değişik tariklerle rivayet edilmiştir. Buharî, hadisi Ebu Cüheym'den şu metinle tahric etmiştir:[301]

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، قَالَ: أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ أَبِي النَّضْرِ مَوْلَى عُمَرَ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنْ بُسْرِ بْنِ سَعِيدٍ، أَنَّ زَيْدَ بْنَ خَالِدٍ، أَرْسَلَهُ إِلَى أَبِي جُهَيْمٍ يَسْأَلُهُ: مَاذَا سَمِعَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي المَارِّ بَيْنَ يَدَيِ المُصَلِّي؟ فَقَالَ أَبُو جُهَيْمٍ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَوْ يَعْلَمُ المَارُّ بَيْنَ يَدَيِ المُصَلِّي مَاذَا عَلَيْهِ، لَكَانَ أَنْ يَقِفَ أَرْبَعِينَ خَيْرًا لَهُ مِنْ أَنْ يَمُرَّ بَيْنَ يَدَيْهِ» قَالَ أَبُو النَّضْرِ: لاَ أَدْرِي، أَقَالَ أَرْبَعِينَ يَوْمًا، أَوْ شَهْرًا، أَوْ سَنَةً."

Müslim de hadisi yine aynı metinle Yahya b. Yahya tarikiyle Ebu Cüheym'den tahric etmiştir. Suyutî İmam Malik, Buharî ve Muslim'in Ebu Cüheym'den tahric ettikleri bu hadisin sahih olduğu yönünde hüküm vermiştir.[302]

Ahmet b. Hanbel'in *Müsned*'ini tahkik eden muhakkik âlimler hadisin isnadının sahih olduğu yönünde görüş beyan etmişlerdir.[303] Darimî'nin *Sünen*'ini tahkik eden Hüseyin Selim de hadisin isnadının sahih olduğu görüşündedir.[304] Elbanî Ebu Davut'un *Sünen*'inde naklettiği hadis için sahih hükmünü vermiştir.[305]

Bu hadis Buharî ve Müslimin ittifak ettiği hadisler arasında yer almakta ve senediyle ilgili bir sıkıntı bulunmamaktadır. Bu hadisin muteber hadis kaynaklarında

[301] Buharî, **Sahih**, Salat 101; Müslim, **Sahih**, Salat, 261; Ebu Davut, **Sünen**, Salat 109.; İbn Mace, **Sünen**, İkame 37; Tirmizî, **Sünen**, Mevakit 134, (had. no: 336); Nesaî, **Sünenu'l-Kubra**, c.1, s.410, (had. no: 834); Malik, **Muvatta**, Kasru's-Salat fi's-Sefer 34; Ahmet b. Hanbel, **Müsned**, c.29, s.83; Ebu Muhammed Abdullah b. Abdurrahman b. Fazl b. Behram b. Abdussamed ed-Darimî, **Sünen**, Daru'l-Muğni, Thk. Hüseyn Selim Esed ed-Darani, Suudi Arabistan 2000, 1. Baskı, Salat 130.

[302] Suyutî, **el-Camiu's-Sağir**, c.2, s.459, (had. no: 7497).

[303] Ahmet b. Hanbel, **Müsned**, c.29, s.83.

[304] Darimî, **Sünen**, c.2, s.888.

[305] Elbanî, **Sahihu Ebi Davut**, c.3, s.283-284, (had. no: 698).

geçmesi ve meşhur muhaddislerce de rivayet edilmiş olması bizde de hadisin sahih olduğu kanaatine neden olmuştur.

Hadisin bir sonraki bölümü olan "*camiden çıkmadan iki rekât namaz kılsın*" kısmına hadislerde rastlayamadık. Fakat bunun yerine "*Sizden biri camiye girince oturmadan önce iki rekât namaz kılsın*" mealinde bir hadisi Buharî, Müslim, Malik b. Enes, İbn Ebi Şeybe, Ahmet b. Hanbel, Darimî, İbn Mace, Ebu Davut, Nesaî, İbn Hibban ve Beyhakî Ebu Katade'den değişik tariklerle rivayet etmişlerdir.[306] Hadiste lafız değişiklikleri takdim ve tehirler olmakla beraber manen hepsi aynı şeyi ifade etmektedir.

Buharî hadisi şu senet ve metinle nakletmiştir:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، قَالَ: أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ عَامِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنْ عَمْرِو بْنِ سُلَيْمٍ الزُّرَقِيِّ، عَنْ أَبِي قَتَادَةَ السَّلَمِيِّ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِذَا دَخَلَ أَحَدُكُمُ المَسْجِدَ فَلْيَرْكَعْ رَكْعَتَيْنِ قَبْلَ أَنْ يَجْلِسَ».

İmam Müslim de hadisi Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb ve Kuteybe b. Said tarikiyle aynı metinle rivayet etmiştir.

Şuayb el-Arnavutî ve diğer muhakkik âlimler Ahmet b. Hanbelin Ebu Katade'den tahric ettiği hadisin senedinin sahih olduğunu söylemişlerdir.[307] El-Arnavutî İbn Hibban'ın naklettiği hadis için de "*senedi sahihtir*" demektedir.[308] Darimî'nin *Sünen*'ini tahkik eden Hüseyin Selim Darimî'nin Ebu Katade'den tahric ettiği bu hadisin senedinin sahih olduğunu söylemiştir.[309]

[306] Buharî, **Sahih**, Salat 60; Müslim, **Sahih**, Salatu'l-Müsafirin, 69; Malik, **Muvatta**, Kasru's-Salat fi's-Sefer 57; İbn Ebi Şeybe, **Musannef**, c.1, s.299, (had. no: 3419); Ahmet b. Hanbel, **Müsned**, c.37, s.326; Darimî, **Sünen**, Salat 114; İbn Mace, **Sünen**, İkame 37; Ebu Davut, **Sünen**, Salat 19; Nesaî, **Sünenu'l-Kubra**, c.1, s.281, (had. no: 524); Nesaî, **Sünen**, Mesacid, 37, (730); İbn Hibban, **Sahih**, c.6, s.242, (had. no: 2495); Beyhakî, **Sünenu'l-Kubra**, c.3, s.75, (had. no: 4922, 4923).
[307] Ahmet b. Hanbel, **Müsned**, c.37, s.326.
[308] İbn Hibban, **Sahih**, c.6, s.242.
[309] Darimî, **Sünen**, c.2, s.875.

Bu hadisin *muttefekun aleyh* olması diğer meşhur hadis âlimleri tarafından da rivayet edilmesi ve yukarıda verdiğimiz bilgilerden dolayı hadisin sahih olduğuna kanaat getirdik.

Hadisin son bölümünde yer alan camiden kalkılacağı zaman "*Ey Allah'ım! Seni bütün noksanlıklardan tenzih eder ve yalnız sana hamd ederim. Senden başka ilah olmadığına şahitlik eder, senden bağışlanma diler ve sana tövbe ederim*" dausını okuma hususundaki bir rivayete rastlayamadık. Fakat herhangi bir mecliste oturan bir kimsenin kalkacağı zaman bu dauyı okuması gerektiği ve bu duanın o mecliste işlenen hatalara kefaret olduğunu bildiren rivayetler mevcuttur. Söz konusu rivayetleri Ahmet b. Hanbel, Darimî, İbn Ebi Şeybe, Ebu Ya'la ve Bezzar, Ebu Berze'den tahric etmişlerdir.[310]

Ahmet b. Hanbel hadisi şu senet ve metinle tahric etmiştir:

حَدَّثَنَا يَعْلَى، حَدَّثَنَا الْحَجَّاجُ بْنُ دِينَارٍ، عَنْ أَبِي هَاشِمٍ، عَنْ رُفَيْعٍ أَبِي الْعَالِيَةِ، عَنْ أَبِي بَرْزَةَ الْأَسْلَمِيِّ قَالَ: لَمَّا كَانَ بِآخِرَةٍ، كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا جَلَسَ فِي الْمَجْلِسِ، فَأَرَادَ أَنْ يَقُومَ قَالَ: " سُبْحَانَكَ اللهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ. أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ ". فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللهِ، إِنَّكَ تَقُولُ الْآنَ كَلَامًا مَا كُنْتَ تَقُولُهُ فِيمَا خَلَا. قَالَ: " هَذَا كَفَّارَةُ مَا يَكُونُ فِي الْمَجْلِسِ."

Müsned'i tahkik eden âlimler bu rivayetin senedinin sahih ve ravilerinin sika olduğunu söylemişlerdir.[311] Darimî'nin Ebu Berze'den tahric ettiği rivayet için muhakkik Hüseyin Selim isnadının sahih olduğu yönünde görüş beyan etmiştir.[312] Aynı Muhakkik Ebu Ya'la'nın *Müsned*'ini tahkik ederken söz konusu hadis için "*isnadı sahihtir*" demektedir.

Yukarıda zikrettiğimiz bilgilere istinaden hadisin sahih olduğuna kanaat getirdik. Ayrıca zikrettiğimiz hadisin bir bütün olarak rivayeti mevcut değildir.

---

[310] Ahmet b. Hanbel, **Müsned**, c.33, s.47; Darimî, **Sünen**, İsti'zan 29; İbn Ebi Şeybe, **Musannef**, c.6, s.41, (had. no: 29325); Ebu Ya'la, **Müsned**, c.13, s.421, (had. no: 7426); Bezzar, **Musned**, c.9, s.295, (had. no: 3848).

[311] Ahmet b. Hanbel, **Müsned**, c.33, s.47.

[312] Darimî, **Sünen**, c.3, s.1739.

Görüldüğü gibi ayrı ayrı hadisler bir araya gitirilmiş ve sanki müstakil bir hadismiş gibi sunulmuştur.

9. Hadis

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيهِ وسَلَّمَ:" الصَّلَوةُ عِمَادُالدِّينِ وَفِيهَا عَشَرُ خِصالٍ زَيْنُ الوَجْهِ وَنُورُ القَلْبِ وَرَاحَةُ البَدَنِ وَأُنْسٌ فِي القبْرِ وَمَنْزِلُ الرَّحمَةِ وَمِفْتَاحُ السَّمَاءِ وَثِقَلُ المِيزَانِ وَمَرْضَاةُ الرَّبِّ وَثَمَنُ الجَنَّةِ وَحِجَابٌ مِنَ النَّارِ وَمَن أقَامَهَا فَقَدْ أقَامَ الدِّينَ وَمَنْ تَرَكَهَا فَقَدْ هَدَمَ الدِّينَ."

Ebu Hureyre (r.a) Hz. Peygamber'den şöyle rivayette bulunmuştur: "*Namaz dinin direğdir ve onda on haslet mevcuttur: Yüzün süsüdür, kalbin nurudur, bedenin istirahatıdır, kabirdeki arkadaştır, rahmetin inmesine vesile olur, göğün anahtarı, mizanın ağırlığıdır, rabbin rızasını kazanmaya vesiledir, cennetin karşılığıdır, ateşe perde olur. Her kim namazı kılarsa dini ayakta tutmuş olur. Kim de namazı terk ederse dini yıkmış olur*."

Münebbihat'ta Ebu Hureyre'ye isnat edilen bu rivayete muteber hadis kaynaklarında rastlayamadık. Fakat hadisin bir bölümünü ifade eden bir hadise Şevkanî'nin *el-Fevaidu'l-Mecmua'* adlı eserinde rastladık, söz konusu hadis şu metinle nakledilmiştir:

"الصَّلاةُ عِمَادُ الدِّينِ فَمَنْ تَرَكَهَا فَقَدْ هَدَمَ الدِّينَ."

Şevkanî hadisin devamında bu rivayetin hem Firuzabadi hem de Sehavi tarafından *Muhtasar* isimli eserlerinde zayıf kabul edildiğine dikkat çekmiştir.[313]

Bu hadisin asli kaynaklarda geçmiyor olması, ayrıca Sehavi ve Firuzabadi'nin de bu rivayet hakkındaki görüşleri nazar-i itibare alındığında hadisin zayıf olduğu kanaati bizde de hâsıl olmuştur.

[313] Muhammed b. Ali b. Muhammed eş-Şevkanî, **el-Fevaidu'l-Mecmua fi Ehadisi'l-Mevzua**, thk. Abdurrahman b. Yahya el-Mu'lami el-Yemani, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Lübnan-Beyrut ty., s.27.

10. Hadis

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا عَنِ النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيهِ وسَلَّمَ أنَّهُ قَالَ:"إذا أرَادَ اللهُ تَعَالَى أنْ يدْحلَ أهْلَ الجَنَّةِ فِي الجَنَّةِ بَعَثَ إلَيْهِمْ مَلَكًا وَمَعَهُ هَدِيَّةٌ وَكِسْوَةٌ مِنَ الجَنَّةِ فَإذَا أرَدُوا أنْ يَدْخُلُوهَا قَالَ لَهُمُ المَلَكُ قِفُّوا إنَّ مَعِيَ هَدِيَّةً مِنْ رَبِّ العَالَمِينَ قَالُوا وَمَا تِلْكَ الهَدِيَّةُ فَيَقُولُ المَلَكُ هِيَ عَشَرَةُ خَوَاتِمَ مَكْتُوبٌ عَلَى أحَدِهَا سَلامٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ. وَفِي الثَّانِي مَكتُوبٌ رُفِعَتْ عَنْكُمْ الأحْزَانُ وَالهُمُومُ وَفِي الثَّالِثِ مَكتُوبٌ وتِلْكَ الجَنَّةِ الّتِي أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ وَالرَّابِعُ مَكتُوبٌ أَلْبَسْنَاكُمُ الحُلَلَ وَالحُلِيّ وَفِي الخَامِس مَكتُوبٌ وَزَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ عِينٍ إنّي جَزَيْتُهُمُ اليَوْمَ بِمَا صَبَرُوا أنَّهُمْ هُمُ الفَائِزُونَ وَفِي السَادِسِ مَكتُوبٌ هَذَا جَزَاؤُكُمُ اليَوْمَ بِمَا فَعَلْتُمْ مِنَ الطَاعَةِ وَفِي السَّابِعِ مَكتُوبٌ صِرْتُمْ شَبَابًا لاتَهْرِمُونَ أبَدًا وَفِي الثَّامِن مَكتُوبٌ صِرْتُمْ آمِنِينَ لاتَخَافُونَ أبَدًا وَفِي التَّاسِعُ مَكتُوبٌ رَافَقْتُمُ الأنْبِيَاءَ وَ الصِّدّقِينَ وَالشُّهَدَاءَ وَالصَّالِحِينَ وَفِي العَاشِرِ مَكتُوبٌ سَكَنْتُمْ فِي جِوَارِ الرَّحْمنِ ذِى العَرْشِ الكَرِيمِ ثُمَّ يَقُولُ المَلَكُ ادْخُلُوهَا بِسَلامٍ آمِنِينَ فَيَدْخُلُ الجَنَّةَ وَ يَقُولُونَ الحَمدُلِلهِ الَّذِى أذْهَبَ عَنَّا الحَزَنَ إنَّ رَبَّنَا لَغَفُورٌ شَكُورٌ الحَمدُ لِلهِ الَّذِى صَدَقَنَا وَعْدَهُ وَأوْرَثَنَا الأرْضَ نَتَبَوَّءُ مِنَ الجَنَّةِ حَيْثُ نَشَاءُ فَنِعْمَ أجْرُ العَامِلِينَ وَإذَا أرَادَ اللهُ أنْ يُدْخِلَ أهْلَ النَّارِ فِي النَّارِ بَعَثَ إلَيْهِم مَلَكًا وَمَعَهُ عَشَرَةُ خَوَاتِمَ أوَّلُهَا مَكتُوبٌ ادْخُلُوهَا لاتَمُوتُونَ فِيهَا أبَدًا وَلاتَحْيَوْنَ وَلاتَخْرِجُونَ وَفِي الثَّانِي مَكتُوبٌ خُوضُو فِي العَذَابِ لارَاحَةَ لَكُمْ وَفِي الثَّالِثِ مَكتُوبٌ يَئِسُوا مِنْ رَحْمَتِي وَالرَّابِعُ مَكتُوبٌ ادْخُلُوهَا فِي الهَمّ وَالغَمّ وَالحُزْنِ أبَدًا وَفِي الخَامِسُ مَكتُوبٌ لِبَاسُكُمُ النَّارُ وَطَعَامُكُمُ الزَّقُّومُ وَشَرَابِكُمُ الحَمِيمُ وَمِهَادُكُمُ النَّارُ وَغَوَاشِيكُمُ النَّارُ وَفِي السَادِسِ مَكتُوبٌ هَذَا جَزَاؤُكُمُ اليومَ بِمَا فَعَلْتُمْ مِنْ مَعْصِيَتِي وَفِي السَّابِعِ مَكتُوبٌ سَخَطِي عَلَيْكُمْ فِي النَّارِ أبَدًا وَفِي الثَّامِنُ مَكتُوبٌ عَلَيْكُمُ اللَّعْنَةُ بِمَا تَعَمَّدْتُمْ مِنَ الذُّنُوبِ الكَبَائِرِ وَلَمْ تتُوبُوا وَلَمْ تَنْدَمُوا وَفِي التَّاسِعُ مَكتُوبٌ قُرَنَائُكُمُ الشَّيَاطِينُ فِي النَّارِ أبَدًا وَفِي العَاشِرِ مَكتُوبٌ اتَّبَعْتُمُ الشَّيْطَانَ وَأرَدْتُمُ الدُّنْيَا وَتَرَكْتُمُ الآخِرَةَ فَهَذَا جَزَاؤُكُمْ."

Hz. Aişe'den (r.a) rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: *"Yüce Allah cennet ehlini cennete koymak istediği vakit onlara bir melek gönderir ve bu meleğin yanında cennetten bir hediye ve bir elbise*

bulunmaktadır. Cennet ehli cennete girmek istedikleri vakit melek onlara; "Durun! bende âlemlerin rabbinden size bir hediye bulunmaktadır" der.

Cennet ehli "O hediyeler nelerdir?" diye sorarlar. Melek şöyle der: "On tane yüzüktür. Birinci yüzüğün üzerinde şunlar yazılıdır: "Selâm olsun size! Tertemiz oldunuz. Haydi, ebedî kalmak üzere cennete girin."[314] *İkinci yüzükte: "Sizden üzüntü ve kederleri kaldırdım." yazılıdır. Üçüncü yüzükte: "İşte bu, yapmakta olduklarınıza karşılık size mîras verilen cennettir."*[315] *yazılıdır. Dödüncü yüzükte: " Size elbiseler ve ziynet eşyaları giydirdik." yazılıdır. Beşinci yüzükte: "Onları iri siyah gözlü hurilerle evlendiririz."*[316] *"Sabretmiş olmaları sebebiyle, bugün ben onları mükâfatlandırdım. Şüphesiz onlar başarıya erenlerin ta kendileridir."*[317] *yazılıdır. Altıncı yüzükte: "Bu yaptığınız itaatin bir karşılığıdır." yazılıdır. Yedinci yüzükte: "Gençleştirildiniz ve bir daha asla ihtiyarlamayacaksınız." yazılıdır. Sekizinci yüzükte: "Artık emniyet içerisindesiniz, bir daha asla korkmayacaksınız." yazılıdır. Dokuzuncu yüzükte:" Nebilerle sıddıklarla ve şehitlerle arkadaş oldunuz." yazılıdır. Onuncu yüzükte ise: "Yüce arşın sahibi olan Rahman'ın yakın komşusu oldunuz." yazılıdır.*

Daha sonra melek onlara şöyle diyecektir: "Oraya emniyet ve selâmetle girin."[318] *Onlar da cennete girerler ve şöyle derler: "Hamd, bizden hüznü gideren Allah'a mahsustur. Şüphesiz Rabbimiz çok bağışlayandır, şükrün karşılığını verendir."*[319] *"Hamd, bize olan vaadini gerçekleştiren ve bizi cennetten dilediğimiz yere konmak üzere bu yurda varis kılan Allah'a mahsustur. Salih amel işleyenlerin mükâfatı ne güzeldir!"*[320]

Ayrıca yüce Allah cehennem ehlini cehenneme koyacağı vakit de onlara beraberinde on yüzük bulunan bir melek gönderir.

---

[314] Zumer, 73.
[315] Zuhrûf, 72.
[316] Duhan, 54
[317] Muminûn, 111.
[318] Hicr, 46.
[319] Fâtır, 34.
[320] Zumer, 74.

Birinci yüzükte şunlar yazılıdır: "Girin bakalım cehenneme orada asla ölüp dirilmeyecek ve oradan ebediyyen çıkarılmayacaksınız."İkinci yüzükte şunlar yazılıdır: "Artık size rahat yok dalın bakalım azaba." Üçüncüsünde şunlar yazılıdır: "Rahmetimden ümidinizi kesin". Dördüncüsünde şunlar yazılıdır: "Oraya ebediyyen bir üzüntü gam ve keder içinde girin". Beşincisinde şunlar yazılıdır: " Giyeceğiniz ateş, yiyeceğiniz ise zakkumdur. İçeceğiniz kaynar su, yatağınız ve örtünüz ise ateştir." Altıncısında şunlar yazılıdır: "İşte bana karşı gelmenizin cezası budur." Yedincisinde şunlar yazılıdır: "Gazabım sonsuza dek üzerinizde olacak." Sekizincide şunlar yazılıdır: "Kasten işlemiş olup tövbe ve pişmanlık duymadığınız büyük günahlardan dolayı size lanet olsun." Dokuzuncuda şunlar yazılıdır: "Sonsuza dek cehennemdeki arkadaşlarınız şeytanlardır." Onuncuda ise: "Şeytana tabi oldunuz, dünya hayatını arzuladınız, ahireti bir kenara bıraktınız. İşte bu da cezanızdır!" yazılıdır."

Bu hadis *Münebbihat'*ta Hz. Aişe'ye nispet edilmiştir. Bu hadise bir bütün olarak hadis kaynaklarında rastlayamadık. Fakat hadisin cennetliklerle ilgili bölümüne, metinde lafız değişiklikleri olmakla beraber, bazı mevzu hadisleri ele alan eserlerde rastladık.

Hadisin cennet ehli ile ilgi olan bölümünü İbnu'l-Cevzî *el-Mevzu'at*, Suyutî *Lealiu'l-Masnua* ve İbn Arrak *Tenzihu'ş-Şeria* isimli eserlerinde nakletmişlerdir.[321] Söz konusu eserlerde bu rivayet Abdullah İbn Mesu'd'tan tahric edilmiştir.

Zikrettiğimiz eserlerde metinler arasında bir değişiklik bulunmamaktadır. İbnu'l-Cevzî hadisi şu senet ve metinle rivayet etmektedir:

أَنْبَأَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي طَاهِرٍ الْبَزَّازُ أَنْبَأَنَا أَبُو الْقَاسِمِ عَلِيُّ بْنُ عَلِيٍّ الْبَصْرِيُّ أَنْبَأَنَا أَبُو مسْعدَة عبد الرحمن بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مُحَمَّدٍ الإِدْرِيسِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ قُرَيْشٍ الْمَرْوَزِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ الْوَاحِدِ الْكَاتِبُ الْمَرْوَزِيُّ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَوْرِ بْنِ هَانِي الْقُرَشِيُّ حَدَّثَنَا الشَّاهُ بْنُ فَرْعٍ أَبُو

[321] İbnu'l-Cevzî, **el-Mevzuât**, c.3, s.251; Suyutî, **el-Le'ali'l-Masnu'a**, c.2, s.375; İbn Arrak, **Tenzîhü'ş-Şerî'a**, c.2, s.378.

بَكْرٍ حَدَّثَنَا الْفُضَيْلُ بْنُ عِيَاضٍ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَلْقَمَةَ عَن عبد الله قَالَ قَالَ رَسُول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " إِذَا أَرَادَ اللَّهُ أَنْ يُدْخِلَ أَهْلَ الْجَنَّةِ الْجَنَّةَ

بَعَثَ اللَّهُ مَلَكًا، فَيَقُولُ الْمَلكُ: كَمَا أَنْتُمْ وَمَعَهُ عَشْرُ خَوَاتِيمَ مِنْ خَوَاتِيمِ الْجَنَّةِ هَدِيَّةً مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينِ، فَوَضَعَهُ فِي أَصَابِعِهِمْ، مَكْتُوبٌ فِي أَوَّلِ خَاتَمٍ: طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ، وَفِي الثَّانِي مَكْتُوبٌ: ادْخُلُوهَا بِسَلامٍ ذَلِكَ يَوْمُ الْخُلُودِ، وَفِي الثَّالِثِ مَكْتُوبٌ: ذَهَبَ عَنْكُمُ الأَحْزَانُ وَالْغُمُومُ، وَفِي الرَّابِعِ مَكْتُوبٌ: لِبَاسُهُمُ الْحُلِيُّ وَالْحُلَلُ، وَفِي الْخَامِسِ مَكْتُوبٌ: زَوَّجْنَاكُمُ الْحُورَ الْعِينَ، وَفِي السَّادِسِ مَكْتُوبٌ: إِنِّي جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا إِنَّهُمْ هُمُ الْفَائِزُونَ، وَفِي السَّابِعِ مَكْتُوبٌ: صِرْتُمْ شُبَّانًا لَا تَهْرَمُونَ، وَفِي الثَّامِنِ مَكْتُوبٌ: صِرْتُمْ آمِنِينَ لَا تَخَافُونَ أَبَدًا، وَفِي التَّاسِعِ مَكْتُوبٌ: رَافَقْتُمُ النَّبِيِّينَ وَالشُّهَدَاءَ، وَفِي الْعَاشِرِ مَكْتُوبٌ: أَنْتُمْ فِي جِوَارِ مَنْ لَا يُؤْذِي الْجِيرَانَ.

فَلَمَّا دَخَلُوا بُيُوتَهُمْ قَالُوا: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزَنَ ".

Hadisin devamında İbnu'l-Cevzî "*Bu uydurma olduğundan şüphe duymadığımız bir hadistir. Hadiste meçhul ve zayıf raviler yer almaktadır. Ayrıca hadisin senedinde bulunan Şah isimli ravi hadis uyduran bir kimsedir*."diyerek bu hadisin uydurma olduğunu söylemektedir.[322] Bu konuda Suyutî de İbnu'l Cevzî gibi düşünmekte ve hadisin uydurma olduğu yönünde görüş beyan etmektedir.[323]

Bu rivayetin mevzu hadisleri ele alan eserlerde geçmesi, muteber hadis kaynaklarında bulunmaması, senedinde bulunan raviler hakkında ciddi sıkıntıların olması ve yukarıda verdiğimiz bilgilerden ötürü bu hadisin uydurma olduğu kanaatine vardık.

Hadisin cehennem ehli ile ilgili kısmına ise ne muteber hadis kaynaklarında ne de mevzu'at türü eserlerde rastlayamadık, bu nedenle cehennemliklerle ilgili bölümün de aslının olmadığı kanaatine vardık.

[322] İbnu'l-Cevzî, **el-Mevzuât**, c.3, s.251.
[323] Suyutî, **el-Le'ali'l-Masnu'a**, c.2, s.375.

11. Hadis

قَالَ النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيهِ وسَلَّمَ:"مَا مِنْ عَبْدٍ وَأمَةٍ دَعَا بِهَذَا لدُّعَاءِ فِي لَيْلَةٍ عَرَفَةَ أَلْفَ مَرَّةٍ وَهِيَ عَشَرُ كَلِمَاتٍ لَمْ يُسْئَلِ اللهَ شَيْئًا إلاّ أعْطَاهُ مَالَمْ يَدْعُ بِقَطِيعَةِ رَحِمٍ أوْ مَاْثَمٍ أوَّلُهَا سُبْحَانَ الَّذِى فِي السَّمَاءِ عَرْشُهُ سُبْحَانَ الَّذِى فِي الأرْضِ مُلْكُهُ وَقُدْرَتُهُ سُبْحَانَ الَّذِى فِي البَرّ سَبِيلُهُ سُبْحَانَ الَّذِى فِي الهَوى رُوحُهُ سُبْحَانَ الَّذِى فِي النَّارِ سلْطَانُهُ سُبْحَانَ الَّذِى فِي الأرْحَامِ عِلْمُهُ سُبْحَانَ الَّذِى فِي القُبُورِ قَضَاؤُهُ سُبْحَانَ الَّذِى رَفَعَ السَّمَاء بِلا عَمَدٍ سُبْحَانَ الَّذِى وَضَعَ الأرْضَ عَلَي المَاءِ فَجَمَد سُبْحَانَ الَّذِى لامَلْجَأ وَلامَنْجَأ مِنْهُ إلاّإلَيْهِ."

Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*Yüce Allah, erkek kadın kim olursa olsun günah işlemeyi veya akrabalık bağlarını koparmayı istemediği müddetçe arefe günü şu on cümleden oluşan duayı bin kere tekrar edenin dileğini geri çevirmez:*

"Arşı gökte bulunan yüce Allah bütün noksanlıklardan münezzehtir. Yeryüzünde mülk ve kudret sahibi olan yüce Allah bütün noksanlıklardan münezzehtir. Karada yolları bulunan yüce Allah bütün noksanlıklardan münezzehtir. Havada ruhu olan yüce Allah bütün noksanlıklardan münezzehtir. Ateşe hükmeden yüce Allah bütün noksanlıklardan münezzehtir. Rahimlerdekini bilen yüce Allah bütün noksanlıklardan münezzehtir. Kabirlerde hükmü uygulanan yüce Allah bütün noksanlıklardan münezzehtir. Gökleri direksiz olarak yükselten yüce Allah bütün noksanlıklardan münezzehtir. Yeryüzünü su üzerine yerleştirip (yayıp) onu sabitleyen yüce Allah bütün noksanlıklardan münezzehtir. Kendisinden başka sığınak ve dayanak olmayan yüce Allah bütün noksanlıklardan münezzehtir."

Bu hadis *Munebbihat'*ta senetsiz olarak zikredilmiştir. Metinler arasında manaya etki eden lafız değişiklikleri olmakla beraber bu hadisi Ebu Ya'la, İbn Ebi Şeybe, Taberanî ve Beyhakî İbn Mesu'd'tan tahric etmişlerdir.[324]

[324] Ebu Ya'la, **Müsned**, c.9, s.264, (had. no: 5385); İbn Ebi Şeybe, **Musannef**, c.6, s.103, (had. no: 29823); Taberanî, **Mu'cemu'l-Kebir**, c.10, s.227, (had. no: 10554); Ebu Kasım Süleyman b. Ahmet et-Taberanî, **ed-Dua**, thk. Mustafa Abdulkadir Ata, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut 1993, 1. Baskı, s.274, (had. no: 876); Ahmet b. Hüseyn b. Ali b. Musa el-Hosrevcirdi el-Horasanî

Ebu Ya'la hadisi şu senet ve metinle nakletmiştir:

حَدَّثَنَا أَبُو خَيْثَمَةَ، حَدَّثَنَا عَزْرَةُ بْنُ قَيْسٍ قَالَ: حَدَّثَتْنِي أُمُّ الْفَيْضِ قَالَتْ: سَمِعْتُ ابْنَ مَسْعُودٍ يَقُولُ: عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " مَنْ قَالَ لَيْلَةَ عَرَفَةَ هَذِهِ الْعَشْرَ كَلِمَاتٍ أَلْفَ مُرَّةٍ، لَمْ يَسْأَلِ اللَّهَ شَيْئًا إِلَّا أَعْطَاهُ إِلَّا قَطِيعَةَ رَحِمٍ أَوْ مَأْثَمًا: سُبْحَانَ الَّذِي فِي السَّمَاءِ عَرْشُهُ، سُبْحَانَ الَّذِي فِي الْأَرْضِ مَوْطِئُهُ، سُبْحَانَ الَّذِي فِي الْبَحْرِ سَبِيلُهُ، سُبْحَانَ الَّذِي فِي النَّارِ سُلْطَانُهُ، سُبْحَانَ الَّذِي فِي الْجَنَّةِ رَحْمَتُهُ، سُبْحَانَ الَّذِي فِي الْقُبُورِ قَضَاؤُهُ، سُبْحَانَ الَّذِي فِي الْهَوَاءِ رُوحُهُ، سُبْحَانَ الَّذِي رَفَعَ السَّمَاءَ، سُبْحَانَ الَّذِي وَضْعَ الْأَرْضَ، سُبْحَانَ الَّذِي لَا مَنْجَا مِنْهُ إِلَّا إِلَيْهِ "

Bu rivayeti Şevkanî *el-Fevaidu'l-Mecmua* adlı eserinde, İbnu'l-Cevzî ise *el-Mevzu'at* adlı eserinde zikretmiştir. Şevkanî bu hadisin Ukaylî tarafından İbn Mesu'd'tan rivayet edildiğini söylemiştir. Ayrıca Ukaylî'nin bu rivayetin senedinde bulunan Azra b. Kays için "*da'ifun la yutabeu aleyhi*" değerlendirmesinde bulunduğunu zikretmektedir.[325] İbnu'l-Cevzî de "*Böyle bir hadisin Peygamber'e nispeti sahih değildir.*" dedikten sonra Ukaylî'nin Azra b. Kays için yaptığı değerlendirmeye yer vermektedir.[326] Ayrıca Yahya b. Main'e Azra b. Kays'ın durumu sorulunca onun için "La şey'e" dediği aktarılmaktadır.[327] Elbanî ise arefe gecesinde bu on cümleden oluşan duanın bin kere tekrar edilmesini arefe bidatları arasında nakletmektedir.[328]

Hadisi ayrıca el-Fittenî *Tezkiretu'l-Mevzu'at* adlı eserinde Suyutî de *el-Le'ali'l-Masnua* adlı eserinde nakletmiştir.[329] Suyutî devamında Ukaylî'nin görüşüne

---

Ebubekr el-Beyhakî, **ed-Da'avatu'l-Kebir**, thk. Bedr b. Abdulah el-Bedr, Daru'l-Ğiras, Kuveyt 2009, 1. Baksı, c.2, s.162, (had. no: 538); Ahmet b. Hüseyn b. Ali b. Musa el-Hosrevcirdi el-Horasanî Ebubekr el-Beyhakî, **Fedailu'l-Evkat**, thk. Adnan Abdurrahman Mecid el-Kaysi, Mektebetu'l-Minare, Mekke 1990, 1. Baskı, s.391, (had. no:207).

[325] Şevkanî, **el-Fevaidu'l-Mecmua**, s.103.

[326] İbnu'l-Cevzî **el-Mevzuât**, c.2, s.211.

[327] İbn Ebi Hatim, **el-Cerh ve't-Ta'dil**, c.7, s.21.

[328] Ebu Abdurrahman Muhammed Nasıruddin el-Elbanî, **Menasiku'l-Hacci ve'l-Umre**, Mektebetu'l-Maarif, yy. ty., 1. Baskı, s. 51; Ebu Abdurrahman Muhammed Nasıruddin el-Elbanî, **Hiccetü'n-Nebî**, el-Mektebetu'l-İslamî, Beyrut 1967, 5. Baskı, s. 121.

[329] Muhammed b. Tahir b. Ali es-Siddikî el-Hindî el-Fettennî, **Tezkiretu'l-Mevzuat**, İdaretu't-Teba'ati'l-Munirriye, yy. 1925, 1. Baskı, s.74; Suyutî, **el-Le'ali'l-Masnu'a**, c.2, s.101.

de yer vererek Azra b. Kays'ın bu durumunun hadisin uydurma olmasına sebebiyet vermediğini, nitekim hadisin Beyhakî ve Taberanî tarafından da rivayet edildiğini belirtmiştir.[330] Ebu Ya'la'nın *Musned*'ini tahkik eden Hüseyin Selim de bu hadisin isnadının zayıf olduğu yönünde görüş beyan etmiştir.[331] İbn Adî ise hadisin senedinde bulunan Azra b. Kays için "*Bize İbn Hammad ona'da Muaviye Yahya b. Main'nin şöyle dediğini bildirdi*: "*Azra b. Kays zayıftır*."[332]

Şunu da belirtmeliyiz ki bu rivayetin diğer tariklerinde de muhaddislerce cerh edilen Azra b. Kays bulunmaktadır. Ayrıca bazı tariklerde hadisin son kısmında şöyle bir ziyade de yer almaktadır:[333]

قَالَتْ أُمُّ الْفَيْضِ: فَقُلْتُ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ: أَنْتَ سَمِعْتَ هَذَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ قَالَ: نَعَمْ.

Bu hadis her ne kadar bazı mevzu'at türü eserlerde geçse de hadisin İbn Ebi Şeybe, Ebu Ya'la, Beyhakî ve Taberanî tarafından nakledilmiş olması, ayrıca Suyutî'nin de belirttiği gibi Azra b. Kays'ın zayıf olması hadisin uydurma olduğu anlamına gelmeyeceği için, hadisin zayıf olduğu kanaatine vardık.

12. Hadis

عَنْ ابْنِ عَبّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلّى اللهُ عَلَيهِ وسَلَّمَ ذَاتَ يَوْمٍ لإبْلِيسَ عَلَيْهِ اللَّعْنَةُ:" كَمْ أحِبَّاؤُكَ مِنْ أُمَّتِي قَالَ عَشَرَةُ نَفَرٍ أوَّلُهُم الإمَامُ الجَائِرُ وَالمُتَكَبِّرُ وَالغَنِيُّ الذِى لايُبَالِى مِنْ أيْنَ يَكْتَسِبُ المَالَ وَفِى مَاذَا يُنْفِقُ وَالعَالِمُ الَّذِى صَدَّقَ الأمِير عَلَى جَوْرِهِ وَالتَّاجِرُ الخَائِنُ وَالمُحْتَكِرُ وَالزَّانِى وَآكِلُ الرِّبَوا وَالبَخِيلُ الَّذِى لايُبَالِى مِنْ أيْنَ يَجْمَعُ المَالَ وَشَارِبُ الخَمْرِ مُدْ مِنْ عَلَيْهَا ثُمَّ قَالَ النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيهِ وسَلَّمَ فَكَمْ أعْدَاؤُكَ مِنْ أُمَّتِي قَالَ عِشْرُونَ نَفَرًا أوَّلُهُمْ أنْتَ يَا مُحَمَّدُ فَإنِّ أبْغضُكَ وَالعَالِمُ العَامِلُ بِالعِلمِ وَالحَامِلُ القُرْآنِ إذَا عَمِلَ بِمَا فِيهِ وَالمُؤَذِّنُونَ للهِ فِى خَمْسِ صَلَوَاتٍ وَمُحِبُّ الفُقَرَاءِ وَالمَسَاكِينِ وَاليَتَامَى وَذُو قَلْبٍ رَحِيمٍ وَالمُتَوَاضِعُ لِلْحَقِّ وَشَابٌّ نَشَأ

[330] Suyutî, **el-Le'ali'l-Masnu'a**, c.2, s.102.
[331] Ebu Ya'la, **Müsned**, c.9, s.264.
[332] İbn Adî, **el-Kamil fi Duafai'r-Rical**, c.7, s.95.
[333] Beyhakî, **ed-Da'avatu'l-Kebir**, c.2, s.162, (had. no: 538).

فِي طَاعَةِ اللهِ تَعَالَى وَآكِلُ الحَلالِ وَالشَّابَّانِ المُتَحَابَّانِ فِي اللهِ وَالحَرِيصُ عَلَى الصَّلَوَاةِ وَالجَمَاعَةِ وَالَّذِى يُصَلِّى بِاللَّيْلِ وَالنَّاسُ نِيَامٌ وَالَّذِى يُمْسِكُ نَفْسَهُ عَنِ الحَرَامِ وَالَّذِى يَنْصَحُ وَفِي رِوَايَةٍ يَدْعُو لِلإِخْوَانِ وَلَيْسَ فِي قَلْبِهَ شَيْءٌ وَالَّذِى يَكُونُ أَبَدًا عَلَى وُضُوءٍ وَسَخِيٌّ وَحَسَنُ الخُلْقِ وَالمُصَدِّقُ رَبَّهُ بِمَاضَمِنَ اللهُ لَهُ وَالمُحْسِنُ إِلَى مَسْتُورَاتِ الأَرَامِلِ وَالمُسْتَعِدُ لِلمَوْتِ."

İbn Abbas (r.a)'tan rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v) bir gün Şeytan'a (Allah'ın laneti üzerine olsun): "*Ümmetimden kaç tane dostun var diye sordu?" Şeytan:"Ümmetinden on kişi benim dostumdur: Zalim yönetici, kibirli kimse, malı nereden kazanıp nereye harcadığını umursamayan zengin, yöneticinin zulmünü tasdik eden âlim, hain tüccar, karaborsacı/stokçu, zina eden, faiz yiyen, malı nereden topladığını umursamayan cimri kimse, şarap içen alkolik*." diye cevapladı.

Daha sonra efendimiz (s.a.v) "*Ümmetimden kaç tane düşmanın var?*" diye sordu. Şeytan "*Yirmi kişidir"* dedi*: Birincisi sensin ey Muhammed! Çünkü ben sana düşmanım. Ayrıca ilmi ile amel eden âlim, Kur'anın içindekilerle amel eden hafız, Allah için beş vakit ezan okuyan, yetimleri, fakirleri ve miskinleri seven, merhametli bir kalbe sahip olan, hakkı işitince boyun büküp hemen kabul eden , Allah'a itaat ederek yetişen genç, helal lokma yiyen, Allah için birbirlerini seven iki genç, namazı cemaatle kılmaya dikkat eden kimse, insanlar uykudayken gece kalkıp namaz kılan, nefsini haram olan şeylerden sakınan kimse, kalbinde bir menfaat beklentisi olmaksızın arkadaşlarına nasihat (bir rivayete göre dua) eden, daima abdestli olan, cömert olan, güzel ahlaklı olan, Allah'ın garanti edip kendi üzerine aldığı şeylere güvenen, iffetini koruyan dul kadınlara iylikte bulunan ve ölüme hazırlanan kimse de benim düşmanlarımdır*."

Münebbihat adlı eserde İbn Abbas'a dayandırılarak nakledilen bu hadise ne mutber hadis kaynaklarında ne de mevzu hadisleri konu alan mevzu'at türü eserlerde rastlayamadık. Bu nedenle bu rivayetin aslının olmadığı kanaatindeyiz.

GENEL DEĞERLENDİRME

Çalışmamızın ikinci bölümünde *Münebbihat*'ta yer alan hadislerin tahric ve değerlendirilmesi sonucunda elde ettiğimiz verileri sunmaya gayret sarfettik. Söz konusu kitapta Hz. Peygamber'e (s.a.v.) nispet edilen elli dokuz hadis yer almaktadır. Yaptığımız araştırma neticesinde bu hadislerden on üç tanesinin aslının olmadığı, on dokuz tanesinin de hem aslınının hem de senedinin bulunmadığı tespit edilmiştir. Böylece aslı olmayan hadis sayısı otuz iki olmaktadır. Ayrıca sahih olan hadis sayısının dokuz, hasen olanların beş ve on üç hadisinde son derece zayıf olduğu müşahede edilmiştir. Bu kitapta bazı hadisler müstakil birer rivayet olarak sunulmuştur. Yaptığımız araştırma sonucunda o rivayetlerinde bir bütün olarak değil farlı hadislerin bir araya getirilerek hadis başlığına uygun olarak öğüt sayısını tamamlamak için bir araya getitirildiği saptanmıştır. Bir bütün olarak sunulan bu rivayetlerden bir kaçı ilk bölümü itibariyle zayıf veya hasen olduğu tesbit edilmiş iken son bölümlerinin ise aslının olmadığı görülmüştür.

Bu eserin İbn Hacer'e nispetinden dolayı içinde nakledilen bilgilere sıhhat gözüyle bakılmış vaizler ve camii imamları tarafından halkı bilgilendirilmek amacıyla kullanılmıştır. Eser aynı sebepten dolayı medreselerde de öğrencilere okutulmuştur. Fakat eserin içinde yer alan hadislerin yarısından fazlasının aslının olmaması, içerisinde son derece zayıf hadisleri barındırması ve aynı zamanda İbn Hacer'e ait olmadığının tespit edilmesi söz konusu eserin halkı bilgilendirmede kullanılamayacağını ortaya çıkarmıştır.

Zira yukarıda sayısını verdiğimiz hadislerden on dokuz tanesinin hem senedi hemde aslı bulunamamıştır. Hâlbuki sened bize ulaşan metnin sahih mi sakim mi olduğunu tesbit etmemize yardımcı olan ve ilk planda hadisin sıhhatini tespit etmede kullanılan bir araçtır. Eğer gelen rivayetin senedinin sağlamlığı tespit edilirse hadisin metnine bakılır ve hadis metin tenkidine tabi tutulur. Hâlbuki bu eserde aslı ve senedi olmayan rivayetler mevcuttur. Senedi olmayan rivayetlerin ise hadis olarak nitelendirilmeyeceği gün gibi ortadadır. Birkaç hadisin bir araya getirilerek bir hadis gibi sunulması da kanaatimizce son derece sakıncalı bir durumdur. Zira Hz. Peygamber (s.a.v.) "*şöyle yapan bu on şeyi yapsın gibi*" bir şey buyurmamış ve

hadisleri bir birinden bağımsız olarak irad etmiştir. Musannif ise Hz. Peygamber'in söylemediği bir şeyi sanki Hz. Peygamber söylemiş gibi aktararak hata etmiştir. Ayrıca bu rivayetlerin halkı bilgilendirilmede kullanılıyor olması da bu davranışın ne derece yanlış olduğunu ortaya koymaktadır. Zira bu tür rivayetleri işiten kimse Hz. Peygamber'in tek bir seferde hadisi aktardığını zannedecektir. Söz konusu hadisleri değerlendirirken müşahede ettiğimiz olumsuzluklardan biri de mevzu hadislere kaynaklık teşkil eden israiliyattan veya kelam-ı kibar dediğimiz İslam büyüklerine ait sözlerden yararlanılıp bunun hadis olarak okuyucuya sunulmasıdır. Bu minvalde Tevrat'ta geçip yahut tasavvuf erbabına ait olup hadisleştirilen sözlere rastlanılmıştır.

Tüm bu bilgiler göz önünde bulundurulduğunda hadis olduğu kesin bir şekilde bilinmeyen sözlerin halka hadis diye sunulmasının son derece yanlış olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle eserin vaazlarda halkı bilgilendirmek amacıyla kullanılmasının sakıncalı olduğu kanaatini taşımak olup halkı bilgilendirirken mevcut güvenilir hadis kaynaklarından yaralanması gerektiğini düşünmekteyiz. Ayrıca öğrencinin yanlış bilgilendirilip yönlendirilmesinin doğuracağı tehlikeler göz önünde bulundurulduğunda eserin medreselerde de okutulmasının doğru olmadığını düşünmekteyiz.

SONUÇ

Tefsir, fıkıh ve usulü, tarih, edebiyat ve lügat ilimlerinde otorite kabul edilen İbn Hacer, hayatının büyük bir bölümünü hadis ilmine vermiştir. Hadis ilminin hem rivayet hem de dirayet alanlarında devrinin en yetkin alimi sayılmıştır.

Kaleme almış olduğu eserlerin büyük bir bölümünün hadis ilmi ile ilgili olması, onun bu sahadaki yetkinliğini ortaya koymaktadır. Tezimizin konusu olan ve İbn Hacer'e nispet edilen *Münebbihat* adlı eserde kırk dokuz tane hadis bulunmaktadır. Bu hadisler "*Resulullah buyurdu*" denilerek öncesinde hiçbir senet getirilmeksizin direkt Hz. Peygamber'e nispet edilerek rivayet edilmiştir. Kitapta müstakil birer hadis olarak rivayet edilen bu kırk dokuz hadisten bazılarının, aslında müstakil birer rivayet olmadıkları görülmüştür. Birkaç hadis bir araya getirilerek müstakil bir hadismiş gibi rivayet edilen bu hadisler ayrı ayrı ele alınıp incelenmeye çalışılmıştır. Söz konusu hadislerle beraber bu eserde yer alan hadis sayısı elli dokuza çıkmaktadır. Bu eserin içerisinde yer alan her bir hadisin senedi ortaya konulmaya çalışılmış, hadisin geçtiği kaynaklar tespit edilerek çalışmada okuyucuya sunulmuştur. Ravileri hadis rivayetine ehliyetleri açısından inceleyen eserlere başvurularak, hadis rivayet eden raviler hakkında münekkit hadis alimlerinin görüşlerine ayrıca yer verilmiştir. Daha sonra hadisin sıhhat durumu ile ilgili hadis alimlerinin ve muhakkiklerin görüşleri sıralanmıştır.

Eser İbn Hacer'e nispetinden dolayı halk arasında rağbet bulmuş ve halkın teveccühüne mazhar olmuştur. İbn Hacer'in ilmi kişiliği, hadis rivayet ve dirayet ilimlerindeki yetkin kişiliği göz önünde bulundurularak içindeki bilgilere sahih

gözüyle bakılmış ve vaazlarda da bu eserden yararlanılmıştır. Fakat yaptığımız araştırma neticesinde bu kitapta bulunan hadislerin büyük bir çoğunluğunun aslının olmadığı tespit edilmiştir. Söz konusu elli dokuz hadisten otuz ikisinin aslı yoktur. Ayrıca bu hadislerden on üç tanesi ise son derece zayıf hadislerdir. Beş hadis hasen olmak üzere sahih olan hadis sayısı ise sadece dokuz tanedir. Bu durum eserin İbn Hacer'e nispeti hususunda bizi ciddi şüphelere sevk etmiş ve eserin ona adiyeti araştırılmıştır. Evvela İbn Hacer'in hayatını ve eserlerini kaleme alan eserlere başvurulmuş, söz konusu eserlerde tezimizin konusu olan ve ona nispet edilen bu esere rastlanılmamışıtır. Daha sonra eserin otuzdan fazla mahtut nüshası incelenmiş ve eserin bir kaçı hariç mahtut nüshaların çoğunda İbn Hacer'e nispet edilmediği görülmüştür.

İçindeki hadislerin büyük bir kısmının uydurma olması, el yazma nüshaların büyük çoğunluğunda eserin İbn Hacer'e nispet edilmemesi eserin ona ait olmadığının en büyük göstergesidir. Zira onun gibi büyük bir muhaddisin içeresinde uydurma haberleri ve son derece zayıf rivayetleri barındıran bir eser yazması son derece uzak bir ihtimaldir.

Sonuç olarak bu eserin İbn Hacer'e ait olmadığı kanaatine varmış bulunmaktayız. Kanaatimizce bu eser mahtut nüshalarda ismi geçen İbn Hicci/Haceri'ye ait olup isim benzerliğinden dolayı ona nispet edilmiştir.

KAYNAKÇA

ABDU'L-MUNİM, Şakir Mahmut**, İbn Hacer el-Askalanî Musannefâtuhu ve Dirasetun fi Menhecihi ve Mevaridihi fi Kitabihi'l-İsâbe**, Muessesetu'r-Risale, 1. Baskı, Beyrut 1997.

ASLANTÜRK, Ayşe Hümeyra, "NESEFÎ, Necmeddin" **DİA**, TDV Yayınları, c.32, İstanbul 2006.

ABDULLAH B. MUBAREK, Ebu Abdurrahman Abdullah b. el-Mubarek b. Vadih el-Hanzelî et-Türkî el-Mervezî, **ez-Zühd ve'r-Rekaik**, thk. Habibu'r-Rahman el-A'zamî, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut ty.

AYDIN, Cemal Abdullah, "**Hadiste Tahric**", (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı Hadis Bilim Dalı, İstanbul 2009).

ALUSÎ, Şihbuddin Muhammed b. Abdullah el-Hüseynî, Ruhu'l-**meani fi Tefsiri'l-Kur'ani'l-Azim**, tkh. Ali Abdulbari Atiyye, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut 1995.

ACLUNÎ, İsmail b. Muhammed b. Abdulhadi el-Cürcanî ed-Dımeşkî, **Keşfu'l-Hafa ve Müzilu'l-İlbas anma İştehere mine'l-Ehadisi ala Elsineti'n-Nas**, thk. Abdulhamid b. Ahmet b. Yusuf b. Hindavî, Mektebetu'l-Asriyye, 1. Baskı, yy. 2000.

AHMET B. HANBEL, Ebu Abdullah Ahmet b. Hanbel b.Hilal b. Esed eş-Şeybani, **Müsnedu'l-İmam Ahmet b. Hanbel**, thk. Şuayb el-Arnavuti-Adil Mürşid, Muessesetu'r-Risale, 1. Baskı, yy. 2001.

_____ **ez-Zühd**, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1. Baskı**,** Lübnan-Beyrut 1999.

BEYHAKÎ, Ebubekir Ahmet b. Hüseyn b. Ali b. Musa el-Husrevcirdî el-Horasanî**, el-Medhal ila's-Süneni'l-Kubra**, thk. Muhammed Diyau'r-Rahman el-A'zamî, Daru'l-Hülefa li'l-Kitabi'l-İslami, Kuveyt ty.

_____ **Şu'abü'l-İman,** thk. Abdulali Abdülhamid Hamid, Mektebetu'r-Rüşd-Daru's-Selefiyye, 1. Baskı, Riyad, Bombay-hind 2003.

_____ **es-Sünenu'l-Kubra**, Muhammed Abdulkadir Âta, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 2. Baskı, Lübnan-Beyrut 2003.

_____ **Kitabu'z-Zühdü'l-Kebir**, thk. Amir Ahmet Haydar, Muessesetu'l-Kutubu's-Sekafiyye, 2. Baskı, Beyrut 1996.

_____ **el-Kada ve'l-Kader**, thk. Muhammed b. Abdullah al Amir, Mektebetu'l-Abikan, 1.Baskı, Suud-Riyad 2000.

_____ **ed-Da'avatu'l-Kebir**, thk. Bedr b. Abdulah el-Bedr, Daru'l-Ğiras1. Baskı, Kuveyt 2009.

_____ **Fedailu'l-Evkat**, thk. Adnan Abdurrahman Mecid el-Kaysi, Mektebetu'l-Minare, 1. Baskı, Mekke 1990.

BUHARÎ, Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail b. İbrahim el- Cu'fî el-Buharî, **Kitabu'd-Du'afa**, thk. Ebu Abdullah Ahmet b. İbrahim b. Ebi Aynen, Mektebu İbn Abbas, 1. Baskı, yy. 2005.

_____ **et-Tarihu'l-Kebir,** Dairetu'l-Me'arifi'l-Osmaniyye, ed-Dekn-Haydarabad ty.

_____ **ed-Du'afau's-Sağir**, thk. Muhammed İbrahim Zayed, Daru'l-Va'iy, Halep 1976.

_____ **el-Cami'u's-Sahih/Sahihu'l-Buharî**, Mektebetu Daru's-Selam, 2. Baskı, Riyad 1999.

BUSEYRÎ, Abdullah b. Muhammed el-Buseyrî, **el-Hacc ve'l-Umre ve'z-Ziyare**, Mektebetu'l-Melik Fehd el-Vataniyye, yy. 2002.

BUDAK, Ali, **Tahric Literatürü ve Hadis Tenkidindeki Yeri**, Işık akademi yayınları, İzmir 2012.

BEZZAR, Ebubekr Ahmet b. Ömer b. Abdulhalık b. Hallad b. Ubeydullah el-Atekî, **Musnedu'l-Bezzar**, thk. Adil b. s'ad, Mektebetu'l-Ulumi ve'l-Hikem, 1. Baskı, Medine 1988-2009.

İSMAİL PAŞA, el-Bağdadî, **Hediyyetu'l-Ârifîn Esmâu'l-Müellefîn ve Asaru'l-Musannifîn min Keşfi'z-Zunûn**, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Lübnan-Beyrut 1992.

BUSÎRÎ, Ebu'l-Abbas Şihabuddin Ahmet b. Ebi Bekr b. İsmail b. Selim b. Kaymaz b. Osman el-Busîrî, **İthafu'l-hiyarati'l-Mehara bi Zevaidi'l-Mesanidi'l-Aşere**, Daru'l-Vatan, Riyad 1999.

BAĞCI, H. Musa, "Medrese Eğitiminde Hadis Birikimi –Diyarbakır Örneği-", **e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi** Sayı: 1, Nisan 2009.

BİLEN, Mehmet, **İbn Hacer'in Buhari Savunusu**, Ankara okulu yayınları, 1. Baskı Ankara 2013.

_____ "Din Görevlilerinin Hadis Bilgileri Üzerine", **İslami İlimler Dergisi**, Yıl 2, Sayı 2, Güz 2007.

_____ **"**Hadis Şarihi Olarak İbn Hacer El-Askalânî", **e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi**, Sayı 2, Kasım 2009,

CAVÎ, Muhammed b. Ömer Nevevî el-Cavî, **Nesaîhu'l-İ'bad fi Beyani Elfazi Münebbihat a'la'l-İsti'dâdi li Yevmi'l-Mea'd**, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 2. Baskı, Beyrut 2013.

ÇAKAN, İsmail Lütfü, **Hadis Edebiyatı,** M.Ü. İlâhiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 7. Baskı İstanbul 2009.

DEYLEMÎ, Ebi Şuca' Şireveyh b. Şehredar b. Şirevehy, **el-Firdevs bi-Me'suri'l-Hitab**, thk. es-Said b. Bisyuni Zaglul, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut 1986.

DAREKUTNÎ, Ebu'l-Hasen Ali b. Ömer b. Mehdi ed-Darekutnî, **es-Sünen**, Muessesetu'r-Risale, 1. Baskı, Lübnan-Beyrut 2004.

DARİMÎ, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdurrahman b. Fazl b. Behram b. Abdussamed ed-Darimî, **Sünen**, Daru'l-Muğni, Thk. Hüseyn Selim Esed ed-Darani, 1. Baskı, Suudi Arabistan 2000.

EL-GAZZÎ, Ebu'l-Berekat Muhammed b. Ahmet b. Abdullah el-Gazzî, el-Amirî eş-Şafiî, **Behcetü'n-Nazirin**, Daru İbn Hazm, 1. Baskı, Beyrut-Lübnan 2000.

EBU UBEYDE, Meşhur b. Hasan Al Selman, **Kütüb Hazzere minha'l-Ulema'**, Daru's-Sumay'i, Riyad 1995.

EBU YA'LA, Ahmet b. Ali b. Musenna b. Yahya b.İsa b. Hilal et-Temimî el-Mevsılî, **Musnedu Ebi Ya'la**, thk. Hüseyin Selim Esed, Daru'l-Me'mun li't-Turas, 1. Baskı, Dımeşk 1984.

EBU DAVUT, Süleyman b. Eş'as b. İshak b. Beşir b. Şeddad b. Amr el-Ezdi es-Sicistani, **es-Sünen**, thk. Muhammed Muhyiddin Abdu'l-Hamid, Mektebetu'l-Asriyye, Beyrut ty.

EBU HATİM ER-RAZİ, Ebu Muhammed b. Abdurrahman b. Muhammed b.idris b. Münzir et-Temimî el-Hanzalî, **el-Cerh ve't-Ta'dil**, Daru İhyai't-Turasi'l-Arabi, 1. Baskı, Beyrut 1952.

EBU NUAYM, Ahmed b. Abdillah b. İshak el-İsfahanî, **Hilyetu'l-Evliya ve Tabakatu'l-Esfiya**, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut 1989.

_____ **Tarihu İsbahan**, thk. Seyyid Kisravi Hasan, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut 1990.

ELBANÎ, Ebu Abdurrahman Muhammed Nasıruddin el-Elbanî, **Da'ifu't-Terğibi ve't-Terhib**, Mektebetu'l-Me'arif, Riyad ty.

_____ **Daifu'l-Camiu's-Sağir ve Ziyadetuhu**, mektebetu'l-İslami, yy. yt.

_____ **Silsiletu'l-Ehadisi'd-Daife ve'l-Mevzu'a ve Eseruhe's-Seyyiu fi'l-Ümme**, Mektebetu'l-Mearif, 1. Baskı, Riyad 1992.

_____ **Sahihu't-Terğîbi ve't-Terhîb**, Mektebetu'l-Me'arif, 1. Baskı, Riyad 2000.

_____ **Sahihu'l-Cami'i's-Sağir ve Ziyadetuh**, el-Mektebetu'l-İslami, Beyrut 1988.

_____ **Silsiletu'l-Ehadisi's-Sahiha ve Şeyun min Fıkhiha ve Fevaidiha**, Mektebetu'l-Ma'rif, 1. Baskı, Riyad ty.

_____ **Sahihu Ebi Davut**, Muessesetu'l-Ğiras, 1. Baskı, Kuveyt 2002.

_____ **Menasiku'l-Hacci ve'l-Umre**, Mektebetu'l-Maarif, 1. Baskı, yy. ty.

_____ **Hiccetü'n-Nebî**, el-Mektebetu'l-İslamî, 5. Baskı, Beyrut 1967.

EBU ZEHV, Muhammed, **el-Hadis ve'l-Muhaddisun**, Darü'l-Fikri'l-Arabi, Kahire 1958.

EŞ-ŞEHY, Abdussettar, **el-Hafız İbn Hacer el-Askalanî**, Daru'l-Kalem, 1. Baskı, Dımeşk 1992.

EL-ĞUNEYMAN, Abdullah b. Muhammed el-Ğuneyman, **Şerhu Kitabi't-Tevhid min Sahihi'l-Buharî**, Mektebetu'd-Dar, 1. Baskı, Medine 1985.

ET-TEYMÎ, Kivamu's-Sunne Ebu'l-Kasım İsmail b. Muhammed b. Fadl b. Ali et-Teymî, el-İsfehanî, **et-Terğib ve't-Terhib**, thk. Eymen b. Salih b. Şaban, 1. Baskı, Daru'l-Hadis, Kahire 1993.

FİRUZABADÎ, Muhammed b.Yakup, **Kamusu'l-Muhit** Muessesetu'r-Risale, 3. Baskı Lübnan-Beyrut 2009.

FETTENÎ, Muhammed b. Tahir b. Ali es-Siddikî el-Hindi el-Fettenî, **Tezkiretu'l-Mevzuat**, İdaretu't-Teba'ati'l-Munirriye, 1. Baskı, yy. 1925.

GÖRMEZ, Mehmet, "TAHRİC", **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları c.39, İstanbul 2010.

GAZALÎ, Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed El-Gazalî, **Mukaşefetu'l-Kulub el-Mukarreb ila Hadreti Allami'l-Guyub**, Daru İyhau'l-Ulum, 6. Baskı, Lübnan-Beyrut 1994.

_____ **İhya-u Ulumi'd-din**, Daru'l-Marife, Beyrut ty.

HEYET, **Mu'cemu nefaisi'l-Kebir**, Darü'n-Nefais, 1. Baskı, Lübnan-Beyrut 2007.

HEDDAD, Ebi Abdillah Mahmut b. Muhammed, **Tahricu Ehadis İhya Ulumi'd-Din li'l-Irakî ve İbnu's-Subkî ve'z-Zebidî,** Daru'l-Asime, 1. Baskı, Riyad 1987.

HEYSEMÎ, Ebu'l-Hasan Nureddin Ali b. Ebibekr b. Süleyman, **Mecmau'z-Zevaid ve Menbaü'l-Fevâid**, thk. Hüsameddin el-Kudsî, Mektebetu'l-kudsî, Kahire 1994.

HADİMÎ, Muhammed b. Muhammed b. Mustafa b. Osman Ebu Said el-Hadimi el-Hanefi, **el-Berîkatü'l-Mahmûdiyye Fî Şerhi Tarikati'l-Muhammediye ve şeri'atin Nebeviyyetin fi Siretin Ahmediyyetin,** Matba'atu'l-Halebi, yy. 1930.

HÂKİM EN-NİSABURÎ, Ebu Abdullah el-Hâkim Muhammed b. Abdullah b. Muhammed en-Nisabur, **el-Mustedrek 'ale's-Sahihayn**, thk. Mustafa Abdulkadir Âta, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut 1990.

HİZMETLİ, Sabri , "İbn Hiccî", **DİA**, TDV Yayınları, c.20, İstanbul 1999.

IRAKÎ, Zeynuddin Ebu'l-Fazl Abdurrahim b. Hüseyn el-Irakî, **el-Muğni an Hamli'l-Esfar fi'l-Esfar fi Tahrici ma fi'l-İhya-i mine'l-Ahbar**, Daru İbn Hazm, 1. Baskı, Lübnan-Beyrut 2005.

İBN KADİ ŞÜHBE, Ebu Bekr b. Ahmet b. Muhamed b. ömer b. Muhammed Takyeddin İbn Kadi Şühbe ed-Dımeşkî, **Tabakatu'ş-Şafi'iyye**, thk. Hafız Abdulalim Han, Alemu'l-Kutub, 1. Baskı, Beyrut 1987.

İBN HACER, Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Muhammed b. Ali b. Ahmet İbn Hacer el-Askalanî, **el-Mecmau'l-Muessis li'l-Mu'cemi'l-Mufehris**, Dâru'l-Ma'rife, 1. Baskı, Lübnan-Beyrut 1992.

_____ **Lisanu'l-Mizan**, thk. Muhammed Abdurrahman el-Mar'aşli, Daru İhyai't-Türasi'l-Arabi-Muessesetu't-Tarihi'l-Arabi, 1. Baskı, Lübnan-Beyrut 1995.

_____ **Fethu'l-Bari Şerhu Sahihi'l-Buharî**, Daru'l-Marife, Beyrut 1960.

_____ **ed-Dureru'l-Kamine fi A'yani Mieti's-Semaniye**, Dairetu'l-Mearifi'l-Osmaniyye, Haydarabad-Hind 1972.

İBNİ MANZUR, Ebu'l-Fadl Cemaluddin Muhammed b. Mukerrem el-İfrikî el-Misrî, **Lisanu'l- Arab**, müessetu'l-Alemi, 1. Baskı, Lübnan-Beyrut 2005.

İBN FEHD, el-Hafız Takyüddin Ebi'l-Fazl Muhammed b. Muhammed b. Muhammed el-Hâşimî el-Mekkî, **Lahzu'l-Elhaz bi-Zeyli Tabakati'l-Huffaz**, Daru İhyai't-Türasi'l-Arabi, yy. ty.

İBNU'L-İ'MAD EL-HANBELÎ, Şihabüddin Ebi'l-Felah Abdulhay b. Ahmet b. Muhammed **Şezeratu'z-Zeheb fi Ahbari men Zeheb**, Daru İbn Kesir, 1. Baskı, Lübnan-Beyrut 1993.

İBN ADÎ, Ebu Ahmet b. Âdî el-Cürcanî, **el-Kamil fi Duafai'r-Rical**, thk. Adil Ahmed Abdulmevcut ve Ali Muhammed Muavved, el-Kutubu'l-İlmiyye, 1. Baskı Lübnan-Beyrut 1997.

İBNÜ'L- CEVZÎ, Ebu'l-Ferec Cemaluddin Abdurrahman b. Ali b. Muhammed el-Cevzî, **El-İlelu'l-Mütenahi fi Ehadisi'l-Vahiye**, thk. İrşadu'l-Hak el-Eserî, İdaretu'l-Ulumi'l-Eseriyye, 2. Baskı Faysalâbad-Pakistan 1981.

_____ **ed-Du'afa ve'l-Metrukun**, thk. Abdullah el-Kadî, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut 1986.

_____ **el-Mevzu'at**, thk. Abdurrahman Muhammed osman, el-Mektebetu's-Selefiyye, 1. Baskı, Medine 1968.

_____ **el-Mevzu'at**, thk. Abdurrahman Muhammed Osman, el-Mektebetu's-Selefiyye, 1.Baskı, Medine 1966.

_____ **Sıfatu's-Safve**, thk. Ahmet b. Ali, Daru'l-Hadis, Kahire-Mısır 2000.

İBN ŞAHİN, Ebu hasf ömer b. Ahmet b. osman, **et-Terğib fi fedaili'l-A'mal ve Sevabi zalik,** thk. Muhammed Hasan Muhammed Hasan İsmail, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 1. Baskı, Lübnan-Beyrut 2004.

İBN EBÜ'D-DÜNYA, Ebubekir Abdullah b. Muhammed b. Ubeydullah b. Süfyan b. Kays, **ez-Zühd**, Daru İbn Kesir, 1. Baskı, Dımeşk 1999.

İBN TEYMİYYE, Takyeddin Ebu'l-Abbas Ahmet b. Abdulhalim b. Abdusselam b.Abdullah b. Ebi Kasım b. Muhammed el-Harranî el-Hanbelî ed-Dımeşkî, **Ehadisu'l-Kussas**, thk. Muhammed b. lütfi es-Sabağ, Mektebetu'l-İslami, 2. Baskı, Beyrut 1988.

İBNÜ'L-KAYSARANÎ, Ebu'l-Fazl Muhammed b. Tahir b. Ali b. Ahmet el-Makdisî eş-Şeybanî, **Tezkiretu'l-Huffaz**, thk. Hamdi Abdulmecid es-Selefi, Daru's-Sami'i, 1. Baskı, Riyad 1994.

İBN S'AD, Ebu Abdullah Muhammed b. S'ad el-Bağdadi, **Tabakatu'l-Kubra**, Daru Sadır, 1. Baskı, Beyrut 1968.

İBN ARRAK, Nuruddin Ali b. Muhammed b. Ali b. Abdurrahman el-Kinanî, **Tenzîhü'ş-şerî'ati'l-Merfû'a 'ani'l-Ahbâri'ş-Şenî'ati'l-mevzu'a**, thk. Abdulvahhab Abdullatif, Abdullah Muhammed es-Siddik el-Ğumari, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut 1979.

İBN KAYYİM EL-CEVZİYYE, Muhammed b. Ebibekr b. Eyyup b. Sa'd Şemseddin İbn Kayyim el-Cevziyye, **el-Menaru'l-Munif fi's-Sahihi ve'd-Da'if**, thk. Abdulfettah Ebu Ğudde, Mektebetu'l-Matbu'ati'l-İslamiyye, 1. Baskı, Beyrut 2004.

_____ Muhammed b. Ebibekr b. Eyyup b. Sa'd Şemseddin İbn Kayyim el-Cevziyye, **Tariku'l-Hicreteyn ve Babu's-Se'adeteyn**, Daru's-Selefiyye, 2. Baskı, Kahire-Mısır 1974.

İBN MÜFLİH, Muhammed b. Müflih b. Muhammed b. Müfric Ebu Abdullah Şemsuddin el-Makdisi er-Rameynî el-Hanbelî, **el-Adabu'ş-Şer'iyye ve'l-Minehu'l-Mer'iyye**, Alemu'l-Kutub, yy. ty.

İBN RECEP, Zeynuddin b. Abdurrahman b. Ahmet b. Receb el-Hanbelî, **Letaifü'l-Mearif fima Limevasimi'l-Ami mine'l-Vezâif**, Daru İbn Hazm, 1. Baskı, yy. 2004.

İBNÜ'L-MÜLAKKIN, Amr b.Ali b. Ahmet eş-Şafi'i el-Misri, **Tabakatu'l-Evliya**, thk Nureddin Şüreybih, Mektebetu'l-Hanci, 2. Baskı, Kahire 1994.

İBN HİBBAN, Muhammed b. Hibban b. Ahmet b. Hibban et-Temimî ed-Darimî el-Büstî, **Sahihu İbn Hibban**, thk. Şuayb el-Arnavuti, Muessesetu'r-Risale, 2. Baskı, Beyrut 1993.

_____ **el-Mecruhin mine'l-Muhaddisin ve'd-Du'afa ve'l-Metrukin**, thk. Muhammed İbrahim Zayıd, Daru'l-Vai'y, 1. Baskı, Halep 1977.

İBNU'L-A'RABÎ, Ebu Said b. A'rabi Ahmet b. Muhammed b. Ziyad b. Beşir el-Basrî, **Kitabu'l-Mu'cem**, thk. Abdulmuhsin b.İbrahim b. Ahmet el-Hüseyni, Daru İbni'l-Cevzi, 1. Baskı, Suudi Arabistan 1997.

İBN EBİ ŞEYBE, Ebu bekr b. Ebi Şeybe Abdullah b. Muhammed b. İbrahim b. osman el-Absi, **el-Musannef fi'l-Ehadisi ve'l-Asar**, thk. Kemal Yusuf el-Hut, Mektebetu'r-Rüşd, 1. Baskı, Riyad 1989.

İBN HUZEYME, Ebu Bekr Muhammed b. İshak b. Huzeyme es-Sülemî en-Nisaburi, **es-Sahih**, thk. Dr. Muhammed Mustafa el-A'zamî, el-Mektebetu'l-İslami, Beyrut ty.

İBN MACE, Ebu Abdullah Muhamed b. Yezid El-Kazvini, **es-Sünen**, thk. Muhammed Fuat Abdulbaki, Daru'l-İyhai'l-Kütübi'l-Arabiyye, yy. ty.

İBN ASAKİR, Ebu'l-Kasım İbn Asakir Ali b. Hasan b. Hibetillah b. Hüseyn ed-Dımaşkî eş-Şafiî, Tarihu **Dımeşk**, thk. Amr b. Garametu'l-Amrevi, Daru'l-Fikr, yy. 1995.

KETTANÎ, Abdulhay b. Abdulkebir, **Fehresu'l-Feharisi ve'l-Esbat ve Mu'cemi'l-Mea'cimî ve'l-Meşayihî ve'l-Muselselât**, Daru'l-Garbi'l-İslamî yy. ty.

KUDAÎ, Ebu Abdullah Muhammed b. Sellame b. Cafer b. Ali b. Hakmun el-Misrî, **Musnedu'ş-Şihab,** thk. Hamdi b. Abdülmecid es-Selefi, Muessesetu'r-Risale, 2. Baskı, Beyrut 1986.

KUŞEYRÎ, Abdulkerim b. Hevazin b. Abdulmelik el-Kuşeyri, **er-Risaletu'l-Kuşeyriyye**, Daru'l-Me'arif, Kahire ty.

KÂTİP ÇELEBİ, Hâcî Halife Mustafa b. Abdullah Kâtip Çelebi, **Keşfu'z-Zunun an Usami'l-Kutub ve'l-Funun**, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Lübnan-Beyrut 2008.

KANDEMİR, M. Yaşar, "İbn Hacer el-Askalani", **DİA**, TDV Yayınları, c.19, İstanbul 1999.

MÜSLİM, Ebu Hüseyn Müslim b. Haccac el-Kuşeyri en-Nisaburî, **Sahihu Müslim**, Daru's-Selam, 2. Baskı, Riyad 2000.

MÜNZİRÎ, Abdulazim b. Abdulkavî b. Abdullah Ebu Muhammed Zekiyuddin, el-Münzirî, **et-Terğîb ve't-Terhîb**, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut 1997.

MALİK B. ENES, İbn Malik b. Ebi Amr el-Asbahî el-Medenî**, el-Muvatta**, thk. Muhammed Mustafa el-A'zamî, Müessesetü Ziyad b. Sultân el-Nihyan lil A'mali'l-Hayriyye ve'l-İnsaniyye, Ebudabî 2004.

MÜNAVÎ, Muhammed Abdu'r-Rauf, **Faydu'l-Kadir Şerhu el-Camiu's-Sağir fi Ehadisi'l-Beşiri'n-Nezir**, Daru'l-Fikr, 1. Baskı, Lübnan-Beyrut 1996.

MİZZÎ, Yusuf b. Abdurrahman b. Yusuf Ebu'l-Haccac Cemaleddin el-Mizzî, **Tehzibu'l-Kemal fi Esmai'r-Rical**, thk. Beşşar Avvad M'aruf, Muessesetu'r-Risale, 1. Baskı Beyrut 1980.

MEKKÎ, Abdullah b. Said b. Muhammed İbadi el-Mekki, **Müntehe'l-su'li 'ala Vesaili'l-Vusuli ila Şemaili'r-Rasuli Sallallahu aleyhi ve Alihi ve Sellem**, Daru'l-Minhac, 3. Baskı, Cidde 2005.

NESAÎ, Ebu Abdurrahman Ahmet b. Şuayb b. Ali el-Horasanî en-Nesaî, **Sünenu'l-Kubra**, thk. Hasan Abdulmün'im Şilbi, Muessesetu'r-Risale, 1. Baskı, Beyrut 2001.

_____ **es-Sünenu's-Suğra**, thk. Abdulfettah Ebu Ğudde, Mektebetu'l-Matbu'atu'l-İslamiyye, 2. Baskı, Halep 1986.

NEVEVÎ, Ebu Zekerriya Yahya b. Şeref en-Nevevî, **el- Ezkar**, Daru'l-Fikr, thk. Abdulkadir El-Arnavuti, Lübnan-Beyrut 1994.

KEHHALE, Ömer Rıza Kehhale, **Mu'cemu'l-Müellifin Terâcimü Musannifi'l-Kütübi'l-Arabiyye**, Müessesetü'r-Risale,1. Baskı, Beyrut 1993.

RAMHÜRMÜZÎ, Ebu Muhammed Hasan b. Abdurrahman b. Hallad, **Emsalu'l-Hadis**, thk. Dr. Abdulala' Abduülhamid el-A'zemi, ed-Daru's-Selefiyye, 1. Baskı, Bombay-Hind 1983.

RUYANÎ, Ebu Bekr Muhammed b. Harun er-Ruyanî, **Musnedu'r-Ruyanî**, thk. Eymen Ali Ebu Yemani, Muessesetu Kurtube, 1. Baskı, Kahire 1996.

SEHAVÎ, Şemsüddîn Muhammed b. Abdurrahman, **el-Cevâhir ve'd-Dürer fî Tercemet-i Şeyhülislâm İbn-i Hacer**, Daru İbn-i Hazm, Lübnan-Beyrut 1999.

_____ **ed-Dav'û'l-Lami' li-Ehli'l-Karni't-Tasi'**, Daru'l-Cîl, 1. Baskı, Beyrut 1992.

SUYUTÎ, el-Hafız Celaleddin Ebu'l-Fazl Abdurrahman b. Ebi Bekr es-Suyutî, **Zeylu Tabakati'l-Huffaz li'z-Zehebî**, Daru İhyai't-Türasi'l-Arabi, yy. ty.

_____ **Husnü'l-Muhadara fi Tarîhi Mısr ve'l-Kahire**, el-Mektebetu'l-Âsriyye, Sayda-Beyrut 2009.

_____ **ed-Durrü'l-Mensûr**, Daru'l-Fikr, Beyrut t.y.

_____ **el-Le'ali'l-Masnu'a fi Ehadisi'l-Mevzua**, thk. Abdurrahman Salah b. Muhammed b. Avide, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut 1996.

_____ **el-Camiu's-Sağir fi Ehadisi'l-Beşiri'n-Nezir**, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 1. Baskı, Lübnan-Beyrut 1990.

_____ **ed-Dureru'l-Müntesire fi Ehadisi'l-Müştehire**, thk. Muhammed b. Lütfi es-Sebbağ, İ'madetu Şuûni'l-Mektubat-Camia'tu'l-Melik su'ud-, Riyad ty.

SIDDİK HASAN HAN, Muhammed el-Kannevcî el-Buharî, **Et-Tacu'l-Mükellil min Cevahiri Me'asiri't-Tirazi'l-Ahiri ve'l-Evveli**, Vizaretu'l-Evkaf ve'ş-Şuuni'l-İslamiyye İdaretu'ş-Şuuni'l-İslamiyye, 1. Baskı, Katar 2007.

SAGANÎ, Radiyuddin el-Hasan b. Muhammed b. el-Hasan b. Haydar el-Âdevî el-U'meri el-Kureşi es-Sağanî el-Hanefi, **el-Mevzu'at**, thk. Necm Abdurrahman Halef, Daru'l-Me'mun li't-Turas, 2. Baskı, Dımeşk 1985.

SAYMERÎ, Hüseyin b. Ali b.Muhammed b. Cafer Ebu Abdullah es-Saymerî el-Hanefî, **Ahbaru Ebi Hanife ve Ashabihi**, Alemu'l-Kutub, 2. Baskı, Beyrut 1985.

SEMERKANDÎ, Ebu'l-Leys Nasr b. Muhammed b. Ahmet b. İbrahim es-Semerkandî, **Tenbihu'l-Gafilin bi Ehadisi Seyyidi'l-Murselin**, thk. Yusuf Ali Bedivi, Daru İbn Kesir, 3. Baskı, Beyrut, Dımeşk 2000.

ŞA'RANÎ, Abdulvehhab b. Ahmet b. Ali el-Hanefi eş-Şa'ranî, **et-Tabakatu'l-Kubra**, Mektebetu Muhammed el-Milyeci'l-Kütübi ve Ahihi, Mısır 1898.

ŞEVKANÎ, el-Kadî el-Allame Şeyhu'l-İslam Muhammed b. Ali b. Muhammed eş-Şevkanî, **el-Bedru't-Tâli' bi Mehâsini men Ba'de'l-Karni's-Sâbi'**, Daru'l-Ma'rife, Lübnan-Beyrut ty.

_____ **el-Fevaidu'l-Mecmua fi Ehadisi'l-Mevzua**, thk. Abdurrahman b. Yahya el-Mu'lami el-Yemani, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Lübnan-Beyrut ty.

TAHHAN, Mahmut, **Usulu'tahric ve Dirasetü'l-Esanid**, Mektebetu'l-Mea'rif, Riyad 1996.

TABERANÎ, Ebu Kasım Süleyman b. Ahmet, **el-Mu'cemü'l-Kebir**, thk. Hamdi Abdülmecid es-Selefi, Mektebetu İbn Teymiyye, 2. Baskı, Kahire 1994.

_____ **el-Mu'cemu'l-Evsat**, thk. Tarık b. Avdullah b. Muhammed-Abdulmuhsin b. İbrahim el-Hüseyni, Daru'l-Harameyn, Kahire ty.

_____ **el-Mu'cemu's-Sağir**, thk. Muhammed Şekür Muhmud el-Haci Emrir, Daru Ammar, 1. Baskı, Umman 1985.

_____ **Musnedu'ş-Şamiyyin**, thk. Hamdi Abdülmecid es-Selefi, Muessesetu'r-Risale, 1. Baskı, Beyrut 1984.

_____ **ed-Dua**, thk. Mustafa Abdulkadir Ata, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut 1993.

TUSTERÎ, Ebu Muhammed Sehl b. Abdullah b. Yusuf b. Refi', **Tefsiru't-Tusterî**, thk. Muhammed Basıl uyûnu's-Sûd, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut 2002.

TİRMİZÎ, Muhammed b. İsa b. Sevre et-Tirmizî **el-Camiu'l-Kebir/Süneni't-Tirmizî**, tkh. Beşşar Avad Ma'ruf, Daru'l-Ğarbi'l-İslami, Beyrut 1998.

UKAYLÎ, Ebu ca'fer Muhammed b. Amr b. Musa b. Hammad el-Ukaylî el-Mekki, **ed-Du'afau'l-Kebir**, thk. Abdulmu'ti Emin Kal'aci, Daru'l-Mektebete'l-İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut 1984.

ZİRİKLÎ, Hayreddin, **el-A'lâm Kamûsu Terâcim li-Eşheri'Ricali ve'n-Nisâ mine'l-Arabi ve'l-Müstarebîn ve'l-Musteşrikın**, Daru'l-İlmi'l-Melayin, Lübnan-Beyrut 2002.

ZEHEBÎ, Ebu Abdullah Şemsuddin Muhammed b. Ahmet b. Osman ez-Zehebî, **Mizanu'l-İtidal fi Nakdi'r-Rical**, thk. Muhammed Berekat, Daru'r-Risaleti'l-Alemiyye, 1. Baskı, Lübnan-Beyrut 2009.

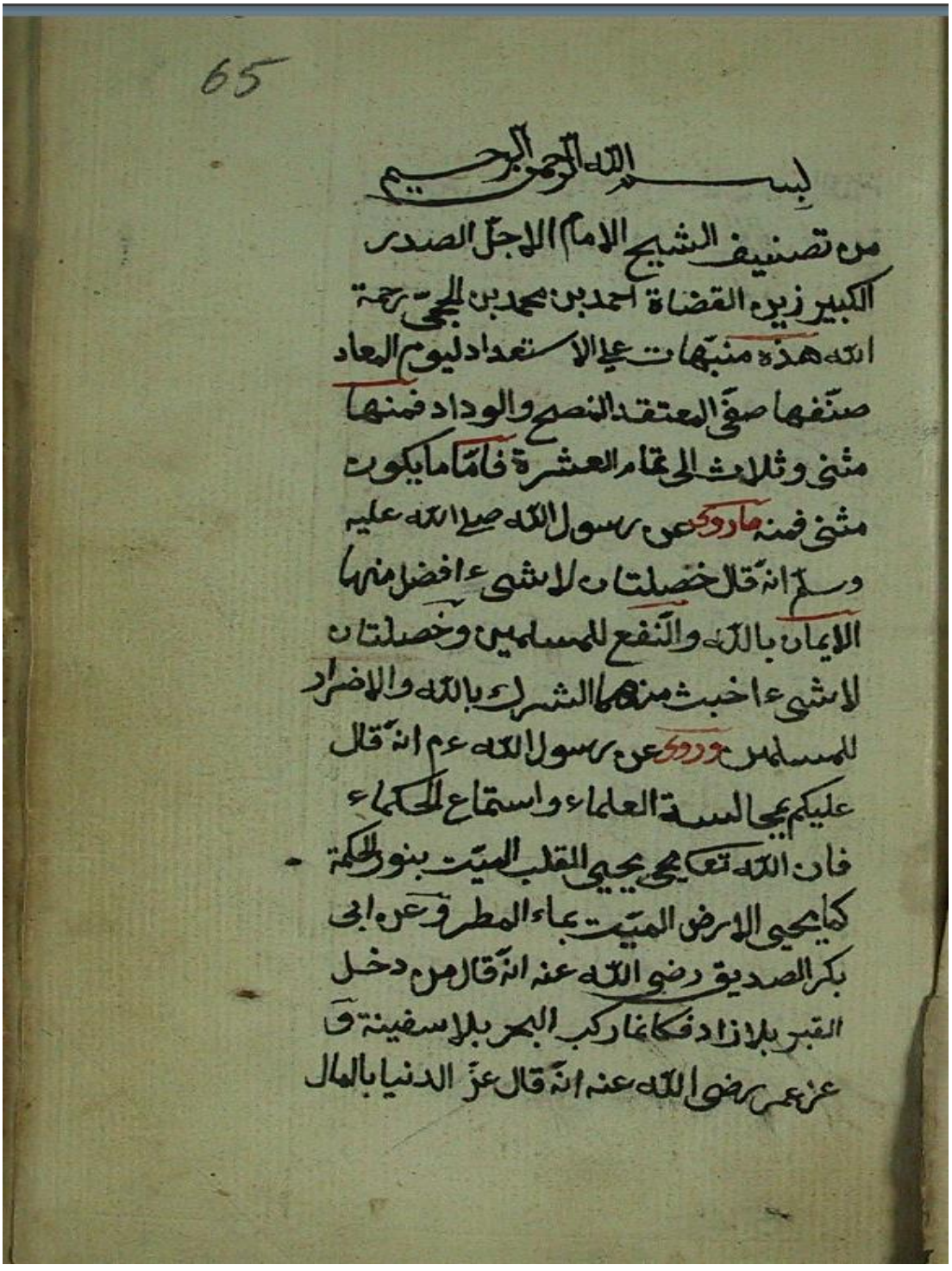
_____ **Siyeru A'lami'n-Nubela**, Daru'l-Hadis, Kahire 2006.

ZEYLAÎ, Cemaluddin Ebu Muhammed b. Abdullah b. Yusuf b. Muhammed ez-Zela'i, **Tahricu'l-Ehadis ve'l-Asari'l-Vaki'a fi Tefsiri'l-Keşşaf li'z-Zemahşeri**, thk. Abdullah b. Abdurrahman es-Sa'ad, Daru İbn Huzeyme, Riyad 1994.

EKLER

A) İbn el-Hiccî'ye nispet edilen nüshalar

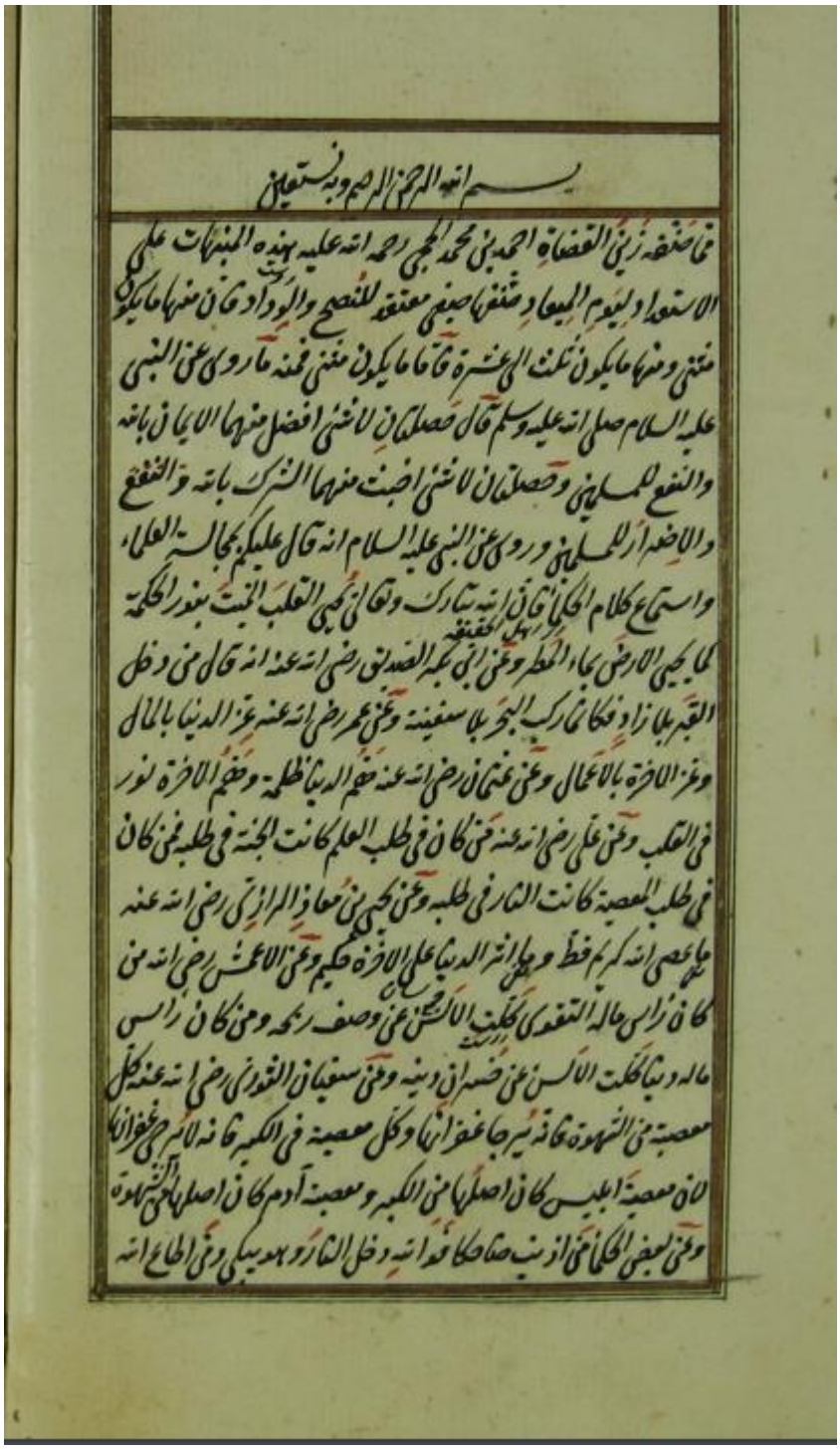
I. Nüsha:

65

بسم الله الرحمن الرحيم

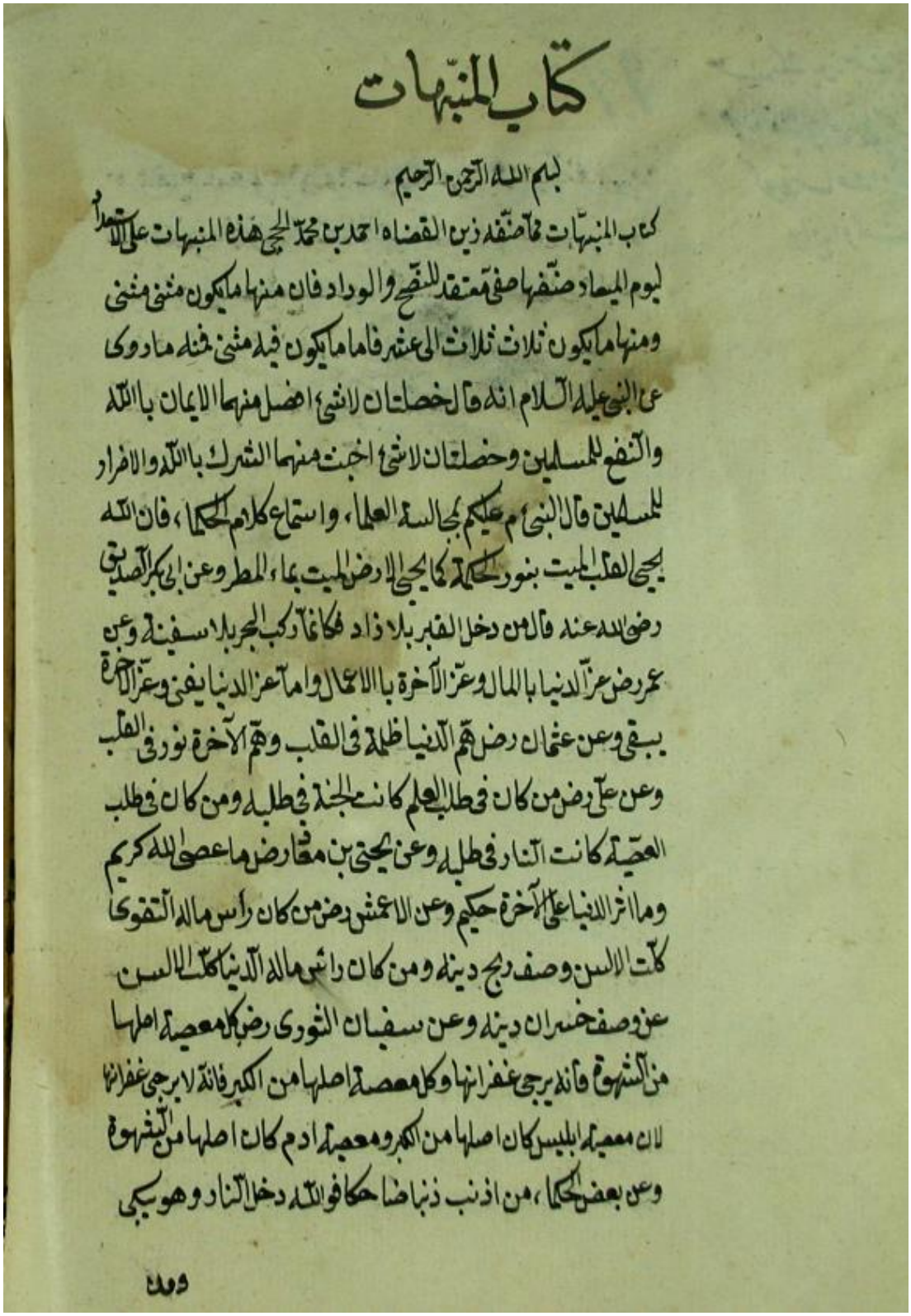
من تصنيف الشيخ الامام الاجل الصدر
الكبير زين القضاة احمد بن محمد بن الحجي رحمة
الله هذه منبهات على الاستعداد ليوم المعاد
صنفها صفي المعتقد النصح والوداد فمنها
مثنى وثلاث الى تمام العشرة فاما ما يكون
مثنى فمنه ما روي عن رسول الله صلى الله عليه
وسلم انه قال خصلتان لا شيء افضل منهما
الايمان بالله والنفع للمسلمين وخصلتان
لا شيء اخبث منهما الشرك بالله والاضرار
للمسلمين وروي عن رسول الله عم انه قال
عليكم بمجالسة العلماء واستماع الحكماء
فان الله تعالى يحيي القلب الميت بنور الحكمة
كما يحيي الارض الميتة بماء المطر وعن ابي
بكر الصديق رضي الله عنه انه قال من دخل
القبر بلا زاد فكمن ركب البحر بلا سفينة وقال
عمر رضي الله عنه انه قال عز الدنيا بالمال

II. Nüsha

بسم الله الرحمن الرحيم وبه نستعين

قال صنفه زين القضاة احمد بن محمد المكي رحمه الله عليه هذه المنبهات على
الاستعداد ليوم المعاد صنفها صنف معتقد للنصح والوداد فمن منها ما يكون
مئتين ومنها ما يكون ثلث الى عشرة فما فما يكون مئتين فمنه ما روى عن النبي
عليه السلام صلى الله عليه وسلم قال خصلتان لا شئ افضل منهما الايمان بالله
والنفع للمسلمين وخصلتان لا شئ اخبث منهما الشرك بالله والضر
والاضرار للمسلمين وروى عن النبي عليه السلام انه قال عليكم بمجالسة العلماء
واستماع كلام الحكماء فان الله تبارك وتعالى يحيي القلب الميت بنور الحكمة
كما يحيي الارض بماء المطر وعن ابي بكر الصديق رضي الله عنه انه قال من دخل
القبر بلا زاد فكمن ركب البحر بلا سفينة وعن عمر رضي الله عنه عز الدنيا بالمال
وعز الاخرة بالاعمال وعن علي رضي الله عنه هم الدنيا ظلمة وهم الاخرة نور
في القلب وعن علي رضي الله عنه من كان في طلب العلم كانت الجنة في طلبه ومن كان
في طلب المعصية كانت النار في طلبه وعن يحيى بن معاذ الرازي رضي الله عنه
قال عصى الله كريم فظ وجاء الدنيا على الاخرة حكيم وعن الاعمش رضي الله عنه من
كان رأس ماله التقوى كلمت الانس عن وصف ربحه ومن كان رأس
ماله دنيا كلمت الانس عن خسران دينه وعن سفيان الثوري رضي الله عنه كل
معصية من الشهوة فاذا يرجا غفرانها وكل معصية في الكبر فانه لا يرجى غفرانها
لان معصية ابليس كان اصلها من الكبر ومعصية آدم كان اصلها من الشهوة
وعن بعض الحكماء من اذنب صاحكا فانه دخل النار وهو يبكي وعن الحاء انه

III. Nüsha

كتاب المنبهات

بسم الله الرحمن الرحيم

كتاب المنبهات مما صنفه زين القضاة احمد بن محمد الحجي هذه المنبهات على الاستعداد
ليوم الميعاد صنفها صفي معتقد للنصح والوداد فان منها ما يكون مثنى مثنى
ومنها ما يكون ثلاث ثلاث الى عشر فاما ما يكون فيه مثنى فمنه ما روى
عن النبي عليه السلام انه قال خصلتان لا شيء افضل منهما الايمان بالله
والنفع للمسلمين وخصلتان لا شيء اخبث منهما الشرك بالله والاضرار
للمسلمين قال النبي عليكم بمجالسة العلماء، واستماع كلام الحكماء، فان الله
يحيي القلب الميت بنور الحكمة كما يحيي الارض الميت بماء المطر وعن ابي بكر الصديق
رضي الله عنه قال من دخل القبر بلا زاد فكمن ركب البحر بلا سفينة وعن
عمر رضي عز الدنيا بالمال وعز الآخرة بالاعمال واما عز الدنيا يفنى وعز الآخرة
يبقى وعن عثمان رضي هم الدنيا ظلمة في القلب وهم الآخرة نور في القلب
وعن علي رضي من كان في طلب العلم كانت الجنة في طلبه ومن كان في طلب
المعصية كانت النار في طلبه وعن يحيى بن معاذ رضي ما عصى الله كريم
وما آثر الدنيا على الآخرة حكيم وعن الاعمش رضي من كان رأس ماله التقوى
كلت الالسن وصف ربح دينه ومن كان راس ماله الدنيا كلت الالسن
عن وصف خسران دينه وعن سفيان الثوري رضي كل معصية اصلها
من الشهوة فانه يرجى غفرانها وكل معصية اصلها من الكبر فانه لا يرجى غفرانها
لان معصية ابليس كان اصلها من الكبر ومعصية ادم كان اصلها من الشهوة
وعن بعض الحكماء، من اذنب ذنبا ضاحكا في الله دخل النار وهو يبكي

ورق

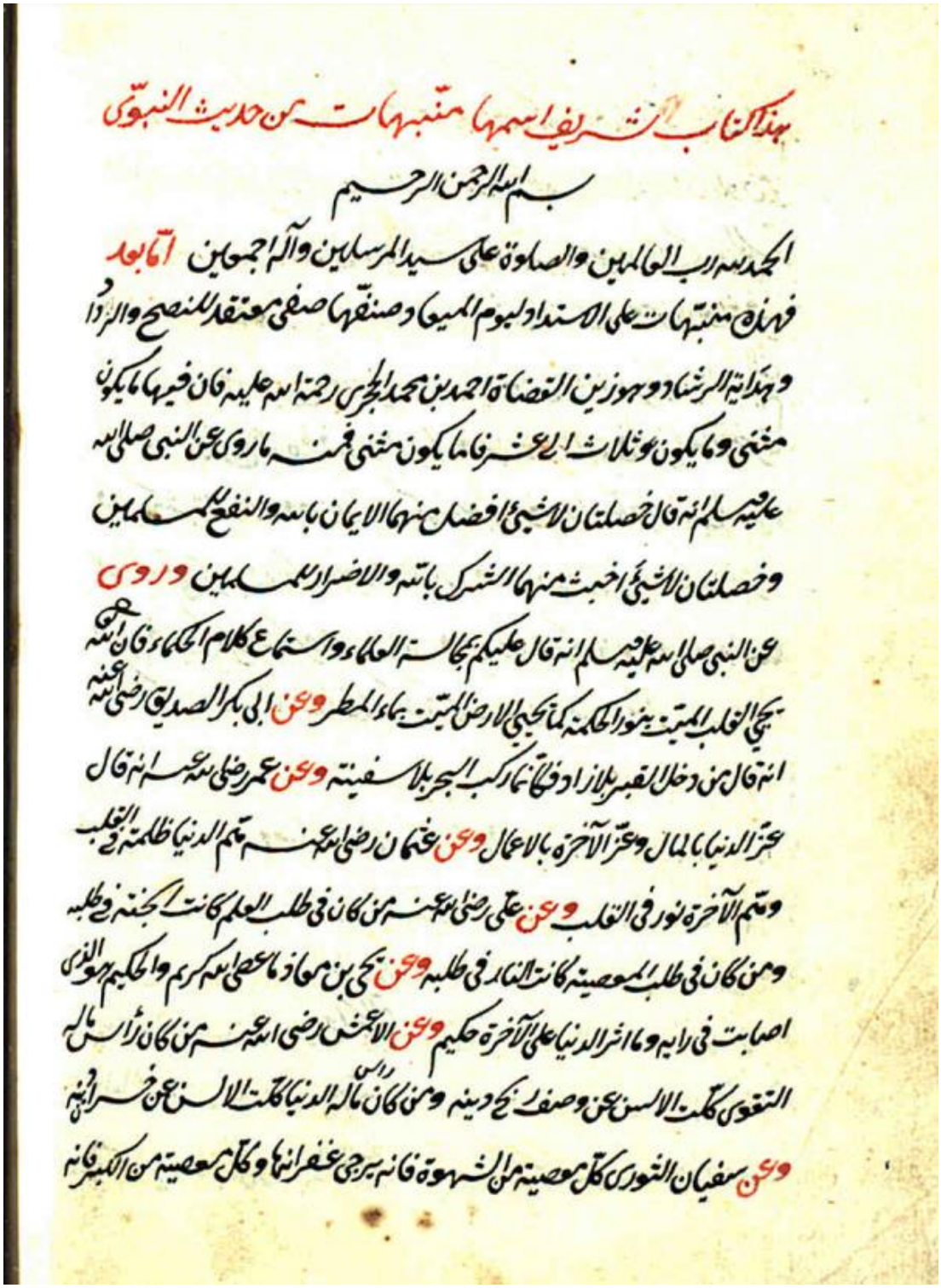
IV. Nüsha

بسم الله الرحمن الرحيم رب تمم بالخير كتاب المنتهات بما صنعه زين القضاة احمد بن محمد المجي على الاستعداد ليوم المعاد صنفها صفي معتقد للنصح والوداد فان منها ما يكون مشى ومنها ما يكون الا تا الى تمام العشر فاما ما يكون منها مشى فمنه ما روى عن النبي صلى الله عليه وسلم انه قال خصلتان لا شئ افضل منهما الايمان بالله والنفع للمسلمين وخصلتان لا شئ اخبث منهما الشرك بالله والاضرار للمسلمين وروى عن النبي عليه السلام انه قال عليكم بمجالسة العلماء واستماع كلام الحكماء فان الله تعالى يحيي القلب الميت بنور الحكمة كما يحيي الارض الميتة بماء المطر وعن ابي بكر الصديق رضي الله عنه انه قال من دخل القبر بلا زاد فكما ركب البحر بلا سفينة وعن عمر رضي الله عنه حب الدنيا بالمال وعز الاخرة بالاعمال وعن عثمان رضي الله عنه هم الدنيا ظلمة في القلب وهم الاخرة نور في القلب وعن علي رضي الله عنه من كان في طلب العلم كانت الجنة في طلبه ومن كان في طلب المعصية كانت النار في طلبه وعن يحيى بن معاذ رضي الله عنه ما عصى الله كريم وما آثر الدنيا على الاخرة حكيم وعن الاعمش رحمه الله عليه من كان راس ماله التقوى كلت الالسن عن وصف ربح دينه ومن كان راس ماله الدنيا كلت الالسن عن حسرة ذنبه وعن سفيان الثوري رحمه الله عليه كل معصية من الشهوات فانه يرجى غفرانها وكل معصية من الكبر فانه لا يرجى غفرانها لان معصية ابليس كان اصلها من الكبر وكان اصل معصية آدم من الشهوة وعن بعض الحكماء من اذنب ضاحكا فوالله دخل النار وهو يبكي ومن اطاع الله وهو يبكي فوالله دخل الجنة وهو ضاحك وعن بعض الحكماء لا تحقرن الذنوب الصغار فانها تتشعب منها الذنوب الكبار وعن النبي صلى الله عليه وسلم لا صغيرة مع الاصرار ولا كبيرة مع الاستغفار وقيل همة العارف الثناء وهمة الزاهد الدعاء لان همة العارف ربه وهمة الزاهد نفسه وعن بعض الحكماء من توهم ان له وليا اولى من الله فقد قل معرفته بالله ومن توهم ان له عدوا اعدا من نفسه فقد قل معرفته بنفسه وعن ابي بكر الصديق رضي الله عنه في قوله تعالى ظهر الفساد في البر والبحر البر اللسان والبحر القلب فاذا فسد اللسان فقد بكت عليه النفوس واذا فسد القلب بكت عليه الملائكة وقال عليه السلام ان الشهوة تصير الملوك عبيدا والصبر يصير العبيد ملوكا كالشهوة الى زليخا والصبر ليوسف عليه السلام وقال من ترك الذنوب رق قلبه ومن ترك الحرام واكل

İbn el-Hacerî'ye nispet edilenler

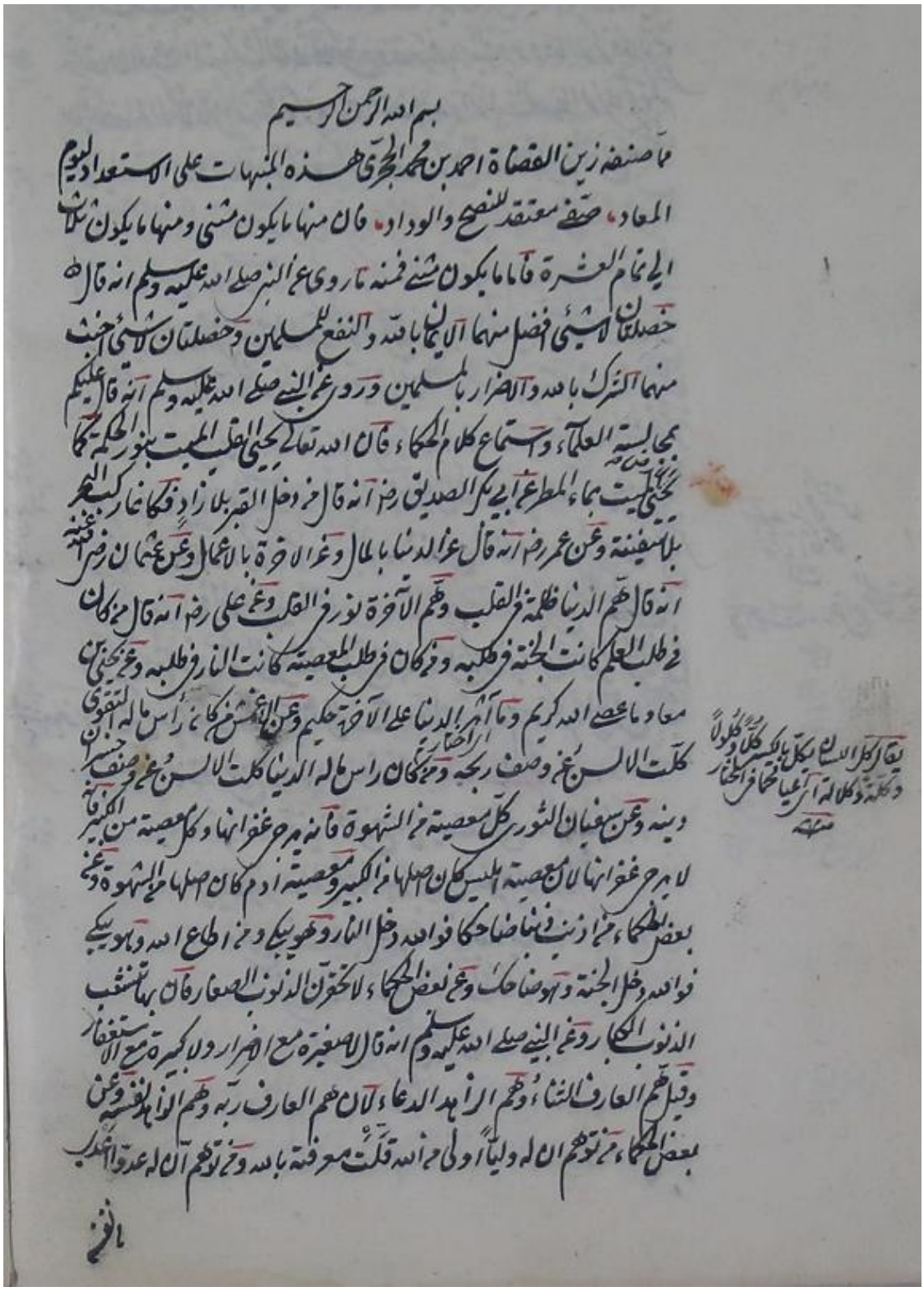
I. Nüsha

هذا كتاب شريف اسمها منتبهات من حديث النبوي

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين والصلوة على سيد المرسلين وآله اجمعين اما بعد
فهذه منتبهات على الاستداد ليوم المعاد وصنفها صفي معتقد للنصح والرشاد
وهداية الرشاد وهو زين القضاة احمد بن محمد الجرجي رحمة الله عليه فان فيها ما يكون
مئتي وما يكون ثلاث الى عشر فما يكون مئتي فمنه ما روي عن النبي صلى الله
عليه وسلم انه قال خصلتان لا شيء افضل منهما الايمان بالله والنفع للمسلمين
وخصلتان لا شيء اخبث منهما الشرك بالله والاضرار للمسلمين وروي
عن النبي صلى الله عليه وسلم انه قال عليكم بمجالسة العلماء واستماع كلام الحكماء فان الله
يحيي القلب الميت بنور الحكمة كما يحيي الارض الميتة بماء المطر وعن ابي بكر الصديق رضي الله عنه
انه قال من دخل القبر بلا زاد فكأنما ركب البحر بلا سفينة وعن عمر رضي الله عنه انه قال
عز الدنيا بالمال وعز الآخرة بالاعمال وعن عثمان رضي الله عنه تمام الدنيا ظلمة في القلب
وتمام الآخرة نور في القلب وعن علي رضي الله عنه من كان في طلب العلم كانت الجنة في طلبه
ومن كان في طلب المعصية كانت النار في طلبه وعن يحيى بن معاذ ما عصى الله كريم والحليم هو الذي
اصابت في رأيه وما اثر الدنيا على الآخرة حكيم وعن الاعمش رضي الله عنه من كان رأس ماله
التقوى كلت الالسن عن وصف نجح دينه ومن كان رأس ماله الدنيا كلت الالسن عن خسرانه
وعن سفيان الثوري كل معصية من الشهوة فانه يرجى غفرانها وكل معصية من الكبر فانه

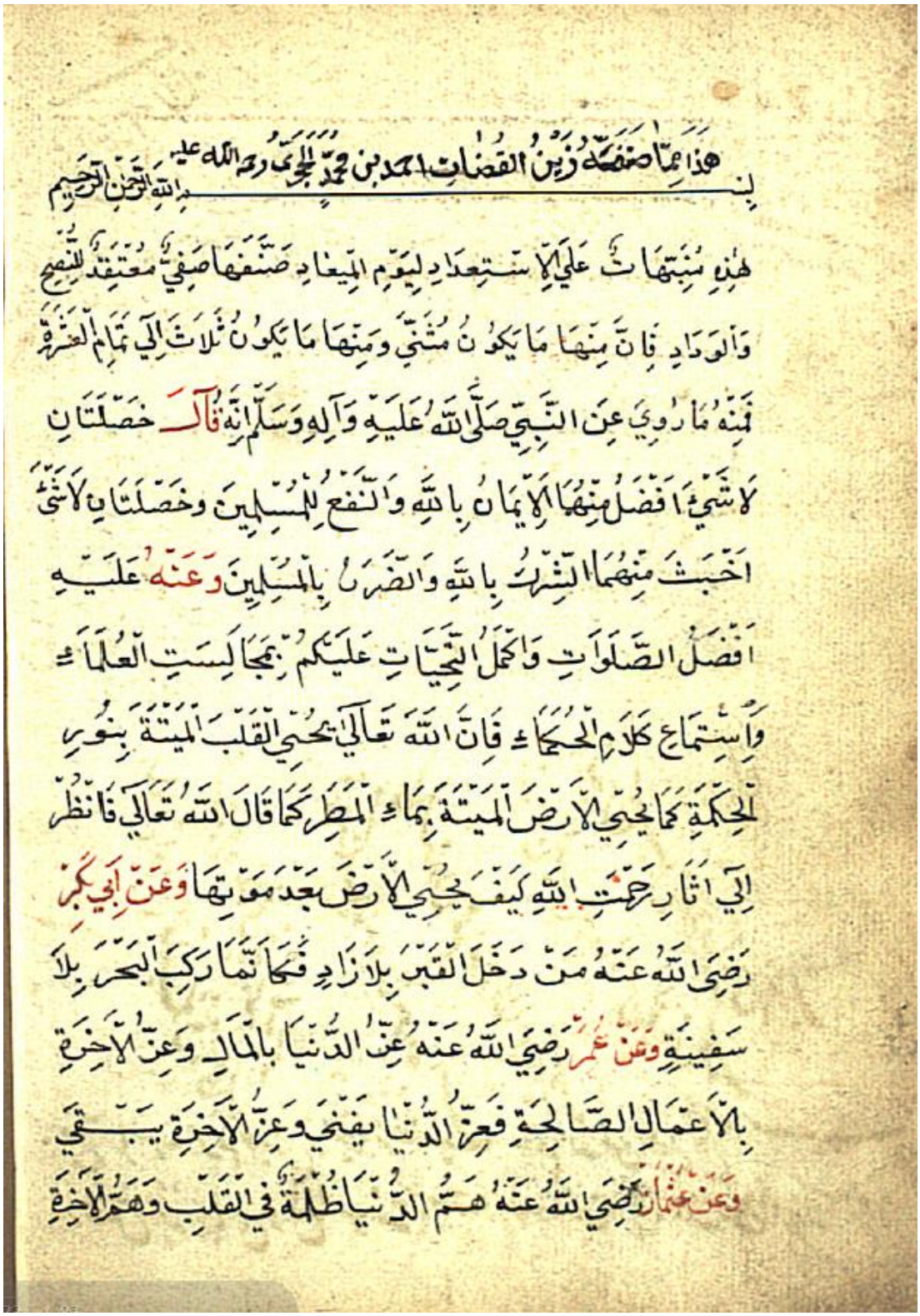
II. Nüsha

بسم الله الرحمن الرحيم
مما صنفه زين القضاة احمد بن محمد الحرقي هذه المنبهات على الاستعداد ليوم
المعاد، صنف معتقد للنصح والوداد. فان منها ما يكون مثنى ومنها ما يكون ثلاث
الى تمام العشرة فاما ما يكون مثنى فمنه ما روى عن النبي صلى الله عليه وسلم انه قال
خصلتان لا شيء افضل منهما الايمان بالله والنفع للمسلمين وخصلتان لا شيء اخبث
منهما الشرك بالله والاضرار بالمسلمين وروى عن النبي صلى الله عليه وسلم انه قال عليكم
بمجالسة العلماء واستماع كلام الحكماء فان الله تعالى يحيي القلب الميت بنور الحكمة كما
يحيي الميت بماء المطر عن ابي بكر الصديق رض انه قال من دخل القبر بلا زاد فكمن ركب البحر
بلا سفينة وعن عمر رض انه قال عز الدنيا بالمال وعز الاخرة بالاعمال وعن عثمان رض انه
انه قال هم الدنيا ظلمة في القلب وهم الاخرة نور في القلب وعن علي رض انه قال من كان
في طلب العلم كانت الجنة في طلبه ومن كان في طلب المعصية كانت النار في طلبه وعن يحيى بن
معاذ ما عصى الله كريم وما آثر الدنيا على الاخرة حليم وعن الاعمش من كان رأس ماله التقوى
كلت الالسن عن وصف ربحه ومن كان رأس ماله الدنيا كلت الالسن عن وصف خسرانه
وعن سفيان الثوري كل معصية من الشهوة فانه يرجى غفرانها وكل معصية من الكبر فانه
لا يرجى غفرانها لان معصية ابليس كان اصلها من الكبر ومعصية آدم كان اصلها من الشهوة وعن
بعض الحكماء من زين دنياه اضاع حكمة فوالله دخل النار وهو يبكي ومن اطاع الله وهو يبكي
فوالله دخل الجنة وهو ضاحك وعن بعض الحكماء لا تحقرن الذنوب الصغار فان بها تشعب
الذنوب الكبار وعن النبي صلى الله عليه وسلم انه قال الصغيرة مع الاصرار والكبيرة مع الاستغفار
وقيل هم العارف الثناء وهم الزاهد الدعاء لان هم العارف ربه وهم الزاهد نفسه وعن
بعض الحكماء من توهم ان له وليا اولى من الله قلت معرفة بالله ومن توهم ان له عدوا اعذب

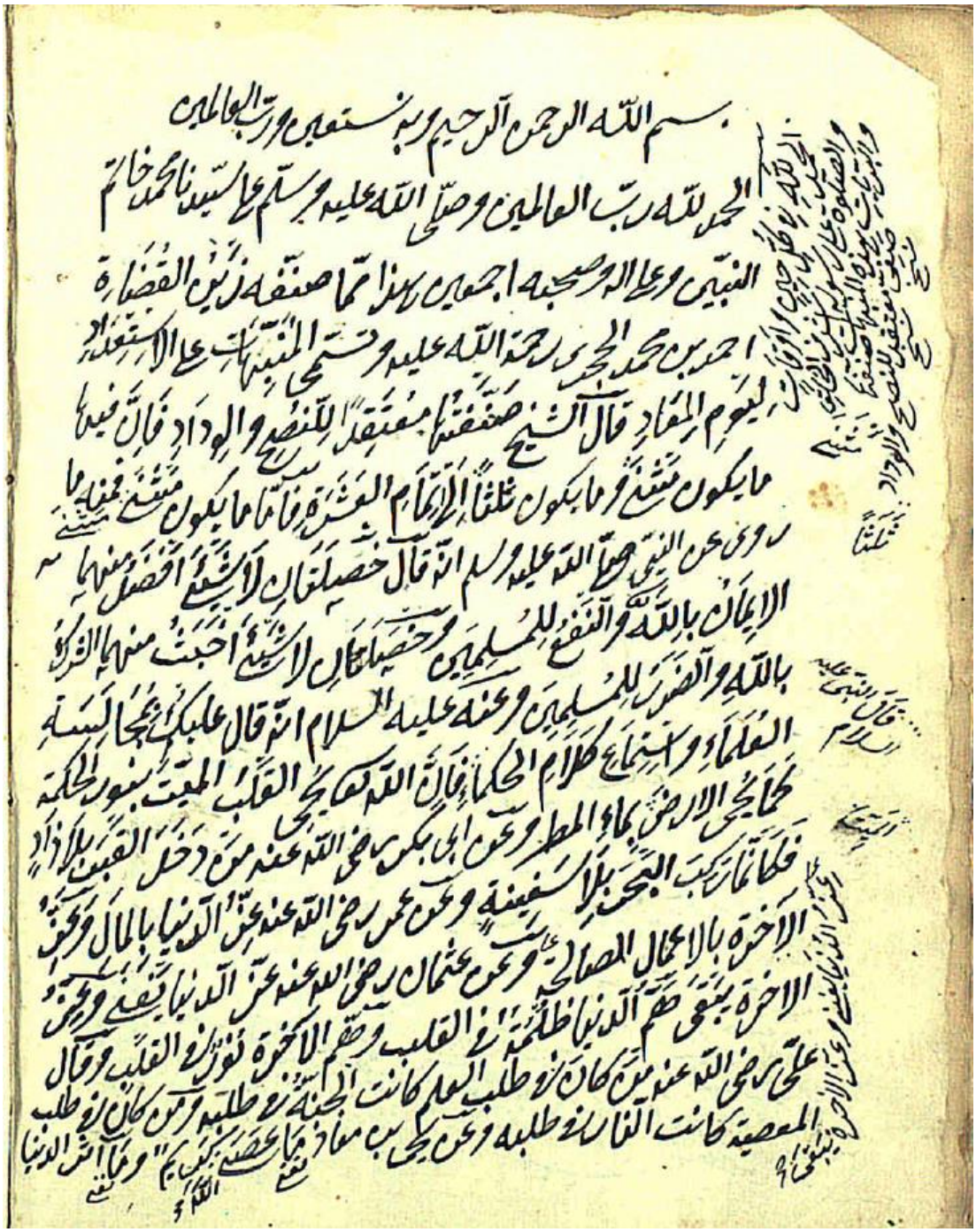
يقال اكل الشاة يكل اكلا وكلا وكلا
وكلة وكلانة اذا عيا فتحا فهو اكال
منه

III. Nüsha

بسم الله الرحمن الرحيم هذا مما صنفه زين القضاة احمد بن محمد الجرجاني رحمه الله عليه

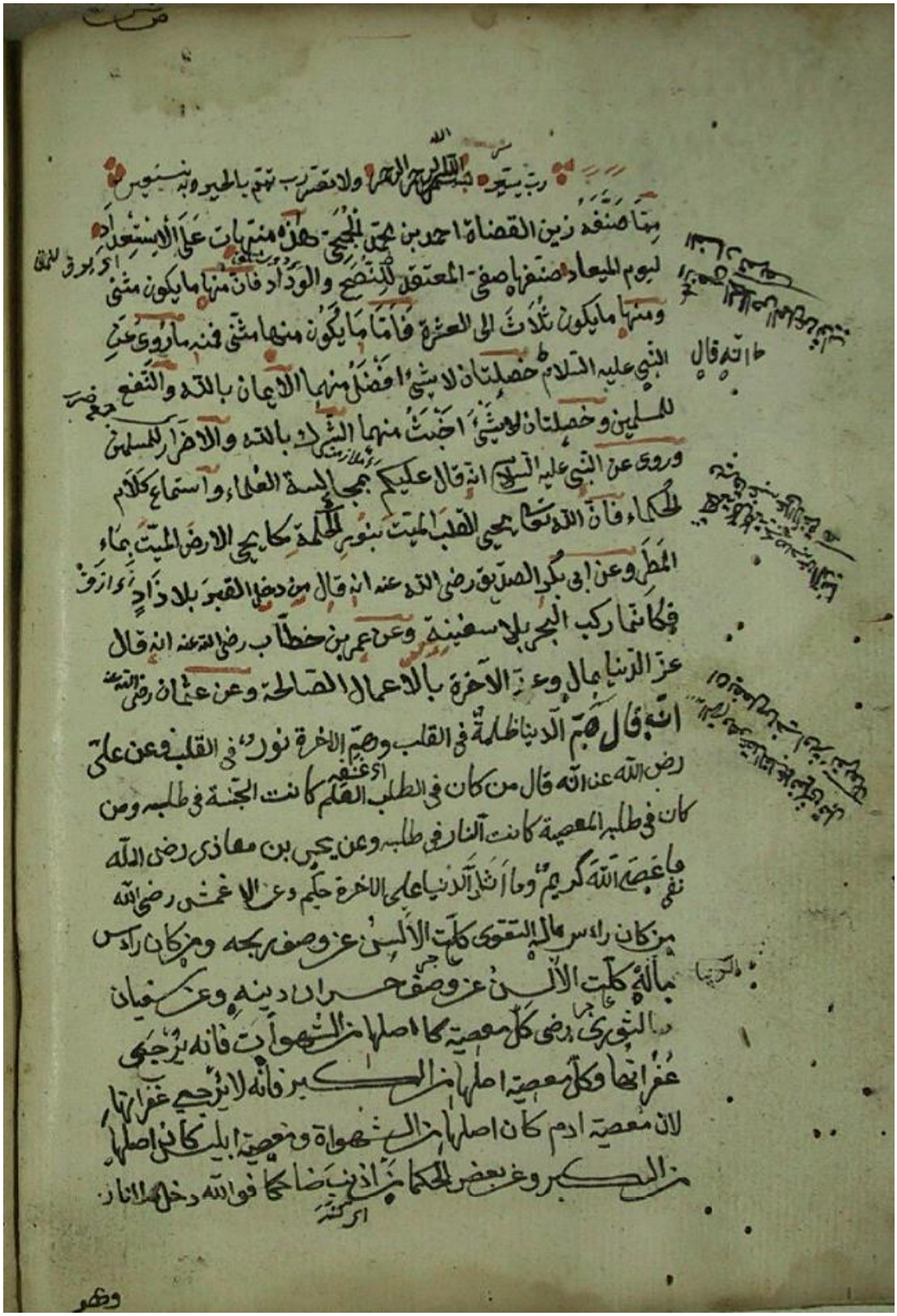
هذه منتهاتي على الاستعداد ليوم المعاد صنفها صفي معتقد للنصح
والوداد فان منها ما يكون مثني ومنها ما يكون ثلاث الى تمام العشرة
فمنه ما روي عن النبي صلى الله عليه وآله وسلم انه قال خصلتان
لا شيء افضل منهما الايمان بالله والنفع للمسلمين وخصلتان لا شيء
اخبث منهما الشرك بالله والضرر بالمسلمين وعنه عليه
افضل الصلوات واكمل التحيات عليكم بمجالسة العلماء
واستماع كلام الحكماء فان الله تعالى يحيي القلب الميتة بنور
الحكمة كما يحيي الارض الميتة بماء المطر كما قال الله تعالى فانظر
الى اثار رحمت الله كيف يحيي الارض بعد موتها وعن ابي بكر
رضي الله عنه من دخل القبر بلا زاد فكما نما ركب البحر بلا
سفينة وعن عمر رضي الله عنه عز الدنيا بالمال وعز الاخرة
بالاعمال الصالحة فعز الدنيا يفنى وعز الاخرة يبقى
وعن عثمان رضي الله عنه هم الدنيا ظلمة في القلب وهم الاخرة

IV. Nüsha

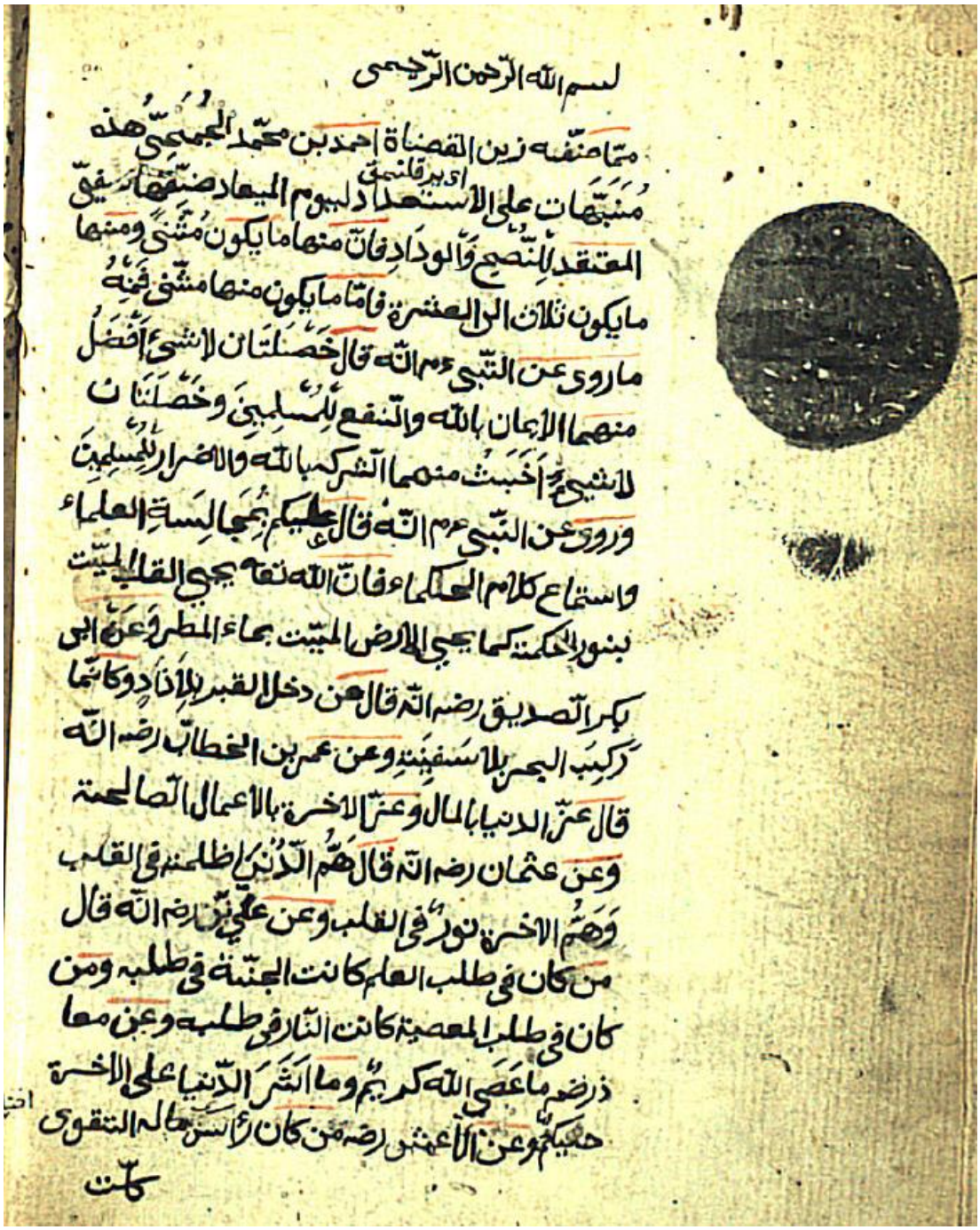

بسم الله الرحمن الرحيم وبه نستعين ورب العالمين
الحمد لله رب العالمين وصلى الله عليه وسلم على سيدنا محمد خاتم
النبيين وعلى آله وصحبه اجمعين وبعد فهذا ما صنفه زين القضاة
احمد بن محمد الجرجاني رحمة الله عليه وسماه المنبهات على الاستعداد
ليوم المعاد قال الشيخ صنفتها مشفقا للناصح والوداد فان فيها
ما يكون مثنى وما يكون ثلثا الى تمام العشرة فاما ما يكون مثنى فمنها ما
روي عن النبي صلى الله عليه وسلم انه قال خصلتان لا شيء افضل منهما
الايمان بالله والنفع للمسلمين وخصلتان لا شيء اخبث منهما الشرك
بالله والضر للمسلمين وعنه عليه السلام انه قال عليكم بمجالسة
العلماء واستماع كلام الحكماء فان الله تعالى يحيي القلب الميت بنور الحكمة
كما يحيي الارض بماء المطر وعن ابي بكر رضي الله عنه من دخل القبر بلا زاد
فكما ندم راكب البحر بلا سفينة وعن عمر رضي الله عنه عن الدنيا بالمال وعن
الاخرة بالاعمال الصالحة وعن عثمان رضي الله عنه عن الدنيا يفنى وعن
الاخرة يبقى هم الدنيا ظلمة في القلب وهم الاخرة نور في القلب وقال
علي رضي الله عنه من كان زاده طلب العلم كانت الجنة مأواه ومن كان زاده
المعصية كانت النار مأواه وعن يحيى بن معاذ [illegible]

B) İbn el-Cümehî'ye nispet edilen

I. Nüsha

II. Nüsha

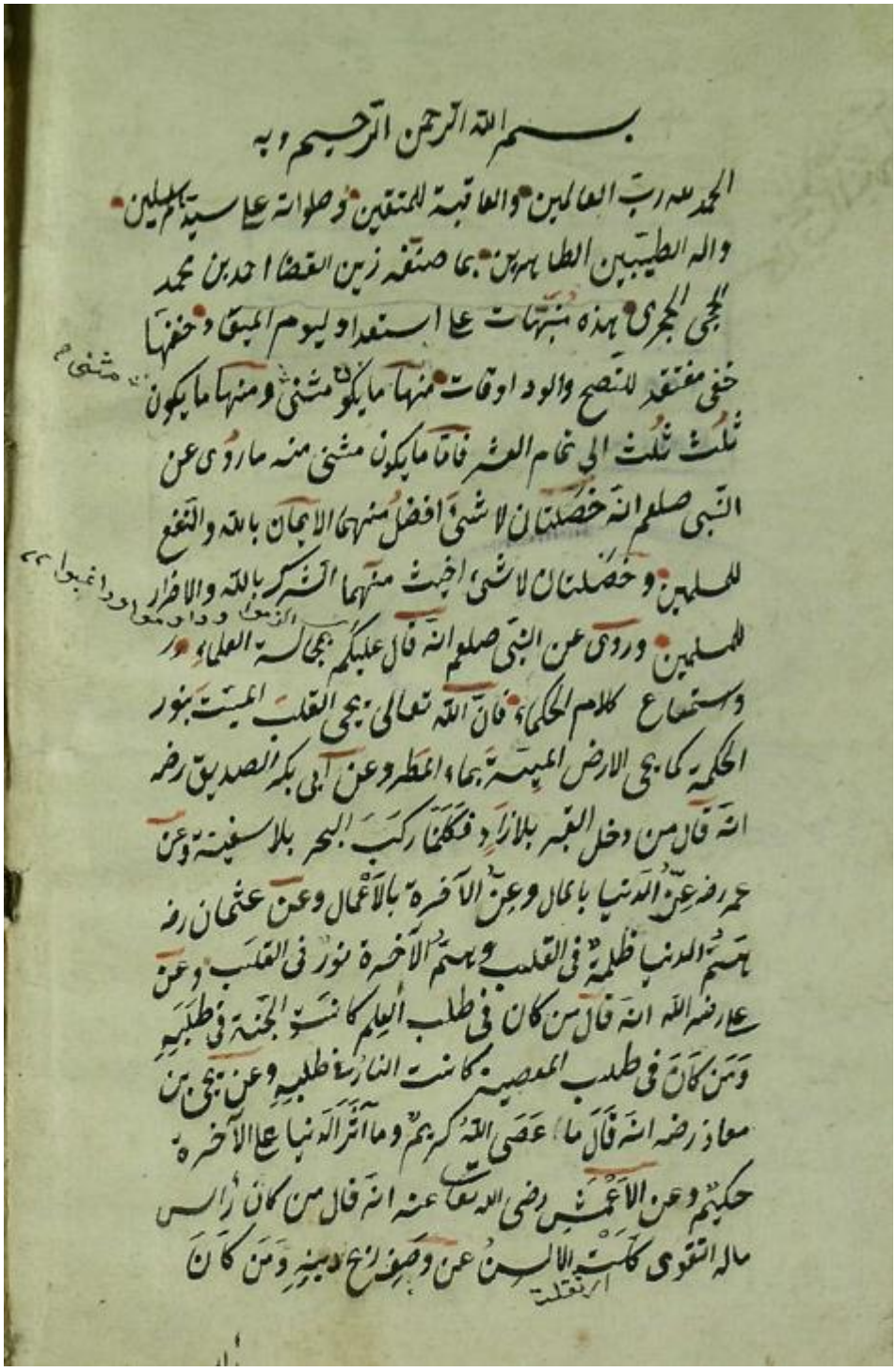

بسم الله الرحمن الرحيم
مما صنفه زين القضاة احمد بن محمد الجمعي هذه
منتخبات على الاستعداد ليوم المعاد ضمنها رفيق
المعتقد للنصح والوداد فان منها ما يكون مئتي ومنها
ما يكون ثلاثين الى العشرة فاما ما يكون منها مئتي فمنه
ما روى عن النبي عم انه قال خصلتان لا شيء افضل
منهما الايمان بالله والنفع للمسلمين وخصلتان
لا شيء اخبث منهما الشرك بالله والاضرار للمسلمين
وروي عن النبي عم انه قال عليكم بمجالسة العلماء
واستماع كلام الحكماء فان الله تعالى يحيي القلب الميت
بنور الحكمة كما يحيي الارض الميتة بماء المطر وعن ابي
بكر الصديق رضه الله قال من دخل القبر بلا زاد وكانما
ركب البحر بلا سفينة وعن عمر بن الخطاب رضه الله
قال عز الدنيا بالمال وعز الاخرة بالاعمال الصالحة
وعن عثمان رضه الله قال هم الدنيا اظلمت في القلب
وهم الاخرة نور في القلب وعن علي رضه الله قال
من كان في طلب العلم كانت الجنة في طلبه ومن
كان في طلب المعصية كانت النار في طلبه وعن معا
ذ رضه ما عصي الله كريم وما اثر الدنيا على الاخرة
حكيم وعن الاعمش رضه من كان رأس ماله التقوى
كملت

C) İbn el-Hiccî el- Hacerî'ye nispet dilenler

I. Nüsha

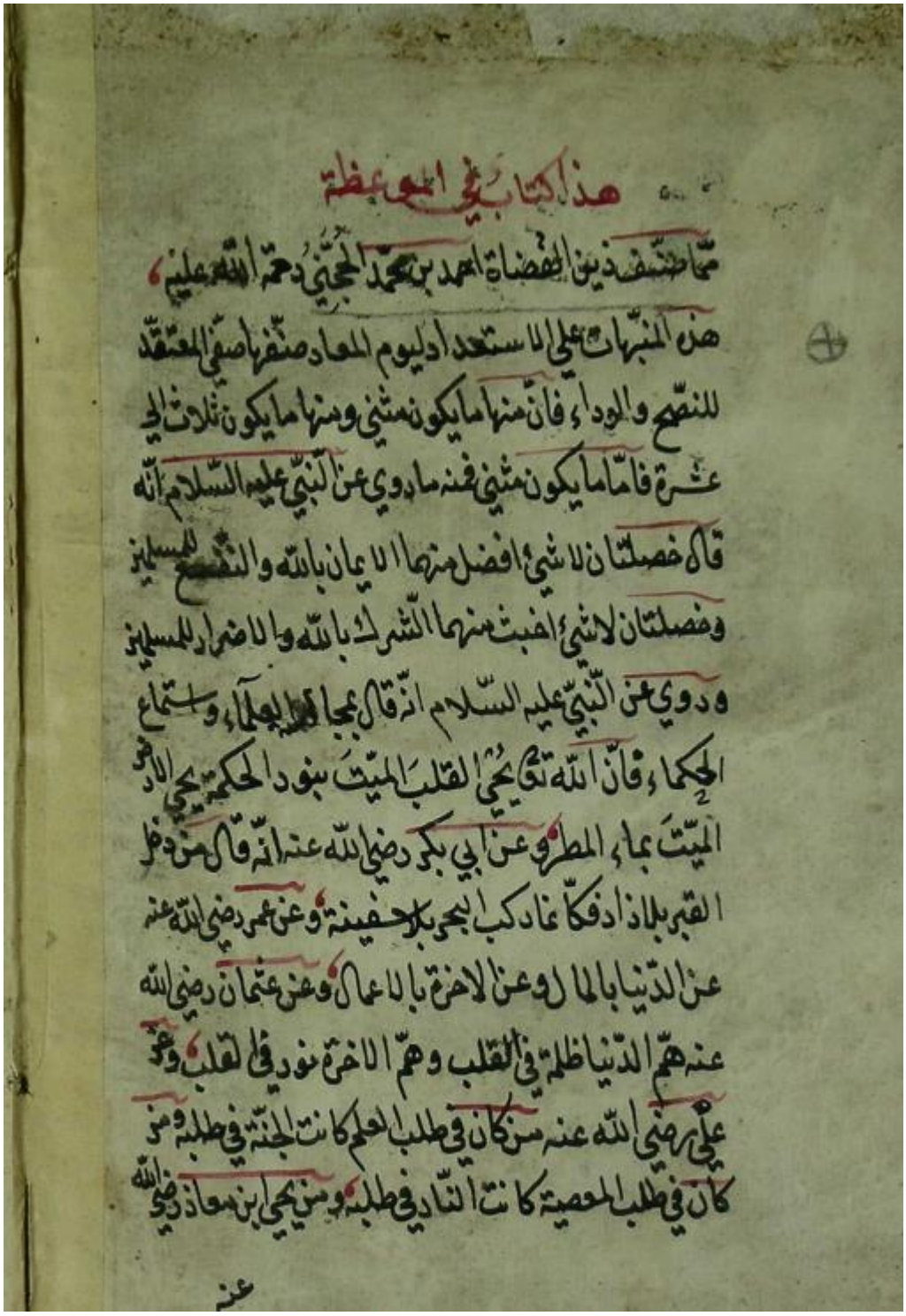
Bu nüshada yola çıkarak İbn el-Hiccî ve İbn el-Hacerî künyeli şahısların aynı kişi olduğu kanaatine vardık.

بسم الله الرحمن الرحيم وبه
الحمد لله رب العالمين والعاقبة للمتقين وصلواته على سيدنا محمد
وآله الطيبين الطاهرين وبعد صنفه زين القضاة احمد بن محمد
الحجي الحجري هذه منتهيات على استعداد يوم الميقات وخفيها
خفي مفتقد للنصح والوداد اوقات منها ما يكون مثنى ومنها ما يكون
ثلث ثلث الى تمام العشر فاقلها ما يكون مثنى منه ما روي عن
النبي صلعم انه خصلتان لا شيء افضل منهما الايمان بالله والنفع
للمسلمين وخصلتان لا شيء اخبث منهما الشرك بالله والاضرار
للمسلمين وروي عن النبي صلعم انه قال عليكم بمجالسة العلماء
وسماع كلام الحكماء فان الله تعالى يحيي القلب الميت بنور
الحكمة كما يحيي الارض الميتة بماء المطر وعن ابي بكر الصديق رضه
انه قال من دخل البحر بلا زاد فكأنما ركب البحر بلا سفينة وعن
عمر رضه عن الدنيا بالعمل وعن الآخرة بالاعمال وعن عثمان رضه
همّ الدنيا ظلمة في القلب وهمّ الآخرة نور في القلب وعن
علي رضه الله انه قال من كان في طلب العلم كانت الجنة في طلبه
ومن كان في طلب المعصية كانت النار في طلبه وعن يحيى بن
معاذ رضه انه قال ما عصى الله كريم وما آثر الدنيا على الآخرة
حكيم وعن الاعمش رضي الله تعالى عنه انه قال من كان رأس
ماله التقوى كلمته الالسن عن وصف ربح دينه ومن كان

D) İbn el Hüccenî'ye nispet edilen

I. Nüsha

هذا كتاب في الموعظة

مما صنف ذين القضاة احمد بن محمد الحجي رحمة الله عليه

هذه المنبهات على الاستعداد ليوم المعاد صنفها صفي المعتقد

للنصح والوداد فان منها ما يكون مثنى ومنها ما يكون ثلاث الى

عشرة فاما ما يكون مثنى فمنه ما روي عن النبي عليه السلام انه

قال خصلتان لا شيء افضل منهما الايمان بالله والنصح للمسلمين

وخصلتان لا شيء اخبث منهما الشرك بالله والاضرار للمسلمين

وروي عن النبي عليه السلام انه قال مجالسة العلماء واستماع

الحكماء فان الله تعالى يحيي القلب الميت بنور الحكمة يحيي الارض

الميتة بماء المطر وعن ابي بكر رضي الله عنه انه قال من ذكر

القبر بلا ذكر فكأنما دخل بحر بلا سفينة وعن عمر رضي الله عنه

عن الدنيا بالمال وعن الاخرة بالاعمال وعن عثمان رضي الله

عنه هم الدنيا ظلمة في القلب وهم الاخرة نور في القلب وعن

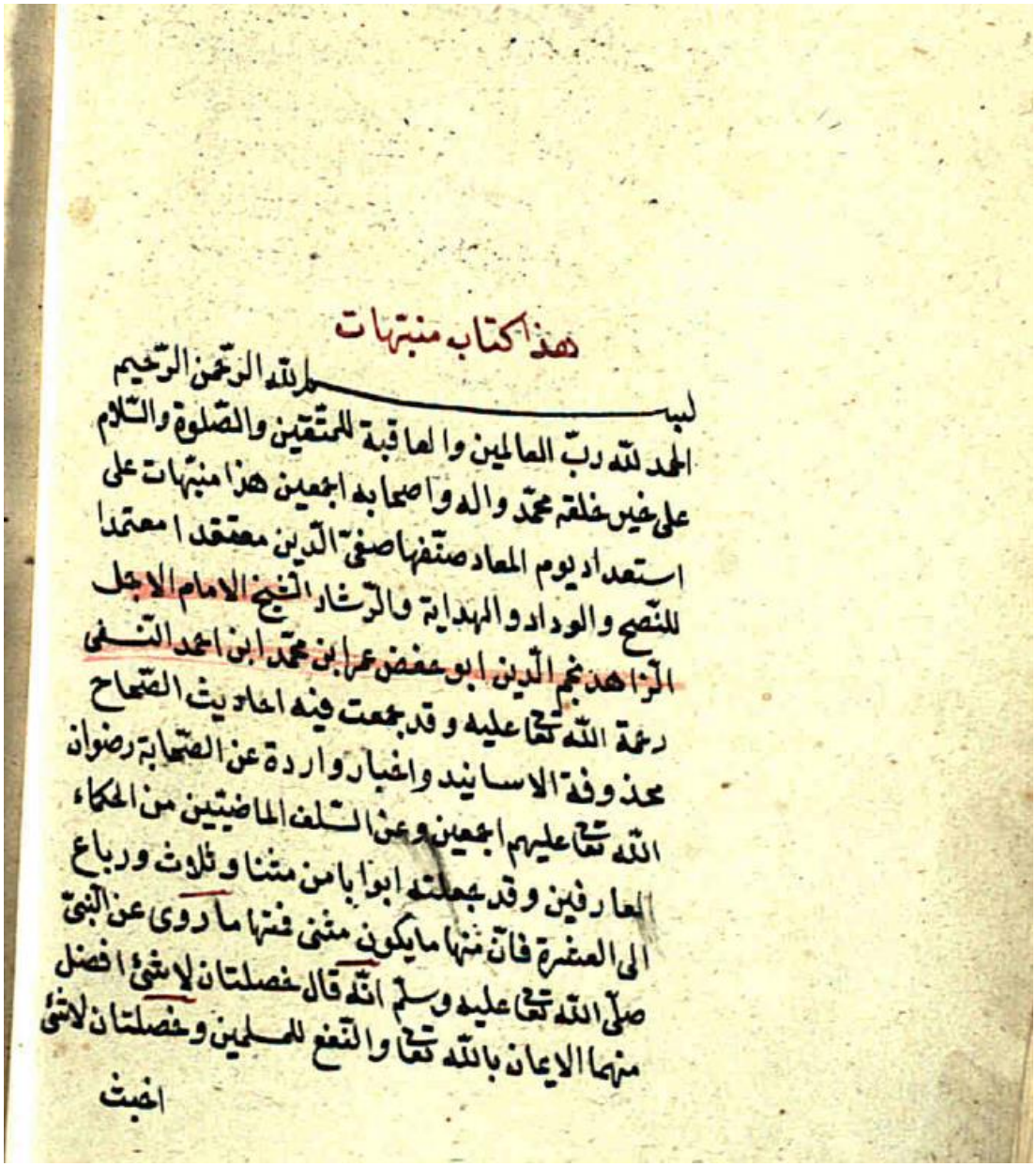
علي رضي الله عنه من كان في طلب العلم كانت الجنة في طلبه ومن

كان في طلب المعصية كانت النار في طلبه ومن يحيى بن معاذ رضي الله

عنه

E) En-Nesefî'ye nispet edilenler

I. Nüsha

هذا كتاب منتهات

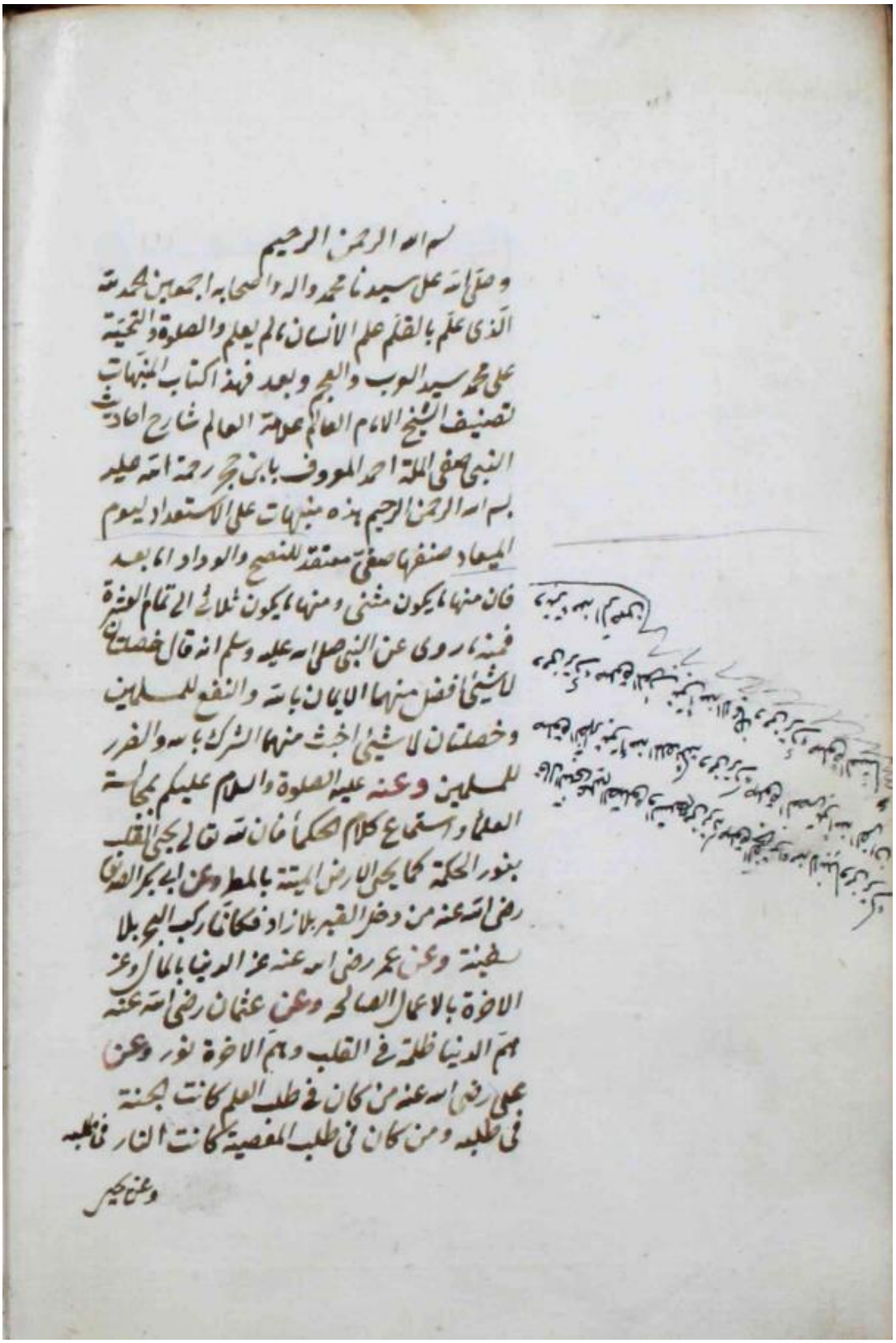
بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين والعاقبة للمتقين والصلوة والسلام
على خير خلقه محمد واله واصحابه اجمعين هذا منتهات على
استعداد يوم المعاد صنفها صفي الدين معتقدا معتمدا
للنصح والوداد والهداية والارشاد الشيخ الامام الاجل
الزاهد نجم الدين ابو حفص عمر ابن محمد ابن احمد النسفي
رحمة الله تعالى عليه وقد جمعت فيه احاديث الصحاح
محذوفة الاسانيد واخبار واردة عن الصحابة رضوان
الله تعالى عليهم اجمعين وعن السلف الماضيين من الحكماء
العارفين وقد جعلته ابوابا من مئتا وثلوث ورباع
الى العشرة فان منها ما يكون مئتى فمنها ما روى عن النبي
صلى الله تعالى عليه وسلم انه قال خصلتان لا شئ افضل
منهما الايمان بالله تعالى والنفع للمسلمين وخصلتان لا شئ

اخبث

F) İbn Hacer’e nispet edilenler

I. Nüsha

بسم الله الرحمن الرحيم
وصلى الله على سيدنا محمد واله واصحابه اجمعين الحمد لله
الذى علم بالقلم علم الانسان ما لم يعلم والصلوة والتحية
على محمد سيد العرب والعجم وبعد فهذا كتاب المنبهات
تصنيف الشيخ الامام العالم علامة العالم شارح احاديث
النبى صفى الملة احمد المعروف بابن حجر رحمة الله عليه
بسم الله الرحمن الرحيم هذه منبهات على الاستعداد ليوم
الميعاد صنفها صفى معتقد للنصح والوداد اما بعد
فان منها ما يكون مئتى ومنها ما يكون ثلاثى الى تمام العشرة
فمنه روى عن النبى صلى الله عليه وسلم انه قال خصلتان
لا شيئ افضل منهما الايمان بالله والنفع للمسلمين
وخصلتان لا شيئ اخبث منهما الشرك بالله والضرر
للمسلمين وعنه عليه الصلوة والسلام عليكم بمجالسة
العلماء واستماع كلام الحكماء فان الله تعالى يحيى القلب
بنور الحكمة كما يحيى الارض الميتة بالمطر وعن ابى بكر الصديق
رضى الله عنه من دخل القبر بلا زاد فكانما ركب البحر بلا
سفينة وعن عمر رضى الله عنه عز الدنيا بالمال وعز
الاخرة بالاعمال الصالحة وعن عثمان رضى الله عنه
هم الدنيا ظلمة فى القلب وهم الاخرة نور وعن
على رضى الله عنه من كان فى طلب العلم كانت الجنة
فى طلبه ومن كان فى طلب المعصية كانت النار فى طلبه
وعنه خير

II. Nüsha

Bu nüshada İbn Hacer'in İsminin üstü çizilmiştir. Kanaatimizce bunu yazan kimse eserin İbn Hacer'e nispetinin doğru olmadığı kanısına varmış ve o nedenle ismin üstünü çizmiştir.

